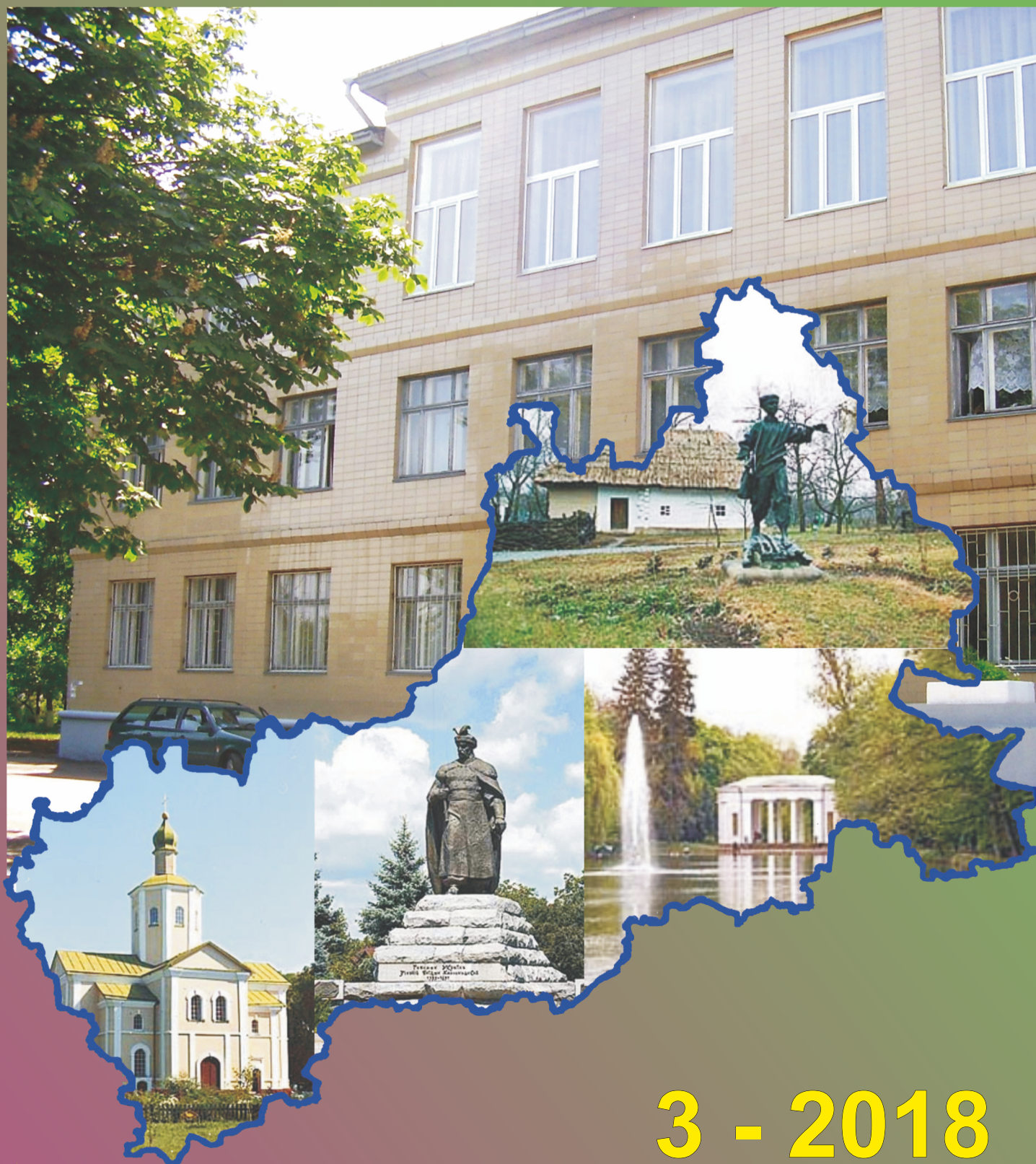

Педагогічний вісник

3 - 2018

ДОРОГА КОЛЕГУ!

Щиро вітаємо вас із початком нового навчального року! Бажаємо міцного здоров'я і життєвих сил, радісних подій і звершень, професійного зростання та невпинного самовдосконалення, а також миру, добра та впевненості у майбутньому!

Цьогоріч основний вектор нашої роботи буде направлений на забезпечення педагогічних працівників області інформацією щодо питань впровадження в освітній процес реформи Нової української школи, особистісно орієнтованих освітніх технологій, сучасних інноваційних педагогічних ідей і практик.

Ідея освітніх змін очевидна – це перехід від школи знань до школи компетентностей, які в нерозривному зв'язку включають знання, уміння та ціннісне ставлення. Успіх інноваційних змін, у першу чергу залежить від учителя, його творчого потенціалу, безперервної самоосвіти, активної життєвої позиції. Саме професійний досвід учителя є тим неоціненним джерелом, який живить нову педагогічну ниву.

Тому запрошуємо всіх небайдужих педагогів взяти активну участь у висвітленні на сторінках часопису найважливіших тем своєї діяльності.

Ми завжди відкриті до співпраці і з нетерпінням чекаємо на ваші цінні практичні поради.

*Головний редактор журналу
кандидат педагогічних наук, доцент,
ректор комунального навчального закладу
«Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних
працівників Черкаської обласної ради»
НАТАЛІЯ ЧЕПУРНА
і члени редакційної колегії*

Зміст

ОСВІТА XXI СТОЛІТТЯ

Данилевський В.В. Важливі кроки впровадження інновацій в освітній процес.....	2
Чепурна Н.М., Назаренко Г.А. Модернізація освіти Черкащини в контексті вимірів часу.....	5
Неділя Л. Ф. Впровадження цифрових ресурсів у викладання навчальних дисциплін.....	10

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У 2018-2019 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ: МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Замулко О.І. Інформаційно-аналітична компетентність керівника як складова інноваційного розвитку закладу освіти.....	14
Зоря Ю. М. Stem-освіта - перспективна форма інноваційної освіти.....	18
Литвин І. М. Шляхи забезпечення інклюзивного освітнього середовища.....	20
Чиркова С.І. Управління процесом зростання професійної компетентності педагогів.....	22
Сіренко А.Є., Ванько К.І. Сучасні вимоги до професійної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти в контексті Концепції нової української школи.....	26
Добровольська Л.Н., Чорновіл В.О. Початкова школа як фундамент побудови нової української школи.....	29
Козлова О.М. Практична спрямованість математичної освіти.....	34
Северінова А.М. Здійснення переходу до компетентнісної моделі навчання та впровадження нових методичних підходів у вивчення фізики.....	38
Северінова А.М. Формування предметної хімічної компетентності учнів.....	40
Даниленко Л.І. Особливості організації програмового матеріалу під час вивчення предмета "Біологія і екологія" та курсу "Природничі науки" у профільній школі.....	42
Мойсєєва С.Г. Сучасна географічна освіта: поєднання традицій та інновацій.....	47
Мойсєєва С.Г. Євроінтеграційні аспекти сучасної освіти.....	49
Мойсєєва С.Г. Як забезпечити економічну та фінансову грамотність учнів в умовах запровадження нових навчальних планів.....	50
Січкач С.І., Ющенко Л.О. Сучасний рівень педагогічного мислення учителів словесності.....	52
Юрчак В.А. Актуальні тенденції викладання зарубіжної літератури у закладах освіти.....	56
Степанова Н.М. Формування системи нового мислення дитини під час вивчення суспільствознавчих предметів.....	59
Пахомова Т.Г., Савицька Г.І. Іншомовна освіта у контексті реформування нової української школи.....	61
Шемшур В.М., Безпоясний Б.С. Пріоритетні аспекти впровадження інформаційних технологій в освіті.....	65
Кудін В.С. Організація учнівського самоврядування в сучасній українській школі: мотивація до діяльності та підтримка учнів.....	67
Кудін В. С. Сучасний заклад позашкільної освіти - територія гармонійного розвитку особистості.....	69
Кондратюк С. Ю. Реформування та першочергові завдання технологічної освіти.....	72
Бугайчук Н.В. Інноваційні технології патріотичного виховання.....	77
Лемешева Н.А. Пріоритети навчання загальної мистецької освіти в контексті реформи освітньої галузі.....	80
Гловацький С.В. Вивчення мистецьких дисциплін у початковій школі.....	83
Гловацький С.В. Загальна мистецька освіта в основній та старшій школі.....	86
Ярова В.Д. Організаційно-методичний супровід предмета "Фізична культура".....	89
Плахута В.В. Предмет "Захист вітчизни" як складова військово-патріотичного виховання.....	90
Войцях Т.В. Організаційно-педагогічні умови розвитку професійної компетентності спеціаліста психологічної служби у сучасних умовах розвитку освіти.....	93
Ворона І.А. Формування емоційного інтелекту учнів у процесі становлення нової української школи.....	97
Артеменко Т.Б. Освітні завдання, технології і процедури профілактики і подолання насильства на сучасному етапі.....	99

Засновники журналу:
Черкаський обласний інститут
підсудипломної освіти педагогічних
працівників
Головне управління освіти і науки
Черкаської обласної державної
адміністрації

Реєстраційне свідоцтво
ЧС № 417 від 15.01.2004

Журнал видається з березня 1995 року
щоквартально

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Н.М.Чепурна, ректор КНЗ "Черкаський
обласний інститут підсудипломної освіти
педагогічних працівників
Черкаської обласної ради", кандидат
педагогічних наук, доцент, заслужений
працівник освіти України,
(головний редактор)

В.В.Данилевський, начальник Управління
освіти і науки Черкаської обласної державної
адміністрації

К.М.Криворот (заступник головного редактора)

Г.А.Назаренко, проректор
з наукової-методичної роботи інституту,
доктор педагогічних наук, старший науковий
співробітник (науковий редактор)

Н.І.Лісова, проректор з питань зовнішнього
незалежного оцінювання та моніторингу
якості освіти інституту, кандидат
педагогічних наук

Ю.І.Завалевський, в.о. директора Інституту
модернізації змісту освіти МОН України, доктор
педагогічних наук, професор

Т.В.Черкашина, доктор

педагогічних наук

Т.К.Андрюшенко, доктор

педагогічних наук

С.А.Гаряча, кандидат педагогічних наук

О.В.Волошенко, кандидат

педагогічних наук, доцент

В.І.Коновальчук, доктор філософських наук,
доцент

Н.М.Степанова, кандидат
філософських наук

О.В.Крутенко, кандидат

педагогічних наук

Ю.М.Зоря, кандидат

педагогічних наук

Технічна редакція та комп'ютерна верстка

В.М.Шемшура

Відповідальний за друк І.В.Фурник

Думка редакції не завжди збігається з
думкою автора

Редакція рукописів не рецензує і авторам
не повертає

За достовірність фактів, цитат, власних
імен, географічних назв та інших
відомостей відповідають автори
публікацій

Рекомендовано до друку
вченою радою ОІПОП
Протокол № 2 від 28.05.2018
Підписано до друку 13.08.2018

Папір друкарський №1

Умовн. друк. арк. 6,25

Зам.№1513

Тираж 1000 пр.

Адреса редакції:
18003, Черкаси, Бидгощська, 38/1,
КНЗ "ЧОІПОП ЧОР",
т. +380-472-64-21-78
e-mail: redaktor6@ukr.net

В.В. Данилевський,

начальник управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації

ВАЖЛИВІ КРОКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Питання якісної і сучасної освіти в Україні має надзвичайну вагу та є одним із ключових пріоритетів держави. Його вирішення спонукає до радикальних реформ, упровадження і реалізації сміливих інноваційних проектів, принципів, які, з одного боку, наблизять нашу освітню систему до європейських стандартів, а з іншого - враховуватимуть корисний національний досвід і зберігатимуть ті незаперечні надбання, якими вона славиться.

Починаючи з 2017 року, здійснено багато важливих поступових кроків для удосконалення системи національної освіти. І основним є те, що у минулому році Верховна Рада проголосувала за реформу української освіти. Для старту "Нової української школи" міністерство створило новий стандарт освіти. Це був складний крок, який передбачав переосмислення і застосування нових підходів.

Із уведенням інноваційного стандарту почали змінюватися зміст і результати навчання, методики викладання. Він передбачає партнерство між учителем і учнями, підтримку дітей, розвиток у них критичного мислення, самоповаги і впевненості в собі. Новий стандарт освіти має орієнтувати навчання на розвиток умінь, вікових особливостей дитини, формування **компетенцій, необхідних для вирішення життєвих проблем.**

Освітянам Черкаської області вдалося досягти певних успіхів з цього напрямку. Насамперед, це стосується початкової освіти.

Із запровадженням Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" у 2017-2018 навчальному році 4 заклади загальної середньої освіти Черкаської області брали участь у всеукраїнському експерименті щодо впровадження нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти", а саме: навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3 - колегіум" Смілянської міської ради, Золотоніська гімназія ім. С. Д. Складенка Золотоніської міської ради, Золотоніська спеціалізована школа № 2 інформаційних технологій Золотоніської міської ради, Черкаська гімназія № 9 ім. О. М. Луценка Черкаської міської ради. Для першокласників створено освітнє середовище відповідно до вимог Нової української школи.

Одним із найважливіших завдань, які реалізовували вчителі пілотних закладів загальної середньої освіти, була **апробація нового державного стандарту початкової освіти, навчально-методичних матеріалів, посібників.**

У свою чергу на базі обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників теж

проведена активна робота щодо підвищення кваліфікації педагогів для роботи в умовах **Нової української школи**. Нова школа потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін. Тому всі педагоги області, які працюватимуть з першокласниками, пройшли тренінгові навчання протягом трьох сесій на платформі ЕЙДЕРА, підвищили рівень кваліфікації відповідно вимог і отримали сертифікати.

Одним із пріоритетних напрямів державної політики в освітянській галузі залишається і **розвиток дошкільної освіти**. Одним із індикаторів її ефективності є **доступність**. Тому з метою забезпечення максимального охоплення дітей дошкільною освітою та надання їм якісних освітніх послуг у минулому навчальному році додатково в області відкрито **8 груп** при функціонуючих закладах дошкільної освіти та навчально-виховних комплексах, що дало можливість охопити дошкільною освітою ще 173 дитини.

Завдяки цьому підвищився відсоток охоплення дітей віком від 3 до 5 років **дошкільними закладами освіти до 97%**. Відповідно зріс і показник охоплення дітей від 3 до 6 (7) років усіма формами дошкільної освіти. Він становить 99 % (у минулому році - 97%) і є одним з найкращих в Україні.

Середній показник чисельності дітей у дошкільних закладах освіти області з розрахунку на 100 місць у поточному році становить 97 дітей (у сільській місцевості - 78, у містах - 114).

Діти п'ятирічного віку охоплені усіма формами дошкільної освіти стовідсотково.

У цьому році продовжено реалізацію обласної цільової програми **"Інноваційні школи Черкащини"**. Із цією метою добре попрацювали і надалі працюємо над створенням нових освітніх просторів, інноваційних кабінетів для навчання. Підтвердженням цього є:

- придбання сучасного комп'ютерного обладнання для 84 кабінетів фізики, хімії та біології;
- придбання 2 лінгфонних кабінетів, 170 комп'ютерів, 10 навчальних кабінетів (географії, математики, Захисту Вітчизни), 11 наборів ЛЕГО у рамках реалізації обласних програм;
- здійснено заміну вікон та дверей на суму 2,9 млн. грн.;
- утеплено фасади та приміщення інноваційних закладів на суму 3,4 млн. грн.;
- проведено поточні ремонти дахів, спортивних залів, спортивних майданчиків, навчальних кабінетів, санітарних вузлів, їдалень, замінено устаткування харчоблоків, ремонти систем теплопостачання та водовідведення на суму 8,5 млн. грн.;

- розроблено дизайн зовнішнього та внутрішнього естетичного оформлення інноваційних шкіл, який частково реалізовано у 6 закладах освіти.

Всього на виконання заходів програми за рахунок усіх джерел фінансування у 2017 році використано 56,2 млн. грн. У 2018 році робота продовжується.

Крім того, колективи **159 закладів** освіти області беруть участь у дослідно-експериментальній роботі, з них 66 - у експериментах всеукраїнського рівня, 93 - регіонального. 98 колективів реалізують науково-педагогічні проекти, 18 з яких всеукраїнського масштабу. Загалом експериментальною діяльністю в різних напрямках охоплено 257 закладів освіти.

На базі комунального навчального закладу ?Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" розпочав діяльність **перший в Україні** навчально-тренінговий центр STEM-освіти.

У Центрі функціонують 2 кабінети робототехніки: центр Lego-education, тренінговий центр, а також ресурсний центр та навчально-тренінгова аудиторія. Пройшли навчання в Центрі майже 700 педагогів. Свідченням якісної роботи Черкаський навчально-тренінговий центру STEM освіти є здобуття Золотої медалі і нагородження Дипломом на IX Міжнародному форумі "Інноватика в сучасній освіті".

У рамках реалізації обласних програм **"Сто відсотків"** та "Підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти" на засадах співфінансування придбано 15 наборів робототехніки ЛЕГО; 3 шахові кабінети; 20 навчальних кабінетів (математики, фізики, біології, географії, інформатики, "Захист Вітчизни" та інші); 6 лінгафонних кабінетів; 990 комп'ютерів, у тому числі 23 навчальні комп'ютерні комплекси.

Учні 24 шкіл області мають можливість вивчати робототехніку. Це сприяє формуванню у них початкових знань з інформатики та програмування, фізики й математики, умінь використовувати інформаційно-комунікаційні технології для ефективного розв'язання нетипових завдань та створення власних проектів, забезпечує поглиблення знань з іноземних мов.

І на сьогодні ми маємо хороші результати. У лютому 2018 року вже вдруге в Черкащині відбувся регіональний турнір з робототехніки ЛЕГО "FIRST LEGO League", у якому взяло участь 39 учнівських команд області, це понад 350 учнів. Крім того, команди учнів Черкаської гімназії № 9, Черкаської загальноосвітньої санаторної школи-інтернату та Золотоніської гімназії стали переможцями всеукраїнських змагань і гідно представляли не лише Черкащину, а й Україну на міжнародних турнірах в Угорщині та Естонії.

В області приділяється велика увага роботі з обдарованими учнями. Як результат, - у 2018 році 38 учнів закладів освіти області здобули перемогу на заключному етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад, у тому числі 9 учнів вибороли I місце, 15 - II, 14 - III.

26 учнів стали переможцями і призерами заключного етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт Малої академії наук, виборовши 6 перших місць (у минулому році - 3), 15 других (у 2017 - 8) і 5 третіх.

З метою відзначення обдарованих дітей, їх мотивації до розвитку здібностей та фінансової підтримки, 56 обдарованих учнів отримували стипендію голови обласної державної адміністрації. Крім того, 12 учнів є стипендіатами Президента України, 1 - Кабінету Міністрів України.

Незаперечним є той факт, що джерелами, які живлять педагогічну творчість, є досягнення науки і передовий досвід. Саме на його основі впроваджуються нові реформи.

На базі Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників відбулася чергова виставка педагогічних технологій **"Інноваційний пошук освітян Черкащини"**, де були представлені понад **1000 методичних доробок освітян області**. Найактивнішими учасниками виставки стали педагоги таких міст як Черкаси, Сміла, Золотоноша, Христинівського, Драбівського та Черкаського районів.

Підтвердженням плідної праці педагогів області є визнання їх напрацювань на всеукраїнському та міжнародному рівнях. Так, на Міжнародному форумі "Інноватика в сучасній освіті" та Міжнародній виставці закордонних закладів освіти "World Edu" до роботи яких долучилися 758 учасників із 25 регіонів України та 12 країн світу (Словаччини, Чехії, Німеччини, Іспанії, Канади, США, Болгарії, Польщі, Молдови, Грузії, Латвії, Китаю та інших країн), представники від **Черкаської області** здобули **17 нагород**, зокрема, 7 золотих медалей, 7 срібних та 3 бронзових.

Для забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами організовується їх навчання в освітніх закладах. З цією метою збільшено кількість закладів освіти з інклюзивною формою навчання. Їх мережа нараховує 102 заклади. Відповідно збільшилась і кількість дітей, охоплених інклюзивною формою навчання, яких нараховується 205 осіб. Для роботи з особливими дітьми введено 76 посад асистента вчителя.

З метою проведення комплексної оцінки визначення особливих освітніх потреб дитини, розроблення рекомендацій щодо програми навчання, надання психолого-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами та методичної допомоги педагогічним працівникам, батькам, з 1 вересня 2018 року в області функціонує **27 інклюзивно-ресурсних центрів**.

У рамках обласної програми **"Шкільний автобус"** упродовж минулого року придбано 9 автобусів. На кінець 2017-2018 навчального року в області понад 10 тисяч дітей, що становить 100 відсотків дітей із числа учнів, які проживають за межами доступності закладів освіти, обслуговувалися 198 одиницями. Упродовж літа придбано ще 7 автобусів.

Протягом останніх років особлива увага приділяється вивченню учнями предмета "Захист Вітчизни". Тому, починаючи з 2015 року, за ініціативи голови обласної державної адміністрації Ю. О. Ткаченка запроваджено обласну почесну відзнаку "Відмінник Захисту Вітчизни", якою нагороджуються учні за найкращі результати у вивченні навчальної програми з означеного предмета. У 2018 році нагороду отримали 70 учнів закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти. Загалом упродовж трьох років - 305 учнів.

Активізовано роботу щодо виховання школярів на основі козацької педагогіки. З 1 вересня 2016 року у кожному районі та містах обласного значення створено козацькі класи з числа учнів 5-8 класів. Загалом в області функціонувало 53 козацьких класи (у минулому році - 32), у яких навчалося 1043 учні (2017 р. - 629).

- Крім цього, на базі Черкаської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 6 Черкаської міської ради з 2014 року проводиться робота щодо створення козацького ліцею. У 2016-2017 навчальному році у 5 козацьких класах школи навчалися 113 учнів. У 2017-2018 навчальному році до трьох новостворених класів зараховано 92 учні.

- У Черкаській гімназії № 9 ім. О. М. Луценка Черкаської міської ради функціонують 6 кадетських класів, у яких близько 200 учнів, крім основних предметів шкільної програми, вивчають єдиноборства, фехтування, навчаються гри у шахи.

- Проводиться робота із вшанування воїнів, які захищали і захищають територіальну цілісність і незалежність України. Поновлено експозиції шкільних музеїв, кімнат та музейних куточків. Наразі функціонує 2 058 музейних об'єктів, 376 з них присвячені героям Революції гідності та героям АТО. У 96 навчальних закладах встановлено меморіальні дошки та куточки пам'яті на честь загиблих патріотів.

- **1 035 шкільних волонтерських загонів**, які об'єднують понад 13 тис. учнів, надають шефську допомогу понад 1 500 родинам учасників антитерористичної операції та Революції гідності.

Активно впроваджується Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-спортивна гра **"Сокіл"** ("Джура"). У 2018 році в обласному її етапі взяли участь 21 команда (рй). Упродовж п'яти днів джури змагалися за першість у таких випробуваннях: "Впоряд", "Перетягування линви", "Туристсько-спортивна смуга перешкод", "Стрільба з пневматичної гвинтівки", "Пластун", "Відун", "Рятівник", "Ватра", "Таборування", "Добре діло".

За результатами конкурентної завзятої боротьби визначено кращі рої області:

I місце - рій "Мошногірські яструби" Будищенської ЗОШ I-III ступенів Черкаської районної ради;

II місце - рій "Терен" Тернівської ЗОШ I-III ступенів Смілянського району;

III місце - рій "Завзяте козацтво" Звенигородської спеціалізованої школи I-III ступенів імені Тараса Шевченка.

Значна увага звертається на моральне стимулювання педагогів. Упродовж 2017 - 2018 навчального року за значний особистий внесок у розвиток національної освіти, багаторічну плідну педагогічну діяльність, 1 педагог нагороджений орденом "Княгині Ольги", 4-ом педагогічним працівникам було присвоєно почесне звання **"Заслужений працівник освіти України"**, 38 учителів нагороджені відомчими відзнаками Міністерства освіти і науки України, у тому числі 4 педагогічні працівники отримали нагрудний знак **"Відмінник освіти України"**, 1 - нагрудний знак **"Василь Сухомлинський"**.

Шановні колеги, ми можемо пишатися результатами проведеної роботи, адже, відповідно до моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за напрямом **"ДОСТУПНІСТЬ ТА ЯКІСТЬ ПОСЛУГ У СФЕРІ ОСВІТИ"**, освітня галузь Черкаської області упродовж двох останніх років займала III місце в Україні, а у 2017 році - посіла друге місце.

Досягнення є стимулом до творчої праці, професійного росту і хоча ми здолали чимало перешкод у здійсненні реформи в українській освіті, але попереду ще багато роботи. Нова Українська школа ставить багато завдань перед усією освітянською громадою і насамперед - перед Учителем. Як іти в ногу з часом, як не розгубити вже накопичений позитивний досвід, як забезпечити рівний доступ до якісної освіти в усіх закладах освіти, як результативно надати освітні послуги кожному учаснику освітнього процесу. Ці та інші питання залишаються актуальними.

А тому у 2018-2019 навчальному році необхідно продовжити роботу щодо забезпечення функціонування та розвитку пілотних шкіл та сприяти розширенню мережі таких закладів; підвищувати рівень кваліфікації педагогічних працівників, зокрема, керівників та вчителів початкових класів і всіх педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти; забезпечувати інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами в освітній простір шляхом створення умов для їх навчання в інклюзивних та спеціальних класах закладів освіти; забезпечити навчальні заклади працівниками психологічної служби з метою організації належного психологічного і соціального супроводу дітей а також їх батьків, постраждалих внаслідок військових дій на Сході.

І на завершення прошу всіх керівників органів управління освітою, навчальних закладів забезпечити у навчальних установах умови щодо збереження життя і здоров'я дітей, охорони праці та безпеки життєдіяльності під час освітнього процесу. Приділяти належну увагу захисту прав та законних інтересів дітей. Не допускати в умовах учнівського середовища випадків різного роду насилля над ними, булінгу, приниження їх честі і гідності, особливо з боку педагогічних працівників та батьків. Проводити роботу з дітьми та їх батьками щодо запобігання суїцидальних проявів серед неповнолітніх тощо.

Н.М.Чепурна,

кандидат педагогічних наук, доцент, ректор комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради";

Г.А.Назаренко,

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, проректор комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЧЕРКАЩИНИ В КОНТЕКСТІ ВИМІРІВ ЧАСУ

Успішність освітньої реформи в Україні безпосередньо залежить від готовності педагогічної громади до реалізації пріоритетних завдань модернізації освітньої діяльності. У Концепції "Нова українська школа" наголошено на сучасних вимогах до професійного розвитку педагогічних працівників, що зумовлені динамічними процесами інформатизації суспільства, необхідністю впровадження компетентної моделі навчання, педагогіки партнерства, потребами демократизації освітньої взаємодії, автономії закладу освіти та свободи творчості педагога.

Означені вимоги стали орієнтирами для модернізації змісту, способів організації та технологій післядипломної педагогічної освіти Черкащини, яка нині спрямовується на забезпечення умов для неперервного професійного та особистісного розвитку педагогів упродовж усього професійного життя. У цьому контексті постає завдання приведення післядипломної освіти у відповідність із потребами особистості педагога та вимогами суспільства, забезпечення свободи вибору педагогічними працівниками місця навчання та освітньої програми, системного впровадження інновацій у зміст, форми і методи післядипломної освіти, розвитку системи дистанційного навчання, запровадження кредитно-модульного та компетентісного підходів, розвитку суб'єктних відносин у системі післядипломної освіти.

Зважаючи на зазначене, комунальний навчальний заклад "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради", як провідний регіональний центр неперервного професійного розвитку педагогічних та керівних освітанських кадрів, став основним модератором інноваційних освітніх змін в області. Ця кропітка, але надто важлива робота розпочалась з активного інформування педагогічної спільноти про особливості концептуальних змін Нової української школи та початкової загальної освіти - зокрема.

Так, вже у рамках обласної серпневої педагогічної конференції 2017 року для вчителів початкових класів, методистів міських (районних) методичних кабінетів, які відповідають за початкову освіту, під час роботи секції "Початкова школа - траєкторія змін" було проведено практикум "Ранкові зустрічі як модель ефективного спілкування з дітьми" та представлено Моделю навчальну програму, а також були висвітлені питання: "Методологічні засади реформування початкової освіти", "Інтеграція навчальних предметів як джерело формування цілісної картини світу та

підвищення пізнавального інтересу учнів початкової школи", "Особливості організації освітнього середовища першокласників" та інші.

Крім цього, на базі інституту 13 вересня 2017 року відбулось засідання круглого столу для вчителів початкових класів за темою "У школу - з радістю", учасники якого детально обговорили проблемні питання гуманізації та демократизації відносин у Новій українській школі.

Протягом 14-16 листопада 2017 року був проведений семінар-тренінг з упровадження проекту Державного стандарту початкової освіти для методистів методичних кабінетів відділів (управлінь) освіти та викладачів педагогічних закладів. Крім цього, інститутом здійснена відповідна підготовка викладачів педагогічних закладів - КВНЗ "Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка", КВНЗ "Корсунь-Шевченківський педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка" Черкаської обласної ради та викладачів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Сподіваємось, кожен з них у своїй сфері професійної діяльності сприятиме більш ефективній підготовці майбутніх педагогів до упровадження Державного стандарту початкової освіти.

Відділом початкової освіти інституту спільно з кафедрами психології, педагогіки та освітнього менеджменту, лабораторією розвитку освіти та педагогічних інновацій 15 листопада 2017 року проведено обласну науково-практичну конференцію **"Психолого-педагогічні аспекти підготовки вчителя початкових класів до роботи в умовах модернізації змісту освіти в школі I ступеня"**. Під час конференції були розглянуті питання нової ролі учителя крізь призму Концепції Нової української школи, підготовки педагога до формування сучасного освітнього середовища як основи забезпечення потреб, розвитку здібностей та можливостей молодших школярів, аксіологічні засади педагогіки партнерства, технології ефективного педагогічного спілкування, формування соціальної компетентності учителя початкових класів в умовах модернізації освіти в Україні.

Працівниками кафедри педагогіки та освітнього менеджменту інституту 06 грудня 2017 року проведено обласний семінар для вчителів, як працюватимуть з першокласниками у 2018-2019 навчальному році на тему **"Учитель - носій якісних змін в умовах реформування освіти"**. Учасники семінару взяли участь у майстер-класі **"Ключові аспекти діяльності сучасного учителя в умовах**

реформування освіти" (Гаряча С.А.), тренінгу "Ціннісні орієнтири розвитку шкільної освіти" (Лісова Н.І.), воркшопі "Уміння XXI століття" (Пахомова Т.Г.), професійній майстерні "Партнерська позиція вчителя як ресурсу якісних змін у педагогічній взаємодії" (Волошенко О.В.).

Крім зазначеного, протягом 2017 року для педагогів області проведено два Інтернет-семінари - "Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів" та "Практичне застосування стратегій критичного мислення як засіб формування компетентностей молодших школярів". У своїх статтях педагоги ділилися досвідом організації інтегрованого навчання та застосування стратегій розвитку критичного мислення на уроках і в позаурочній діяльності молодших школярів, практикою формування творчих та пізнавальних здібностей учнів з використанням технології розвитку критичного мислення.

У 2017 році також розпочала роботу обласна творча група методистів методичних кабінетів відділів освіти та вчителів початкових класів з проблеми "Дидактико-методичне забезпечення освітнього процесу початкової школи відповідно до нового Державного стандарту початкової освіти", мета діяльності якої - розроблення практичних компетентісно спрямованих завдань для першокласників відповідно до Модельної навчальної програми та нового Державного стандарту початкової освіти.

Ці та інші науково-методичні заходи, проведені науково-педагогічними працівниками інституту, поступово формували готовність педагогів області до реалізації засадничих принципів Нової української школи.

Чималих зусиль науково-педагогічного колективу інституту вимагала підготовка 822 вчителів початкових класів області, які у 2018-2019 навчальному році будуть працювати із першокласниками, до роботи за новим Державним стандартом початкової освіти.

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 15.01.2018 року №34 "Про деякі організаційні питання щодо підготовки педагогічних працівників для роботи в умовах Нової української школи" у встановлені терміни (з 20.01.2018 по 15.02.2018) працівниками відділу початкової освіти нашого інституту було забезпечено проведення підготовки 30 тренерів для підвищення кваліфікації педагогічних працівників відповідно до Концепції "Нова українська школа" згідно з Типовою освітньою програмою (наказ Міністерства освіти і науки України від 15.01.2018 року № 36 "Про затвердження Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти").

Для вчителів початкових класів, які у 2018-2019 навчальному році будуть працювати з першокласниками, навчання було організоване таким чином:

- з 15 лютого по 06 березня 2018 року - I очна сесія (2 дні);
- на березневих канікулах - II очна сесія (3 дні);
- червень - III підсумкова сесія (5 днів).

Під час очних сесій педагоги детально опанували зміст Державного стандарту початкової

освіти, розробляли тематичний тиждень Модельної навчальної програми, навчалися працювати по-новому, а саме:

- організувати дієве розвивальне здоров'язбережувальне середовище; створювати навчальні центри (осередки), які містять необхідні навчальні матеріали та забезпечують здійснення різних видів діяльності (центр читання і письма, центр природознавства, математичний і мистецький центри тощо);

- застосовувати методи викладання, засновані на співпраці (ігри, проекти (соціальні, дослідницькі), експерименти, групові завдання тощо);

- залучати учнів до спільної діяльності, що сприятиме їхній соціалізації та дозволить успішніше оволодівати суспільним досвідом;

- усвідомлювати змінені підходи до оцінювання результатів навчання (оцінки для аналізу індивідуального прогресу і планування індивідуальної швидкості, а не ранжування учнів);

- використовувати стратегії розвитку критичного мислення;

- створювати оптимальні умови для навчання і розвитку особистості, здатної продукувати оригінальні ідеї, активно діяти, приймати нестандартні рішення;

- не давати готові знання учням, а залучати їх до спостереження, дослідження, самостійної практичної роботи, вирішення проблемних ситуацій та запитань;

- спонукати учнів до розмірковування, аналізу та пояснення причин і наслідків подій, вчинків, явищ; висловлювання ставлення до подій, вчинків своїх та інших; розрізнення об'єктів, ознак, властивостей; встановлення закономірностей і на основі цього - формулювання висновків, правил; створення текстів, виробів, проектів;

- створювати ситуації успіху, осяяння, віри у свої можливості, хоч і маленькі, але власні перемоги кожної дитини;

- знати психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку та враховувати їх в освітньому процесі;

- реалізовувати здоров'язбережувальні освітні технології;

- широко застосовувати міжпредметні зв'язки, проводити інтегровані уроки, дні, тижні, що дозволить учням всебічно розглядати певну тему, одночасно навчаючись читати, рахувати, малювати, мислити, робити творчі проекти;

- впроваджувати у педагогічну практику педагогіку партнерства, що передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень учителів та батьків щодо особистісного розвитку школярів;

- бути мобільним: швидко і адекватно реагувати на зміни і потреби сучасної освіти.

Зокрема, під час тренінгів, працюючи в групах, вчителі початкових класів зацікавлено моделювали класну кімнату, обговорювали можливість розміщення навчальних центрів (куточків, осередків), їхнє наповнення приладдям та дидактичними матеріалами, використання мобільних меблів та варіанти їх розташування, оформлення стін, місця проведення ранкових зустрічей.

Надто важливим для педагогів було отримання знань про складові ранкових зустрічей: привітання,

обмін інформацією, групові заняття, щоденні новини; обговорення різних способів формування кола учнів; обмін думками та інформацією про те, як провести заняття так, щоб кожна дитина відчувала себе важливою частиною групи.

Крім очних сесій, проведених підготовленими тренерами на базі районних (міських) відділів освіти, всі вчителі початкових класів протягом лютого-березня та квітня-травня 2018 року пройшли обов'язковий дистанційний етап навчання на платформі ED-ERA (<https://www.ed-era.com/>) та отримали електронні сертифікати.

Цей сертифікат та обов'язкове очне навчання надає право педагогам навчати учнів перших класів у Новій українській школі.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 15.01.2018 №34 "Про деякі організаційні питання щодо підготовки педагогічних працівників для роботи в умовах Нової української школи" протягом I півріччя цього року було проведено в очно-дистанційній формі тематичні курси підвищення кваліфікації з підготовки до роботи в умовах Нової української школи:

- для 578 заступників директорів шкіл, які курують початкову освіту (60 годин - дистанційне навчання на платформі ED-ERA; 8 годин - одноденний очний семінар-практикум; 4 години - веб-конференція на Черкаському освітянському порталі "Досвід проектування інноваційного освітньо-розвивального середовища для якісної початкової освіти");

- для 312 вчителів мистецтва, які у 2018-2019 навчальному році працюватимуть із першокласниками (60 годин - дистанційне навчання на платформі ED-ERA; 8 годин - одноденний очний семінар-практикум);

- для 161 вчителя фізичної культури, які у 2018-2019 навчальному році викладатимуть у перших класах (60 годин - дистанційне навчання на платформі ED-ERA; 8 годин - одноденний очний семінар-практикум).

Усвідомлюємо, що вже сьогодні нового учителя потребують не лише першокласники, а й учні середньої та старшої ланки закладів освіти. Саме тому для всіх категорій педагогічних працівників впроваджуємо нові підходи до неперервного професійного розвитку особистості на засадах взаємодії формальної, неформальної та інформальної післядипломної освіти.

Так, в організації курсів підвищення кваліфікації як виду формальної післядипломної освіти намагаємось забезпечити набуття педагогічними працівниками нових компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань. Особливу увагу приділяємо оновленню змісту неперервного підвищення кваліфікації у відповідності до вимог суспільства до якості освіти педагогів, з урахуванням новітніх досягнень світової та вітчизняної науки, а також освітніх потреб слухачів курсів.

Практико спрямовані програми курсів підвищення кваліфікації забезпечують набуття освітянами області компетентностей зі спеціальності (предметної спеціальності або спеціалізації), педагогіки та психології, необхідних для:

- здійснення якісного процесу навчання, виховання і розвитку учнів, у тому числі осіб з особливими освітніми потребами;

- запровадження принципу дитиноцентризму та педагогіки партнерства;

- моніторингу педагогічної діяльності та аналізу педагогічного досвіду, проведення освітніх вимірювань;

- застосування освітніх технологій і методів навчання, ефективних способів взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Цьогорічною інновацією стало запровадження у рамках курсів підвищення кваліфікації єдиних тренінгових днів. Слухачам курсів за власним вибором пропонується взяти участь у тренінгах, практикумах та майстер-класах за темами: "Технологія навчання як дослідження для розвитку творчої особистості вчителя та учня", "Технологія "Створення ситуації успіху", "Дизайн-мислення для освітніх інновацій", "Біоадекватна методика - основа гуманного уроку", "Упровадження принципів гендерної рівності в освітній процес", "Технологія розвитку критичного мислення особистості учня", "Інтегральна технологія навчання", "Методика оцінювання: шкали, індикатори, незалежні іспити", "Самопізнання та особистісно-професійне самовдосконалення педагогів" та іншими. Крім здобуття нових знань та практичних навичок, участь у тренінгах надає можливість слухачам курсів підвищення кваліфікації опанувати на практиці нові функції вчителя як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини, а також і самим ознайомитись із технологією проведення тренінгів, їх основними складовими, методами та інтерактивними вправами.

Вимогою часу є психологічна готовність педагогів до постійного саморозвитку та самореалізації, що зумовлює необхідність удосконалення їхньої соціально-психологічної компетентності шляхом участі слухачів курсів у семінарах-практикумах "Саморегламентування поведінки і життєдіяльності", "Критичне й інноваційне мислення", "Досконалість міжособистісного спілкування"; "Розвиток інтраперсональних навичок". Це надає педагогам можливість краще усвідомити проблеми власного професійного розвитку, профілактики та подолання психологічних бар'єрів, проектування альтернативного сценарію свого професійного життя.

З метою супроводу професійного зростання педагогів, удосконалення стратегій їхньої життєдіяльності у рамках курсів слухачам пропонується опанувати "Технологію створення індивідуальної карти особистісного розвитку".

У ході інноваційного практикуму "Дизайн творчого потенціалу" педагоги навчаються здійснювати самодіагностику, визначати психологічні бар'єри професійного розвитку, виявляти власні творчі ресурси.

У центрі нашої постійної уваги - проблеми оптимізації міжособистісної взаємодії, гармонізації психофізичного стану педагогічних працівників як важливої передумови їхнього гуманного ставлення до учнів. На інтерактивних заняттях слухачі курсів отримують знання щодо психологічних основ емоційно-вольової саморегуляції; навчаються методам розвитку емоційного інтелекту учасників освітнього процесу. Педагоги опановують навички рефлексії; вміння керувати власним психоемоційним станом через розуміння себе,

витримувати баланс між роботою та відпочинком, використовувати конструктивні способи вираження негативних емоцій, активізувати процеси особистісного самопізнання та саморозвитку. Це сприяє формуванню ціннісно-мотиваційної сфери освітян, їхньому повноцінному професійному розвитку, подоланню кризових ситуацій, досягненню емоційної стійкості, а найголовніше, - дозволить педагогам налагодити психологічно комфортне середовище для гармонійного розвитку учнів.

Нині можемо констатувати створення науково-педагогічним колективом інституту потужної системи неформальної післядипломної освіти, яка забезпечує професійний розвиток педагогів області шляхом їхньої участі у тренінгах, семінарах-практикумах, вебінарах, майстер-класах, науково-методичних та методичних студіях та інших формах підвищення кваліфікації у міжкурсовий період. Протягом 2017-2018 навчального року науково-педагогічним колективом інституту проведено 185 таких заходів для різних категорій педагогічних працівників області.

У червні цього року науково-педагогічними працівниками інституту проведено Літню школу професійного розвитку педагогічних працівників. Протягом тижня понад 300 педагогів області в очній формі мали можливість підвищити свій рівень професійної компетентності під час участі у сертифікованих вченою радою інституту восьмигодинних семінарах-тренінгах та отримати відповідний сертифікат.

Більш гнучкі можливості для неперервного професійного зростання педагогів забезпечуємо завдяки використанню технологій дистанційного навчання. Так, затребуваними для педагогічних працівників області стали вебінари в режимі он-лайн з актуальних проблем освітньої діяльності: "Нова українська школа у реаліях інформаційного суспільства", "Формування та розвиток предметних компетентностей на уроках інформатики", "Актуальні питання роботи початкових класів у складі філій опорних закладів", "Використання електронних журналів в управлінській діяльності загальноосвітнього навчального закладу", "Використання можливостей мережових аудіовізуальних сервісів у дистанційному навчанні", "Організація продуктивної діяльності дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти та сім'ї", "Розроблення методичних кейсів за оновленими навчальними програмами для вчителів трудового навчання, технологій", "Кращі практики використання інтерактивних вправ в освітній діяльності" та інші.

Науково-педагогічним колективом інституту створений регіональний інформаційно-комунікаційний простір післядипломної педагогічної освіти - Черкаський освітянський портал, який містить 30 окремих потужних сайтів, призначенням яких є задоволення освітніх потреб педагогічних кадрів області.

За статистичними даними ГУГЛ АНАЛІТИКС (Google Analytics), у 2017 році Черкаський освітянський портал відвідало 612000 користувачів, які переглянули 9.452.215 сторінок. Кожного місяця в середньому - 51000 відвідувань, кожного дня - більше 2000 користувачів. Лише за 3 місяці 2018 року сайт уже відвідали 122000 користувачів не лише

з Черкащини та інших областей України, а й багатьох країн світу. Найбільше візитів з Нідерландів, Германії, США, Росії, Великобританії, Канади, Об'єднаних Арабських еміратів, Греції.

Для розвитку професійної компетентності педагогічних працівників на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій на Черкаському освітянському порталі створена регіональна мережева система неперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників області - **Віртуальна академія методичної освіти, до якої входять:**

- Сайт "Дистанційне навчання", де проводяться дистанційні атестаційні курси для різних категорій педагогічних працівників на основі програмного забезпечення платформи Moodle.

- Сайт "Віртуальна школа професійного становлення молодого педагога", структурними компонентами якої є Інтернет-скринька корисної інформації; дистанційний консультативний пункт з різних питань освітньої діяльності; віртуальний майстер-клас; експрес-опитування з різних проблем педагогічної діяльності вчителів-початківців; Інтернет-заходи в режимі он-лайн для молодих педагогів; дискусійний форум та ін.

- Сайт "Інтернет-школа педагогічної майстерності", який надає можливість педагогам на вибір (відповідно до їхніх фахових уподобань та рівня професійної компетентності) в дистанційному режимі опанувати сертифіковані вченою радою інституту спецкурси та отримати відповідний документ (сертифікат) про додаткову спеціалізацію.

- Сайт "Інтернет-школа психологічної грамотності", що

має на меті здійснення різних форм дистанційної психологічної освіти педагогів області.

- Сайт "Інтернет-школа гуманної педагогіки", який надає можливість опанувати педагогіку партнерства та техніки гуманно-особистісного підходу в освітній діяльності;

- Сайт "Інтернет-школа "Моніторинг якості загальної середньої освіти", у рамках якої педагоги опановують знання з питань моніторингу освітньої діяльності, організації зовнішнього незалежного оцінювання.

- Сайт "Методичний центр інформаційних технологій", що сприяє впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій в навчальну та виховну діяльність закладів освіти.

Вважаємо за доцільне наголосити, що всі сертифікати, отримані педагогами області за результатами дистанційного навчання у названих вище Інтернет-школах обліковані відповідним чином, а тому враховуються під час атестації та, сподіваємось, будуть враховуватись під час майбутньої сертифікації педагогічних працівників.

Переконані, що інформальна освіта (самоосвіта), яка передбачає самоорганізоване здобуття педагогами певних компетентностей, також потребує нашої уваги. Намагаємось створити таке середовище, яке, по-перше, активізує самоосвітню діяльність учителів, а по-друге, надає можливість для презентації педагогами результатів самоосвіти.

Так, допомогою педагогічним працівникам у самостійному підвищенні кваліфікації є розділ сайту "Науково-методичне забезпечення закладів освіти", де зібрані актуальні нормативні

документи, нові науково-методичні та інформаційні матеріали. Повнотекстовий файловий архів розділу налічує 1877 матеріалів.

Стимулом для саморозвитку педагогічними працівниками власних творчих здібностей є розділ Черкаського освітянського порталу "Колекція цифрових ресурсів", який максимально повно забезпечує учителів необхідними для якісного освітнього процесу додатковими ресурсами - наочними, дидактичними, інтерактивними засобами та інформаційними матеріалами з кожного навчального предмету за темами оновлених навчальних програм.

До колекції входять статичні, динамічні й інтерактивні цифрові ресурси, а саме: навчально-методичні, художні і наукові тексти; електронні посібники; педагогічні програмні засоби; мультимедійні презентації; мультимедійні, інтерактивні ігри та конкурси; аудіо та відео файли; графічні зображення, фото, таблиці, графіки; картографічні системи; дидактичні матеріали; цікаві фрагменти уроків; тестові завдання; інтерактивні он-лайн вправи, мультимедійні проекти; авторські відеофільми; відео майстер-класи; цифрові копії художніх і науково-популярних фільмів; моделі природних і фізичних явищ, соціальних процесів; словники, довідникова література тощо.

Цифрова колекція постійно поповнюється авторськими розробками працівників інституту, педагогічних працівників області, а також систематизованими та описаними електронними ресурсами. Наголосимо, що всі ресурси колекції знаходяться у вільному доступі для кожного користувача України та світу. **На сьогоднішній день архів колекції налічує 11365 цифрових ресурсів:**

для дошкільної освіти - 714 ресурсів;

для початкової - 2593 ресурси;

для загальної середньої освіти - 8050 ресурсів.

Для методично-інформаційної підтримки вчителів та для сприяння їх професійному зростанню створені також "Педагогічні Інтернет-клуби": "Ліра" (для вчителів предметів художньо-естетичного циклу), "Спільна дія" (для заступників директорів з виховної роботи, педагогів-організаторів), "Джерело майстерності" (для педагогічних працівників закладів позашкільної освіти), "Палітра" (для вчителів художньо-естетичного циклу), Віртуальний педагогічний клуб для працівників дошкільної освіти "Дивограй дошкільної педагогіки", Віртуальний клуб "Плеяди" для керівників закладів освіти та інші.

Для педагогічних працівників, які мають бажання обмінятися зі своїми колегами власними напрацюваннями створений сайт "Віртуальні спільноти вчителів Черкащини", до якого входять 14 Інтернет-спільнот: "Дивослово" (для вчителів української мови і літератури), "Математичний Еверест Черкащини" (для вчителів математики), "Біосфера" (для вчителів біології), "Хімед" (для вчителів хімії), "Електрон" (для вчителів фізики) та інші.

Презентувати результати власного професійного саморозвитку педагогічні працівники області мають можливість у рамках Інтернет-заходів на Черкаському освітянському порталі: протягом року проведено 24 Інтернет-конференції та 13 Інтернет-семінарів, у яких взяло участь близько 3 тисяч педагогічних працівників, надіславши статті із власного досвіду реалізації актуальної проблеми

освітньої діяльності. Близько 4000 повнотекстових матеріалів Інтернет-заходів розміщені на сайті інституту.

Крім цього, творчі напрацювання та інноваційні здобутки найбільш компетентних педагогів області розміщуються на сайтах "Творчі майстерні освітян Черкащини" та "Педагогічна скарбничка освітян Черкащини".

До послуг педагогічних працівників, які здійснюють самоосвіту - сайт "Електронна бібліотека методичної літератури", який містить розроблені науково-методичними працівниками інституту повнотекстові видання та статті науково-методичного спрямування.

Маємо перші результати, які свідчать про готовність педагогів Черкащини до реалізації засадничих принципів Нової української школи. Так, на ХХІІІ обласній педагогічній виставці "Інноваційний пошук освітян Черкащини", яка відбулась у квітні цього року, представлено методичні посібники, **розроблені освітянами районів і міст області:**

- "Нова українська школа: вчимося вчитися та критично мислити" (автори - Н. В. Маценко, Н. В. Свір, учителі перших класів Навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3 - колегіум" Смілянської міської ради, які беруть участь у всеукраїнському експерименті);

- "Навчально-методичне забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової освіти" (посібник містить інформаційні, методичні та дидактичні матеріали до уроків "Я досліджую світ" у 1-му класі відповідно до Типової освітньої програми початкової освіти (авторський колектив під керівництвом Р. Б. Шияна) та тематичних тижнів).

Перемогу на обласній педагогічній виставці також отримали посібники з актуальних питань модернізації освітньої діяльності, розроблені творчими групами педагогів, а саме:

- творчою групою вчителів початкових класів м. Черкаси - "Час змін: інтеграція навчання", "Ідемо до Нової української школи", "НУШ - школа майбутнього", "Дидактичний матеріал до уроків "Я досліджую світ";

- творчою групою вчителів початкових класів м. Сміли - "Нова українська школа. Ранкові зустрічі, 1 клас";

- творчою групою вчителів початкових класів Звенигородського району - "Інтегровані тижні", 1 клас;

- творчою групою вчителів початкових класів Монастирищенського району - "Педагогіка партнерства в дії";

- творчою групою вчителів початкових класів Маньківського району - "Здоров'язбережувальна компетентність учнів у контексті концептуальних засад реформування початкової освіти Нової української школи".

У підсумку можемо констатувати, що оптимальне поєднання формальної, неформальної та інформальної післядипломної освіти дозволяє науково-педагогічному колективу інституту у повній мірі забезпечувати освітні потреби педагогів у їхньому професійному розвитку і, як наслідок, - потреби держави у кваліфікованих педагогах, здатних надавати якісну освіту та розбудовувати Нову українську школу.

Л.Ф.Неділя,

методист інформаційно-ресурсного центру комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ РЕСУРСІВ У ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

З 01 березня по 20 квітня 2018 року на базі комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" у рамках виставки "Інноваційний пошук освітян Черкащини - 2018" відбувся конкурс на кращу серію цифрових ресурсів. Він проводиться з метою виявлення і впровадження в освітній процес закладів освіти інноваційних електронних педагогічних засобів навчання.

У конкурсі взяли участь **949 педагогічних працівників області, які представили 621 комплект** (всього 6336 одиниць) цифрових ресурсів із 26-ти районів та міст, 10-ти об'єднаних територіальних громад (далі - ОТГ) області, 6-ти спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів, 1-ого закладу позашкільної освіти обласного підпорядкування. Найбільшу кількість серій цифрових ресурсів представлено освітянами міста Золотоноша (34 комплекти), Черкаського (54 комплекти), Христинівського (40 комплектів) Лисянського (38 комплектів), Монастирищенського (38 комплектів), Смілянського (33 комплекти) районів.

Кожного року збільшується інтерес педагогічних працівників до конкурсу, про це свідчить зростання великої кількості учасників та покращення якості цифрових ресурсів. Значна частина робіт, представлених на конкурс, виконані на достатньо високому методичному та технічному рівні, відповідають сучасним вимогам використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, естетично оформлені.

Більша частина робіт представлена у вигляді електронних посібників, які розроблені в програмах Microsoft Power Point, AutoPlay Media Studio, Sun Ray Book Reader, HTML. Найкращі електронні посібники містять традиційні конспекти уроків, мультимедійні презентації, міні-підручники, літературні диктанти, тестові завдання, аудіо, відео файли, графічні файли, дидактичні матеріали, а також: власні веб-сайти з використанням хмарних технологій (м. Золотоноша, Черкаси, Лисянський, Шполянський райони, Кам'янська ОТГ); веб-квести (м. Черкаси, Лисянський, Черкаський, Чорнобаївський райони); інтерактивні дидактичні матеріали, інтерактивні плакати, скрайбінг-презентації та відео файли, тести, пазли, бліц турніри, створені з допомогою онлайн-сервісів <https://learningapps.org/>, [<https://www.powtoon.com>, <https://onlinetestpad.com/ua>, <https://www.jigsawplanet.com>, <https://prezi.com>, <https://kahoot.com>, <http://linoit.com> \(м. Золотоноша, Сміла, Городищенський, Золотоніський, Лисянський, Смілянський, Маньківський, Христинівський, Черкаський, Шполянський райони, Білозірська, Жашківська, Кам'янська ОТГ, комунальний заклад "Черкаський навчально-реабілітаційний центр "Країна добра" Черкаської обласної ради"\); інтерактивні вправи та завдання, створені в середовищі Scratch \(м. Черкаси, Тальнівська ОТГ\); інтерактивні вправи, створені в середовищах Adobe Flash, Miksike \(Черкаський район\); завдання для учнів в Google формах \(комунальний заклад "Черкаський навчально-реабілітаційний центр "Країна добра" Черкаської обласної ради", Городищенський, Маньківський райони\); інтерактивні ігри, тренажери та тестові завдання, створені в Microsoft Power Point \(м. Золотоноша, Кам'янська ОТГ, Драбівський, Лисянський, Смілянський, Христинівський, Чорнобаївський райони\); авторські відеофільми, відео уроки та відео майстер-класи \(м. Золотоноша, Канів, Сміла, Умань, Черкаси, Білозірська, Кам'янська ОТГ, Золотоніський, Лисянський, Монастирищенський, Черкаський, Чорнобаївський райони\). Використання електронних посібників в освітньому процесі сприяє формуванню ІК-компетентності учнів, забезпечує викладання навчальних предметів на сучасному рівні в контексті реформування Нової української школи.](https://www.thinglink.com,</p></div><div data-bbox=)

З початкової освіти на конкурс надійшло 92 комплекти цифрових ресурсів (кращим визнано електронний посібник з відео уроками "Прогулянка пластиліновим містом" Мигаль Тетяни Миколаївни, учителя початкових класів Новоукраїнського навчально-виховного комплексу "Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа І-ІІ ступенів" Чорнобаївської районної ради).

З дошкільної освіти на конкурс представлено 60 комплектів цифрових ресурсів (кращою роботою визнано електронний посібник з авторськими відео файлами "Вчимося разом з LEGO" Гурської Аліни Юріївни, вихователя-методиста; Коваленко Алли Сергіївни, завідувача дошкільного навчального закладу № 23 "Чипполіно" (ясла-садок) комбінованого типу Смілянської міської ради).

180 комплектів цифрових ресурсів розроблено для викладання суспільно-гуманітарних дисциплін, а саме: 53 комплекти з української літератури, 10 комплектів з української мови (кращим визнано електронний посібник "Українські народні казки "Летючий корабель", "Яйце-райце" Павлик Світлани Дем'янівни, Калашник Наталії Балатівни, учителів української мови і літератури навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3 - колегіум" Смілянської міської ради); 38 комплектів із зарубіжної літератури, 2 комплекти з російської мови (кращими визнано електронні посібники "Сучасна дитяча зарубіжна література, 5-6 класи", "Сучасна дитяча зарубіжна література, 7-8 класи" та "Російський письменник з українською душею (повіді та оповідання К.Г. Паустовського)" творчої групи вчителів зарубіжної літератури Шполянського району, керівник - Сімон Лариса Едмондівна, учителя зарубіжної літератури Шполянського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3 - гімназія" Шполянської міської ради об'єднаної територіальної громади); 44 комплекти з англійської та 6 комплектів з німецької мов; 23 комплекти з історії (кращою роботою визнано електронний посібник "Українські землі у другій половині ХVІІІ століття" творчої групи вчителів суспільних дисциплін Шполянського району, керівник - Різник Оксана Анатоліївна, учителя історії Шполянського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3 - гімназія" Шполянської міської ради об'єднаної територіальної громади); 2 комплекти з правознавства; 3 комплекти для курсу "Людина і світ" (кращим визнано електронний посібник "Демократія" Миронюк Лесі Вікторівни, учителя історії; Дишлюк Оксани Володимирівни, учителя інформатики Маньківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 1 Маньківської районної ради; Олійник Олени Петрівни, учителя історії Іваньківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Маньківської районної ради).

Для викладання природничо-математичних дисциплін на конкурс надійшло **139 комплектів** серій цифрових ресурсів, а саме: 42 комплекти з математики (кращими визнано електронні посібники "Квадратні корені. Дійсні числа" та "Квадратні рівняння" творчої групи вчителів математики Городищенського району); 23 комплекти з інформатики (кращими визнано електронні посібники "Комп'ютерна графіка" та "Створення та опрацювання графічних зображень" Засенко Юлії Василівни, Пузєєва Олександра Олександровича, учителів інформатики Золотоніської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 6 Золотоніської міської ради; Пузєєвої Ірини Яківни, учителя інформатики Золотоніської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 3 Золотоніської міської ради); 22 комплекти з біології (кращим визнано електронний посібник "Біологія, 9 клас" творчої групи вчителів біології Шполянського району, керівник - Шевченко Людмила Василівна, учителя біології Шполянського навчально-

виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 2 - ліцей" Шполянської міської ради об'єднаної територіальної громади); 1 комплект з екології; 19 комплектів з географії (кращим визнано електронний посібник "Україна і світове господарство" творчої групи вчителів географії міста Черкаси, керівник - Харенко Петро Васильович, учителя географії Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 12 Черкаської міської ради); 19 комплектів із фізики (кращими визнано електронний посібник для 8 класу "Теплові явища" Гавриш Ольги Миколаївни, учителя фізики Дмитрівського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів - дошкільний навчальний заклад" Золотоніської районної ради); 2 комплекти з астрономії; 11 комплектів з хімії (кращим визнано електронний посібник для 9 класу "Оксигеновмісні органічні речовини" творчої групи вчителів хімії Шполянського району, керівник ? Сабадаш Галина Михайлівна, методист районного методичного кабінету відділу освіти Шполянської райдержадміністрації).

34 серії цифрових ресурсів створено для викладання художньо-естетичних дисциплін, а саме: 14 комплектів з інтегрованого курсу "Мистецтво" (кращим визнано електронний посібник "Пори року і народні свята" Нагорної Світлани Леонідівни, учителя предметів художньо-естетичного циклу; Гавриш Валентини Миколаївни, учителя початкових класів Шостаківського навчально-виховного комплексу "Дошкільний навчально-виховний заклад - загальноосвітня школа І-ІІ ступенів" Катеринопільської районної ради); 10 комплектів з музичного мистецтва (кращим визнано електронний посібник "Новаторство в музичному мистецтві" Беляєвої Світлани Вікторівни, учителя музичного мистецтва Лисянської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 2 Лисянської районної ради); 11 комплектів з образотворчого мистецтва (кращим визнано електронний посібник "Видатні художники і Україна" Сімон Лариси Едмондівни, учителя образотворчого мистецтва Шполянського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3 - гімназія" Шполянської міської ради об'єднаної територіальної громади).

19 комплектів цифрових ресурсів розроблено для викладання предметів основи здоров'я, фізична культура та "Захист Вітчизни", а саме: 10 комплектів з фізичної культури (кращими визнано електронні посібники "Вправи для формування постави і профілактики плоскостопості. Ігри для активного відпочинку" та "Загальна фізична підготовка" Бубнович Тетяни Валеріївни, учителя фізичної культури Тимошівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів імені Кароля Шиманського Кам'янської міської ради); 5 комплектів з основ здоров'я (кращим визнано електронний посібник для 9 класу "Психічна та духовна складова здоров'я" Пятаки Юлії Володимирівни, учителя основ здоров'я Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 11 Черкаської міської ради); 4

комплекти для викладання предмета "Захист Вітчизни" (кращим визнано електронний посібник "Основи цивільного захисту" Барабаша Станіслава Костянтиновича, учителя фізичної культури та Захисту Вітчизни Юрківської загальноосвітньої школи I-III ступенів Звенигородської районної ради).

3 виховної роботи надійшло 22 комплекти цифрових ресурсів (кращим визнано електронний посібник "Формування в учнів культури здорового способу життя на підставі здоров'язберігаючих та інтерактивних технологій у позаурочний час" Дядюри Петра Федоровича, педагога-організатора Кузьминогребельської загальноосвітньої школи I-III ступенів Христинівської районної ради); 3 трудового навчання надійшло 18 комплектів (кращими визнано авторські відео майстер-класи "Виготовлення об'єктів праці" Міняйло Наталії Іванівни, учителя трудового навчання Канівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 імені Т.Г. Шевченка Канівської міської ради); 10 комплектів надійшло для шкільної бібліотеки (кращим визнано електронний посібник "Інноваційні форми в роботі шкільної бібліотеки - вимога часу" Іохім Світлани Сергіївни, завідувача бібліотеки Городищенської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 імені С.С. Гулака-Артемівського Городищенської районної ради); 16 комплектів розроблено для позашкільної освіти (кращим визнано електронний посібник "Стежинами Тальнівщини мовою SCRATCH" Завірюхи Лесі Валентинівни, керівника гуртка Тальнівського

будинку дітей та юнацтва Тальнівської міської ради Тальнівського району).

7 комплектів цифрових ресурсів розроблено для управлінської діяльності та керівників закладами освіти (кращим визнано електронний посібник "Система моніторингових досліджень у закладах загальної середньої освіти" Денисюк Валентини Іванівни, директора; Глизь Надії Миколаївни, заступника директора з навчально-виховної роботи; Нечипоренко Сергія Васильовича, учителя інформатики; Фірман Надії Іллівни, учителя початкових класів Руськополянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 Черкаської районної ради); 10 комплектів представлено для психологічної системи освіти; 12 комплектів цифрових ресурсів - для інклюзивної та спеціальної освіти (кращим визнано електронний посібник "Таємниці Крижаного царства" Поліщук Катерини Володимирівни, Святенко Ольги Валентинівни, Сизоненко Олени Леонідівни, Стецюри Надії Миколаївни, учителів початкових класів; Різник Ольги Володимирівни, Шевченко Наталії Василівни, вихователів Вільшанської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату Черкаської обласної ради).

303 комплекти серій цифрових ресурсів представлено до нагородження, з них найбільше робіт високого рівня: 36 комплектів Черкаського району, 23 - Смілянського, 21 - Христинівського, 17 - Шполянського, 21 комплект міста Золотоноша.

Рейтинг кількості прийнятих робіт:

№	Район (місто)	Всього поданих робіт	Диплом	Диплом	Сертифікат	Всього до нагородження	%якості
			I	II			
1	Черкаський	54	6	15	15	36	66.67%
2	Смілянський	33	4	4	15	23	69.7%
3	м.Золотоноша	34	7	5	9	21	61.76%
4	Христинівський	40	3	5	13	21	52.5%
5	Шполянський район і ОТГ	21	7	5	5	17	80.95%
6	Чорнобаївський	28	2	5	9	16	57.14%
7	м.Черкаси	22	6	8	1	15	68.18%
8	м.Сміла	16	4	3	7	14	87.5%
9	Городищенський	26	5	4	5	14	53.85%
10	Звенигородський	20	2		11	13	65%
11	Монастирищенський	38		4	9	13	34.21%
12	Тальнівська ОТГ	21	2	3	7	12	57.14%
13	м.Умань	11	3	2	5	10	90.91%
14	Лисянський	38	3	2	5	10	26.32%
15	Кам'янська ОТГ	12	3	3	3	9	75%
16	Манківський	14	1	2	5	8	57.14%
17	Золотоніський	13	1	2	4	7	53.85%
18	Тальнівський	13		1	5	6	46.15%
19	Уманський	15	1	1	4	6	40%
20	м.Канів	8	1	2	2	5	62.5%
21	Жашківська ОТГ	15		4	1	5	33.33%
22	Драбівський	19	1	3		4	21.05%
23	К.-Шевченківський	10			4	4	40%

24	Канівський	18			2	2	11.11%
25	Катеринопільський	6	1		1	2	33.33%
26	Білозірська ОТГ Черкаського району	7		1	1	2	28.57%
27	Вільшанська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат Черкаської обласної ради	2	1		1	2	100%
28	Черкаський ОЦНТТУМ	5	2			2	40%
29	Жашківський	10			1	1	10%
30	Михайлівська с/р Кам'янського району	6			1	1	16.67%
31	Золотоніська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат Черкаської обласної ради	3			1	1	33.33%
32	Комунальний заклад «Черкаський навчально-реабілітаційний центр «Країна добра Черкаської обласної ради»	2		1		1	50%
33	м.Ватутіне	5				0	0%
34	Кам'янський	4				0	0%
35	Чигиринський	7				0	0%
36	Єрківська ОТГ Катеринопільського району	1				0	0%
37	Мокрокалипська ОТГ Катеринопільського району	2				0	0%
38	Набутівська ОТГ Корсунь-Шевченківського району	3				0	0%
39	Степанецька ОТГ Канівського району	14				0	0%
40	Комунальний заклад «Корсунь-Шевченківський багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр «Надія» Черкаської обласної ради»	2				0	0%
41	Черкаська загальноосвітня санаторна школа-інтернат I-II ступенів Черкаської обласної ради	2				0	0%
42	Комунальний заклад «Черкаська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів Черкаської обласної ради»	1				0	0%
	Всього	621				303	

Лише незначна частина електронних матеріалів підготовлені не у відповідності до вимог, визначених Положенням про конкурс, а саме: серії цифрових ресурсів представлені на конкурс не у вигляді електронного посібника (м. Ватутіне, Золотоноша, Сміла, Черкаси, Городищенський, Драбівський, Жашківський, Кам'янський, Канівський, Катеринопільський, Корсунь-Шевченківський, Лисянський, Монастирищенський, Черкаський, Чорнобаївський, Чигиринський райони, Білозірська, Кам'янська, Михайлівська, Набутівська, Степанецька, Жашківська ОТГ); серії цифрових ресурсів розподілені не до тем, які подані у додатку Положення про конкурс (Кам'янський, Канівський, Смілянський, Лисянський, Тальнівський, Чигиринський райони); представлено дві-три розробки (переважно лише презентації), а не серію цифрових ресурсів (м. Ватутіне, Черкаси, Сміла, Городищенський, Драбівський, Жашківський, Монастирищенський, Уманський, Христинівський райони, Кам'янська, Тальнівська ОТГ); розмір ресурсів перевищує встановлені норми (м. Золотоноша, Монастирищенський, Христинівський, Уманський райони, Михайлівська ОТГ); недостатня кількість авторських розробок, більшість представлених матеріалів дубльовані із мережі Інтернет, містять менше ніж 30% авторського змісту (м. Умань, Жашківський, Корсунь-Шевченківський,

Маньківський, Христинівський, Уманський райони, Степанецька ОТГ); наявність методичних недоречностей в розробках уроків, недостатньо висвітлені інноваційні методи навчання і форми роботи (Канівський, Катеринопільський, Корсунь-Шевченківський, Маньківський, Монастирищенський, Тальнівський, Христинівський, Черкаський райони, Білозірська, Єрківська, Степанецька, Шполянська ОТГ); у текстах та презентаціях допущені граматичні, орфографічні, фактичні та технічні помилки (Драбівський, Кам'янський, Канівський, Маньківський, Монастирищенський, Смілянський, Тальнівський, Уманський, Христинівський, Чорнобаївський райони, Михайлівська ОТГ).

Усі серії цифрових ресурсів, автори яких представлені до нагородження до 01.09.2018 року будуть розміщені на сайті Інституту у розділі "Колекція цифрових ресурсів": <http://oipopp.ed-sp.net/digital-resources-collection>.

Рекомендуємо керівникам органів управління освітою на серпневих конференціях, засіданнях методичних об'єднань педагогічних працівників області проаналізувати підсумки участі у конкурсі, врахувати всі зауваження та результативність участі педагогічних працівників у конкурсі, рекомендувати усім педагогічним працівникам системно впроваджувати цифрові ресурси у викладання навчальних дисциплін, згідно з вимогами сучасних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

О.І. Замулко,

завідувач лабораторії розвитку освіти та педагогічних інновацій комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Сучасний керівник працює в умовах швидкої зміни інформаційного середовища, що зумовлено глобальною інформатизацією суспільства, збільшенням обсягів інформаційних потоків, можливостями використання різноманітних засобів обробки інформації. У таких умовах інформаційно-аналітична компетентність особистості стає одною з основних для успішної роботи та інтеграції у суспільстві, навчання впродовж життя.

Так, 17 січня 2018 року схвалено оновлену редакцію ключових компетентностей для навчання впродовж життя - рекомендація 2018/0008 (NLE) Європейського Парламенту та Ради (ЄС):

Оновлено термінологію. Так термін "інформаційно-комунікаційні технології" замінено на "цифрові технології" як більш відповідним терміном для називання повного набору пристроїв, програмного забезпечення чи інфраструктури. Відповідно рамка цифрової компетентності, вперше опублікована у 2013 році (вже оновлена з того часу) містить складові:

- 1) інформаційна грамотність, керування контентом;
- 2) спілкування та співпраця, та участь у суспільстві;
- 3) створення цифрового контенту, та його етичні принципи;
- 4) безпека;
- 5) розв'язання проблем.

Інформаційно-аналітичну компетентність людина набуває у процесі здобуття освіти та соціалізації. Але специфічна її складова, необхідна для виконання професійної діяльності, формується у процесі професійної підготовки до конкретного виду діяльності.

У Концепції Нової української зазначено, що педагогіка партнерства і компетентнісний підхід

потребують нового освітнього середовища. Таке середовище допомагають створити, зокрема, новітні цифрові технології, які підвищують ефективність роботи педагога, ефективність управління освітнім процесом та роблять можливим індивідуальний підхід до навчання.

Відповідно до Закону України "Про освіту" засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є ... прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень (статті 6); керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень ... забезпечує функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти (стаття 28.3.); заклади освіти формують відкриті та загальнодоступні ресурси з інформацією про свою діяльність та оприлюднюють таку інформацію (стаття 30).

Реалізація Концепції Нової української школи та дотримання Закону України "Про освіту" потребують успішної управлінської діяльності керівника закладу освіти, яка обумовлюється його інформаційно-аналітичними навичками, оскільки якісний аналіз і синтез інформації є умовою прийняття ефективного управлінського рішення. Тому в умовах розвитку інформаційного та інноваційного суспільства в освітньому середовищі необхідні фахівці, які широко застосовують інформаційні технології у своїй професійній діяльності.

У сучасних наукових дослідженнях поняття "інформаційно-аналітична компетентність" розглядається як:

- інтегрована характеристика особистості, яка відображає його готовність і здатність ефективно здійснювати пошук, збір, аналіз, обробку інформації і продуктивно використовувати її у процесі розв'язання професійних завдань (Назанашило О.В.);
- певний рівень знань, навичок, умінь і здатностей керівника, що дозволяє оперативно орієнтуватись в інформаційному просторі, приймати участь у його формуванні; особистий досвід керівника у сфері пошуку, оцінювання, використання, збереження, аналізу, оформлення та передачі різноманітної інформації з допомогою різних засобів управлінської діяльності (Ягупов В.В.);
- готовність до розв'язання професійно-педагогічних завдань з допомогою інформаційно-комунікативних технологій на основі семантичної обробки інформації в умовах швидких змін інформаційного середовища; пронизує всі інші види компетентності у складі професійної і є умовою їх удосконалення, спрямованої на самостійне опанування професійною майстерністю, передумовою розвитку науково-дослідної діяльності містить у собі механізми, що дозволяють ефективно розв'язувати професійно-педагогічні

завдання, спираючись на використання інформаційно-комунікативних технологій і семантичну обробку інформації (Гайдамак Е.С.).

У дослідників відсутнє єдине бачення щодо сутності інформаційно-аналітичної компетентності.

Але можна виокремити певні компоненти поняття:

- знання понять, що пов'язані з інформацією та процесами її подання та обробки;
- володіння методами і способами пошуку, збору, оцінки, перетворення, обробки, аналізу, подання, зберігання, поширення інформації;
- вміння вибрати оптимальні способи роботи з інформацією;
- навички аналізу інформації, вчинків, ситуацій;
- вміння бачити тенденції, інтерпретувати отримані показники, усвідомлювати їх значущість для освітнього процесу;
- організація власної інформаційної діяльності.

Складовими інформаційної компетентності є:

- готовність до розв'язання професійних завдань спираючись на використання цифрових технологій і семантичну обробку інформації;
- здатність ефективного роботи з інформацією у різних формах її подання;
- вміння і навички роботи із сучасною комп'ютерною технікою та програмним забезпеченням;
- здатність застосовувати сучасні технології для роботи з інформаційними ресурсами для виконання різних завдань.

Інформаційно-аналітична компетентність керівника закладу освіти реалізується на різних етапах його інформаційно-аналітичної діяльності:

- мотиваційно-цільовий - використовуються управлінські уміння (коректне формулювання своїх інформаційних запитів; визначення потреби певного інформаційного ресурсу в межах оперативного і стратегічного управління закладом; сприйняття і активний пошук усіх різновидів і типів інформації; уміння, що забезпечують планування, організацію і регулювання інформаційно-аналітичної діяльності; створення і забезпечення розвитку інформаційної системи школи);
- організаційно-виконавчий - затребувані уміння інформаційного пошуку (опанування загальною системою способів орієнтації в динамічних потоках інформації; знаходження інформації з різних джерел) та уміння обробки інформації (забезпечення процесу обробки інформації, аналізу і синтезу отриманої інформації, її якісне перетворення і прогнозування для подальшого використання; переробки великих масивів інформації з використанням цифрових технологій та інтелектуальних нормалізованих методик; інтерпретації, систематизації інформації; алгоритмічної аналітико-синтетичної переробки інформації);
- результативно-продуктивний - необхідні уміння фіксації інформації (представлення інформації в формальному вигляді; створення інформаційних об'єктів різних типів; встановлення зв'язків між інформаційними об'єктами; алгоритмічного перетворення знайденої інформації, постійного поповнення інформації та добудови своєї особистісної системи знань) та уміння практичної реалізації інформації (створення нової інформації, зберігання і накопичення її за допомогою баз даних; безпосереднє використання інформації для розв'язання поточних професійних завдань, прийняття рішень; проектування і конструювання об'єктів і дій, різних за будовою, в тому числі логічних і формалізованих; використання інформації у

відповідності з виробничими і пізнавальними завданнями);

- рефлексивний - передбачає застосування рефлексивних умінь (оцінювання інформаційно-аналітичної діяльності, її корегування з урахуванням власних можливостей і здібностей; адаптація ефективних її елементів до умов, що змінилися; самостійний вибір критеріїв оцінювання інформації; інтерпретація різних підходів, створення "жорстких особистісних фільтрів" та "чітких способів відбору цінної інформації"; об'єктивне оцінювання позитивних і негативних аспектів кожного компоненту системи інформаційних ресурсів; алгоритмізація вилучення, критичне оцінювання і використання отриманої інформації у контексті певної управлінської проблеми).

Інформаційно-аналітична діяльність - це сукупність дій на основі концепцій, методів, засобів, нормативно-методичних матеріалів для збору, накопичення, обробки та аналізу даних з метою обґрунтування та прийняття рішень. Її функції:

1. Управлінська - забезпечує інформацією всі етапи управлінської діяльності: підготовку, прийняття управлінських рішень, контроль за їх виконанням.
2. Діагностична - спрямована на отримання об'єктивної картини ситуації, що склалася, її діагностики.
3. Застерегаюча - виявляє проблеми, небезпеки, конфлікти, дозволяє їх уникнути.
4. Пізнавально-ментальна - сприяє зміні розуміння сутності явищ, зміні ментальності управлінців.

Інформаційно-аналітична компетентність керівника закладу освіти має стати набором технологій і робочих інструментів для здійснення ефективного управлінської діяльності, особливо тих її аспектів, які пов'язані з прийняттям управлінських рішень, питаннями стратегічного прогнозування та планування тощо.

Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності керівників закладів освіти сприятиме:

- вибору шляху розвитку закладу освіти (вибір моделі, яка б інтегрувала специфіку української освіти (її кращі надбання та досягнення) із досвідом та досягненнями інших країн; створення власної системи роботи, що враховуватиме потреби та можливості громади, індивідуальні траєкторії розвитку усіх учасників освітнього процесу);
- діагностуванню освітнього середовища закладу, методичної, фінансово-господарчої складової діяльності та їх відповідності потребам, інтересам і можливостям учнів, батьків, педагогів, громади;
- професійному та особистому розвитку педагогів, їх залученню до управління школою, участі у прийнятті управлінських рішень, розподілу відповідальності за результати діяльності закладу освіти;
- взаємодії із засобами масової інформації, створенню іміджу закладу освіти;

Аналітична діяльність керівника потребує оновлення підходів до напрямів та змісту аналізу. Так інноваційним є зміна в інформаційно-аналітичній діяльності керівника: аналіз освітнього процесу, кількісних та якісних показників діяльності для розвитку закладу освіти; самоаналіз діяльності управління для підвищення ефективності своєї роботи; вивчення цінностей, мотивів, компетентностей педагогічних працівників для їх професійного та особистісного розвитку; колегіальність у аналізі показників та проблем школи; створення системи збору, обробки, збереження інформації та її відкритість для всіх

учасників освітнього процесу. Тому керівники навчальних закладів повинні володіти і такими методами аналітичної діяльності як:

- дедуктивний та індуктивний методи, порівняльний аналіз;
- метод опитування;
- SWOT-аналіз;
- контент-аналіз, дискурс-аналіз;
- метод прогнозування.

Індуктивний та дедуктивний методи. Індукція - метод пізнання, що ґрунтується на формально-логічному умовиводі, який дає можливість одержати загальний висновок на основі окремих фактів. Тобто, рухаємось від часткового, окремого до загального. Дедукція - метод, який полягає в одержанні часткових висновків на основі знання якихось загальних положень. Рух мислення від загального до часткового, окремого. Дані методи ми постійно використовуємо у повсякденному житті, іноді навіть не замислюючи. Але для керівника є дуже важливим вміння з різних фактів зробити висновок про ситуацію та навпаки.

Опитування - це метод збору первинної вербальної (усної, не поведінкової) інформації, що ґрунтується на безпосередній (інтерв'ю) або опосередкованій (анкетування) соціально-психологічній взаємодії між дослідником і опитуваним. Метод ґрунтується на використанні опитувальників-анкет з питаннями, що розрізняються за змістом, формою і функціями.

Відповідна анкета повинна містити три змістовні частини:

1. Вступна (містить пояснення щодо опитування (хто і з якою метою проводить опитування, як використовуватимуться його результати), інструкцію про заповнення анкети та зазначається анонімність відповідей).

2. Основна (включає питання, які розкривають зміст досліджуваного питання відповідно до мети і завдань гіпотези дослідження).

3. Паспортна (містить питання щодо демографічного і соціального статусу опитуваних).

SWOT-аналіз - це аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища закладу освіти, політичної, економічної, освітньої ситуації, що складається навколо нього. Аналізу підлягають сильні сторони (Strength), слабкі сторони (Weakness) внутрішнього середовища, а також можливості (Opportunities) і загрози (Threats) зовнішнього середовища школи, зовнішнього впливу на неї. Даний метод допомагає установити зв'язки між можливостями, загрозами, сильними і слабкими сторонами навчального закладу. SWOT-аналіз дозволяє отримати достовірні дані про можливості закладу і загрози, що можуть постати перед ним внаслідок ухвалення певних управлінських рішень, вибору певної стратегії розвитку. Методика проведення SWOT-аналізу передбачає здійснення 2-х етапів щодо визначення: 1) власних сильних і слабких сторін всередині організації відповідно до переліку певних параметрів; 2) можливостей та загроз зовнішнього середовища.

SWOT-аналіз дозволяє без значних фінансових затрат розглянути безліч варіантів розвитку школи з урахуванням внутрішньої та зовнішньої ситуації; систематизувати знання про фактори, які впливають на розвиток закладу освіти; знайти ресурси та нові потенційні можливості для удосконалення освітнього процесу. Проведення SWOT-аналізу сприяє прийняттю зважених стратегічних рішень, що підвищує ефективність управлінської діяльності керівника закладу освіти.

Контент-аналіз - метод якісно-кількісного аналізу змісту документів з метою виявлення чи виміру різних фактів і тенденцій, відображених у цих документах. Під час контент-аналізу вивчаються повідомлення друкованих ЗМІ, радіо, телебачення, інтерв'ю,

протоколи зборів, відкриті питання анкет, листи; далі розглядаються документи, що існували до тексту чи повідомлення і певним чином були в них відображені та визначаються можливі наслідки сприйняття інформації адресатом. Результати аналізу є розробка таблиці (протоколу) контент-аналізу з зазначенням певної системи категорій (знаки, цілі, цінності, тема, герой, автор, жанр тощо).

Дискурс-аналіз - це метод аналізу існуючих текстів, який припускає вихід на інші, ніж власне текстові структури. Вивчення кола текстів об'єднаних на основі певної ознаки - авторства, часу існування, тематичний спільності та світоглядній приналежності суб'єктів тексту. При дискурс-аналізі розглядаються стиль, логіка, емоційно-психологічне забарвлення, явні та сховані елементи тексту.

Термін "дискурс" увів у використання Ю. Хабермас для позначення "виду мовленнєвої комунікації, що пропонує раціональний критичний розгляд цінностей, норм і правил, які знаходяться в соціальному житті".

Прогнозування - процес визначення перспектив розвитку якогось явища, події, що ґрунтується на знанні закономірностей суспільного розвитку та взятті до уваги інформації про минулий і сучасний стан цього явища чи події. Передбачає систему поетапних дій, що складається зі структурного аналізу освітньої системи, виділення її компонентів, визначення характеру взаємозв'язків і залежностей між ними; вибір основних факторів, кількісне вираження та зіставлення значимості; виявлення основних тенденцій, напрямків розвитку процесів, що відбуваються в даній системі; перенесення цих процесів у майбутнє та складання комплексного прогнозу розвитку політичної системи.

Своєчасність отримання інформації багато в чому визначає її цінність для користувача. Саме швидкість прийняття рішення іноді є вирішальною у інформаційно-аналітичній діяльності керівника. Сучасні цифрові технології допомагають економити час, не зменшуючи ефективність роботи та змінити й **осучаснити освітній процес відповідно до Концепції Нової української школи завдяки:**

- використанню світових тенденцій розвитку освітнього простору та управління закладами освіти;
- зростанню цифрової компетентності учасників освітнього процесу;
- доступу до світових інформаційних потоків;
- створенню безпечних та ефективних способів зберігання та обробки інформації.

Розвиток е-освіти формує сучасну культуру управління, що характеризується зменшенням паперів, створенням інформаційної системи підтримки освітнього процесу, системи інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері управління навчальними закладами, інформаційно-технологічного забезпечення моніторингу освіти.

Робота педагогічних працівників частково переноситься в мережу. Сьогодні закладами освіти області використовуються хмарні технології в управлінській та освітній діяльності (безкоштовні середовища Google та Office 365). Так, у 2017 році Пальмірська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Золотоніської районої ради стала однією з 18 шкіл з України, які отримали почесне міжнародне звання "Microsoft Showcase School" - "Зразкова школа Microsoft". **Особливістю "Зразкових шкіл Microsoft" є:**

- цифрова освіта, яка інтегрована у весь навчальний план;
- акцент робиться на персоналізованому навчанні;
- велика увага в навчальному плані приділяється точним наукам; технологіям, проектуванню і STEM-освіті;
- школа розробляє і надає вчителям професійну підтримку для інтеграції цифрового навчання;

- школа приймає відвідувачів і ділиться передовим досвідом використання технологій Microsoft для викладання і навчання.

Для того, щоб подати заявку на включення до зразкових шкіл Microsoft, необхідно ознайомитися з програмою для зразкових шкіл, пройти опитування із самоаналізом, подати заявку на включення до зразкових шкіл; далі з закладом освіти зв'яжеться представник Microsoft;

Сервіси "Офіс 365" компанії Майкрософт також використовують для створення хмарно орієнтованого навчального середовища у Городищенському економічному ліцеї Городищенської районної ради, Черкаській спеціалізованій школі I-III ступенів №33 ім. Василя Симоненка Черкаської міської ради.

Адміністрація та педагогічні колективи Черкаської загальноосвітньої школи I-III ступенів №32 Черкаської міської ради, Черкаського фізико-математичного ліцею Черкаської міської ради, Кам'янського еколого-економічного ліцею Кам'янської районної ради. Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 7 Смілянської міської ради, Чорнобаївської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 Чорнобаївської районної ради, Тальнівської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 Тальнівської міської ради використовують можливості середовища Google для організації співпраці між всіма учасниками освітнього процесу. Крім того, сайти Google та соціальна мережа Google+ дозволяють створювати віртуальні методичні кабінети, методичні об'єднання, організовувати роботу творчих груп та груп за інтересами як вчителів так і класів, батьків, реалізуючи таким чином один із основних принципів НУШ - партнерство. Особливо широко освітяни застосовують Google Форми для організації прийняття колективного рішення з актуальних питань роботи закладу освіти або для вивчення думки щодо певних питань, збору інформації, відгуків.

Використання хмарно орієнтованого освітнього середовища створює умови для активної співпраці всіх учнів, вчителів, адміністрації та батьків; забезпечує мобільність освітнього процесу і віртуалізацію навчання; розвиває творчість, інноваційність, критичне мислення, уміння працювати з інформацією, розв'язувати проблеми та комунікативні, співробітницькі, життєві навички учнів і вчителів. Для директорів, заступників директорів, педагогічних працівників використання хмарних сервісів дозволяє скоротити час на виконання професійних обов'язків. Працівник вибирає час, місце, темп роботи відповідно до своїх можливостей. Керівник отримує результати в певному вигляді та зазначеному місці.

Важливість розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівника зумовлена зростанням мінливості оточуючого середовища, обсягу та різноманітністю інформації та "ціни" некомпетентного управлінського рішення. Тому є потреба у системній цілеспрямованій роботі щодо аналітичної діяльності керівника закладу освіти: розробка плану й алгоритму аналізу, узагальнення результатів, оформлення висновків та розробка рекомендацій, управлінських рішень. Всі ці заходи потребують розвитку інформаційної системи закладу освіти, навчання та консультування педагогічного колективу щодо використання сучасних цифрових технологій у освітній діяльності.

Таким чином, розвиток інформаційно-аналітичної компетентності є необхідною передумовою підвищення ефективності управління закладом освіти та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Оптиміальний стан

управлінської діяльності забезпечується тим, що керівники добре підготовлені до управління школою, постійно вдосконалюють свої знання та вміння. В сучасних умовах специфіка інформаційно-аналітичної роботи полягає в забезпеченні особи, яка приймає рішення (управлінця), необхідною і достатньою кількістю аналітичної інформації для прийняття єдино правильного, ефективного в умовах непередбаченості і кризових явищ управлінського рішення. Таким чином, інформаційно-аналітична діяльність певною мірою убезпечує, захищає керівників, управлінців від ризиків, небезпек і викликів сьогодення, рекомендує те чи інше ефективне управлінське рішення, прогнозує наперед наслідки його прийняття чи неприйняття, чи бездіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про освіту" від 05.09.17 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 05.06.2018).
2. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf> (дата звернення 18.08.2017).
3. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 386-р від 15.05.2013 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-p> (дата звернення 05.06.2018).
4. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посіб. / Київ. Університет "Україна", 2014. 417 с.
5. Гайдамак Е.С. Развитие информационно-аналитической компетентности будущего магистра физико-математического образования : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Е.С. Гайдамак ; Омский гос. пед. ун-т. Омск, 2006. 214 с.
6. Ключові компетентності для навчання впродовж життя 2018 - Цифрова компетентність. URL: <http://dystosvita.blogspot.com/2018/01/2018.html> (дата звернення 05.06.2018)
7. Котуков О., Кузшкова Т. Оволодіння основами інформаційно-аналітичної діяльності як запорука прийняття обґрунтованих управлінських рішень. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-2/doc/2/06.pdf> (дата звернення 05.06.2018)
8. Назначило Е.В. Развитие информационно-аналитической компетентности преподавателя в процессе непрерывного педагогического образования : дис. ... канд. пед. наук : спец 13.00.08 / Е.В. Назначило ; Магнитогорский гос. ун-т. Магнитогорск, 2003. 193 с.
9. Петренко Л.М. Акмеологічний підхід до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів. URL: <https://goo.gl/o54Wmw> (дата звернення 05.06.2018)
10. Петренко Л.М. Теорія і практика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів : монографія / Л.М. Петренко. Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2013. 456 с.
11. Ягупов В.В. Методологія діагностування інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / В.В. Ягупов // Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова: зб. наук. праць. Серія №5: Пед. науки: перспективи та реалії. / за ред. Д.Е. Кільдерова. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. С. 274-279.

Список літератури оформлений відповідно до ДСТУ 8302:2015.

Ю.М. Зоря,

кандидат педагогічних наук, завідувач навчально-тренінгового центру STEM- освіти комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

STEM-ОСВІТА - ПЕРСПЕКТИВНА ФОРМА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Сьогодні складно переоцінити важливість комплексних знань, що об'єднують науку, технології та інженерію. І всі розуміють, що майбутнє - саме за тими, хто зможе пропонувати інноваційні рішення на стику технічних спеціальностей. Саме тому ми вже зараз повинні вкладати ресурси в навчання українських школярів у цьому напрямку, щоб наші діти могли на рівних конкурувати з випускниками зарубіжних навчальних закладів. Це не просто наші інвестиції в майбутнє, це наш борг перед майбутніми поколіннями"

керівник соціальних проектів благодійного фонду "Нова Громада"
Віктор Погорілий

STEM-освіта визначає педагогічний процес як технологію формування та розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей учнів. Рівень таких якостей визначає конкурентоспроможність випускника на сучасному ринку праці, здатність і готовність до розв'язання комплексних задач: критичного мислення - творчості - когнітивної гнучкості - співпраці - управління - здійснення інноваційної діяльності.

Головна мета STEM-освіти - це реалізація державної політики з урахуванням нових вимог Закону України "Про освіту" задля посилення розвитку науково-технічного напрямку у навчально-методичній діяльності на всіх освітніх рівнях, створення науково-методичної бази для підвищення творчого потенціалу молоді й професійної компетентності науково-педагогічних працівників. Ключові компетентності Нової української школи гармоніюють у системі STEM-освіти, створюючи основу для успішної самореалізації особистості як фахівця, і як громадянина. Використання провідного принципу STEM-освіти - інтеграції дає змогу здійснювати модернізацію методологічних засад, змісту, обсягу навчального матеріалу, предметів природничо-математичного циклу, технологізацію процесу навчання та формування навчальних компетентностей якісно нового рівня.

Педагоги загальноосвітніх і позашкільних закладів провадять навчальну діяльність у 2018/2019 навчальному році відповідно до чинних навчальних програм. Проте програма не обмежує творчу ініціативу. Тому педагог застосовує гнучкість у відборі та розподілі навчального матеріалу відповідно до потреб вихованців, доцільні методи і засоби навчання. Перехід до компетентної моделі навчання та впровадження нових методичних підходів передбачає принципово нове цілепокладання у педагогічному процесі, зміщення акцентів у навчальній діяльності з вузькопредметних на загальнодидактичні, оновлення структури й змісту навчальних предметів спецкурсів тощо визначення та оцінювання результатів навчання через ключові й предметні компетентності учнів наскрізне. Велику роль у цих процесах відіграє STEM-освіта.

Необхідність становлення і розвитку STEM-освіти сьогодні визнана на загальнодержавному рівні. І саме **Черкаська область стала першою в Україні, що має мережу шкіл, де впроваджують STEM-освіту та навчають за програмою LEGO Education.**

Наразі на базі комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" працює навчально-тренінговий центр STEM-освіти. У центрі активно функціонують 2 кабінети робототехніки: центр Lego-education та тренінговий центр, а також ресурсний центр та навчально-тренінгова аудиторія.

З метою запровадження наукових розробок, спрямованих на розвиток в учнівської молоді інтересу до науково-технічної творчості, техніки та високих технологій, підготовки підростаючого покоління до життя у високотехнологічному конкурентному світі з жовтня 2016 року Черкаська область долучилась до міжнародної програми-конкурсу FIRST LEGO League (FLL).

Місія програми полягає у тому, аби показати учням та вчителям світ науки та технологій, який є неймовірно цікавим та захоплюючим! Міжнародна програма складена таким чином, щоб учні могли весело навчатись, отримуючи задоволення під час занять наукою та технікою.

Для активного впровадження програми "LEGO Education" на базі центру STEM-освіти проводяться семінари-тренінги, майстер-класи, конференції та вебінари щодо використання навчальних систем "LEGO Education" і особливо - для команд Черкаської області. Це стало запорукою успішного виступу наших команд на Черкаських регіональних турнірах FLL, Всеукраїнських чемпіонатах та на Відкритих європейських чемпіонатах FLL у Данії, Угорщині та Естонії, де нашу країну представляли команди Черкаської гімназії №9 ім. О.М.Луценка Черкаської міської ради, Золотоніської гімназії ім.С.Д.Скляренка Золотоніської міської ради та Черкаської загальноосвітньої санаторної школи-інтернату І-II ступенів Черкаської обласної ради.

Зокрема, 28 січня 2017 року на базі Черкаського обласного центру роботи з обдарованими дітьми відбувся перший в Україні регіональний турнір FIRST LEGO League (FLL), ініційований програмою FIRST в Україні. Учасниками відбіркового турніру FIRST LEGO League та змагань СУМО ТА СЛАЛОМ стали 90 учнів - 10 команд загальноосвітніх навчальних закладів Черкаської області.

Беручи участь у конкурсних випробуваннях, учасники мали нагоду продемонструвати свої напрацювання та підготовку, волю до перемоги, рішучість, лідерські якості та командний дух. Азарт та

захоплення в очах членів команд і вболівальників, підбадьорюючи вигуки, оплески переможцям створювали атмосферу справжнього свята. За результатами роботи журі конкурсу було визначено 5 переможців, які стали учасниками Всеукраїнського етапу чемпіонату FIRST LEGO League.

Нагороду "Чемпіон FLL" отримала команда Kiborgs.ua Черкаської гімназії №9 ім. О.М. Луценка.

У 2018 році на базі Черкаської гімназії №9 ім. О. М. Луценка Черкаської міської ради відбувся також II Черкаський регіональний фестиваль з робототехніки. Його учасниками стали понад 350 учнів, які представляли більше як 40 команд загальноосвітніх навчальних закладів Черкаської області.

У рамках фестивалю було проведено відбірковий турнір FIRST LEGO League, за результатами якого 10 команд пройшли до Всеукраїнського чемпіонату, який відбувся у м. Києві. Чемпіоном турніру стала команда "BrainsOn" Черкаської загальноосвітньої санаторної школи-інтернату I-II ступенів.

У номінації "Гра роботів" найвищий бал отримала команда Kiborgs.UA Черкаської гімназії №9 ім. О.М.Луценка, тренери Микола Цимбал та Андрій Стецюк.

На Фестивалі "ROBOfirst - більше ніж роботи!" у Києві нагороди отримали команда "Side by side" Сигнаївського навчально-виховного комплексу "Дошкільний навчальний заклад загальноосвітня школа I-III ступенів" Шполянської районної ради Черкаської області; "Kiborgs.UA" Черкаської гімназії №9 імені О. М. Луценка та "ZOLOWIZARDS" Золотоніської гімназії імені С. Д. Складенка;

На IX Всеукраїнському фестивалі робототехніки "ROBOTICA" два представники Черкаської гімназії №9 імені О. М. Луценка Єгор Білокінь та Нікіта Цвященко здобули перемоги у своїх номінаціях.

Варто зазначити, що команди Черкаської області протягом 3 років входять до числа 3 кращих команд в номінації "Гра роботів" та 2 роки поспіль стають Чемпіонами FIRST LEGO LEAGUE.

Зауважимо також, що сьогодні в області здійснюється дослідно-експериментальна діяльність регіонального рівня з теми "Організаційно-педагогічні умови використання робототехніки "LEGO" для розвитку обдарованих дітей".

Актуальність даного експерименту полягає у підготовці підростаючого покоління до життя у високотехнологічному конкурентному світі, необхідності розвитку інтересу в учнів до науково-технічної творчості, техніки та високих технологій. У віддаленому майбутньому з'являться професії, які зараз навіть уявити важко, всі вони будуть пов'язані з технологіями і високотехнологічним виробництвом на стику з природничими науками. Прогнозують, що особливо будуть затребувані фахівці біо- і нанотехнологій. Спеціалістам майбутнього необхідна всебічна підготовка і знання із найрізноманітніших освітніх галузей природничих наук, інженерії та технологій.

Експериментальними майданчиками в області є такі заклади загальної середньої освіти:

1. Гельмязівська загальноосвітня школа I-III ступенів Золотоніської районної ради.
2. Золотоніська гімназія імені С. Д. Складенка Золотоніської міської ради.
3. Золотоніська спеціалізована школа №2 інформаційних технологій Золотоніської міської ради.
4. Коробівський навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня школа I-III ступенів - дошкільний навчальний заклад" Золотоніської районної ради.
5. Монастирищенська спеціалізована школа I-III ступенів №5 Монастирищенської районної ради.

6. Сигнаївський навчально-виховний комплекс "Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа I-III ступенів" Шполянської районної ради.

7. Смілянська загальноосвітня школа I-III ступенів №7 Смілянської міської ради.

8. Тальнівська загальноосвітня школа I-III ступенів №2 Тальнівської районної ради.

9. Черкаська гімназія №9 імені О. М. Луценка Черкаської міської ради.

10. Єрківська загальноосвітня школа I-III ступенів імені Героя України В. М. Чорновола Єрківської селищної ради Черкаської області".

У зв'язку із зростаючими вимогами сьогодення щодо впровадження в освітній процес інноваційних технологій саме учителям інформатики впершу чергу необхідно опанувати основи робототехніки Mindstorms EV3 та початкової робототехніки LEGO з програмним забезпеченням WeDo та MoreToMath.

З метою забезпечення навчання тренерів, менторів, тьюторів дослідно-експериментальної роботи з цього напрямку використовується дистанційна мережева спільнота "Ліга юного інформатика. Робототехніка".

Велика доля роботи з цього напрямку покладається на працівників STEM-центру. Вони здійснюють консультування вчителів початкових класів, які викладають робототехніку в початкових класах, і всі інші категорії педагогічних працівників; забезпечується наповнення мережевої бібліотеки дистанційними відеоуроками з конструювання робототехнічних систем; вільних програмних засобів робототехнічного напрямку для їх використання у роботі загальноосвітніх навчальних закладів.

Використовуючи платформу дистанційного навчання Google Classroom, працівники, спільно з ТОВ "Інноваційні освітні рішення" розробляють та впроваджують онлайн-навчання суддів, журі, волонтерів програм FIRST; створюють базу даних підручників з робототехніки для учнів 2-11 класів.

Технічним проривом у напрямі запровадження STEM-освіти є створення спеціалізованих цифрових вимірювальних комплексів, адаптованих під якісно нові можливості навчання. Навчально-тренінговий центр STEM-освіти оснащений кількома цифровими вимірювальними комплексами Einstein™ Фізика, Хімія та Біологія, використання яких дає змогу учителям проявляти свої знання у створенні авторських програм з природничо-математичних наук та організовувати науково-дослідну та винахідницьку роботу з учнями.

У рамках проекту "Інноваційні школи Черкащини" Черкаська область є однією з перших в Україні, 28 шкіл якої оснащені цифровими лабораторіями Einstein™ Фізика, Хімія та Біологія.

Відповідно до обласної програми підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2021 року працівниками центру надається методична допомога педагогам загальноосвітніх навчальних закладів області, які викладають предмети природничо-математичного циклу щодо питань впровадження STEM-освіти у навчально-виховний процес освітнього закладу. Консультаційні дні: учителі фізики - щосередини, учителі хімії та біології - щочетверга.

З метою активного впровадження цифрових вимірювальних комплексів Einstein™ на базі навчально-тренінгового центру STEM-освіти проводяться семінари, тренінги, майстер-класи, конференції, вебінари для педагогічних працівників області.

Педагоги області на практиці апробували застосування технологій та інструментарію цифрових лабораторій Einstein™ Фізика, Хімія та Біологія та дійшли висновку, що їх використання дає можливість

отримати реальні умови для виконання експериментальних завдань, скорочує час на підготовку і проведення експериментів, модернізує "традиційні" лабораторні роботи та дозволяє проводити різноманітні дослідження на якісному рівні.

Цифрові вимірювальні комплекси EinsteinTM є універсальним засобом для вивчення предметів математично-природничого циклу та аналізу різноманітних природних явищ. Універсальність комплексу дозволяє використовувати його у різних за складністю умовах та демонструвати власні досліді.

Всі ці досягнення свідчать, що STEM-освіта - інноваційний освітній напрям, покликаний сформувати компетентності пов'язані із використанням інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, робототехнічних систем та збалансованого гармонійного формування науково-

орієнтованої освіти на основі модернізації природничо-математичного та гуманітарних профілів освіти. У порівнянні з нинішнім, STEM-підхід є значно ефективнішим в організації освітнього процесу. Бо саме такий формат навчання дозволяє поєднувати опанування теорії з із напрацюванням навичок застосування цих знань у повсякденному житті. При цьому навчання шляхом моделювання, проектування та експериментування перетворюється на своєрідну гру, тому сприймається школярами із захопленням!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. STEM-освіта у ЗНЗ - 2017/2018 навчальний рік - педадра [електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.pedrada.com.ua/article/1401-shcho-take-stem-osvta-u-navchalnomu-zaklad>
2. Факел [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://fakel.kr.ua/suspilstvo>

І.М.Литвин,

кандидат педагогічних наук, методист відділу інклюзивної освіти та перспективного педагогічного досвіду комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Право на рівний доступ до якісної освіти є невід'ємним правом кожної дитини, яке закріплене в основному Законі України - Конституції України та інших законодавчих документах. Інклюзія - це комплексний процес забезпечення рівного доступу до навчання для дітей з особливими освітніми потребами шляхом організації його в освітньому закладі. Інклюзивне навчання, передусім, передбачає систему освітніх послуг, гарантованих державою, що базуються на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [1]. Вона не лише забезпечує найкраще середовище для отримання знань, але також допомагає усунути бар'єри та зруйнувати стереотипи.

Із метою реалізації державної політики щодо забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, на отримання якісних знань, інтеграцію їх у суспільство в закладах освіти Черкаської області створюються всі необхідні умови для запровадження інклюзивного навчання, яке дає можливість школяреві з особливими потребами залишитися в сім'ї, відчувати себе комфортно й захищено й отримувати комплекс корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних послуг за місцем проживання.

У Черкаській області 102 заклади, з них: 83 (168 дітей) - загальної середньої освіти та 19 (37 дітей) дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання.

Крім цього, на базі Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №3, № 6, № 8 та № 32 Черкаської міської ради створено та функціонують 4 спеціальні (інтегровані класи) для дітей із затримкою психічного розвитку, з порушенням опорно-рухового апарату та з

тяжкими порушеннями мовлення, в яких навчається 45 учнів.

Для забезпечення належного освітнього процесу для дітей з інвалідністю та осіб з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної і загальної середньої освіти введено **76 посад асистента вчителя (вихователя)**. Саме вони забезпечують особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 01.02.2018 №90 "Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 01.12.2010 №1205" "асистент вчителя вводиться у школах, де запроваджене інклюзивне навчання, з розрахунку 1 ставка на клас, де навчаються діти з особливими освітніми потребами".

Вищезазначений наказ передбачає введення до штатних нормативів закладів загальної середньої освіти посади вчителів-дефектологів (учитель-логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог) та інших спеціалістів з відповідною підготовкою.

Типові штатні нормативи дошкільних навчальних закладів, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 04.11.2010 №1055, від 20.05.2016 №544 передбачають 1 ставку асистента вихователя на 1 інклюзивну групу.

Індивідуальний супровід дитини під час навчання - згідно з абзацом 2 пункту 14 Порядку, освітні та соціальні потреби дітей із складними порушеннями розвитку під час їх перебування в освітньому закладі задовольняються соціальними працівниками, батьками або особами, уповноваженими ними.

Посадові обов'язки та функції асистента вчителя (вихователя) визначені в інструктивно-методичному листі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту

України "Щодо посадових обов'язків асистента вчителя" від 25.09.2012 № 1/9-675.

Інклюзивне навчання базується на основі психолого-педагогічного вивчення потенціалу та особливостей розвитку дитини, прогнозування можливих труднощів у процесі навчання та шляхів їх подолання, соціально-педагогічної взаємодії колективу освітнього закладу.

Обов'язково розробляється індивідуальна програма розвитку, індивідуальний освітній план та індивідуальна навчальна програма з урахуванням можливостей дитини та особливостей навчально-пізнавальної діяльності.

Розклад уроків у класах з інклюзивним навчанням складається відповідно до освітньої програми закладу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів та гігієнічних вимог.

Учні закладів загальної середньої освіти навчаються за Типовими освітніми програмами закладів загальної середньої освіти I, II, III ступеня, затвердженими Міністерством освіти і науки України. Якщо в класі навчається дитина із синдромом Дауна, з порушеннями інтелектуального розвитку, тощо для неї розробляється індивідуальна навчальна програма з урахуванням Типової освітньої програми для спеціальних закладів (класів) загальної середньої освіти відповідно до нозології (категорії). При плануванні кожного уроку вчитель та асистент вчителя аналізують, в які види освітньої діяльності на уроці вони зможуть максимально залучити дитину до колективної діяльності, а на якому етапі уроку доцільною буде індивідуальна робота дитини з асистентом вчителя. Таким чином, диференціюючи завдання, асистент вчителя готує для дитини індивідуальні картки із завданнями, адаптує навчальні матеріали, при необхідності змінює зміст навчального завдання.

Головне для дитини із синдромом Дауна, з порушеннями інтелектуального розвитку, тощо, навчитися взаємодіяти з іншими дітьми, що можливо за умови колективної діяльності.

Звертаємо увагу, що інклюзивне навчання передбачає максимальне залучення дитини до класно-урочної системи разом із рештою учнів, але в окремих випадках (на окремих уроках) асистент може займатися з дитиною індивідуально як в класі, так і по за ним.

У процесі підготовки до уроку в класі з інклюзивним навчанням вчитель складає план-конспект уроку, в якому інтегрує учбовий матеріал загальноосвітніх і спеціальних програм так, щоб на одному уроці діти з різним станом психофізичного і інтелектуального розвитку вивчали близьку за змістом тему, але на тому рівні засвоєння, який доступний для кожного учня. Інформація, одержувана учнем з теми, що вивчається, повинна відповідати рекомендованій йому для навчання в освітній програмі. Закріплення і відпрацювання отриманих знань, умінь і навичок ведеться на різному дидактичному матеріалі, підбраному для кожного учня індивідуально: роздаткові картки, вправи з навчальних посібників і підручників. Така побудова навчальних занять створює умови, при яких всі учні класу залучаються до спільної роботи.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснюється за критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти та обсягом матеріалу, визначеним індивідуальною навчальною програмою. Система оцінювання навчальних досягнень учнів повинна бути стимулюючою. З метою оцінювання індивідуальних досягнень учнів може бути використаний метод оцінювання "портфоліо", тобто накопичувальна система оцінювання, що передбачає формування умінь учнів ставити цілі, планувати і організовувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, які засвідчують рух в

індивідуальному розвитку; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки.

Особливістю освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість. Ефективність освітньої роботи досягається шляхом проведення з такими учнями корекційно-розвиткової роботи - комплекс заходів із системного психолого-педагогічного супроводження дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання, що спрямований на корекцію порушень шляхом розвитку пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення та особистості дитини. Корекційно-розвиткова робота проводиться як корекційно-розвиткові заняття за напрямками відповідно до індивідуальних особливостей учня та спрямованих на **вирішення специфічних завдань, зумовлених особливостями психофізичного розвитку учнів, а саме:**

- розвиток мовлення, пізнавальної діяльності, психофізичний, соціально-комунікативний розвиток дітей з особливими потребами, формування в них навичок просторового, соціально-побутового орієнтування тощо;
- розвиток навичок саморегуляції та саморозвитку дітей шляхом взаємодії з навколишнім природним середовищем з урахуванням наявних знань, умінь і навичок комунікативної діяльності і творчості;
- формування компенсаційних способів діяльності як важливої умови підготовки дітей з особливими освітніми потребами до навчання у загальноосвітній школі;
- створення умов для соціальної реабілітації та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами, розвиток їх самостійності та життєво важливих компетенцій.

Для проведення корекційно-розвиткових занять в індивідуальній програмі розвитку передбачається від 3 до 8 годин на тиждень, відповідно до особливостей психофізичного розвитку учня. Кількість годин встановлюється з урахуванням рекомендацій ПМПК чи ІРЦ. Корекційно-розвиткові заняття проводяться як у першу, так і в другу половину дня вчителями-дефектологами з кваліфікацією "логопед", "тифлопедагог", "сурдопедагог", "олігофренопедагог", "ортопедагог", а також практичними психологами.

Варто звернути особливу увагу на те, що в індивідуальній програмі розвитку вказується кількість і тривалість занять з відповідними фахівцями.

Індивідуальна програма розвитку (ІПР) учня розробляється на один рік. Двічі на рік (за потребою частіше) вона переглядається з метою коригування.

Особливе значення має залучення батьків до складання ІПР, саме така співпраця забезпечить інформування батьків про потенційні можливості дитини, динаміку її розвитку та врегулює комплекс суперечливих питань, які виникають між батьками та педагогами в процесі навчання дитини.

Важливою умовою успішного впровадження інклюзивної освіти є готовність педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. З цією метою на базі КНЗ "Черкаському ОІПОП ЧОР" створено систему освіти дорослих (курси підвищення кваліфікації, безперервний професійний розвиток), а саме - вчителів, вихователів, практичних психологів, асистентів вчителів (вихователів) тощо. Розроблені програми курсів фахового підвищення кваліфікації з проблем "Організаційно-методичні засади інклюзивного та інтегрованого навчання дітей з особливими потребами", "Організація та зміст роботи асистента вчителя закладу загальної середньої освіти із дітьми, які мають інтелектуальні порушення розвитку", "Професійне співробітництво у закладі освіти з інклюзивним навчанням", "Організаційні та управлінські аспекти впровадження інклюзивного навчання".

Питання інклюзивного та спеціального навчання розглядається у міжкурсовий період на інструктивно-методичних нарадах у всіх районах області, а саме:

- для заступників директорів з навчально-виховної роботи м. Черкас з теми "Формування інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому навчальному закладі";
- для заступників директорів з навчально-виховної роботи, методистів дошкільних навчальних закладів з теми "Організація інклюзивного навчання для дітей з особливими потребами м. Сміли";
- для заступників директорів з навчально-виховної роботи, методистів дошкільних навчальних закладів та асистентів вчителів (вихователів) з теми "Упровадження інклюзивної освіти в м. Умань";
- для заступників директорів з навчально-виховної роботи, практичних психологів та асистентів вчителів з теми "Упровадження інклюзивної освіти в Городищенському районі" і т.д.

Проводяться майстер-класи для вчителів-логопедів і дефектологів, вихователів шкіл-інтернатів "Подолання дизграфії у дітей дошкільного та шкільного віку" (Нікішенко Г.В., учителя-логопеда дошкільного навчального закладу (ясла-садок) спеціального типу №23 "Струмок" Черкаської міської ради), "Особливості організації корекційно-розвиткової роботи в умовах спеціального дошкільного закладу" (Чунарьова В.Г., вчитель-методист спеціального дошкільного навчального закладу (дитячий садок) №35 "Горобинка" Черкаської міської ради), "Автоматизація звуку та робота з дітьми синдромом Дауна" (Фесенко С.І., учитель-логопед дошкільного навчального закладу (ясла-садок) комбінованого типу №60 "Ялинка-веселинка" Черкаської міської ради), "Сучасні форми роботи з дітьми, які страждають на олігофренію, в умовах спеціальної школи-інтернату" (Чорноусова Н.М., заступник директора з навчальної роботи КЗ "Черкаська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат ІІІ ступенів Черкаської обласної ради), "Виховання здорового школяра - основне завдання сучасного закладу" (Шарапа Л.В., директор Черкаської загальноосвітньої санаторної школи-інтернату І-ІІ ступенів Черкаської обласної ради); завідувачів районними (міськими) районними методичними кабінетами, асистентів вчителів (вихователів): "Система роботи педагогічного колективу з дітьми з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі" (Барсукова Л.М., заступник директора з навчальної роботи Черкаської загальноосвітньої спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №3 Черкаської міської ради), "Організація навчально-корекційного процесу для дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому закладі" (Овчаренко І.Ю., директор Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №32 Черкаської міської ради).

На семінарах-практикумах для методичних та педагогічних працівників на базі закладів освіти області висвітлюються такі актуальні теми: "Організація профілактичної роботи в школах-інтернатах" (Вільшанська спеціальна школи-інтернат Черкаської обласної ради); "Психолого-педагогічні технології навчання дітей в інклюзивному класі" (КНЗ "Черкаський ОІПОПП ЧОР"); "Удосконалення професійної майстерності вихователя в умовах реформування освітнього галузі" (Черкаський навчально-реабілітаційний центр Черкаської обласної ради); "Дитячий аутизм. Сутність порушення та шляхи корекції" (Уманський навчально-реабілітаційний центр Черкаської обласної ради).

У листопаді 2017 року на Черкащині проходив триденний Українсько-німецький круглий стіл "Інтеграція науки і практики у вирішенні проблем інклюзивної освіти", організаторами якого стали управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації, КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти

педагогічних працівників Черкаської обласної ради", Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Національний університет "Львівська політехніка" та Вюрцбурзький університет ім. Юліуса Максиміліана (Німеччина). Учасниками заходу були представники органів виконавчої влади, науковці, реабілітологи, педагоги-практики, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами. У ході роботи круглого столу відбулася дискусійна платформа "Освіта, наука та практика: перспективи соціальної роботи, адаптивної фізичної активності та допоміжних технологій як засобів інклюзії", де учасники обговорили нагальні питання і проблеми інклюзії. Круглий стіл на Черкащині став продовженням дискусії з питань імплементації інклюзивної політики у системі неперервної освіти, яка розпочалася у Національному університеті "Львівська політехніка" у жовтні 2017 року у ході Міжнародного симпозиуму "На шляху до здорового суспільства: гуманістичний вимір". Співпраця між українськими та німецькими партнерами відбувається у рамках програми "Східне партнерства" - загальної ініціативи Федерального міністерства закордонних справ Німеччини.

Для представників об'єднаних територіальних громад, ІРЦ, методистів районних (міських) відділів освіти, директорів закладів освіти, вчителів інклюзивних класів проведено семінар-тренінг "Підготовка регіональних тренерів з інклюзивної освіти" (на базі КНЗ "Черкаський ОІПОПП ЧОР").

На Черкаському освітянському порталі діє віртуальний клуб "Крок у майбутнє" для батьків та педагогічних працівників, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами.

Значним внеском в освітній інклюзивний простір закладів освіти області стали 72 роботи, представлені на ХХІІІ обласну виставку "Інноваційний пошук освітян Черкащини". Особливою значимістю відрізняються такі методичні посібники: "Інклюзивна освіта: створюймо зміни разом" (авт. Толочна О.І., соціальний педагог, практичний психолог Новоукраїнського НВК "Дошкільний навчальний заклад загальноосвітня школа І-ІІ ступенів" Чорнобаївської районної ради); "Створення сенсорно-ресурсної кімнати в умовах закладу освіти з метою реалізації корекційно-розвиткової складової інклюзивного навчання" (авт. Овчаренко І.Ю., директор школи); Шур І.В., практичний психолог Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №32 Черкаської міської ради); "Разом до успіху (сучасні форми та методи взаємодії з родинами, що мають дітей з особливими освітніми потребами)" (авт. Літвяк І.І., учитель-логопед, Шалигіна Н.Є., вихователь дошкільного навчального закладу №1 "Дружба" (ясла-садок комбінованого типу) Смілянської міської ради, Дзюбан І.В., консультант-логопед Смілянської міської психолого-медико-педагогічної консультації).

Інклюзивне навчання відчиняє двері закладів освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Кожен учень - особистість і потребує особливого підходу у навчанні. Саме заклад освіти повинен визначити їхні освітні потреби та якнайкраще задовольнити їх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колупаєва А., Савчук А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: науково-методичний посібник. Київ: Видавнича група "АТОПОЛ", 2010. 196 с.
2. Зміни, що вносяться до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 №588 [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України [сайт]. URL: <http://mon.gov.ua>.
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

Список літератури оформлений відповідно до ДСТУ 8302:2015.

С.І.Чиркова,

методист лабораторії розвитку освіти та педагогічних інновацій
комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ЗРОСТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ

*Коли йдеться про те, щоб підприємство рухалося
вперед, вся суть в мотивації людей...*

Зацікавити людей роботою - означає реалізувати плани.

Зацікавити вчителів у професійному розвитку - значить

надовго забезпечити успіх у розвитку своєї школи

Лі Якокка

Метою загальноосвітньої школи ХХІ століття є формування особистості, здатної вийти за межі отриманих знань, відкритої до інновацій, спроможної повноцінно реалізуватися в майбутньому дорослому житті. В умовах модернізації освітньої системи підвищуються вимоги до вчителя, його професіоналізму і особистісних якостей. Сьогодні стає очевидним, що розвиток конкурентоздатної особистості в освітніх закладах різного типу неможливий без підвищення професійної компетентності вчителів. Оскільки центральною у змісті сучасної освіти є особистість учня, створення сприятливих умов для її становлення та розвитку на кожному етапі, то якість і міра цього розвитку виступають як показник роботи вчителів. Тому одним із шляхів реформування освіти України є "підготовка нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їхнього професіонального та загальнокультурного рівня".

Розвиток системи освіти в значній мірі залежить від майстерності педагогів у цілому і від людських якостей кожного з них. Мотиви - збудники діяльності, які формуються під впливом умов життя суб'єкта та визначають напрямок його активності. Мотивами можуть виступати потреби та інтереси, нахили та емоції, установки та розвиток професійної компетентності. Тільки на цій основі можливо цілеспрямовано "творити" самого себе. Л.Толстой вважав: " Якщо вчитель поєднує в собі любов до справи й учня, він - досконалий учитель."

Чому мотивація така важлива? Спочатку звернемося до тлумачення окремих понять. Мотив - це внутрішнє спонукання людини до діяльності з метою задоволення потреб. Мотиви - збудники діяльності, які формуються під впливом умов життя суб'єкта та визначають напрямок його активності. У ролі мотивів можуть виступати потреби та інтереси, нахили та емоції, установки та ідеали. Мотивація - це процес спонукання людини до діяльності з метою досягнення особистих цілей, колективних та суспільних. Вітчизняні та зарубіжні вчені (В. Гладкова, І. Підласий, Г. Сазоненко, С. Сагайдак, А. Божович, Н. Кузьміна, Я. Єгошин, Е. Ільїн, П. Якобсон та інш.) довели, що мотивація є рушійною силою людської діяльності для досягнення конкретної мети, а в освітній сфері - для забезпечення її якості. Саме мотивація має сильний вплив на поведінку та діяльність будь-якого індивідуума.

Як бачимо, існує органічний взаємозв'язок між мотивацією і рівнем професійної компетентності педагогічних кадрів, від яких, в основному, і залежить створення якісної національної освіти. Адже

"освітнянського плуга", такого важкого і складного, в той же час значимого, "тягнуть" педагоги, переважно жінки. І як тут не процитувати І. Драча:

*Нема жажливішої роботи, ніж учительська,
Нема виснажливішої роботи від учительської,
Де нерви паляться, мов хмиз сухий,
Де серце рветься в клекоті і чаді.
Але нема щасливішої долі,
Коли Людина з Твоїх рук, Учителю,
Іде у світ - на краплю світ людніє.
"Дума про вчителя".*

Шлях до ефективної організації процесу підвищення професійної компетентності вчителя лежить через розуміння мотивів його діяльності. Тільки розуміючи, що рухає людину, що стимулює її, які мотиви лежать в основі його дій, можна націлитися на розробку ефективної системи впливу на процес зростання професійної компетентності. В умовах швидкого зростання інноваційних процесів, проникнення нововведень у практику шкіл все гостріше стає необхідність у компетентних вчителях, здатних на впровадження інноваційних процесів, на самостійну творчість.

Але вирішення питання підвищення професійної компетентності так і залишиться нерозкритим, якщо не приділяти уваги мотиваційній стороні цього процесу.

Останнім часом в умовах зміни завдань сучасної освіти виникла необхідність по-новому розглянути специфіку мотиваційної сфери педагогічної діяльності.

Слід відзначити, що творча група заступників директорів гімназій, ліцеїв, колегіумів, яка займається питаннями мотивації педагогів, відзначають, що всі можливі варіанти поведінки педагогів можна звести до двох альтернативних. Кожна з них відрізняється від іншої домінуючою орієнтацією співробітників, а також значущістю для них таких факторів, як результат та витрати. **Першу групу** складають співробітники, які виважено розмірюють свої витрати для досягнення необхідного результату, намагаючись при цьому запобігти значимим витратам, виконуючи лише те, без чого неможливо обійтися (орієнтація на захищеність, матеріальну стабільність).

Другу групу складають співробітники, які орієнтовані на результат. Вони, як правило, роблять усе, що необхідно для досягнення цілей організації, тобто докладають стільки зусиль, скільки необхідно для досягнення мети (орієнтація на саморозвиток та самореалізацію), спрямовані на всебічне удосконалення своєї діяльності через підвищення рівня професійної компетентності.

Результат звівся до відомої формули: кожному з нас подобається відчувати свою значущість; потреба щось значиме, бути значущим закладена в будь-якій людині, її можна розглядати як потребу професійного зростання, удосконалення компетентності.

Найвідоміший фахівець сучасності з мотивації А. Маслоу говорить про піраміду мотивів, розрізняючи у ній кілька рівнів. Крім первинних потреб у задоволенні природних інстинктів, прагнення безпеки, захищеності, існують і соціальні потреби. Мотиви, пов'язані із заробітком, завжди відігравали і відіграють зараз важливу роль у будь-якого виду організаціях. Але як тільки людина досягає певного матеріального рівня і почуває себе захищеною, ці мотиви поступаються місцем наступним рівням:

- Потреби у формуванні професійних умінь.
- Потреби у знаннях та вміннях.
- Потреби у підвищенні рівня компетентності.
- Потреби в інформації.

Пропонована методика визначення ієрархії мотивів допоможе учителю, керівництву закладу освіти з'ясувати мотиваційні фактори, які стимулюють чи гальмують професійний розвиток вчителів у школі. Проведення дослідження рекомендовано доручити шкільному психологу, який ознайомлений з даною методикою, яка допоможе установити залежність між мотиваційними факторами та рівнем професійної компетентності. Серед факторів стимулювання професійного зросту частіше за все називаються: шкільна методична робота, приклад та вплив колег, керівників, організація праці в школі, увага до цього керівництва, можливість самоосвіти, зацікавленість роботою, зростаюча відповідальність, довіра, можливість отримання поваги в колективі. До факторів гальмування можна віднести особисту інертність, розгубленість як наслідок попередніх невдач, відсутність підтримки і допомоги з боку керівництва, ворожість оточуючих, нерозуміння з боку керівництва, стан здоров'я, соціально-побутові умови.

Таким чином, методика визначення ієрархії мотивів дає змогу зробити висновки, що:

1. Сутність професійної мотивації педагогів полягає у з'ясуванні та розкритті факторів стимулювання професійної активності вчителів, нейтралізації факторів гальмування з метою створення умов для зростання компетентності педагогів.

2. Професійні потреби педагогів школи ? основа і джерело окремих дій вчителя і всієї професійної діяльності. У системі професійних потреб знаходяться ключі до вирішення численних проблем зростання компетентності педагогів і ефективності вчительської праці.

3. Пропонована методика ієрархії мотивів допомагає визначити фактори гальмування та стимулювання процесу професійного зростання вчителів. Виходячи з означеного, можна відзначити, що мотивація педагогів є необхідною умовою зростання їх професійної компетентності.

Сьогодні аналізом проблеми управлінської підтримки зростання професійної майстерності педагога займаються керівники багатьох закладів освіти Черкаської області. Серед них директори гімназій, ліцеїв, колегіумів, інноваційних шкіл Черкащини. Зокрема, директор Золотоніської гімназії імені Складенка С.Д. Денисюк Л.І. говорить про те, що у педагогічному стимулюванні професійного зростання вчителів потрібно звертати увагу на рівень їх самооцінки, і особливо на вчителів з низьким рівнем самооцінки. Саєнко С.І., директор Першої міської гімназії Черкаської міської ради, впевнений, що управлінська підтримка є підґрунтям для зростання компетентності педагога, Бугай Л.М., директор Драбівського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів - гімназія" стверджує, що розвиток професійної культури вчителя - це фактор успішної роботи, Топчій І.В., директор

Черкаської гімназії № 9 імені О.Д.Луценка, вважає, що для підвищення компетентності педагогів необхідним є впровадження інноваційних підходів, які б допомогли реалізувати нові способи і форми здійснення професійної педагогічної діяльності, Москальчук В.М., заступник директора з навчально-виховної роботи колегіуму "Берегиня" Черкаської міської ради, вважає, що однією з провідних функцій науково-методичної діяльності загальноосвітньої школи є забезпечення необхідних умов для розвитку творчої особистості вчителів, надання їм допомоги у проходженні ступенів становлення і розвитку власної системи роботи. Директор Городищенського економічного ліцею наголошує на тому, що стимулювання професійної майстерності педагога - це важливий чинник управління [5]. Гнідая С.А., директор Смілянського навчально-виховного комплексу "Ліцей - загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів "Лідер" стверджує, що не менш важливим є управління формуванням професійної компетентності вчителя. Керівники більшості шкіл зосередили свою увагу на формуванні творчості, компетентності вчителя, але важливою на сьогодні залишається проблема управлінської підтримки зростання професійної майстерності педагога, яка потребує подальшого більш ґрунтовного розгляду.

Перед адміністрацією кожної школи стоять такі завдання:

- на підставі аналізу існуючої теорії і практики виявити специфічні ознаки зростання професійної майстерності педагога та визначити управлінський аспект цього процесу;
- дати педагогічну інтерпретацію рівнів професійного розвитку педагога;
- визначити систему заходів, спрямовану на управлінську підтримку зростання професійної майстерності педагога.

Однією з провідних функцій управлінської діяльності загальноосвітньої школи стає забезпечення необхідних умов для творчої діяльності педагогів, надання їм допомоги у проходженні ступенів становлення і розвитку системи роботи. Для того, щоб вчитель зміг втілити свої професійні задуми, необхідні спеціальні знання. Очевидно, що певне коло знань має отримати учитель ще на етапі його навчання у вищому навчальному закладі, доповнювати і поглиблювати у безпосередній роботі в школі, а це - підвищення кваліфікації, ознайомлення з провідними педагогічними ідеями, одержання інформації через наукові видання, використання очного досвіду, і, насамперед, шлях до самовдосконалення. Концепція "Нова українська школа" зазначає: "Суттєвих змін зазнає процес і зміст підготовки вчителя. Збільшиться кількість моделей підвищення кваліфікації педагогів". Це на майбутнє. В даний час підвищення кваліфікації учителя в нашій області відбувається шляхом проходження курсів у комунальному навчальному закладі "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради", де здійснюється ознайомлення з провідними сучасними педагогічними ідеями, одержання інформації через наукові видання, використання очного досвіду, і, насамперед, окреслюється шлях до самовдосконалення. Адже професіоналізм сучасного педагога яскравіше всього виявляється в умінні аналізувати власну діяльність, але для цього необхідно розробити, обґрунтувати і розвивати свою індивідуальну систему. В інституті післядипломної освіти є всі можливості для цього: досвідчені викладачі-практики, матеріально-технічна база, сучасні лабораторії STEM-освіти, центр інформаційних технологій, де слухачі проходять тренінги, майстер-класи, зустрічі з науковими працівниками, переможцями конкурсів "Учитель року", з практиками, які успішно працюють з обдарованими учнями. Не виключається також індивідуальна робота з психологами. Налагоджена тісна творча співпраця між закладами

освіти та інститутом. Результативно працюють с інститутом інноваційні школи (Городищенський економічний ліцей, Кам'янський еколого-економічний ліцей, Смілянський навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів - колегіум", Жашківська спеціалізована школа №1 з поглибленим вивченням окремих предметів).

Учителі - люди різні, кожний - індивідуальність. І характер, і підготовка, і майстерність - різноманітні. Переважна більшість вчителів ставляться до роботи сумлінно, але досягають вершин майстерності далеко не всі. Важливу роль у створенні творчої атмосфери в педагогічному колективі, удосконаленні професійної майстерності вчителів відіграє стимулювання діяльності педагогів

Творча група заступників директорів з навчально-виховної роботи гімназій, ліцеїв, колегіумів, яка працює над темою "Мотивація педагога як умова зростання професійної діяльності", провела дослідження щодо визначення стимулів підвищення кваліфікації. Дієвими стимулами підвищення кваліфікації вчителів визнані: увага до особистості, врахування здібностей педагога, об'єктивна оцінка діяльності, популяризація перспективного педагогічного досвіду, загальна для педагогічного колективу проблема навчально-виховного процесу, аналіз відвіданого уроку, анкетування, соціальний і морально-психологічний мікроклімат у педагогічному колективі, що сприяє самореалізації та самоствердженню особистості, забезпечення організаційно-педагогічних умов; залучення до конструктивно-дослідницької діяльності, формування установки на неперервну освіту, "стимулювання з випередженням як знак довіри", престиж педагогічної професії, атестація педагогічних працівників, заохочення самостійності й ініціативи, доручення більш складних завдань, участь у професійних конкурсах, публічна похвала за досягнуті успіхи, заохочення до інноваційної діяльності, можливість працювати у престижних класах, підкреслення значущості роботи особистості для колективу, можливість займатися важливими для навчального закладу видами робіт. Під час розгляду питань професійного самовдосконалення педагогів особливу увагу необхідно приділяти мотивації зростання вчителя як основного чинника підвищення продуктивності праці. Керівники навчальних закладів (Чорнобаївська гімназія, Лисянський навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів-гімназія", Канівська гімназія імені Івана Франка) розробили цикл з керування самоосвітою вчителів, виявили залежність особливостей цього процесу від стажу роботи педагогів.

Секретом управлінської діяльності ми вважаємо залучення педагогів до творчості, набуття вмінь і навичок пошуково-дослідницької роботи, творчої роботи з обдарованими учнями. Так, Перша міська гімназія має сім переможців ІV етапу Всеукраїнських олімпіад з навчальних предметів. Три учня посіли перші місця. Серед учителів, які підготували переможців, заслужені учителі України Силенко В.А., учитель історії і права, Мокрушина Т.Г., учитель французької мови. Це справжні фахівці своєї справи, які з року в рік готують переможців предметних олімпіад.

Іщенко О.О., заслужений учитель України, учитель географії Іваньківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Маньківської районної ради, Чорна Т.В., Скомороха О.О., учителі історії Черкаської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 28 та Уманської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №11 імені Багани є надійною гарантією підвищення ефективності навчально-виховного процесу в своїх навчальних закладах. Перед методичними службами міст і районів області постає завдання щодо вивчення досвіду цих талановитих, сучасних, досвідчених учителів. Немає сумніву, що у сучасному суспільстві педагог є фігурою,

яка потребує особливої уваги. Там, де його місце займають професійно не підготовлені люди, страждають перш за все діти. Це потребує від суспільства створення таких умов, щоб серед вчителів і вихователів виявлялися такі люди, які інтелектуально і морально були б готові до роботи з дітьми. А якщо тільки творчо розвинутий вчитель може виховати такого ж учня, то особливу увагу слід приділяти активізації професійного і індивідуального самовизначення педагога, його саморозвитку, а також розвитку його професійного і творчого потенціалів. Отже, дослідники виділяють декілька рівнів професійного розвитку педагога.

Першим рівнем розвитку педагога є педагогічні вміння, під якими розуміють достатньо добре володіння системою навчальних та виховних вмінь і навичок, які дозволяють педагогу здійснювати навчально-виховну діяльність на професійному рівні та досягати поставлених цілей. Сукупність різноманітних професійних вмінь педагога називають педагогічною технікою, яка являє собою базовий компонент педагогічної майстерності.

Наступним рівнем професійного розвитку педагога є педагогічна майстерність, під якою розуміють доведену до високого рівня досконалості навчаючи та виховну діяльність, яку педагог застосовує на практиці, завдяки чому досягається висока ефективність навчально-виховного процесу. До речі, важливим компонентом педагогічної майстерності є її гуманістична спрямованість.

Готовність педагога до створення авторської технології, яка характеризується узгодженням методичних прийомів, оригінальність їх поєднання у цілісній системі відповідно задуму і індивідуальному досвіду вчителя є однією з найважливіших показників особистісного розвитку педагога.

Авторська методична система - це сукупність індивідуальних прийомів, засобів, а також оптимальних для педагога, його індивідуального стилю діяльності форм та методів, які характеризуються цілісністю, оригінальністю і результативністю їх застосування.

Вищим рівнем професійного саморозвитку педагога є створення їм власної авторської педагогічної системи роботи, яка складається з індивідуальної дидактичної, виховної та методичної систем. Результатом індивідуальної дидактичної та виховної систем є авторські програми та технології, а результатом методичної системи - індивідуальний авторський стиль та педагогічна техніка.

Перед керівниками навчальних закладів стоять декілька завдань щодо підвищення професійної майстерності педагогів. Більш докладно ми вирішили зупинитися на двох основних напрямках:

1. Курси в системі підвищення кваліфікації працівників освіти. Сьогодні педагогам пропонують велику кількість курсів по підвищенню кваліфікації, які організовуються різноманітними структурами. Завдання адміністрації полягає у забезпеченні доступу педагогів до цих курсів і надання консультативної та інформаційної підтримки при виборі напрямку підвищення кваліфікації.

2. Розробка адміністрацією школи спільно з методичною радою школи та методичними об'єднаннями постійно діючої програми підвищення кваліфікації кадрів.

Висновки. Управління процесом зростання професійної майстерності педагога не легка справа, яка потребує багато зусиль від керівника загальноосвітнього навчального закладу. В основі управлінської підтримки лежить процес стимулювання педагогів, який, на нашу думку, полягає в умінні керівника надихнути вчителів, спонукати їх до зростання своєї професійної майстерності. Розглянуті різноманітні заходи, які спрямовані на зростання професійної майстерності

педагога, дають нам підстави виділити основні ефективні напрямки здійснення цього процесу - це курси в системі підвищення кваліфікації вчителів і створення програми підвищення кваліфікації кадрів.

Перспективою подальших досліджень є діагностика рівня компетентності педагогів з метою виявлення внутрішніх стимулів їх професійного самовизначення та створення моделі організації роботи з підвищення професійної компетентності педагогів, яка б віддзеркалювала взаємозв'язок рівня педагогічної майстерності педагога, готовність його до інноваційної діяльності з вибором ефективних форм і методів роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. №1392) [Електронний ресурс]. - Режим доступу <https://mon.gov.ua>
2. Шульга Л. Державно-громадське управління освітою: досвід минулого і сучасний стан // Рідна школа. - 2004. - № 11. - С.33-35.
3. Мармаза О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом / О.І.Мармаза. - Х. :Видав.гр. "Основа", 2004.
4. Перехейда О.М. Стимулювання професійної майстерності педагога - важливий чинник управління / О.М. Перехейда // Рідна школа. - 2004-№5. - С.30-32.

А. Є. Сіренко,

кандидат педагогічних наук, завідувач відділу дошкільної освіти комунального начального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

К. І. Ванько,

методист відділу дошкільної освіти комунального начального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

"На підході покоління Z. Сучасні діти значно відрізняються від попередніх поколінь. Вони не обов'язково будуть поділяти погляди старших. Яке життя оберуть сьогоднішні першокласники? Якою б не була відповідь, маємо запропонувати майбутнім поколінням українців школу, яка буде для них сучасною".

ФОРМУЛА НОВОЇ ШКОЛИ СКЛАДАЄТЬСЯ З ДЕВ'ЯТИ КЛЮЧОВИХ КОМПОНЕНТІВ:

Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві:

- Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.
- Наскрізнний процес виховання, який формує цінності.
- Децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію.
- Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.
- Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм.
- Нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя.
- Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.
- Сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу.

Концепція нової української школи

призначені бути фільтром у професійному відборі педагогічних кадрів, особливо серед педагогів, які працюють з дітьми дошкільного віку.

Саме педагоги дошкільної ланки освіти стоять біля джерела формування майбутньої особистості, тому саме до цих педагогів сучасність ставить серйозні вимоги, а саме: іти в ногу з часом і бути цікавими. Нескладно в теорії уявити, яким має бути сучасний вихователь, однак є проблеми з реалізацією вимог до такої особистості.

Сьогодні реформа освіти в Україні набирає глобальних обертів, враховуючи вихід у світ нового Закону "Про освіту", де визначені зміни щодо підходу в організації освітнього процесу в цілому. Зміни завжди зустрічають опір з боку людей, які не здатні навчатися і змінюватися відповідно до часу. Забезпечення організаційно-педагогічних умов для життєдіяльності дітей, організація розвивального простору в закладі дошкільної освіти не завжди відповідає запитам сучасних дошкільників. Тож очевидно, що швидкі зміни

Останнім часом педагоги дозволяють собі розкіш бути нецікавими для дітей. Застарілі методи роботи з вихованцями не приносять бажаного результату, що і не дивно: діти - нові, а методи старі, опанувати ж нові технології та методики - лень... Що ж робити в цьому випадку? Необхідно змінювати свідомість педагогів, а саме: запропонувати їм захищеність з боку адміністрації, на період апробації та адаптації нових нестандартних форм і методів організації освітнього процесу. Захищеність передбачає зведення до мінімуму небезпеки бути засудженим чи піднятим на сміх у разі невдачі. Народна мудрість стверджує: "Хто не робить - той не помиляється". Але чи має педагог оправу на помилку? Так само, як і лікар, - не має, однак саме ставлення педагога до дітей робить його непересічним. Найголовніший критерій успішної педагогічної діяльності сучасного педагога - це безумовне прийняття дитини і любов до неї.

Ми пропонуємо звернути увагу педагогів на те, яким чином вони ставляться до дітей, чи задовольняють їхні базові потреби для забезпечення благополуччя, чи задоволені наші малюки у потребі бути залученими до діяльності, це означає, що діяльність не просто має бути, а має бути цікавою для дітей. Звертаючи увагу на перелік базових потреб, визначений А. Маслоу, варто зауважити про важливість задоволення їх у дітей саме дошкільного віку.

Визначені вченими потреби поділені на п'ять категорій і розташовані у певній ієрархії. Наочно цю ієрархію зображено у вигляді піраміди. У основі "піраміди" потреб лежать елементарні потреби (їжа, вода, житло), до верху - запити стають більш високі, індивідуальні (визнання, самовираження). При задоволенні потреб нижчого рівня у людини з'являється ресурс і потреба рухатися далі до задоволення потреб іншого більш індивідуалізованого плану і не обов'язково наступного рівня ієрархії.

Кожний період у житті диктує важливість задоволення тієї чи іншої потреби, яка на даний момент є пріоритетною. Маємо нагадати, які саме потреби є базовими для успішного перебігу розвитку особистості.

Фізіологічні потреби (потреби найнижчого рівня) є необхідними для виживання. Вони включають потребу в їжі, воді, захисті, відпочинку. Вважаємо, що задоволення такої групи потреб є обов'язковим для фізіологічного комфорту і виникнення ресурсів для переходу на наступний рівень.

Наступна група включає потреби в захисті від фізичних і психологічних небезпек з боку навколишнього світу і впевненість у тому, що фізіологічні потреби будуть задовольнятися в майбутньому. Говорячи про дітей дошкільного віку, варто згадати про співпрацю з родинами вихованців, а саме про тих, хто несе відповідальність за здоров'я, фізичний, духовний та моральний розвиток дитини. **Нагадаємо Ст. 150 Сімейного кодексу України Обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини:**

1. Батьки зобов'язані виховувати дитину в душі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини.
2. Батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток.
3. Батьки зобов'язані забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, готувати її до самостійного життя.
4. Батьки зобов'язані поважати дитину.
5. Передача дитини на виховання іншим особам не звільняє батьків від обов'язку батьківського піклування щодо неї.

6. Забороняються будь-які види експлуатації батьками своєї дитини.

7. Забороняються фізичні покарання дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини.

У свою чергу Положення про дошкільний навчальний заклад у Ст. 37 чітко визначає, що вихователь зобов'язаний повідомити відповідальних осіб щодо **невиконання батьками обов'язків по догляду за дитиною, зокрема педагогічні працівники дошкільного навчального закладу зобов'язані:**

- виконувати статут, правила внутрішнього розпорядку, умови трудового договору;
- дотримуватися педагогічної етики, норм загальнолюдської моралі, поважати гідність дитини та її батьків;
- забезпечувати емоційний комфорт, захист дитини від будь-яких форм експлуатації та дій, які шкодять її здоров'ю, а також від фізичного та психологічного насильства.

Отже, задоволення потреби у безпеці дитини дошкільного віку задекларовано на законодавчому рівні. Відповідають за це особи в першу чергу батьки, а вже потім педагоги дошкільного закладу.

Наступними є соціальні потреби. Вони включають почуття приналежності до чого-небудь або кого-небудь, підтримки, дружби, любові. На сучасному рівні потреба приналежності досить актуальна, оскільки більшість людей ховаються від десоціалізації у гаджетах. Таким чином потреба належати до чогось чи когось реалізується через спілкування у соціальних мережах, що, начебто, економить час для батьків. Більшість сімей не усвідомлюють, що, позбавляючи дитину достатнього спілкування з родиною, батьками, вони тим самим не задовольняють таку базову потребу, як бути у спільноті, групі, бути комусь потрібним. У свою чергу, дитина, не задовольняючи цієї потреби шукає спільноту і розуміння спільноти в іншому, іноді неблагополучному, оточенні. Тож у роботі з батьками вихованців варто звертати їхню увагу на необхідність залучати дітей до спільних справ для того, щоб надати ресурси і потенціал для розвитку.

Наступною потребою є почуття поваги, що включає в себе потреби в особистих досягненнях, компетентності, повазі з боку оточуючих, визнанні. Повага, пошана - почуття пошани, прихильного ставлення, що ґрунтується на визнанні чиїх-небудь заслуг, високих позитивних якостей когось, чогось, абстрактна соціальна категорія, що відображає оцінку почуття гідності, вищості, більшої ідеальності того, на кого направлена дана оцінка. Вона базується на визнанні високих якостей кого-небудь чи чого-небудь, відносно яких проводиться ця соціальна оцінка. Таке визначення дає Великий тлумачний словник сучасної української мови. Така потреба є базовою і для дітей дошкільного віку. Зауважимо, необхідно поважати малюка - і тоді в подальшому не виникне питання щодо проблеми відсутності поваги з боку дитини до батьків, вихователів і оточення. Врахування інтересів дошкільника веде за собою зворотній зв'язок, дитина починає наслідувати дорослого (згідно з віковими і психологічними особливостями дошкільника) і тому повага до дорослого формується самостійно як само собою зрозуміле явище.

Потреба у самовираженні, самореалізації - це реалізація своїх потенційних можливостей і зростання як особистості. Це найвища сходинка у піраміді потреб, запропонованій А. Маслоу, що означає остаточне внутрішнє благополуччя. Звертаємо увагу на те, що задоволення даної потреби підтверджено як необхідність у Концепції нової української школи, де визначено такі ключові

компоненти: /01 Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві. /06 Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитино-центризм, - це дозволить успішно розвиватися особистості.

Отже, враховуючи вищезазначене, рекомендуємо направити зусилля педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо забезпечення усвідомлення необхідності задоволення базових потреб дитини дошкільного віку у взаємодії ЗДО та батьки вихованців, а також забезпечення неперервності здобуття людиною освіти протягом всього життя.

Нагадаємо, що батьки покладають на заклад дошкільної освіти велику надію щодо підготовки дитини до школи. Що вкладають батьки у зміст даного питання? Елементарно: читати, рахувати, складати та розв'язувати задачі. Чи правомірно у закладах дошкільної освіти задовольняти ці вимоги батьків?

На сьогодні дошкільна ланка освіти має власний Державний стандарт дошкільної освіти, де не зазначено про уміння дитини читати і рахувати, замість цього визначено досить великий перелік компетенцій, якими має оволодіти дитина дошкільного віку при виході з дошкільної установи. Той факт, що для задоволення вимог батьківської громадськості вихователі нехтують державними вимогами та рекомендаціями приховати неможливо, оскільки навіть при вступі до школи діти мають складати міні-іспити з завданнями на читання, письмо, рахунок і т.д. Зауважимо, що при складанні Базового компоненту дошкільної освіти авторський науковий колектив врахував й інтелектуальні, й психологічні, й вікові особливості дитини шостого року життя. Тож вважаємо за доцільне педагогічним колективам на педагогічних радах і батьківських зборах донести інформацію батькам щодо вимог у організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (у редакції 2012 року) та Державному стандарті початкової освіти (2018 року) визначається пріоритетність особистісно-орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, середовищного підходів до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової освіти. Обидва документи покликані забезпечити становлення особистості дитини, її фізичний, комунікативний, пізнавальний, соціально-моральний, художньо-естетичний, креативний розвиток, набуття нею практичного досвіду.

Державним стандартом початкової освіти окреслені такі ключові компетентності: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна, інформаційно-комунікаційна, культурна, громадянські та соціальні компетентності, підприємливість та фінансова грамотність, навчання впродовж життя. Зазначені компетентності формуються на основі компетентностей, що закладені у дошкільному віці: здоров'язбережувальної, комунікативної, предметно-практичної, ігрової, сенсорно-пізнавальної, природничо-екологічної, художньо-продуктивної, мовленнєвої, соціальної, особистісно-оцінної (згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти).

Провідні види діяльності дітей старшого дошкільного віку (спілкування, гра, рухова, пізнавальна, господарсько-побутова, художньо-естетична (ліплення, малювання, аплікація, конструювання, слухання музики, спів, хореографічна, театралізована) мають бути збережені і змістовно збагачені у молодшому шкільному віці. Це дозволить здійснити поступовий перехід до навчання як нового провідного виду діяльності у перший (адаптаційно-ігровий) період початкової освіти. На рівні з іншими, метою цієї

діяльності є розвиток різних видів активності дитини, її творча самореалізація, формування нових компетентностей.

Поряд з дотриманням вимог Державного стандарту дошкільної освіти ми застерігаємо педагогів і батьків дітей дошкільного віку від інтенсифікації інтелектуального розвитку дітей, оскільки навчання писемному мовленню (читання, письмо) передбачено Державним стандартом початкової освіти. Разом з тим радимо оптимально добирати форми і методи взаємодії з дітьми дошкільного віку для забезпечення індивідуальних потреб кожної у задоволенні пізнавальної активності.

Педагогічним колективам закладів дошкільної освіти варто розуміти, що на сучасному етапі спілкування дитини з педагогом має відбуватися у формі діалогу. При цьому дорослому, який спілкується з дитиною необхідно визнати право дитини на ініціативу висловлювання, доказове відстоювання своїх суджень та право на помилку. Сучасні діти потребують уваги, терпіння і відсутності нав'язування готових знань. Педагоги мають розуміти цінність формування у дошкільника власного стилю світосприйняття.

Отже, педагогам дошкільної ланки освіти рекомендуємо в роботі з дітьми визначити пріоритетність особистісно-орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, середовищного підходів для виконання основних вимог Базового компоненту дошкільної освіти. Зазначені підходи дозволять забезпечити реалізацію внутрішнього потенціалу кожної дитячої особистості.

Не можна залишити без уваги і створення інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти. Але перш ніж відкрити інклюзивну групу керівнику варто вивчити освітні запити дітей та їхніх батьків, забезпечити необхідну матеріально-технічну базу, зважено поставитися до фахового рівня педагогів, яким належить працювати з дітьми, які мають особливі освітні потреби, необхідно проаналізувати методичну базу. Тільки за умови того, що педагогічний колектив і матеріальне забезпечення дозволяють відкрити і якісно функціонувати такій групі, інклюзивну групу варто відкривати. Діяльність команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами необхідно організувати відповідно до Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 № 609.

Нагадаємо принципи діяльності Команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами:

- повага до індивідуальних особливостей дитини з ООП;
- дотримання інтересів дитини з ООП, недопущення дискримінації та порушення її прав;
- командний підхід;
- активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу та розробки індивідуальної програми розвитку;
- конфіденційність та дотримання етичних принципів;
- міжвідомча співпраця.

При цьому Команда супроводу має чітко розуміти відповідальність за організацію надання психолого-педагогічних та корекційно-розвивальних послуг дитині з особливими освітніми потребами.

Важливість дошкільної ланки освіти важко переоцінити, у цей період закладається фундамент майбутньої особистості, і якщо фундамент закладений несумлінно, то і особистість може бути нежиттєстікою. На педагогів закладів дошкільної освіти покладена функція якісно підготувати дитину до життя, допомогти самовизначитися і зміцнити у власних судженнях і світосприйнятті.

Л.Н. Добровольська,

завідувач відділу початкової освіти комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради";

В.О. Андросова,

методист відділу початкової освіти комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ПОЧАТКОВА ШКОЛА ЯК ФУНДАМЕНТ ПОБУДОВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

1 вересня 2018 року стартує реформа освіти в Україні, яка передбачає побудову Нової української школи, впровадження нового Державного стандарту початкової освіти. Нова українська школа - це довгострокова стратегія кардинальних змін у системі загальної середньої освіти, мета якої, за словами Міністра освіти і науки України Лілії Михайлівни Гриневич, "...на десятиліття визначити освітній ландшафт України і побудувати в державі суспільство освіченого загалу...".

Усвідомлюючи важливість успішного початку, працівники методичних служб, педагоги закладів загальної середньої освіти відповідально і ретельно готувалися до цієї знаменної події: проходили дистанційний курс на сайті EdEra, 60-годинні очні тренінги, вибирали типову освітню програму та підручники, вчилися, розробляли, застосовували, розмірковували, дискутували, творили тощо.

Якою ж має бути Нова українська початкова школа?

Організація освітнього простору та освітньої діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти (далі ЗЗСО) здійснюється відповідно до таких нормативно-правових документів:

- Закон України "Про освіту" (Прийняття від 05.09.2017. Набрання чинності 28.09.2017).

- Закон України "Про загальну середню освіту".

- Указ Президента України від 13.10.2015 № 580/2015 "Про стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки".

- Концепція Нової української школи (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р "Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року".

- Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21.02.2018 (1 класи).

- Державний стандарт загальної початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 462 від 20.04.2011 (2-4-і класи).

Основним документом, що реалізує досягнення учнями початкової школи результатів навчання, які визначені відповідним Державним стандартом, є освітня програма закладу загальної середньої освіти (стаття 33 Закону України "Про освіту", стаття 15 Закону України "Про загальну середню освіту"). Освітня програма ЗЗСО схвалюється педагогічною радою закладу освіти та затверджується його керівником. Освітні програми

розробляються закладами освіти, науковими установами, іншими суб'єктами освітньої діяльності та затверджуються відповідно до Закону України "Про освіту" та спеціальних законів.

Заклади освіти можуть використовувати типові (затверджені Міністерством освіти і науки України) або інші (затверджені Державним органом якості освіти України) освітні програми. Оскільки з 1 вересня 2018 року розпочинається поетапний перехід закладів освіти до роботи за новим Державним стандартом, то освітня програма ЗЗСО у 2018-2019 навчальному році може розроблятися на основі:

- для 1 класів - Державного стандарту початкової освіти (2018), типових освітніх програм (наказ МОН України від 21.03.2018 № 268);

- для 2-4 класів - Державного стандарту початкової загальної освіти (2011), типових освітніх програм (наказ МОН України від 20.04.2018 № 407).

У навчальному плані освітньої програми закладу освіти конкретизується варіативний складник. Години варіативного складника навчальних планів можна використовувати:

- на збільшення годин вивчення окремих предметів інваріантного складника;

- упровадження курсів за вибором (програма курсу за вибором повинна мати відповідний гриф і входити до переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН України для використання у початкових класах закладів загальної середньої освіти (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>);

- проведенням індивідуальних консультацій та групових занять.

Режим роботи закладу загальної середньої освіти визначається на основі відповідних нормативно-правових актів (Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПІН 5.5.2.008-01). Тривалість канікул протягом навчального року у ЗЗСО має бути не меншою 30 календарних днів.

Тривалість уроків у закладах освіти становить: у 1-х класах - 35 хвилин, у 2-4-х - 40 хвилин. Заклад загальної середньої освіти, окрім уроку, може обрати інші форми організації освітнього процесу, зокрема: екскурсії, квести, проекти, вистави тощо.

Ведення Класного журналу здійснюється педагогічними працівниками відповідно до Інструкції щодо заповнення Класного журналу для 1-4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів (наказ Міністерства освіти і науки України від 08.04.2015 № 412, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 27.04.2015 за № 472/26917) та

методичних рекомендацій щодо заповнення Класного журналу для 1-4-х класів закладів загальної середньої освіти (лист Міністерства освіти і науки України від 21.09.2015 № 2/2-14-1907-15).

Для ефективної побудови Нової української школи, реалізації діяльнісного підходу необхідно створити відповідне розвивальне освітнє середовище у навчальних кабінетах початкових класів. У Новій українській школі передбачено широке використання ІТ-технологій, мультимедійних засобів навчання, оновлення навчального обладнання. Примірний перелік засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для кабінетів початкової школи, прописаний у наказі Міністерства освіти і науки України від 13.02.2018 № 137.

Організація внутрішнього планування приміщення, його дизайн має сприяти вільному розвитку творчої особистості дитини та мотивувати її до навчання, спонукати до цікавої практичної діяльності. З цією метою у кожному навчальному кабінеті початкової школи необхідно створити (за рекомендацією Міністерства освіти і науки України) 8 центрів (осередків), а саме:

- навчально-пізнавальна діяльність (осередки математики, мови);
- змінні тематичні осередки (дошки, фліпчарти, стенди, стіна з маркерною плівкою тощо);
- гри (настільні ігри, інвентар для рухливих ігор);
- художньо-творча діяльність (полички для зберігання приладдя, стенд та полиця для змінної виставки дитячих робіт);
- куточок живої природи для проведення дослідів (пророщування зерна, спостереження та догляд за рослинами, акваріум);
- осередок відпочинку (з килимом для сидіння та гри, стільцями, кріслами-пуфами, подушками з м'яким покриттям, іграшками-обійматорами);
- дитяча класна бібліотека (книги для читання для дітей з різною підготовкою: книги-малюнки, комікси, книги з маленькими текстами, дитячі журнали);
- вчителя (стіл, стілець, комп'ютер, полиці/ящики, шафи для зберігання дидактичного матеріалу тощо).

Назви осередків, їхнє розміщення в класній кімнаті кожен учитель вирішує індивідуально. Зростання частки проектної, командної, групової діяльності в освітньому процесі початкової школи та створення умов для індивідуалізації навчання, розвитку самостійності кожного здобувача освіти потребує урізноманітнення варіантів організації навчального простору в класі, а саме: мобільні робочі місця (одномісні парти, столи), які легко трансформувати (вимоги до шкільних меблів зазначені у наказі Міністерства освіти і науки України від 23.03.2018 № 283 "Методичні рекомендації щодо організації освітнього простору Нової української школи". Бажано, щоб у класній кімнаті для дітей були передбачені одномісні парти (столи) зі стільницею різної форми (наприклад, трапецієвидної) з вирізом збоку учня та регулюванням нахилу стільниці, висувними шухлядами для приладдя. Такі меблі легко можна змінити відповідно до зросту учня, розмістити в класі відповідно до виконання індивідуальних чи групових завдань. Неяскраві світлі відтінки жовтого, зеленого, голубого, бежевого кольорів стільниці не переважують зір дитини та не відволікають її увагу під час освітнього процесу.

Кожен день у першому класі рекомендовано розпочинати з ранкової зустрічі. Ранкова зустріч

(ранкове коло - це спланована зустріч, яка посідає важливе місце в щоденному розкладі класного колективу. На ранкове коло пропонується відводити 10-20 хвилин, щоб створити позитивну атмосферу в учнівському колективі на увесь навчальний день у школі. У перші тижні навчання за допомогою ранкової зустрічі учні швидко знайомляться один з одним, знаходять товаришів за спільними інтересами, учаться бути уважними, чуйними, доброзичливими.

Ранкова зустріч проводиться в колі, де учасники бачать один одного та відчувають плече товариша поряд. У ранковому колі діти слухають один одного, коментують відповіді товаришів та ставлять свої запитання. Участь у груповій праві, спрямованій на формування класної спільноти, викликає у школярів почуття єдності та приналежності колективу класу. Діти усвідомлюють, що вони пов'язані один з одним спільними інтересами та цінностями.

Під час ранкової зустрічі в учнів виникає відчуття емоційної безпеки, яке потрібне для того, аби ділитися важливими ідеями та досвідом, готовність допомагати друзям. Під час повсякденного спілкування молодші школярі висловлюють свої думки, словесно вирішують проблеми, пропонують свої ідеї, розширюючи знання і досвід усіх членів класної спільноти. Ці навички мають важливе значення для успішного життя в класному колективі, спільного навчання та розв'язання конфліктних ситуацій.

Ранкова зустріч складається із чотирьох основних компонентів:

Вітання - перший компонент ранкової зустрічі. Учні учаться вітатися, використовуючи різні форми привітань (прості, різними мовами, з побажаннями, таємними кодами тощо), дарують компліменти членам класної спільноти, що допомагає створювати атмосферу дружби та приналежності до групи. Вітання створює спокійний і розважливий настрій для наступного елементу ранкової зустрічі - групового заняття.

Групове заняття - другий компонент ранкової зустрічі. Головна мета групових занять - об'єднання групи. Кожен учень класної спільноти приєднується до розваг (виконує різні вправи, співає, грає в рухливі ігри тощо). Звертаємо увагу на те, що ігри не повинні передбачати суперництва між дітьми. Завдання повинні носити кооперативний характер, враховувати інтереси дітей та бути пов'язаними з навчальною програмою.

Групові заняття менш структуровані, ніж інші компоненти ранкової зустрічі, і спрямовані на задоволення притаманного дітям бажання рухатися. Такі групові заняття рекомендується пов'язувати з навчальною програмою чи темою тижня, яка в цей час вивчається.

Обмін інформацією - третій і найважливіший елемент ранкової зустрічі. Під час обміну інформацією молодші школярі можуть висловлювати свої власні ідеї, обмінюватися думками, враженнями та пропонувати важливі теми для обговорення. Діти мають можливість дізнатися більше один про одного.

Обмін інформацією виховує в учнів навички вільного спілкування та уміння висловлювати свою думку перед іншими дітьми, батьками та педагогами. Школярі впевненіше висловлюються, коли знають, що їх поважатимуть.

Щоденні новини - четвертий елемент ранкової зустрічі, який зазвичай готує вчитель, щоб представити питання дня та ознайомити із навчальними завданнями. Головна мета щоденних новин - це надання інформації учням. У щоденних

новинах можуть бути представлені різноманітні завдання, підготовлені вчителем (або під його керівництвом).

Наприклад, щоденні новини можуть містити:

- особливе вітання (наприклад: "Доброго ранку, допитливі дослідники");
- інформацію за календарем;
- повідомлення про тему навчальної програми або тему тижня;
- пояснення плану роботи на навчальний день;
- особливі прохання або завдання;
- спеціальні оголошення.

Акцтуємо увагу на те, що щоденні новини мають бути проведені стисло та чітко. Інформація повинна бути легкою для читання, написана розбірливо (друкований шрифт). Для того, щоб максимально використати всі можливості, щоденні новини мають:

- бути фізично і візуально доступними для всіх учнів класної спільноти;
- сприяти розвитку навичок читання;
- бути чіткими, простими і стислими;
- бути розбірливо і охайно написаними;
- враховувати мовні знання, вміння читати та писати, що відповідають віковим особливостям дітей.

Для проведення щоденних новин рекомендуємо використовувати фліпчарт, дошку, великі аркуші паперу, яскраві кольорові маркери або крейду. Візуальний дисплей має бути доступним для учнів.

Етап щоденних новин допоможе вчителю зробити легкий перехід до вибору заняття або до наступного навчального етапу дня.

За допомогою практики ранкових зустрічей учні початкової школи переходять від зосередження уваги на власній особистості до охоплення нею інших. Повсякденні вправи, які пропонується практикувати під час ранкових зустрічей, допоможуть учням зблизитися зі своїми однолітками, навчитися співпрацювати у класній спільноті, утримуватися від критики інших, поважати інших як особистостей.

Для проведення ранкової зустрічі потрібні визначений час, місце, килим, стільчики або подушечки, а також стенд або класна дошка. Місце проведення повинно бути затишним і достатньо просторим для того, щоб у ньому могли зібратися всі учні класу.

Проведення ранкової зустрічі планується так само, як і проведення уроків. **Планування всіх компонентів зустрічі має враховувати:**

- інтереси й ідеї як окремих дітей, так і групи;
- навчальні теми;
- ідеї, що виникли у вчителя;
- проблеми або занепокоєння, що витікають з відгуків або групових обговорень.

Звертаємо увагу на те, що послідовність компонентів ранкової зустрічі (вітання, обмін інформацією, групове заняття, щоденні новини) можна змінювати відповідно до потреб кожного окремого класу. Допустимо закінчити ранкову зустріч груповим заняттям, оскільки воно створює відчуття спільноти та готує клас до роботи упродовж навчального дня. Можна завершити ранкову зустріч щоденними новинами, оскільки це створює оптимальний перехід до навчального матеріалу. Обмін інформацією можна проводити окремо від ранкової зустрічі задля її скорочення або для підвищення уваги до цього важливого компонента. Рекомендуємо педагогам експериментувати і знаходити те, що ідеально підходить для їхнього класу. Задовольняючи потреби й інтереси

конкретної класної спільноти, ранкова зустріч стане їх власним напрацюванням, і відтак - набуде більшого сенсу для учнів.

Важливим моментом освітнього процесу першокласників є уміння самостійно керувати власною поведінкою і приймати правильні рішення під керівництвом вчителя. Педагоги повинні допомогти дітям встановити основні принципи поведінки у класному колективі через запровадження правил класу, тим самим сприяти формуванню самоконтролю та саморозвитку.

Правила класу - це позитивні висловлювання, які окреслюють принципи поведінки учнів у класі. Дотримуючись принципів, які учні колегіально розробляють для класу, молодші школярі демонструють відповідальність і незалежність. Коли діти розуміють відповідальність за власний вибір і прийняття рішень, які впливають на клас, вони сприймають необхідність правил. Ці правила не повинні бути довільними або відірваними від дійсності. Вони спрямовують індивідуальні вчинки на досягнення користі для всієї спільноти. Правила класної спільноти покликані гарантувати безпеку учнів, захищати їх особисті права і свободи, а також керувати поведінкою. У правилах повинно передбачатися не те, чого не потрібно робити, а те, що необхідно робити.

Коли діти візьмуть активну участь у процесі створення правил, то ймовірніше, що будуть їх виконувати. Після спільного розроблення правил, варто надрукувати їх на плакаті та розмістити так у класній кімнаті, щоб учні могли їх бачити. Важливо час від часу переглядати правила. Деякі з них можуть із часом втратити свою актуальність і натомість може з'явитися потреба у створенні нових правил. Цей момент дасть дітям можливість зрозуміти, що правила не є вічними і потребують перегляду.

Розпочинаючи процес створення правил класу, доречно навести приклади позитивних коротких і стислих висловлювань, наприклад: "Ходжу класу спокійно"; "Матеріали завжди кладу на місце"; "З'ясовую проблеми за допомогою слів" тощо. Учителі обов'язково повинні ініціювати висловлення дітьми своїх ідей. У міру надходження учнівських ідей стосовно правил, педагог друкує їх на великому аркуші паперу. Запис дає змогу молодшим школярам обговорити свої ідеї, оцінити всі пропозиції й об'єднати взаємопов'язані правила. Правила, які сформульовані у негативному стилі краще перефразувати на позитивні: замість "Не бігати" - "Ходжу спокійно". Зверніть увагу, що правила краще формулювати від 1-ої особи однини чи множини ("Слухаю того, хто говорить" або "Слухаємо того, хто говорить"). Остаточний список правил треба прочитати вголос. Рішення щодо затвердження правил приймається всією класною спільнотою. У 1 класі рекомендується прийняти 3-5 конкретних правил.

Під час проведення уроків у першому класі Нової української школи слід пам'ятати, що **навчання відбувається на практично-інтегрованій основі**. Інтегроване навчання дасть можливість сформувати в учнів цілісну картину світу. Використання ігрових методів, практичних вправ, дослідницьких завдань зробить освітній процес цікавим, пізнавальним, розвивальним.

Одним із підсумків проведення першого року дослідно-експериментальної роботи у перших класах чотирьох закладів загальної середньої освіти, є те, що учні цих класів протягом навчального року з великим бажанням відвідували школу, легше адаптувалися до шкільного життя. Навчання, яке приносить емоційне задоволення, дає відповіді на

запитання, що цікавлять дітей, сприяє збереженню і зміцненню здоров'я учнів. Як результат, оволодіння навичкою читання, письма, умінь рахувати і обчислювати тощо відбувається більш успішно.

Для оволодіння навичкою читання з розумінням доречно використовувати методику "Щоденні 5". Оскільки тривалість уроку в 1-му класі - 35 хвилин, то 5-10 хвилин до дзвінка на перерву можна використовувати для проведення методик "Читання для себе", "Читання для когось" (робота в парі), "Слухання", "Письмо для себе" (робота з "Щоденником вражень"), розучування рухливих ігор, кінезіологічних вправ, розминок тощо.

Під час корекційно-розвивального тижня рекомендуємо впроваджувати навчання на основі запитів учнів через дослідження (Inquiry-based Learning). Під час організації вказаної діяльності учителю потрібно зібрати запити учнів, визначити, які з них цікавлять найбільше дітей. **Проаналізувавши об'єднані однією ідеєю зібрані питання, вчитель має здійснити такі кроки:**

1. Обрати з освітньої програми ключове поняття.

2. Використовуючи мозковий штурм, визначити усі можливі напрями, куди можна піти (ключові слова), як це пов'язано з Великою Ідеєю, навчальним планом та Державним стандартом початкової освіти.

3. Під час мозкового штурму передбачити усі ресурси, які можуть бути корисними (наприклад: лупи; книги (пізнавальні та художні); екскурсії; зразки, колекції; світлини, мультимедійні ресурси тощо).

4. Визначити, яким буде перше ввідне дослідження.

Наступні кроки учитель виконує спільно з учнями:

- Учні заповнюють таблицю ЗХД (Знаю-Хочу дізнатися-Дізнався), обговорюючи ввідне дослідження з метою визначення того, що діти знають і що їх цікавить.

- Учитель записує запитання та припущення, які виникають під час обговорення з учнями.

- Розмірковує над запитаннями та ідеями учнів, як їх можна використати під час планування.

- Вирішує, яким чином учні будуть досліджувати питання: індивідуально, у парах (невеликих групах) чи усім класом.

Таке навчання дає можливість задовільнити пізнавальні інтереси учнів, долучити учнів до цікавої практичної діяльності та дослідження, сприяє розвитку самостійності та відповідальності.

У новому навчальному році кожен перший клас закладів загальної середньої освіти отримає набори LEGO DUPLO і LEGO SYSTEM (це один із наймасштабніших проєктів The LEGO Foundation), що дасть змогу формувати навички та вміння учнів під час гри. Необхідно, щоб кожен педагог усвідомив неограничені можливості цеглинок LEGO та широко використовував їх в освітньому процесі, особливо як засіб розвитку творчого потенціалу учнів. **3 цікавими ігровими завданнями з використанням LEGO можна познайомитися за посиланнями:**

Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/LEGO/tseglinok-kviten-2018-web.pdf>

Гра по-новому, навчання по-іншому. Методичний посібник / упорядник Оксана Рома URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/LEGO/po-novomu-navchannya-po-inshomu.pdf>

Чотири командні гри з LEGO для 1 класу НУШ URL: <https://osvitoria.media/experience/chotiry-gry-z-lego-dlya-rozvytku-vmin-roboty-v-komandi/>;

Бісмі ігор з LEGO для 1 класу на вирішення проблемних завдань URL: <https://osvitoria.media/experience/visim-igor-z-lego-dlya-1-klasu-na-vyrishennya-problemnyh-zavdan/>

Шість ігор з LEGO для першокласників на розвиток креативності URL: <https://osvitoria.media/experience/shist-igor-z-lego-ddlya-pershoklasnykiv-na-rozvytok-kreatyvnosti/>

Шість вправ для першокласників з LEGO, які заохочують до рухової активності URL: <https://osvitoria.media/experience/shist-vprav-dlya-pershoklasnykiv-z-lego-yaki-zaohochuyut-ruhovoyi-aktyvnosti/>

6 ігор для всього класу з набором LEGO "6 цеглинок" URL: <https://osvitoria.media/experience/6-kolektivnyh-igor-dlya-1-klasu-z-naborom-lego-6-tseglynok/>

11 ігор у парах з набором LEGO "6 цеглинок" для 1-го класу URL: <https://osvitoria.media/experience/23081/>

Новий Державний стандарт початкової освіти передбачає відхід від суто знаневої школи до школи компетентностей та розвиток в учнів не лише когнітивного, а й емоційного інтелекту (вміння керувати емоціями, розуміти свої та емоції інших, вміння співпрацювати в команді тощо). Сучасний учитель знає, як оцінити написання диктанта чи виконання контрольної роботи з математики, проте оцінити рівень самостійності, вміння співпрацювати, висловлювати свою думку тощо проблемно. Тому вчителі пілотних класів учили дітей не лише писати, читати і рахувати, а й навчали конструктивно виражати свої емоції та керувати ними, співпрацювати в парах і в групі, висловлювати свою думку, критично мислити, аналізувати, шукати різні варіанти рішень, мирно вирішувати конфлікти, брати на себе відповідальність за свої дії. Це так звані м'які навички (soft skills), визнані у світі як необхідна складова сучасної освіти, оскільки лише людина, яка володіє цими навичками і вміннями, може бути успішною в 21-му столітті. Щоб оцінити результати дитини в досягненні вище перерахованих вмінь і навичок педагоги мають використовувати 2 види оцінювання: формувальне та підсумкове.

Формувальне оцінювання здійснюється під час освітнього процесу, дає можливість оцінити процес навчання і має на меті підвищити його якість. Цей вид оцінювання є ціннісним, індивідуалізованим та завжди позитивним, дає зворотний зв'язок, передбачає діагностику прогалин, про які учитель коректно повідомляє батьків (наприклад: замість "не знає" - "потребує додаткової роботи" чи "потрібно приділити увагу"). Формувальне оцінювання не може складатися з балу, цифри, букви чи лише одного слова, у ньому відсутня частка "не", критика та негативні судження. Учитель має усвідомити, що формувальне оцінювання має підтримати навчальний поступ учнів; формувати в них впевненість у собі, запобігати побоюванням помилитися, діагностувати досягнення на кожному з етапів навчання; вчасно виявляти освітні проблеми й запобігати їх накопиченню; підтримувати прагнення отримувати максимально можливі результати.

Підсумкове оцінювання дає можливість оцінити результат навчання і має на меті перевірити його якість та здійснюється в кінці освітнього процесу. Цей вид оцінювання демонструє недоліки, виносить оціночні судження щодо якості навчання, застосовується відповідно до стандартів.

У Новій українській школі Міністерство освіти і науки України пропонує замість табелів успішності, де зазначався лише перелік предметів з цифровою оцінкою, яка відображала наскільки добре дитина запам'ятовувала і відтворювала програмові знання, запровадити свідоцтва досягнень учнів. Свідоцтво про результати навчання дитини (або свідоцтво досягнень) має містити повідомлення як працювала дитина, чи докладала вона зусиль, прослідкувати якість і швидкість її прогресу в освітньому процесі.

Нове оцінювання вимагає і нового сприйняття з боку батьків, адже їм не варто згадувати свій досвід в школі і не дорікати дитині, якщо вона не досягла очікуваних ними результатів. Формувальне оцінювання - це, у першу чергу, розповідь учителя про те, що відбувається з дитиною в школі, яким чином вона досягає певних результатів, що потрібно для того, щоб допомогти учневі вчитися. Це ресурс для розвитку та своєрідне запрошення до співпраці батьків, учнів і педагогів з метою розкриття найкращих якостей та потенційних можливостей особистості дитини.

Одним із ключових компонентів концепції Нової української школи є педагогіка партнерства, яка передбачає рівноправні відносини, спілкування, взаємодію та співпрацю між учнем, учителем і батьками. **Для розвитку партнерства школи і батьків існує два шляхи успішної співпраці:**

1. Двостороннє, постійне, чітке спілкування.
2. Різні види і способи залучення батьків до освітнього процесу.

Одним із шляхів співпраці з батьківською громадськістю є формальне та неформальне спілкування (особисті зустрічі з батьками, телефонні дзвінки, листування за допомогою електронної пошти, спілкування у соціальних мережах тощо).

Основною формою спілкування з батьками залишаються батьківські збори та індивідуальні бесіди.

При плануванні батьківських зборів педагогам потрібно визначити основні моменти у їх проведенні, щоб всі учасники залишилися задоволеними як від самого процесу, так і від результатів зібрання. Плануючи батьківські збори, перш за все важливо розуміти їх мету - дати відповідь на запитання: "Для чого ми зібралися?" і окреслити очікувані результати, які мають бути конкретними.

Наступним кроком після визначення мети батьківських зборів і очікуваних результатів - має стати планування самого процесу і вибір відповідальних осіб.

Ефективність проведення зборів залежить саме від чіткого планування і продумування всіх деталей зустрічі.

Надзвичайно важливою у процесі спілкування з батьками є практика регулярних індивідуальних зустрічей.

Першу зустріч з батьками рекомендуємо провести ще до початку навчального року. Головна мета цієї зустрічі - знайомство з дитиною та батьками. Під час такої зустрічі вчитель дізнається про очікування батьків щодо навчання своєї дитини та починає встановлювати дружні, відкриті стосунки з родиною.

Доречно індивідуальні зустрічі з батьками планувати двічі на рік - на початку та наприкінці навчального року (зазвичай у зручний для батьків час) і враховувати такі питання, як підготовка, розташування, зміст і результати.

Спілкування педагога з батьками має бути невід'ємною частиною річного плану роботи. Змістом спілкування може бути навчальна програма, здобутки дітей, очікування батьків тощо.

Формами спілкування можуть:

- інформаційні бюлетені (місячні та тижневі);
- зустрічі групи батьків;
- святкові заходи;
- обмін книжками.

Роль батьків як помічників учителя є найбільш звичною у наш час, оскільки вони можуть надавати посильну допомогу в усіх сферах шкільного життя. Наприклад, бути помічниками у роботі з учнями та у роботі з іншими батьками. У вчителя значно збільшуються можливості організації роботи в малих групах, коли у класі буде додаткова доросла людина. Помічник учителя (тато, мама, бабуся, дідусь та інші члени родин) може надати допомогу у різних видах діяльності - читати книгу, слухати розповіді учнів, допомагати дітям виконувати ті чи інші види робіт та надавати індивідуальну допомогу учням.

Варто зазначити, що дітям дуже подобається бачити власних батьків у ролі вчителів, а для інших дітей - це ще один приклад моделі поведінки дорослих людей.

Організація постійних вчительських зустрічей, обговорення різних стратегій залучення батьків, обмін досвідом - усе це створить підґрунтя для успішного партнерства.

Учителі повинні налагоджувати партнерські стосунки з батьками, щоб забезпечити максимальну підтримку учням та задовольнити їхні потреби, які виникають у процесі розвитку та навчання.

Пам'ятаймо, що для дитини початок навчання у школі - визначний момент у житті. Вступ до 1 класу кардинально змінює весь спосіб її життя. Із безтурботного й безпечного середовища дошкільця діти потрапляють у світ, наповнений обов'язками, вимогами та обмеженнями. Це нові правила і норми поведінки, виконання вказівок педагога, режим відвідування навчальних занять.

Статус учня дитина відчуває і переживає, але не завжди сповна усвідомлює його. Першокласники пишуться тим, що стали дорослішими, у них є ще бажання бути успішними у навчанні. Учні переконані, що все у них повинно виходити, саме тому надто будуть переживати свої перші невдачі.

Зі вступом дитини до 1 класу її переполюють почуття радості, цікавості, захоплення ("Я уже не дошкільник, а школяр!") та здивування. Але початок навчання - це і своєрідний стрес із відчуттям тривоги, напруги та розгубленості. Саме тому в перші тижні навчання першокласники швидко стомлюються, мають низьку працездатність, стають надто збудливі, вразливі, плаксиві, дратівливі та емоційні. У дітей знижується опірність організму, порушується сон та апетит. У віці 6-7 років змінюється психологічний портрет дитини, її розумові та пізнавальні можливості, перетворюється його особистість, сфера емоцій, переживань та коло інтересів.

На ці особливості рекомендуємо педагогам звернути особливу увагу. Важливо з перших днів уникати авторитарного впливу на особистість дитини, намагатися встановити й підтримати добрі стосунки з учнями. Адже тільки спільно з педагогом діти будуть відкривати нові знання, засвоювати навчальні дії, експериментувати та нести відповідальність за свою роботу.

Розуміємо, що працювати у часи кардинальних змін важко і відповідально. Але усвідомлення того, що життя, суспільство, бурхливий розвиток техніки вимагає нових підходів до організації освітнього процесу, дає нам насагу вчитися, творити, діяти по-новому.

О. М. Козлова,

методист лабораторії природничо-математичних дисциплін комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ПРАКТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ

Навчання математики має формувати математичну культуру, розвивати інтуїцію та збагачувати ерудицію...

А. М. Самойленко

Сьогодні світ змінюється дуже стрімко, а з ним відбуваються зміни і в сучасній освіті, оскільки саме школа має готувати завтрашніх дорослих до життя в іншому середовищі, де вони зможуть знайти своє місце, реалізувати свої плани, бути активними та успішними людьми.

В інтерв'ю інформаційному агентству УНІАН міністр освіти і науки України Лілія Гриневич зазначила: "Сьогодні школа повинна зробити людину успішною. За міжнародними дослідженнями, для успішної кар'єри, наприклад, мають значення лише 15% - тверді навички - це те, що називається знання і вузькопрофесійні вміння, а 85% - це м'які навички: вміння навчатися протягом життя, критичне мислення тощо. Те, з чим ці діти вийдуть із школи і навіть із університету, буде недостатнім. Вони змушені будуть увесь час учитися, якщо хочуть рухатися вперед і розвиватися. Змінюються технології, змінюються вимоги ринку праці, змінюються обставини. У цьому сенсі школа мусить надати необхідні компетентності - не тільки знання, а ще й уміння їх застосовувати, виробляти своє ставлення до тієї чи іншої ситуації."

Як сформульовано у Законі України "Про освіту": "Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності".

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, серед яких окремо виділено математичну компетентність.

Крім того, навчання математики має зробити певний внесок у формування ключових компетентностей.

Для того, щоб вчителів краще зрозуміти, як формувати математичну компетентність впродовж навчання дітей у школі, потрібно визначитися з вибором методик, методів і прийомів, що допоможуть розвивати такі вміння, які є спільними **для всіх компетентностей**: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Упродовж останніх п'яти років було здійснено перехід основної школи на оновлені програми з математики, а починаючи з 2018/2019 навчального року відбудуться суттєві зміни у старшій школі: математика вивчатиметься за однією з трьох програм відповідно до профілю старшої школи.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 310 від 24.02.2017 розроблено такі **програми для 10-11 класів**:

- Навчальна програма з математики (Алгебра і початки аналізу та геометрія) для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту.

- Навчальна програма з математики для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Профільний рівень.

- Навчальна програма з математики для учнів 10-11 класів (початок вивчення на поглибленому рівні з 8 класу) загальноосвітніх навчальних закладів. Профільний рівень.

Навчальні програми з математики було модернізовано на компетентнісній основі. Ознайомитись із оновленими програмами (гриф надано наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 року № 1407) можна на сайті Міністерства освіти і науки України за посиланням <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>

Зупинимось на особливостях кожної з цих програм. Так, на вивчення математики на рівні стандарту в 10 класі відводиться 3 години на тиждень. В основу побудови змісту та організації процесу навчання математики покладено компетентнісний підхід, відповідно до якого кінцевим результатом навчання предмета є сформовані певні компетентності, які сприятимуть здатності учня застосовувати свої знання в реальних життєвих ситуаціях, нести відповідальність за свої дії, брати повноцінну участь в житті суспільства. Оскільки сучасний ринок праці, отримання якісної професійної освіти та продовження освіти на наступних етапах ставлять значні вимоги до володіння математикою у розв'язуванні практичних задач, то одним із головних завдань цього курсу є забезпечення умов для досягнення кожним учнем практичної компетентності. Практична компетентність певною мірою свідчить про готовність молоді до повсякденного життя, до найважливіших видів суспільної діяльності, а також до оволодіння професійною освітою.

Радикальним засобом реалізації прикладної спрямованості шкільного курсу математики є

широке систематичне застосування методу математичного моделювання протягом усього курсу. Таким чином, математики треба так навчати, щоб учні вміли її застосовувати.

Практична спрямованість математичної освіти суттєво підвищується завдяки впровадженню інформаційно-комунікаційних засобів у навчання математики, встановленню міжпредметних зв'язків з іншими предметами, у першу чергу з природничими. Широке застосування інформаційно-комунікаційних засобів у навчанні математики доцільне для проведення математичних експериментів, практичних занять, інформаційного забезпечення, візуального інтерпретування математичної діяльності, проведення досліджень. А тому сучасному вчителю потрібно розвивати і підвищувати свої професійні навички у використанні комп'ютерних технологій, хмарних сервісів.

З метою підвищення ефективності навчання, необхідною умовою є залучення до навчально-виховного процесу компетентнісного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів, які передбачають систематичне включення учнів до різних видів активної навчально-пізнавальної діяльності та формування умінь, корисних у реальних життєвих ситуаціях.

Реалізація рівневої диференціації на практичних заняттях є однією з головних умов ефективності навчання. Особливістю практичних занять має бути постійне залучення учнів до самостійної роботи. Доцільно спільно обговорити ідею та алгоритм розв'язування певного класу задач. Після цього кожний учень може виконувати запропоновану систему вправ, спілкуючись із вчителем. Важливе місце в організації навчання математики, у порівнянні з основною школою, має посісти вдосконалення системи самостійної роботи учнів. Формування відповідних мотивів до самостійної роботи сприяє застосування завдань на рисунках, контрольних запитань, зокрема прикладного характеру, домашніх робіт з дослідження конкретних класів функцій, геометричних конструкцій.

Важливим засобом навчання можуть стати контрольні запитання і тестові завдання, які спрямовані не на відтворення означень, фактів, формул, а на з'ясування елементів та структури означень математичних об'єктів, їх місця в системі інших понять; операцій, які можна виконувати з об'єктом, його особливостей та властивостей.

Звертаємо окрему увагу на тематичний контроль навчальних досягнень як засіб управління навчальним процесом: до кожної теми система контролю включає тематичну контрольну роботу, яка може складатися з двох частин - теоретичної і тестової.

Обов'язковим елементом навчання мають стати індивідуальні завдання з теми. Їх варто пропонувати на завершальному етапі вивчення теми для самостійного опрацювання після всіх контролюючих заходів. Мета завдань - охопити матеріал теми в цілому, привернути увагу до головного, дати додаткові приклади і пояснення окремих складних моментів, підкреслити особливості й тонкощі, переконати учнів у

можливості розв'язання задач основних типів. Індивідуальні завдання перевіряються, оцінюються вчителем та захищаються учнем.

Структура навчальної програми: Зміст навчання математики структуровано за темами відповідних навчальних курсів із зазначенням послідовності тем та кількості годин на їх вивчення. Такий розподіл змісту і навчального часу є орієнтовним. Учителям і авторам підручників надається право коригувати послідовність вивчення тем та змінювати розподіл годин на їх вивчення залежно від прийнятої методичної концепції та конкретних навчальних ситуацій.

Звертаємо увагу на **особливості оцінювання та ведення журналу**. У кінці кожної теми з алгебри і початків аналізу та з геометрії вчитель проводить тематичне оцінювання. При виставленні тематичної оцінки враховуються всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню протягом вивчення теми.

Семестрове оцінювання здійснюється на підставі тематичного окремо з алгебри і початків аналізу і **окремо з геометрії**. Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеню передбачене оцінювання учнів 10-11-х класів з математики. Семестрова оцінка з математики виводиться як середнє арифметичне семестрових оцінок з двох математичних курсів (алгебри і початків аналізу та геометрії) та здійснюється округлення до цілого числа. (Наприклад, учень/учениця має семестрові оцінки 8 з алгебри і початків аналізу і 9 з геометрії. Тоді середнє значення становитиме $(8+9):2=8,579$. Отже, семестрова оцінка з математики - 9). Семестрова оцінка з математики виставляється без дати до класного журналу на сторінку з алгебри і початків аналізу в стовпчик з надписом "I семестр. Математика", "II семестр. Математика" та на сторінку зведеного обліку. Семестрова оцінка може підлягати коригуванню відповідно до "Інструкції з ведення класного журналу учнів 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів", затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03 червня 2008 року № 496. Коригована семестрова оцінка з математики виводиться як середнє арифметичне скоригованих семестрових оцінок з двох математичних курсів (алгебри і початків аналізу та геометрії) та здійснюється округлення до цілого числа за наведеним прикладом. Виставляється коригована семестрова оцінка з математики на сторінку з алгебри і початків аналізу.

Річне оцінювання здійснюється на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок з математики. Річна оцінка з математики виставляється на сторінку з алгебри і початків аналізу в стовпчик з надписом "Річна. Математика". На сторінку зведеного обліку навчальних досягнень учнів річна оцінка з математики виставляється у стовпчик "Математика".

У класах, де математика вивчається на профільному або поглибленому рівні, працюють за відповідною програмою, що названа вище, кожна з яких розрахована на 315 годин на рік: 210 годин навчального часу відведено на вивчення алгебри та початків аналізу (6 годин на тиждень) та 105 годин на геометрію (3 години на тиждень).

Мета навчання математики на профільному та поглибленому рівнях полягає у забезпеченні свідомого і міцного оволодіння системою математичних знань, навичок і умінь, які потрібні у повсякденному житті і майбутній трудовій діяльності, достатні для вивчення інших шкільних дисциплін та продовження навчання у вищих закладах освіти за спеціальностями із значною математичною складовою.

В основу формування змісту програми покладені такі принципи:

- наступність у навчанні математики між різними ланками математичної освіти, наступність з допрофільним навчанням математики і навчанням математики на інших рівнях,
- збереження традицій вітчизняної методичної школи та накопиченого досвіду підготовки випускників спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням математики та предметів природничо-наукового циклу;
- збереження високого рівня теоретичної математичної підготовки як основи професійної підготовки, вироблення здатності успішно працювати в галузях природничих дисциплін, самостійно здобувати знання;
- формування необхідних загальнонаукових, загальнонавчальних та соціально-особистісних компетентностей на основі цілеспрямованої реалізації міжпредметних зв'язків, зокрема предметів природничого циклу, які мають становити цілісну систему.

Доцільною вбачається організація проблемно-пошукової (дослідницької) діяльності учнів на уроках та позакласних і факультативних заняттях з математики.

Спільним для усіх трьох програм є те, що на початку кожного класу вказано значну кількість резервних годин, спосіб використання яких вчитель може обрати самостійно: для систематизації і повторення матеріалу на початку та в кінці року, збільшення кількості годин на вивчення окремих тем, якщо вони важко засвоюються учнями тощо. За умови виділення годин варіативної складової на вивчення математики додатковий час поповнює години резерву.

Виконання учнями завдань зовнішнього незалежного оцінювання є певною мірою відображенням результативності навчання математики у школі. Перевірка екзаменаторами відкритої частини завдань з розгорнутою відповіддю знову показала, що більше 40% учасників тестування не приступала до їх розв'язування. Інші, хто виконували завдання, погано будують навіть базовий графік шкільного курсу - кубічну параболу, а ще більші труднощі викликала побудова графіка лінійної функції, що містила модуль. У стереометричній задачі неабиякі труднощі викликало правильне зображення перерізу піраміди площиною та обґрунтування його виду, у багатьох учасників погано розвинена просторова уява. Особливі труднощі, як і в попередні роки, викликає завдання з параметром, яке належить до вищого когнітивного рівня. Його розв'язання потребує не лише знаходження розв'язків наведеної нерівності, але й аналізу та синтезу отриманих результатів.

Отже, для свідомого засвоєння основних понять, тверджень, алгоритмів та типових вправ важливу роль відіграють методи та прийоми узагальнення і систематизації знань учнів, які були і залишаються важливими компонентами в процесі навчання математики.

Особливістю системи математичних знань є те, що кожне наступне поняття чи твердження виводиться з попередніх на основі виявлення нових взаємозв'язків і відношень. Учні мають усвідомлювати, що розрізнені відомості і є, передусім, причиною труднощів при вивченні математики, а це призводить до нерозуміння суті і, отже, до втрати інтересу до предмету. Згрупований та систематизований матеріал легше і міцніше запам'ятовується, ним зручно користуватися в найрізноманітніших ситуаціях.

Як переконує досвід учителів, систематичний виклад матеріалу підручника з наступним повторенням не забезпечує необхідного рівня системи математичних знань. Для цього потрібна чітка організація цілеспрямованої діяльності учнів на кожному уроці, причому виняткову роль відіграє самостійне логічне упорядкування ними навчального матеріалу. Слід врахувати, що осмислена самостійна систематизація знань потребує певного їх фундаменту і певного рівня розумового розвитку. На формування цієї важливої бази і має бути насамперед спрямована діяльність школярів.

В узагальненні і систематизації знань особливу роль відіграють графічні зображення, які є опорою абстрактних міркувань, своєрідним засобом що надає математичній ситуації виразності, чіткості, конкретності, заощаджує час і полегшує розумову діяльність учнів.

Графічні зображення розвантажують від читання громіздких словесних описань, одноманітних записів, дають змогу швидко збагнути суть завдання, встановити необхідні зв'язки і відношення для його розв'язання, а також побачити зв'язки і відношення між поняттями, закономірностями, явищами. Осмислити суть систематизації знань допомагають учням спеціальні картки-завдання, правила-орієнтири, алгоритми, узагальнюючі схеми, таблиці тощо.

Систематизуючі таблиці виконують ілюстративні, інформаційні, довідкові, навчальні та виховні функції. Використовуючи їх, зручно ілюструвати узагальнення окремих факторів, властивостей, послідовність кроків (дій), міркувань (побудов), розглядати всі можливі випадки розв'язувань, простежувати зв'язку, залежності, закономірності.

Виділення різними кольорами, шрифтами всього, на що необхідно звернути особливу увагу, допомагає кращому запам'ятовуванню, осмисленню суті. Це значно скорочує час засвоєння значної за обсягом інформації, сприяє розширенню знань і поліпшенню їх якості. Таблиці можуть бути і зразком для складання дома аналогічних. Виготовлення таблиць, схем алгоритмів на папері великого формату - це добра наочність при систематизації та узагальненні знань. Такі таблиці можна заповнювати поступово в процесі вивчення теми.

У мережі Інтернет можна знайти багато інформації про так звані ментальні карти або карти

розуму. Є ще багато різних назв цього виду візуалізації. З'явився він вперше не в освітньому середовищі. Але ця форма знакової подачі інформації, за дослідженнями вчених, дає багато можливостей для використання і в навчанні. За допомогою інтелект карт можна показати учню структуру інформації, розмістивши її ще і в ієрархічному порядку.

Для створення інтелект - карт (ментальних карт) можна використовувати сервіс <https://coggle.it>. Інтерфейс на англійській мові, але працювати легко. Достатньо лише зареєструватися. Coggle є безкоштовним онлайн додатком, що підтримує спільну роботу над проектами. У цій програмі можна розробляти зручні красиві ментальні карти. Інтерфейс програми простий, але в той же час має безліч функцій, які роблять процес створення інтелект карти неймовірно простим. Програма підтримує використання зображень, індивідуальні колірні схеми і можливість перегляду історії документа. Зберігання історії змін дозволяє повернутися до попередніх версій створеної карти, якщо в поточній версії ви зайшли в глухий кут. Mind-map, створені в програмі Coggle, можуть експортуватися в форматі PNG або PDF.

Автор методу Тоні Бьюзен наголошує на тому, що Інтелект-карта не є лише одним прийомом навчання. На його думку, на основі цього методу можна створити систему навчання, яка озброїть учня найважливішим умінням - умінням самостійно здобувати знання і використовувати їх у своїй діяльності.

Цікаві матеріали по використанню різних методичних прийомів та технологій узагальнення і систематизації знань учнів можна побачити серед робіт учасників обласного конкурсу цифрових ресурсів, який традиційно проводився у рамках обласної виставки перспективного педагогічного досвіду "ІННОВАЦІЙНИЙ ПОШУК ОСВІТЯН ЧЕРКАЩИНИ - 2018". Всього було подано 42 роботи, серед них найкращі представили Городищенський, Черкаський, Лисянський райони. А на обласній виставці поділилися вчителі математики лише з 14-ти районів та міст (35 робіт). Найбільш ґрунтовні матеріали з досвіду проведення кейс-уроків представили творча група учителів математики Черкаської гімназії №31 Черкаської міської ради у складі: Бутар Таїса Борисівна, Мосінзова Любов Миколаївна, Підгорна Тетяна Євгенівна, Шарабунова Олена Олексіївна, а також творча група з міста Сміли: Бровко Галина Володимирівна, методист методичного кабінету відділу освіти управління освіти, молоді та спорту Смілянської міської ради, Білоконь Леся Михайлівна, учитель Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 6, Крикун Наталія Миколаївна, учитель Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 7, Морозова Алла Володимирівна, учитель Смілянської спеціалізованої школи I-III ступенів № 12, Нюкіна Тамара Іванівна, учитель Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2, Палієва Світлана Іванівна, учитель Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1.

Конкурси, турніри, змагання, олімпіади серед учнів є відображенням високопрофесійної роботи вчителів - ентузіастів своєї справи, які постійно

працюють разом з учнями для підвищення своєї майстерності. Так, винагородою для Третяк Наталії Петрівни, вчительки Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів № 17, Барвінка Романа Леонідовича та Годуліної Наталії Сергіївни, вчителів Черкаського фізико-математичного ліцею, стала перемога їхніх учнів на Всеукраїнській олімпіаді юних математиків, що проходила у 2018 році в місті Одеса.

Основними завданнями учнівських олімпіад з базових дисциплін, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт і турнірів є стимулювання творчого самовдосконалення дитини, виявлення та розвиток обдарованих учнів та надання їм допомоги у виборі професії, залучення їх до навчання у вищих закладах освіти країни, формування творчого покоління молодих науковців та практиків для різних галузей суспільного життя, підвищення інтересу до поглибленого вивчення базових, спеціальних та фахових дисциплін, прищеплення широким колам учнівської молоді навичок дослідницької роботи, пропаганда досягнень науки, техніки та новітніх технологій, підведення підсумків роботи факультативів, гуртків секцій, учнівських наукових товариств, активізація форм позакласної та позашкільної роботи з учнями, підвищення рівня викладання базових, спеціальних та фахових дисциплін, фахової підготовки учнів, виявлення, поширення і впровадження в навчально-виховний процес сучасних прийомів і методів навчання. Нагадуємо, що з метою надання допомоги вчителям та учням у підготовці і проведенні олімпіад, математичних конкурсів функціонує обласний сайт: "МАТЕМАТИЧНІ ОЛІМПІАДИ: КРОКУЄМО ДО ВЕРШИН РАЗОМ!". І ми запрошуємо небайдужих вчителів, які дбають про своє професійне зростання і самовдосконалення, долучатись до поповнення рубрик матеріалами з власного досвіду.

Успіх інноваційних змін, у першу чергу, залежить від учителя, його творчого потенціалу, готовності до безперервної самоосвіти, здібності до гнучкого соціально-педагогічного мислення, гуманістичної спрямованості особистості. Удосконалення рівня професійної компетентності - один із основних напрямків реформування освіти. Саме від учителя залежить, чи відбудуться позитивні зміни в освіті!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гордієнко В. Інтерв'ю Лілії Гриневич інформаційному агентству УНІАН "Про новачки Нової української школи" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/10115879-liliya-grinevich-shkola-povinna-zrobiti-lyudinu-uspishnoyu-dlya-uspishnoji-kar-yeri-mayut-znachennya-15-tverdi-navichki-znannya-vuzkoprofesiyini-vminnya-a-85-vminnya-navchatisya-protyagom-zhittya-kritichne-mislennya.html>
2. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/
3. Навчальні програми з математики для 10-11 класів [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>
4. Уроки узагальнення та систематизації знань [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14807/#soc2>

А.М.Северінова,

методист лабораторії природничо-математичних дисциплін комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради

ЗДІЙСНЕННЯ ПЕРЕХОДУ ДО КОМПЕТЕНТІСНОЇ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ У ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ

...У наших руках - найбільша з цінностей світу - Людина. Ми творимо Людину, як скульптор творить сполучення статую з безформного шматка мармuru: деє в глибині цієї мертвої брили лежать прекрасні риси, які належить добути, очистити від усього зайвого.

В. О. Сухомлинський

Головними викликами сучасності є Нова українська школа, яка повинна орієнтуватися на зростаючі вимоги суспільства щодо навчання підрастаючого покоління. Вчителі повинні не просто передавати знання та формувати певний набір навичок, а виховувати здатність долати життєві труднощі, самостійно приймати рішення, навчати дітей розвивати себе як особистість, здатну робити вибір і контролювати своє життя, брати на себе відповідальність за свої дії, захищати себе і свої життєві цінності. Потрібно в школі створити такі умови, щоб освітній процес був для учнів цікавим, потрібним і комфортним.

Свого часу видатний математик Рене Декарт писав: "Не достатньо мати гарний розум, головне - правильно його використовувати".

Допомогти учням зрозуміти, що задарма в житті нічого не дається, і в будь-якій галузі, в тому числі і фізиці, необхідно докладати певних зусиль для досягнення результату, усвідомлення учнями практичної значущості знань є одним зі стимулів до вивчення цієї науки.

В реаліях сьогоdnішнього дня до учнів висуваються вимоги не лише діяти, а й мислити по-новому. Тому дедалі частіше при викладанні фізики відходять від переважного використання традиційних методів навчання. Серед основних питань, які стосуються впровадження сучасних технологій навчання, є пошуки можливостей органічного поєднання та взаємоузгодження традиційних методів реалізації навчального процесу з новими методами його інтенсифікації й активізації, що забезпечують формування необхідних якостей конкурентоспроможного випускника.

В сучасних програмах акцентується увага на "наскрізному навчанні". Це означає:

- проведення традиційних уроків із додаванням до основного змісту навчального матеріалу окремих питань, окремих тем інших навчальних дисциплін з акцентом на проблемний підхід,
- особистісно-розвивальні, ігрові методики навчання.

Особливою формою наскрізного навчання є інтегровані уроки/заняття, які спрямовані на встановлення міжпредметних зв'язків, що сприяють

формуванню в учнів цілісного, системного світогляду, актуалізації особистісного ставлення до питань, що розглядаються на уроці.

Інтегровані уроки можуть проводитись двома шляхами:

- через об'єднання схожої тематики кількох навчальних предметів;
- через формування інтегрованих курсів або окремих спецкурсів шляхом об'єднання навчальних програм таких курсів/предметів.

Основою ефективності таких уроків є чітке визначення мети і відповідне їх планування для забезпечення різнобічного розгляду учнями певного об'єкта, поняття, явища з використанням навчальних засобів різних предметів. Особливість планування і проведення інтегрованих уроків полягає у тому, що вони можуть проводитись як одним учителем, який викладає предмети, що інтегруються, так і декількома. Через складність координації діяльності педагогів у другому випадку таких інтегрованих уроків проводиться неогрунтовано мало, тому необхідно планувати їх заздалегідь всіма вчителями паралелі. У випадках, коли програмовий матеріал різних навчальних предметів дозволяє інтегрувати його в межах одного навчального дня, можуть організовуватись "тематичні дні", коли всі уроки за розкладом спрямовують на реалізацію єдиної навчально-виховної мети, досягнення конкретного результату.

Крім того, під час підготовки до уроків учитель повинен враховувати вікові особливості учнів. Особливий акцент потрібно робити на характерні психологічні вікові особливості старшокласників, а саме:

- формування свідомості - уявлення власне про себе, самооцінювання своєї зовнішності, розумових, моральних, вольових якостей;
- посилення вольової регуляції;
- збільшення концентрації уваги, обсягу пам'яті, логізації навчального матеріалу, сформованість абстрактно-логічного мислення;
- формування вміння самостійно розв'язувати складні питання;
- формування власного світогляду як цілісної системи поглядів, знань і переконань;
- прагнення до утвердження своєї незалежності, оригінальності;

- зневажання порадами старших;
- прагнення набути професію - головний мотив пізнавальної діяльності;
- істотна перебудова емоційної сфери.

Розвиваючи мотивацію, учитель за допомогою інноваційних технологій зможе впливати на успіхи учнів. Чим більше навчальне завдання дозволяє учневі почуватися компетентним та ефективним, тим вищою в нього буде мотивація до навчання, що в свою чергу допоможе вплинути на підвищення рівня навчальних досягнень учня.

Здійснення переходу до компетентнісної моделі навчання та впровадження нових методичних підходів, перш за все, передбачає:

- принципово нове цілепокладання у педагогічному процесі, зміщення акцентів у навчальній діяльності з вузькопредметних на загальнодидактичні;
- оновлення структури та змісту навчальних предметів, спец. курсів тощо;
- визначення та оцінювання результатів навчання через ключові та предметні компетентності учнів;
- запровадження наскрізного STEM-навчання, компетентнісно-орієнтованих форм і методів навчання, системно-діяльнісного підходу;
- запровадження інноваційних, ігрових технологій навчання, технологій case-study, інтерактивних методів групового навчання, проблемних методик з розвитку критичного і системного мислення тощо;
- корегування змісту окремих тем навчальних предметів з акцентом на особистісно-розвивальні, ігрові методики навчання, ціннісне ставлення до досліджуваного питання;
- створення педагогічних умов для здобуття результативного індивідуального досвіду проектної діяльності та розробки стартапів.

Разом з цим, для формування і перевірки предметних компетентностей учитель має спиратися на систему інтегрованих та компетентнісних завдань, спрямованих на застосування учнями способів навчально-пізнавальної діяльності, знань, умінь і навичок для розв'язання певних задач у змодельованих життєвих ситуаціях.

Задачники представляють фізику або як абстрактну науку, або як суто технічну, не пов'язану з живою природою, біологією, анатомією, медициною, життям людини. Тому для більшості учнів вона не цікава. Потрібно прагнути не тільки повідомляти учневі нові знання, але й допомагати йому глибше й краще пізнати те, що він вже знає.

Для формування пізнавального інтересу до вивчення фізики необхідно підбирати задачі та завдання які цікаві за змістом, незвичні за формулюванням. Врешті решт використовувати приклади та завдання, що показують неможливість науково-технічного прогресу без фізичних знань. Що всі "технічні блага" людства - це досягнення фізики.

Для розвитку пізнавального інтересу та мотивації до вивчення фізики пропонуємо використовувати методичні надбання та розробки колег:

- "Збірник компетентнісних завдань з фізики. 7 - 9 клас" обласної творчої групи вчителів фізики;
- "Формування навчально-пізнавальних компетентностей учнів при вивченні фізики" Салюк Т. В., вчителя фізики Ліпнявського НВК "ДНЗ - ЗОШ I - III ступенів" Канівської районної ради;

- "Формування предметної компетентності учнів у процесі розв'язування фізичних задач" творчої групи вчителів фізики м.Умань;

- "Перевіряємо предметні компетентності. Фізика. 7-9" творчої групи вчителів фізики Шполянського району збірник завдань для тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів.

З метою залучення учнів до практичної діяльності бажано розширити діапазон організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії та надати пріоритет засвоєнню навчального матеріалу у процесі екскурсій, квестів, конкурсів, фестивалів, хакатонів, практикумів тощо.

Як показує практика, освітні інтернет-ресурси є доповненням до традиційних засобів навчання, забезпечують рівний доступ до якісної освіти молоді різних вікових груп, можливостей, зокрема дітей з особливими потребами, а також дають можливість використання різних форм навчання (індивідуальне навчання, групова робота, фронтальна робота, проектна діяльність).

Освітні сайти, імітаційні тренажери, інтерактивні музеї роблять проведення дослідних експериментів доступними, а процес навчання творчим. Так, використання якісних освітніх інтернет-ресурсів, з одного боку, створює позитивну мотивацію до опанування учнями STEM дисциплінами, а з іншого - сприяє колективній навчальній діяльності усіх суб'єктів освітнього процесу.

У навчальній діяльності вчитель може користуватися або рекомендувати учням для самоосвіти різноманітні освітні інтернет-ресурси, наприклад: <http://manlab.inhost.com.ua/>; <https://learningapps.org/2060328>; <http://innovationslab.com.ua/>; <http://www.lingva.ua>

Рекомендується у своїй діяльності педагогічним працівникам користуватися розробками цифрових ресурсів учителів області для 8 класу із теми "Теплові явища", Гавриш О.М., учителя фізики Дмитрівського НВК "ЗОШ I-III ступенів - ДНЗ" Золотоніської районної ради та Олексенко І.В., учителя фізики Хутірської загальноосвітньої школи I-III ступенів Черкаської районної ради й розробками для 9 класу із теми "Механічні та електромагнітні хвилі" Яценко І.П., учителя фізики Звенигородської спеціалізованої школи I-III ступенів імені Тараса Шевченка Звенигородської районної ради, Зеленської Л.Б., учителя фізики Малосмілянської загальноосвітньої школи I-II ступенів Смілянської районної ради із теми "Фізика атома та атомного ядра. Фізичні основи ядерної енергетики".

Творчу дитину може виховати тільки творчий та креативний вчитель, тому починати потрібно з себе.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології / І.Бех // Педагогіка і психологія. - 1999. - №3. - С.5-14.
2. Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром / Упорядники: В.М.Андреева, В.В.Григораш. - Х.: Вид. група "Основа": "Тріада+", 2007. - 352 с.
3. Подмазін С.І. Особистісно орієнтований освітній процес: принципи, технології// Педагогіка і психологія. - 1997. - №2. - С.37-43

А.М.Северинова,

методист лабораторії природничо-математичних дисциплін комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОЇ ХІМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Програми в усіх школах одні й ті ж, підручники однакові, але школи різні, тому що різні вчителі. Школа - це передусім учитель. Особистість учителя - наріжний камінь виховання.

В.О. Сухомлинський

Хімія, як один з предметів природничого циклу, має величезний потенціал навчання і розвитку особистості учня. Сучасну наукову картину світу неможливо уявити собі без знання і розуміння хімічної форми руху матерії. Адже світ, що нас оточує, - це, перш за все, світ речовин, які є основою живої і неживої природи.

Задача вчителя хімії - зробити свій вклад у формування в учнів цілісної наукової картини світу.

У старшій школі хімія вивчається за програмою, затвердженою Міністерством освіти і науки України наказ № 1407 від 23.10.2017 р. за рівнем стандарт або профільному:

	10 клас	11 клас
Стандарт	1,5 год.	2 год.
Профільний	4 год.	6 год.

Методологічною основою побудови навчального змісту хімії для рівня стандарту є ідея інтегрованого курсу хімії - внутрішньопредметної інтеграції навчального предмета "Хімія".

Ідея інтеграції, на якій побудований навчальний зміст хімії для рівня стандарту "Хімія", передбачає певну черговість вивчення розділів хімії. Так у 10 класі вивчається хімія органічних сполук, в 11 - загальна хімія і хімія неорганічних сполук. Таке структурування обумовлено тим, що узагальнення в 11 класі змісту предмета дозволяє сформувати у випускників середньої школи уявлення про хімію, як про цілісну науку, показати єдність її понять, законів і теорій, універсальність і застосовність їх і в неорганічній, і в органічній хімії.

У 10 класі розширено матеріал із хімії органічних сполук, що вивчався в основній школі. У першій темі розглядається теорія будови органічних сполук як вища форма наукових знань та ізомерія як явище. Класи органічних сполук вивчаються в темах "Вуглеводні", "Оксигеновмісні органічні сполуки", "Нітрогеновмісні органічні сполуки". Окремі теми присвячені синтетичним високомолекулярним речовинам і багатоманітності та взаємозв'язку органічних речовин. Належну увагу приділено будові молекул органічних сполук, розкриттю взаємного впливу атомів, причинно-наслідковим зв'язкам між будовою, властивостями, застосуванням органічних речовин.

З метою посилення ролі дедукції у навчанні хімії спочатку даються короткі теоретичні відомості про будову, класифікацію, номенклатуру органічних речовин, особливості реакцій за їх участю. Сформовані таким чином теоретичні знання потім розвиваються на фактологічному матеріалі при вивченні класів органічних сполук.

В 11 класі поглиблюються знання із загальної хімії і хімії неорганічних речовин, набуті в основній

школі. Вивчається хімія неметалічних і металічних елементів згідно з будовою їхніх атомів та місцем у періодичній системі хімічних елементів. Послідовно вивчаються фізичні й хімічні властивості найважливіших сполук елементів (з якими учні зустрічаються у побуті, довкіллі), правила поводження з ними, одержання та використання їх.

Профільне навчання хімії передбачає не лише поглиблене засвоєння учнями хімічних понять, законів, теорій, а й широке використання знань із споріднених предметів та дослідницьку діяльність учнів. При цьому особливого значення набуває позакласна робота з хімії. Хімічні гуртки, олімпіади, участь у роботі МАН дають змогу розвивати дослідницькі навички тих учнів, які найбільше цікавляться хімією.

У профільному навчанні хімії неабиякого значення набуває саморозвиток і самоосвіта учнів. Цьому сприяє збільшення у навчанні частки самостійної роботи учнів, у тім числі з комп'ютером та іншими джерелами інформації, виконання навчальних проектів.

Профільне навчання хімії орієнтує учнів на професії, що потребують використання хімічних знань, у тім числі на інженерні й робітничі професії хімічного та споріднених виробництв, наприклад сталевар, горновий, оператор, апаратник, хімік-технолог, хімік-дослідник, лікар, агроном, агрохімік, лаборант хімічного аналізу, фармацевт, менеджер фірми з виробництва та постачання хімічних реактивів тощо. Саме тому особливістю профільного навчання хімії є обов'язкове проведення навчальних екскурсій на промислові або сільськогосподарські об'єкти (залежно від профілю).

У навчальній програмі не зазначений час, відведений на вивчення конкретної теми. Це дає можливість вчителю розподіляти час на вивчення окремих тем, а також обґрунтовано змінювати послідовність вивчення окремих питань у межах навчальної теми.

Учитель має право на свій розсуд вирішувати, як виконати той чи інший експеримент. Окремі демонстрації можна виконувати як лабораторні досліди, а лабораторні досліди - як практичні роботи, але не навпаки. Деякі досліди можна замінювати доступнішими в умовах конкретної школи.

Окремі години відводять для тематичного оцінювання та аналізу його результатів і коригування знань, а також для проведення навчальних екскурсій.

Враховуючи, що предметна хімічна компетентність учнів є складником ключової компетентності у природничих науках і технологіях - варто звернути увагу на міжпредметну інтеграцію, а й на міжпредметну: хімія - фізика, хімія - біологія, хімія - основи здоров'я. Саме інтегровані заняття встановлюють міцні зв'язки між навчальними

дисциплінами, допомагають учням зрозуміти важливість вивчення основ наук як єдиної системи знань. Ще видатний педагог Ян Амос Коменський зазначав, що всі знання виростають з одного коріння - навколишньої дійсності, мають між собою зв'язки, а тому повинні вивчатися у зв'язках.

Для реалізації цих ідей педагогам слід зосереджувати увагу на методах формування ключових і предметних компетентностей учнів шляхом залучення до дидактичного арсеналу сюжетних задач компетентнісного змісту. Такі завдання допоможуть розширити хімічний кругозір школярів, оскільки умови задач моделюють реальні життєві ситуації, розкривають практичне застосування предметних знань.

Подання інформаційного матеріалу в віршованій формі з відповідними малюнками майже до всіх тем, оповідання, казки, захоплюючі історичні повідомлення, а також задачі практичного змісту підвищують зацікавленість учнів 7-го класу, які тільки починають вивчати цю складну науку і впливають на ефективність навчання, роблять його практичним, діловим, захоплюючим, формують і розвивають життєві і творчі компетентності учнів. Цікаві матеріали про життя і діяльність вчених, що дасть змогу розширити і поглибити знання учнів з хімії, сформувати уявлення про тісний зв'язок хімії з іншими навчальними предметами та про важливість знань з хімії для освіченої, ерудованої людини; допоможе сформувати науково-пізнавальний інтерес, розвивати логічне мислення, розширити кругозір учнів. для допитливих читачів, працівників хімічної і суміжних галузей.

Завдання з використанням сучасних інформаційно-освітніх технологій стимулюють учнів до пошуку, спонукають до творчості, зацікавленості предметом, при цьому виховуючи школяра як життєво й соціально компетентної особистості, здатної застосовувати здобуті знання на практиці.

Саме такі навчально-методичні посібники, розроблені педагогами області, рекомендується використовувати в своїй роботі вчителям хімії:

- Збірник компетентнісних завдань з хімії. 7 - 9 клас обласної творчої групи вчителів хімії;
- "Методи навчання критичному мисленню на уроках хімії. 8 клас" творчої групи учителів хімії Смілянського району;
- "Сюжетні задачі з хімії компетентнісного змісту" Воропай С.В., учителя хімії та біології Крутьківського НВК "ДНЗ - ЗОШ I-III ступенів" Чорнобаївської районної ради, Іващенко Л.І. вчителя хімії та біології Мельниківського НВК "ДНЗ - ЗОШ I-III ступенів" Ірклівської сільської ради;
- "Компетентнісно - діяльнісний підхід на уроках хімії" Дидактичні матеріали до уроків у 8 класі творчої групи вчителів хімії м. Сміла;
- "Формування ключових компетентностей учнів на уроках хімії під час розв'язування задач" Мигаленко Т.В., Науменко Т.П. вчителів хімії Леськівської ЗОШ I-III ступенів Черкаської районної ради;
- "Формування і розвиток творчих та життєвих компетентностей учнів під час викладання уроків хімії в 7 класі" Антоненко Л.І., учителя хімії Золотоніської спеціалізованої школи № 2 інформаційних технологій Золотоніської міської ради;
- "Розвиток ключових компетентностей учнів у навчально - виховному процесі з хімії засобами інтерактивного навчання" творчої групи вчителів хімії м.Умань;
- "Формування ключових та предметних компетентностей учнів на уроках хімії в 10 класі за інтегральною технологією" Стеценко І.В., учителя хімії Черкаської ЗОШ I-III ступенів №15 Черкаської міської ради;

- "Випереджаючи час" Костенко Т.І., вчителя хімії Драбівсько-Пристанційної ЗОШ I-III ступенів Драбівської районної ради;

При використанні інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності вчитель може користуватися розробками серій цифрових ресурсів вчителів області: творчої групи вчителів хімії Шполянського району з теми "Оксигеновмісні органічні речовини. Хімія" 9 клас; учителя хімії Вільшанської ЗОШ I?III ступенів Городищенської районної ради Федюк О.М., з теми "Найважливіші органічні сполуки. Насичені вуглеводні" 9 клас; учителя хімії Маньківської ЗОШ I?III ступенів № 1 Маньківської районної ради Дорошенко І.В. з теми "Узагальнення знань з хімії" 9 клас"; учителя хімії Христинівської ЗОШ I?Ш ступенів Романюк Т.В. з теми "Кисень" 7 клас; творчої групи вчителів хімії закладів загальної середньої освіти Черкаського району з теми "Хімічний експеримент (практичні роботи, домашній експеримент)", 7 клас; учителя хімії Червонослобідської ЗОШ I-III ступенів № 2 Черкаської районної ради Ткач Л.І. з теми "Повторення найважливіших понять курсу хімії 8 класу".

А також різноманітними освітніми інтернет-ресурсами:

- Сайт Лабораторії МАНЛаб: <http://manlab.inhost.com.ua/>
- Сайт Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії: <https://www.facebook.com/UkrChemOlimp/>
- Сайт Всеукраїнського турніру юних хіміків: <http://chemturnir.org.ua>
- Сайт Всеукраїнського Інтернет турніру із природничих дисциплін: www.vpd.inhost.com.ua
- Електронні додатки до підручника "Хімія" Григоровича О.В. <http://interactive.ranok.com.ua/course/group/pdrychniki>
- Сайт міжнародної природознавчої гри "Геліантус": <http://www.helianthus.com.ua/>
- Правила безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) фізики та хімії загальноосвітніх навчальних закладів: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1332-12/print1390817060173916>
- Положення про навчальні кабінети з природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0044-13/conv>
- Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF>
- Стенди для кабінету хімії: <http://stendik.com/stjendy-prjedmjetnyje/khimija/>
- Відео досліди із хімії (з архіву журналу "Хімія та хіміки": <http://chemistry-chemists.com/>
- Домашні експерименти: <http://www.diagram.com.ua/tests/himija/index.shtml>
- Інтерактивні вправи з хімії: <http://learningapps.org/index.php?category=12&s=>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Навчальні програми для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів у 2018-19 н.р.[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
2. Балагурова М.І. Інтегровані уроки як засіб формування цілісного сприйняття світу //Фестиваль педагогічних ідей "Відкритий урок". [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.myshared.ru/slide/1152191/>

Л.І. Даниленко,

методист комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОГРАМОВОГО МАТЕРІАЛУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА "БІОЛОГІЯ І ЕКОЛОГІЯ" ТА КУРСУ "ПРИРОДНИЧІ НАУКИ" У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

У 2018/2019 навчальному році у профільній школі, у 10 класі, вчителі біології будуть викладати новий навчальний предмет "Біологія і екологія", програма якого розроблена на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. №1392), Концепції екологічної освіти України (затверджено рішенням колегії МОН України від 20.12.2001 №13/6-19) та відповідно до положень "Концепції Нової української школи" (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. №988-р) і призначена для навчання біології і екології на рівні стандарту.

Зазначимо, що навчальний предмет "Біологія і екологія" завершує природознавчий цикл загальної середньої освіти і покликаний сформувати у випускників ключові компетентності, які забезпечують концептуальні знання, осмислені уміння, сформовані навички, усвідомлені ставлення, які вони будуть реалізовувати у своїй майбутній діяльності. Базовим поняттям предмета є неперервність життя та його нерозривний зв'язок з довкіллям. Реалізація програми передбачається у профільних навчальних закладах (профільних класах) з метою підготовки випускників, які у подальшому планують продовжити навчання у спеціалізованих навчальних закладах біологічного, медичного або екологічного профілю.

Мета навчання біології і екології на рівні стандарту полягає у формуванні в учнів природничо-наукової компетентності шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про закономірності функціонування живих систем, їх розвиток і взаємодію, взаємозв'язок із довкіллям; розуміння біологічної картини світу та цінності таких категорій, як життя, природа, здоров'я; свідомого ставлення до природи як універсальної, унікальної цінності; застосування знань з біології та екології у повсякденному житті, оцінювання їх ролі для сталого (збалансованого) розвитку людства, науки та технологій.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких завдань:

- оволодіння учнями термінологічним апаратом біології та екології, засвоєння предметних знань та усвідомлення суті основних законів і закономірностей, що дають змогу зрозуміти неперервність життя та його нерозривний зв'язок з довкіллям;
- розуміння універсальності функціональних ознак життя, принципів та вимог підтримання життєдіяльності організму;
- встановлення міжпредметного, внутрішньоциклового та міжциклового зв'язку біології і екології з метою формування в учнів гуманістичних поглядів на природу, сучасних уявлень про її цінність і розвиток;
- набуття досвіду пошуково-дослідницької діяльності та уміння представляти отримані результати;

- використання набутих знань, навичок та умінь у повсякденному житті для оцінки впливу факторів довкілля, наслідків своєї діяльності для збереження власного здоров'я та безпеки інших людей;

- розвиток особистої відповідальності за стан довкілля, формування ціннісних орієнтацій на збереження природи, розуміння необхідності узгодження стратегії природи і стратегії людини на основі ідеї універсальності природних зв'язків та самообмеженості, подолання споживацького ставлення до природи.

Розглянемо особливості організації програмового матеріалу 10 класу (рівень стандарту). Так, зокрема, основна концептуальна ідея навчальної програми базується на реалізації функціонального, системно-структурного та екологічного підходів і полягає у формуванні природничо-наукової компетентності старшокласників шляхом засвоєння знань про живу природу як ціннісну систему, розвитку ціннісних орієнтацій у ставленні до природи.

Загалом на вивчення курсу відводиться 140 годин: 10 клас - 70 годин (2 год. на тиждень); 11 клас - 70 годин (2 год. на тиждень).

Зміст курсу 10 класу є логічним продовженням навчальних курсів основної школи і розподіляється за роками навчання таким чином: 10 клас - 4 теми: "Біорізноманіття", "Обмін речовин і перетворення енергії", "Спадковість і мінливість", "Репродукція та розвиток".

В основу виокремлення тем покладено принцип функціональних ознак життя, які є універсальними критеріями живої природи і дозволяють сформувати цілісну системну картину даного явища. У кожній темі по можливості передбачена екологічна складова, що розкриває роль факторів зовнішнього середовища, взаємозв'язок живого зі своїм довкіллям, наслідки порушення умов довкілля для функціонування різних ієрархічних рівнів життя, визначення діяльнісних аспектів подолання екологічних проблем та досягнення сталого (збалансованого) розвитку. Також у кожній темі передбачено наявність здоров'язбережувальної компоненти, що розкриває ознаки та критерії здоров'я, визначає роль ендогенних та екзогенних чинників, забезпечує набуття навичок безпечної поведінки, спрямованих на збереження власного здоров'я та здоров'я інших людей.

Досягнення цієї мети забезпечуються шляхом реалізації нового змісту навчання, організації навчально-виховного процесу на засадах компетентнісного, діяльнісного підходів, реалізації наскрізних змістових ліній.

Наскрізні змістові лінії є засобом інтеграції навчального змісту і корелюються з ключовими компетентностями, опанування яких забезпечує формування ціннісних і світоглядних орієнтацій учня, що визначають його поведінку в життєвих ситуаціях.

Так, у навчальній програмі виокремлено такі наскрізні лінії: "Екологічна безпека та сталий розвиток",

"Громадянська відповідальність", "Здоров'я і безпека", "Підприємливість та фінансова грамотність".

Змістова лінія "Екологічна безпека та сталий розвиток" націлена на формування в учнів екологоцентричної свідомості, відповідального ставлення до довкілля, ощадливого використання природних ресурсів, соціальної активності та готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і сталого розвитку суспільства. Учні 10 класу орієнтують (тема 1-5): на знання фундаментальних закономірностей організації життя; розуміння місця біології та екології в системі природничих наук, їх внеску у створення загальної картини світу; формування стратегій вирішення актуальних проблем екологічної безпеки існування людини та довкілля.

Змістова лінія "Здоров'я і безпека" забезпечує формування учня як духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного члена суспільства, який здатний дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище. Учні 10 класу орієнтують (тема 1-5): на знання складових здоров'я як здатності організму активно та повноцінно пристосовуватись до змін довкілля; розуміння функцій навколишнього середовища для нормального функціонування організму.

Змістова лінія "Громадянська відповідальність" забезпечує формування діяльного члена громади і суспільства, який розуміє принципи і механізми функціонування суспільства, є вільною особистістю, яка визнає загальнолюдські й національні цінності та керується морально-етичними критеріями і почуттям громадянської відповідальності у власній поведінці. Учні 10 класу орієнтують (тема 1-5): на розуміння власного місця в соціумі та професійній сфері; усвідомлення важливості громадянської активності та відповідальної професійної діяльності для розбудови держави та суспільства.

Змістова лінія "Підприємливість та фінансова грамотність" націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань. Реалізація цієї змістової лінії спрямовує освітній процес в старшій школі на формування здатності обирати раціональні та збалансовані підходи при здійсненні господарської діяльності, на розуміння нерозривності економічної успішності з прогнозованим станом довкілля у майбутньому.

Таким чином, однією з ключових відмінностей нової програми є те, що під час навчання реалізуються чотири наскрізні змістові лінії, що є спільними для всіх предметів і співвідносяться з ключовими компетентностями, визначеними в Законі України "Про освіту".

Для вчителів-предметників це доволі складне завдання: поєднати зміст окремих предметів з компетентнісним потенціалом наскрізних ліній. Для розв'язання цього завдання учителю необхідно ретельно підбирати форми навчальної діяльності учнів задля досягнення максимальної ефективності.

Важливим напрямком роботи для учителів біології і екології буде впровадження у 2018-2019 навчальному році експериментального інтегрованого курсу "Природничі науки" у класах суспільно-гуманітарного, спортивного, художньо-естетичного спрямування (10 клас).

До зазначеного курсу розроблено чотири навчальні програми, це:

- Проект 1. Програма інтегрованого курсу "Природничі науки" для 10-11 класів гуманітарного профілю загальноосвітніх навчальних закладів (автори: Дьоміна І.О., Задоряний В.А., Костик С.І.).

- Проект 2. "Природничі науки". 10-11 клас. Інтегрований курс (авторський колектив: Засєкіна Т.М., Буняк М.М., Бухтіяров В.К., Капіруліна С.Л., Козленко О.Г., Нюкало Т.Г., Семененко І.Б., Сокол Т.К., Шабанов Д.А., Шарієва Р.Р.).

- Проект 3. "Природничі науки. Минуле, сучасне та можливе майбутнє людства і біосфери для 10-11 класів" (автори: Шабанов Д.А., Козленко О.Г.).

- Проект 4. "Природознавство, 10-11 класи" (авторський колектив: Ільченко В.Р., Булава Л.М., Гринюк О.С., Гуз К.Ж., Ільченко О.Г., Коваленко В.С., Ляшенко А.Х.).

Відзначимо, що у нашій області впровадження експериментальних інтегрованих курсів здійснюватиметься у таких навчальних закладах: Перша міська гімназія, Асоційована школа ЮНЕСКО Черкаської міської ради (учитель - Поурець Т.А.); Черкаська гімназія №9 ім. О.М. Луценка Черкаської міської ради (учитель - Лаврік Т.В.); Черкаська спеціалізована школа ІІІ ступенів №20 Черкаської міської ради (учитель - Алексєєва Т.В.); Черкаський навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня школа ІІІ ступенів - ліцей спортивного профілю №34" Черкаської міської ради (учитель - Санжарівська О.О.).

Відповідно до Концептуальних засад реформування середньої школи і Концепції профільного навчання у старшій школі курс "Природничі науки" (проект 1) призначений для підготовки учнів старшої школи, які у майбутньому мають бути активними громадянами України, конкурентоспроможними працівниками, інноваторами.

Метою курсу є підтримка та розвиток допитливості підлітків, демонстрація зв'язку між наукою та нашим повсякденним життям, розвиток наукового мислення.

У рамках курсу учень, в першу чергу, виступає у ролі дослідника оточуючої дійсності, а викладач - наукового керівника цього дослідження.

Кожна тема розглядається у контексті таких запитань:

- Як це впливає на моє повсякденне життя?
- Як це впливає на суспільство, в якому я живу (громаду, село чи місто)?
- Як це впливає глобально на навколишнє середовище (країну, планету Землю, людство)?

Завдання авторів - показати учням Науку не просто як набір фактів та законів, а як суспільний феномен і спосіб мислення.

Програма розрахована на 280 годин (4 години на тиждень), кількість теоретичних та практичних робіт учитель розподіляє самостійно, виходячи з навчальної необхідності конкретної навчальної групи.

Програма включає такі теми:

- 10 клас. "Наука - ключ для майбутнього" (6 год.), "Частинки" (26 год.), "Хвилі" (30 год.), "Речовини" (32 год.), "Суміші та розчини" (20 год.), "Клітина" (26 год.).
- 11 клас. "Енергія та енергетика" (42 год.), "Харчування" (30 год.), "Психофізіологічний розвиток людини" (32 год.), "Космос" (36 год.).

У навчальній програмі курсу наскрізні лінії реалізуються, в першу чергу, методом проектів та кейсів, а також підкріплюються певною кількістю практичних та лабораторних робіт.

Основна мета інтегрованого курсу "Природничі науки" (проект 2) полягає в тому, щоб на базі широкої інтеграції знань, сформувавши науковий світогляд, основи природничо-наукової культури і розкрити роль природничих наук у розвитку цивілізації; навчити не тільки оцінювати моральні, економічні та ціннісні аспекти природничих досліджень, а й умінню адаптуватися до динамічного сьогодення та майбутнього.

Провідною ідеєю курсу є розуміння того, що складні та різноманітні явища природного світу можуть бути пояснені:

- з точки зору системи природничих наук - астрономічний, біологічний, географічний, екологічний, фізичний та хімічний компоненти об'єктів і явищ;
- з точки зору потреб і стану - людини, суспільства і навколишнього середовища;
- з історичної точки зору - минуле, сучасне, майбутнє.

У програмі деталізовано зміст навчального матеріалу з тією метою, щоб окреслити коло питань, які можуть бути реалізовані у підручниках і методиках як самостійні дидактичні одиниці, або як допоміжні (через систему вправ і запитань, текстів для додаткового читання тощо). Жирним шрифтом виділено основні питання змісту, звичайним - матеріал, що конкретизує і деталізує основний зміст.

Орієнтиром вчителя на досягнення мети освітнього процесу, самостійного визначення конкретного змісту навчання, планування цілей і завдань уроків, вироблення адекватних методичних підходів до проведення навчальних занять, поточного й тематичного оцінювання є рубрика програми "Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів".

У кінці кожного розділу програми є орієнтований перелік практичних робіт, проте проводити їх треба лише переконавшись, що вони пов'язані з її змістом. Окремі практичні роботи можна виконувати вдома.

Кількість практичних і тематичних (підсумкових) робіт у розділі визначається вчителем під час укладання календарно-тематичного плану. Всього за рік рекомендується виконати не менше 14 практичних робіт.

У навчальних цілях доцільно проводити екскурсії у природу, населеним пунктом, до краєзнавчого або природничого музею, будинку природи, планетарію, обсерваторії, на новітні підприємства тощо.

Добираючи зміст і тематику практичних завдань, навчальних проектів, інформаційних повідомлень, завдань для досліджень, екскурсій вчитель, у першу чергу, має враховувати регіональні та місцеві умови. Тематика має бути спрямована на вивчення флори і фауни місцевого проживання, дослідження місцевого екологічного стану довкілля, розташування природних ресурсів, виробництва тощо.

Вивчення курсу не передбачає розв'язування складних кількісних задач, більше спрямоване на якісне пояснення.

Формуванню компетентностей учнів сприяє виконання ними навчальних проектів, орієнтованих теми яких наведено в окремій рубриці програми. Учитель і учні можуть пропонувати і власні теми. Презентація й обговорення (захист) проектів відбувається на спеціально відведеному уроці або під час уроку з певної теми. Робота кожного виконавця проекту оцінюється за його внеском, індивідуально за критеріями, з якими учнів ознайомлюють заздалегідь.

Упродовж вивчення розділу учень обов'язково виконує один навчальний проект (індивідуальний або груповий) із предмета. Окрім цього, учні можуть брати участь і виконувати за бажанням кілька проектів.

Курс "Природничі науки. Минуле, сучасне та можливе майбутнє людства і біосфери" (проект 3) сприяє зростанню індивідуального та колективного адаптивного потенціалу учнів у швидкозмінній сучасності та у недостатньо передбаченому майбутньому. Курс формуватиме цілісний природничонауковий світогляд, розвиватиме розуміння причинно-наслідкових зв'язків у природних процесах та їх впливі на суспільство, сприятиме розвитку у майбутніх громадян здатності приймати відповідальні рішення щодо власного життя та майбутнього України.

Структура курсу:

10 клас.

Вступ (10 год.).

I. Виникнення та розвиток Всесвіту і Землі (30 год.).

II. Виникнення та розвиток життя на Землі (24 год.).

III. Унікальність людства (30 год.).

IV. Варіанти майбутнього (10 год.).

V. Джерела енергії, які застосовує людство (36 год.).

11 клас.

VI. Речовини, які використовує людина (40 год.).

VII. Сприйняття, обробка та передача інформації (26 год.).

VIII. Здоров'я та демографія людини (40 год.).

IX. Безпечне середовище (24 год.).

Узагальнення (10 год.).

Засвоєння програми має сформувати в учнів здатність свідомо користуватися набутими теоретичними знаннями та практичними навичками у повсякденному житті. Результатом вивчення курсу має бути засвоєння провідних ідей, понять та законів природничих наук, знайомство з методами наукового дослідження, сприяння інтелектуальному розвитку.

Проблеми, що розглядаються у курсі, відповідають наскрізним змістовим лініям шкільної освіти.

Деякі елементи змісту, практичної складової програми та очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів можуть розглядатися опційно (за вибором учителя). Такі елементи виділено курсивом.

Практичні роботи виконуються з метою набуття або закріплення практичних умінь і навичок, переважно таких, які є корисними у повсякденному житті. Перелік практичних робіт, включених в програму, є орієнтовним. Учитель може запропонувати іншу тематику практичних робіт з огляду на можливості навчального закладу щодо технічних засобів навчання та власного бачення курсу.

При вивченні курсу доцільно використовувати моделі різних типів, наведені в програмі. Зокрема, заплановано низку імітаційних моделей, створених засобами Microsoft Excel або іншими програмними засобами, які учні та вчитель зможуть модифікувати, редагувати або навіть створювати самостійно. Ці моделі або їх заготовки мають бути доступними на сайті підтримки курсу.

Мета інтегрованого курсу "Природознавство. 10-11 класи" (проект 4) спрямована на формування в учнів природничо-наукової картини світу та природничо-наукової компетентності, уявлень про роль і місце людини в природі, засвоєння ними основних понять природознавства, що складають ядро знань про природу, створення особистісно-значимої системи знань - образу природи як основи життєствердного образу світу.

Під час вивчення курсу учнів розвивається: здатність до дослідницької діяльності; здатність цілісно бачити проблему і приймати рішення з опорою на об'єктивні закономірності; здатність використовувати наукові методи, закони при розв'язанні проблем, пов'язаних з обраною в старшій школі професією, суспільним та повсякденним життям; здатність до саморозвитку та самоосвіти, пошуків, критичного оцінювання та передачі інформації, переформулювання її та виразу у компактній формі; здатність до організації і участі в колективній діяльності; виконання екологічних вимог у навчальній діяльності і повсякденному житті.

Курс враховує психологічні особливості учнів-гуманітаріїв, цілісне сприйняття ними інформації, що обумовлено домінуванням функцій правої півкулі мозку (образної) над лівою (аналітико-логічною).

Навчальний матеріал курсу формується за лінійно-концентричним принципом навколо змістових ліній: загальні поняття природознавства як наскрізний стрижень курсу; структурні рівні організації живої і неживої природи у мікро-, макро-, мегасвіті; методи наукового пізнання в природознавстві; значення природничо-наукових знань у житті людини та їхня роль у суспільному розвитку, професійній діяльності людини; оволодіння здатністю оперувати базовими закономірностями природи та довкілля як природничо-науковою компетентністю.

Зміст навчального предмета "Природознавство" розподіляється за роками навчання таким чином:

- 10 клас (5 годин на тиждень). Розділи:

I. Вступ. Основні поняття природознавства та наукові методи пізнання природи;

II. Фізико-астрономічний модуль;

III. Хімічний модуль;

- IV. Біолого-екологічний модуль;
- V. Географічний модуль;
- VI. Узагальнення знань.
- 11 клас (4,5 годин на тиждень). Розділи:

1. Вступ. Еволюція природничо-наукової картини світу;

- II. Фізико-астрономічний модуль;
- III. Хімічний модуль;
- IV. Біолого-екологічний модуль;
- V. Узагальнення знань.

Зазначимо, що кожний модуль є мінікурсом, який включає основні поняття, знання, вміння, цінності відповідно до державного стандарту освіти, передбачені щодо компонентів освітньої галузі "Природознавство", лабораторні роботи, уроки в довкіллі, проекти.

У кінці навчального року проводяться узагальнення знань у кожному класі; в 11 класі планується узагальнююча конференція, на якій представляються виконані учнями моделі, експериментальний та фотоматеріал, захищаються кращі проекти та образи природи.

Важливо відзначити, що за своїм змістом біологія є наукою інтеграційною. Без історичних, біологічних, фізичних, хімічних знань неможливо пояснити причинно-наслідкові зв'язки, порівняти ознаки, зробити узагальнення та висновки.

Отже, на нашу думку, зазначені вище проекти інтегрованого курсу "Природничі науки" для класів суспільно-гуманітарного, спортивного та художньо-естетичного спрямування є на цей час досить актуальними, оскільки з їх успішним впровадженням у навчальний процес закладів загальної середньої освіти передбачається досягнення мети якісної освіти. Інтеграція - це необхідний дидактичний засіб, за допомогою якого можна створити у свідомості учнів цілісну картину світу.

Зміни, що відбуваються в сучасній освіті потребують упровадження нових педагогічних технологій, зорієнтованих на індивідуальний розвиток особистості, самостійне навчання, формування вміння виконувати нестандартні завдання. Серед них - технологія "перевернутого" навчання з використанням хмарних сервісів.

Ця технологія є різновидом змішаного навчання (blended learning), що його нині широко використовують у педагогічній практиці. Воно передбачає інтеграцію традиційного навчання і навчання з інформаційно-комп'ютерними технологіями.

"Перевернуте навчання" - це форма активного навчання, яка дає змогу "перевернути" звичний процес навчання таким чином: домашнім завданням для учнів є перегляд відповідних відеофрагментів з навчальним матеріалом наступного уроку, тобто учні самостійно вивчають теоретичний матеріал, а у класі час використовується на виконання практичних завдань. Відеолекції розглядаються як ключовий компонент у перевернутому підході. Їх готує вчитель і розміщує в Інтернеті.

Авторами технології "перевернутого навчання" вважають учителів хімії Аарона Семса і Джонатана Бергмана (США). У 2008 році вони почали записувати відеоролики зі своїми лекціями та пропонувати їх для домашнього опрацювання учням. Саме вони запропонували цей термін та вперше випробували методику, за якою вся теоретична і лекційна програма вивчається вдома за допомогою перегляду відеороликів, опрацювання схем, які містяться на файлообміннику, а у класі з учителем детально розбираються завдання і вправи з теми, закріплюється теоретичний матеріал і вироблення практичних навичок, тобто все в цьому класі навіпаки: лекції - вдома, а домашня робота - у класі. Оцінювання засвоєння нового матеріалу проводиться в кінці того ж самого уроку за допомогою виконання завдань у робочому зошиті, комп'ютерного тестування тощо.

Пропоноване "перевернуте навчання" передбачає відмову від таких прийомів: виступи учнів біля дошки,

фронтальне опитування, диктування конспектів, перегляд тривалих навчальних фільмів й презентацій тощо. Натомість запроваджуються елементи педагогічного партнерства: учитель виступає скоріше в ролі колеги й консультанта. Учні опановують навчальний матеріал значною мірою завдяки самонавчанню, що сприяє розвитку пізнавальної активності та самостійності.

Отже, характерними особливостями методики "перевернутого навчання" є: попереднє ознайомлення учнів із новим навчальним матеріалом удома; на уроці - короткі пояснення нового навчального матеріалу за текстом підручника;

оцінювання знань і навичок учнів при виконанні практичної роботи; проведення на кожному уроці формування та перевірки навичок, що базуються на матеріалі поточного уроку; виставлення оцінки як сукупності за знання теорії та практичні навички; дозвіл на використання учнями інформаційних матеріалів під час роботи; індивідуальний захист своїх практичних робіт.

Концепція "перевернутого навчання" є надзвичайно актуальною в умовах впровадження реформ Нової української школи, але постає питання: як зацікавити дітей вивчати матеріал на випередження вдома, якщо й звичайне домашнє завдання учні виконують не завжди якісно? Тому, на нашу думку, єдиний спосіб вирішення цієї проблеми, полягає в тому, щоб відеоуроки, відеолекції чи підручники, що використовуються в даній методиці, повинні бути цікавими, насиченими та зрозумілими не лише учителю, а й учню.

Цінність перевернутого навчання полягає в можливості використовувати навчальний час для групових занять, де учні можуть обговорити зміст, перевірити свої знання і взаємодіяти один з одним у практичній діяльності. Під час навчальних занять роль учителя - виступати тренером або консультантом, заохочуючи учнів до самостійних досліджень і спільної роботи.

І найголовніше, перевернуте навчання дає змогу вчителю бачити рівень успішності кожного учня у процесі виконання практичних завдань та вчасно надати йому допомогу.

Шляхи реалізації методу:

1. Розроблення відеоматеріалів, а саме: відеолекція, відеоролик або презентація, які мають переглянути учні (перевагами такого способу опанування навчального матеріалу є те, що відеолекцію можна переглянути кілька разів, зупинити, якщо щось не зрозуміло, щоб потім знайти необхідну інформацію або поставити запитання щодо неї вчителю). Інформація має служити насамперед отриманню знань та обов'язково відповідати шкільній програмі.

2. Встановлення чітких термінів виконання завдань.

3. Забезпечення доступу до цифрових матеріалів усім учням. Якщо у когось немає доступу до Інтернету, то матеріали записуються на диск.

4. Складання інструкції щодо нового методу навчання та готовність учителя відповісти на десятки запитань учнів.

5. Готовність учителя до того, що не всім цей метод може сподобатися, його можуть критикувати як батьки, так і колеги. Тут рішення залишається за вчителем, а саме: здаватися чи спробувати довести, що метод працює.

Нині саме хмарні технології дають змогу вдало реалізувати цю сучасну технологію навчання завдяки створенню віртуального простору для розміщення матеріалів і налагодження співпраці. Звичайно, це вимагає від учителя ретельної підготовки й обізнаності в сучасних інформаційних ресурсах.

Наразі упровадження хмарних технологій у навчальний процес стрімко поширюється, завдяки цьому освіта стає ще доступнішою, адже вчитися можна скрізь: у приміщенні та просто неба.

Учителі можуть використовувати хмарні технології для дистанційного навчання, на уроках та у позакласній

роботі. При цьому реалізуються певні задачі: отримання оперативної інформації, миттєва комунікація з учнями (оптимізується час навчального процесу).

Усі хмарні технології можна використовувати для "перевернутого навчання". Вчителі мають змогу викладати навчальний матеріал, відео, фотоматеріали у своєму блозі, на сайті навчального закладу, Google або в соціальних мережах, запропонувати учням ознайомитись з темою, а вже на уроці проводити обговорення і закріплення матеріалу або опитування учнів. Ці ресурси також можна використовувати для контролю навчальних досягнень.

Наприклад, хмарна платформа Google Apps Education надає такі сервіси: календар Google, електронна пошта Gmail, диск Google, сайти Google, Google Docs, Google Form, Blogger, You Tube. Розглянемо можливості деяких із них.

Диск Google - сховище власних файлів із можливістю налаштування прав доступу до них.

Google Docs - сервіс для створення документів, таблиць, презентацій з можливістю надання прав спільного доступу декільком користувачам.

Google Form - редактор документів, у якому можна створити тести, анкети, провести вікторину, зібрати адреси електронної пошти.

Blogger (блог) - (веб-щоденник): це сайт, що є стрічкою записів(постів), які постійно доповнюються, впорядковуються за часом та датами. Його створювати набагато легше, ніж сайт. На ньому можна розмішувати текст, зображення, мультимедіа. Блог обов'язково містить можливість залишати коментарі тими, хто його відвідує, а тому є інтерактивним середовищем спілкування учнів та вчителя. За допомогою цього сервісу вчитель-предметник або класний керівник може збирати інформацію, анкетувати учнів або батьків, здійснювати контроль знань, організовувати проектну діяльність або проводити рефлексію після будь-яких заходів.

Так, на уроках біології під час виконання короткотривалих проектів учні використовують смартфони, ноутбуки для пошуку в мережі Інтернет інформації, малюнків, які допоможуть проілюструвати виступ їхньої групи перед класом.

Соціальні медіа. Учні давно вже навчилися інтегрувати соціальні мережі в навчання. Так, під час роботи над довготривалими проектами вони створюють групу, в якій обмінюються інформацією для виступу або створення презентації. Відбувається процес спільної роботи над проектом.

Група у Facebook або в інших соціальних мережах дає змогу забезпечити для учнів простір, де вони зможуть ставити запитання та отримувати на них відповіді під час підготовки домашніх завдань або проекти [2].

Зазначимо, що вчителі біології нашої області використовують у своїй педагогічній практиці хмарні сервіси і технології перевернутого навчання. Зокрема, заслуговує на увагу досвід роботи Громової Тетяни Василівни, вчительки біології Черкаської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №33 ім. В. Симоненка. У 2014 р. вчителька долучилась до Всеукраїнського проекту "Хмарні сервіси в освіті" і мала змогу ознайомитися з можливостями MS Office 365 у роботі навчального закладу. Роботу в експерименті розпочала з проектування "хмарного предметного кабінету" - власного сховища One Drive в якому застосовувала зручну для себе та учнів структуру файлів і папок. Сервіс One Drive дозволяє зберігати до 25 ГБ різноманітних документів користувачів. Вона мала облікові записи у хмарі Office 365.

Дякуючи сервісу Offis 365, Тетяна Василівна впровадила технологію "перевернутого навчання" у 7-х і 8-х класах, спілкуючись з кожним з них в Інтернет-мережі, надаючи доступ до презентацій, інтерактивних вправ тощо.

Вчителем створено 21 інтерактивну вправу до уроків біології 7 класу, та 15 - для учнів 8 класу. Це - вправи з вибором правильної відповіді, на послідовність, на

розподіл та заповнення пазлів, а також вікторини і кросворди. Розроблені вправи також розмішувала на пошті сервісу Offis 365, щоб учні мали можливість заздалегідь підготуватися самостійно і пригадати основне з теми, яка вивчається.

Таким чином, у рамках цього проекту школа розбудовує хмаро-орієнтоване навчальне середовище, тобто штучно побудовану систему, що забезпечує навчальну мобільність, групову співпрацю педагогів та учнів і використовує хмарні сервіси для ефективного досягнення дидактичних цілей.

Зазначимо, що сучасні підходи в освіті орієнтовані на результат. А оскільки компетентності розглядаються як результат навчання учнів, то вчитель має планомірно формувати предметні компетентності засобами навчального матеріалу з предмета. Вважаємо, що методичну роботу у цьому напрямі потрібно проводити на кожному уроці.

Таким чином, сучасний компетентнісно спрямований урок має будуватися за таким алгоритмом:

1. Конкретизація загальної мети (цілі) уроку (визначення предметної та ключової або ключових компетентностей до конкретного уроку).

2. Поділ змісту вивчуваної теми на навчальні ситуації залежно від його структури - теоретичні знання, знання способів діяльності, знання в дії або вміння тощо.

3. Формулювання цільового завдання до кожної навчальної ситуації.

4. Вибір методів навчання, адекватних цільовим завданням за їх дидактичними функціями (засвоєння, формування, узагальнення) та змісту навчального матеріалу (теоретичний, емпіричний чи практичний).

5. Вибір форм організації навчальної діяльності учнів (індивідуально-самостійна, парна, групова, загальнокласна, фронтальна чи їх оптимальне поєднання) адекватно змісту та методам роботи.

6. У виборі змісту, методів і форм, орієнтація на цільову установку й уявлення очікуваного результату спільної діяльності (кожний проміжний результат).

І, насамкінець, спираючись на вище означене, можемо зробити висновок, що предмет "Біологія і екологія" та інтегрований курс Природничі науки є базовими, які формують цінності, що виражаються у формі компетентностей. Саме впровадження компетентнісної моделі навчання у зміст біологічної освіти і застосування інноваційних технологій дасть можливість учителю сформувати та розвинути в учнів здатність до використання знань і умінь природничих наук (біологія, екологія), для вирішення різноманітних життєвих проблем, пов'язаних із певними науковими ситуаціями, усвідомлення загальних принципів та ідей наукової теорії, а також виховати активного громадянина, інноватора та патріота країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біологія. 10-11 кл.: навч. програма для загальноосвіт. навч. закл. (2017). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/education/zagalna-serednya-navchalni-programy.html>
2. Використання соціальних медіа на уроках. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://osvita.ua>
3. Концепція нової української школи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konceptsiya.pdf>
4. Литвинова С.Г. Хмарні технології як засіб розбудови інноваційної школи/ С.Г.Литвинова. - Київ: Метод. Центр інформ. Технологій в освіті, 2016.
5. Нетрибійчук О. Використання хмарних сервісів і технологій "перевернутого навчання" на уроках хімії / О. Нетрибійчук // Біологія і хімія в рідній школі. - 2017. - №5. - С.2-3.
6. Пам'ятка педагогу: що таке перевернуте навчання? [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bkeipr.com/index.php/osvitoria/>
7. Перевернуте навчання як одна з ключових тенденцій освітніх технологій сучасності [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/>

С.Г.Мойсєєва,

завідувач лабораторії природничо-математичних дисциплін комунального начального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

СУЧАСНА ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА: ПОЄДНАННЯ ТРАДИЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙ

Один із постулатів філософії освіти XXI століття базується на твердженні, що сучасна школа - школа життєвих компетентностей. Саме тому пріоритетами шкільної географічної освіти сучасної школи є створення умов для розвитку учня як суб'єкта географічного пізнання, дослідника і творця власної особистості, свідомого громадянина України і миролюбно налаштованого жителя Землі на основі формування ключових і предметних географічних компетенцій. В основу змісту навчального предмета покладено значення географічного середовища для життя і діяльності людини і суспільства. Зміст шкільної географічної освіти формує в учнів основи географічного простору на місцевому, регіональному і глобальному рівнях, а також вміння правильно орієнтуватися у навколишньому просторі.

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року №1392 розроблено Типовий навчальний план для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти, який буде чинним з 1 вересня 2018 року.

Згідно з першим варіантом документу географія інтегрована в експериментальний курс "Природничі науки". Другий варіант передбачає вивчення предмета як окремої дисципліни.

Зазначимо, що в обох варіантах навчальних планів зазначено мінімальну кількість тижневого навантаження, що дає можливість збільшити кількість годин географії за рахунок спецкурсів та факультативів.

Нагадаємо, що інтегрований курс "Природничі науки" - це абсолютно новий тип навчальної програми, що об'єднує фізику, хімію, біологію, географію, астрономію, екологію, покликаний дати цілісне наукове бачення світу, розвивати допитливість та вміння застосовувати наукові знання у повсякденному житті. Він розроблений для шкіл та класів суспільно-гуманітарного профілю. Його можуть обирати учні, які не планують складати ЗНО з предметів природничого профілю. Згідно з чинним Державним стандартом, базову освіту з природничих предметів учні отримують в основній школі - до 9-го класу. З 10-го класу учням надається можливість поглиблено вивчати обрані предмети. Непрофільні предмети можуть вивчатися в рамках інтегрованих курсів. За ініціативи Міністерства освіти і науки, програми були двічі розміщені для громадського обговорення на відповідному веб-сайті та платформі EdEra, усі пропозиції та зауваження отримані під час обговорення були враховані.

Курс буде впроваджуватись із 2018/2019 навчального року в пілотному режимі - в разі бажання та за вибором закладу загальної середньої освіти вчителя, як передбачено рішенням колегії МОН від 22.06.2017 № 5/3-2 "Про типові навчальні плани для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів" та наказу МОН від 23.10.2017 № 1407 "Про надання грифу МОН навчальним програмам для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти".

Для реалізації концепції "Нова українська школа" та цього курсу у педагогічних навчальних закладах упроваджується нова спеціалізація "Вчитель природничих дисциплін".

У другому варіанті навчальних планів спрацювали очікування вчителів географії щодо продовження

вивчення предмета у старшій школі. Нинішній рік характеризується запровадженням нової програми з географії у 10 класах (1,5 год. на тиждень).

Перелік навчальних посібників, які можуть бути використані при вивченні географії, друкується у щорічному інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України та розміщено на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки (www.mon.gov.ua) та веб-сайті ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти" (www.imzo.gov.ua). Але вчителі, ще у березні-квітні могли ознайомитися із їх змістом та обрати для роботи найкращий.

Для ефективної організації навчального процесу необхідною умовою є використання додаткової літератури, атласів та географічних карт (стінних, електронних, контурних тощо). Ці джерела інформації є традиційними, але надійними помічниками у забезпеченні якості навчання та засвоєння географічних знань, умінь, навичок та набутті компетентностей.

Рівень компетентності учня вимірюється та оцінюється здатністю набувати нові знання, використовувати їх в навчальній, практичній діяльності та життєвих ситуаціях. Тож у нинішньому навчальному році значну увагу слід приділити виконанню завдань такого характеру, які дають учневі можливість використовувати набуті компетентності, демонструвати свій творчий підхід.

Актуальними є практичні методи у навчанні географії, збільшення відсотку самостійної роботи учнів на уроці, розвитку навичок самоосвіти, готовності використовувати географічні знання та вміння у повсякденному житті для: адекватної соціально-відповідальної поведінки в навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини; розв'язання конкретних практичних завдань

При організації навчальної діяльності з картою, вчитель має відбирати навчальний матеріал відповідно до вимог програми, не завантажувати учнів зайвою інформацією.

Необхідну інформацію для практичних, самостійних і творчих робіт, досліджень, навчальних проектів можна планувати, використовуючи картографічні, енциклопедичні джерела та різноманітні Інтернет-ресурси, наприклад: <https://geografica.net.ua/>; <http://mugachova.blogspot.com/>; <https://sites.google.com/site/geographer.com.ua/> тощо. (перелік інтернет-ресурсів можна знайти на сайті КНЗ "ЧОПОПП ЧОР" <http://oipopp.ed-sp.net/node/13354>). Значну частину дидактичних та методичних матеріалів до уроків можна знайти у серії "Цифрові ресурси" Черкаського освітянського порталу <http://oipopp.ed>.

Для розвитку інтересу до предмета, виховання в учнів відповідального ставлення до прийняття рішень, навчання, прогнозуванню власного впливу на навколишній світ доцільно передбачити проведення занять практичного характеру (семінари, диспути, конференції, дебати, екскурсії, тематичні презентації, зустрічі, тощо). А у позакласній роботі - турніри, флеш-моби, ігри-подорожі. З метою забезпечення пізнавальної і творчої активності учнів в освітньому процесі слід ширше використовувати сучасні хмарні технології, застосування яких забезпечить мобільність і

актуальність освітніх ресурсів. Хмарне освітнє середовище дозволить без додаткових витрат використовувати сучасну комп'ютерну інфраструктуру, програмні засоби та послуги.

Хмарні технології дають можливість залучити до освітнього процесу особисті комп'ютерні пристрої педагогічних працівників, учнів та їх батьків. Для побудови хмарної інфраструктури можна скористатися сервісами Google, DropBox, Vox.net, Corus.com, OneDrive та інші.

Визначаючи зміст навчального заняття з предмета "Географія", необхідно керуватися вимогами навчальної програми щодо очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів, сформованих понять, умінь, географічної номенклатури. Загальнонавчальні і предметні вміння, які формуються, повинні бути затребуваними в подальшому при продовженні освіти і практичній діяльності. Завдання вчителя географії полягає не в передачі визначеного програмою обсягу готової інформації учням, а в організації діяльності учнів щодо пізнання навколишнього світу, усвідомлення просторових, причинно-наслідкових зв'язків між природою, населенням і господарством.

Неоднозначними є підходи вчителів та учнів до оформлення контурних карт. Інформацію, щодо цього питання можна отримати на сайті КНЗ "ЧОІПОПП ЧОР" <http://oiopp.ed-sp.net/node/13354> "Загальні вимоги щодо оформлення контурних карт". Там же, можна знайти інформацію про перелік засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для кабінетів природничо-математичних дисциплін загальноосвітніх навчальних закладів. (Розділ "Науково-методичне забезпечення закладів освіти", рубрика "Методичні рекомендації").

Одним із сучасних напрямків реформування сучасної школи є запровадження STEM-освіти в освітньому процесі. Чому STEM-освіта така актуальна? Стрімка еволюція технологій веде до того, що незабаром найбільш популярними та перспективними на планеті фахівцями стануть програмісти, IT-фахівці, інженери, професіонали в галузі високих технологій і т.д. У віддаленому майбутньому з'являться професії, про які зараз навіть уявити важко, всі вони будуть пов'язані з технологією і високо технологічним виробництвом на стику з природничими науками. Тому нині триває пошук та виявлення ефективних підходів застосування технологій STEM-навчання та інноваційних моделей розвитку обдарованої молоді. Але для цього має бути інноваційне мислення учителя та учня як бази для розвитку STEM-освіти. КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" започаткував у створеному STEM-Центрі проведення науково-практичних семінарів та інших заходів з підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників усіх категорій з питань інноваційної освітньої діяльності у сфері STEM-освіти.

Для забезпечення сучасної освіти вчителю необхідно володіти предметною і методичною компетентностями, а також нормативно-правовою, психолого-педагогічною та рефлексивною компетентністю. Розвиток професійної компетентності вчителів - безперервний процес, який не може обмежуватися лише проходженням курсів підвищення кваліфікації чи проведенням окремого методичного заходу. Щоб навчати, вчитель повинен мати глибокі фахові знання, високий рівень професіоналізму, ініціативи, творчості.

Основними завданнями методичної роботи з вчителями географії є:

- оволодіння оновленим змістом програми для старшої школи;
- володіння ефективними технологіями і методами викладання географії;
- організація продуктивної діяльності учнів в освітньому процесі з географії;
- використання географічних інформаційних систем (ГІС) та інформаційних технологій в освітньому процесі з географії;
- розробка авторських електронних навчальних матеріалів з географії для інтерактивної дошки;

- підготовка краєзнавчих відеоматеріалів, дидактичних матеріалів, компетентнісно-орієнтованих тестових завдань.

Засідання методичних об'єднань вчителів географії рекомендуємо проводити у формі тематичних семінарів, ярмарок педагогічних технологій, майстер-класів, практикумів, "круглих столів", творчих майстерень.

Робота з обдарованими учнями є невід'ємною складовою освітнього процесу, яка потребує від учителя не лише додаткових зусиль, але й наполегливості, творчості та терпіння.

Аналізуючи виступи учнів у III та IV етапах Всеукраїнських учнівських олімпіад, бачимо плідну та невтомну працю наших вчителів:

- **Іщенко О.О.**, учителя Іваньківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Маньківської районної ради;
- **Мельник Н.П.**, учителя Уманської спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №12 з поглибленим вивченням англійської мови Уманської міської ради;
- **Копійки Т.Г.**, учителя Черкаського гуманітарно-правового ліцею;
- **Копиці В.Г.**, учителя Чорнобаївської гімназії Чорнобаївської районної ради;
- **Юрковської В.В.**, учителя географії Старокірової загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Чорнобаївської районної ради;
- **Алексєєнко Н.В.**, учителя Гельмязівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Золотоніської районної ради;
- **Мищенко В.В.**, учителя Черкаської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №17 та Ковальової М.Ю., учителя Черкаської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №28.

Реалізацію власної траєкторії професійного розвитку є участь учителів географії у різноманітних конкурсах, змаганнях, конференціях, авторських курсах, інтернет-заходах, створенні власних посібників, творчих проєктів, сайтів та блогів.

Вже не вперше у обласній виставці "Освіта Черкащини - 2018" переможцями стають:

- Солошенко Оксана Володимирівна, учитель географії Тальнівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №2 Тальнівської районної ради; Сокальський Анатолій Іванович, учитель географії Леґедзинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Тальнівської районної ради за методичний комплекс "Факультативний курс "Мій дім-моя Земля";
- творча група вчителів географії Звенигородського району (Керівник: Іванченко Ольга Йосипівна, учитель географії Звенигородської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів імені Тараса Шевченка Звенигородської районної ради) за методичний посібник "Формування картографічної компетентності на уроках географії у 8 класі".
- Канюка Лариса Миколаївна, учитель географії Леськівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Черкаської районної ради;
- Нетесана Вікторія Миколаївна, учитель географії Мошнівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Черкаської районної ради;
- Штирка Олександра Остапівна, учитель географії Ірдинського навчально-виховного комплексу "Дошкільний навчальний заклад-загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Білозірської сільської ради Черкаського району за дидактичний комплекс до курсу "Україна у світі: природа, населення", 8 клас (за оновленою навчальною програмою, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06. 2017 №804).

Надзвичайно результативним нинішнього року став конкурс на кращу серію цифрових ресурсів. Усі роботи учителів та творчих груп були цікавими та актуальними. Серед нагороджених були:

1. Творча група вчителів географії м. Черкас (керівник - Харенко Петро Васильович, учитель географії Черкаської загальноосвітньої школи ІІІ ступенів №12 Черкаської міської

ради), за серію цифрових ресурсів "Україна і світове господарство, 9 клас".

2. Коломійчук Сергій Володимирович, учитель географії Шполянського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3 - гімназія" Шполянської міської ради об'єднаної територіальної громади Черкаської області, за серію цифрових ресурсів "Географія. 9 клас".

3. Махно Інна В'ячеславівна, учитель географії Кам'янської загальноосвітньої спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №2 з поглибленим вивченням окремих предметів Кам'янської міської ради, за серію цифрових ресурсів із теми "Третинний сектор господарства. Географія, 9 клас".

4. Гонтарук Катерина Сергіївна, Мельник Наталія Павлівна, учителі географії Уманської спеціалізованої школи ІІІ ступенів № 12 з поглибленим вивченням англійської мови Уманської міської ради, за серію цифрових ресурсів "Населення України та світу. Розселення. Географія, 8 клас".

5. Драбенюк Наталія Анатоліївна, учитель географії Христинівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Христинівської районної ради, за серію цифрових ресурсів із теми "Глобальні проблеми людства".

6. Литвишко Світлана Анатоліївна, учитель географії Кліщинського навчально-виховного комплексу "Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів" ім. М.П. Старицького Чорнобаївської районної ради, за серію цифрових ресурсів "Моніторинг географічних компетентностей у 6 класі".

7. Хиноцька Людмила Григорівна, учитель географії Тальнівського навчально-виховного комплексу

"загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №1-гімназія" Тальнівської міської ради, за серію цифрових ресурсів "Національна економіка та світове господарство, 9 клас".

Важливим питанням географічної освіти була присвячена Інтернет-конференція "Розвиток прикладних навичок учнів засобами географічної освіти" у якій взяла участь 32 учителя з різних куточків нашої області.

Суттєву допомогу для підвищення свого фахового рівня та у підготовці до уроків з географії вчителям надають Всеукраїнські видання (журнал "Географія та економіка в сучасній школі" і газета "Красзнавство. Географія. Туризм"), а також постійно діючий сайт КНЗ "Черкаський ОІПОПП ЧОР" (рубрики: цифрові ресурси, методичні матеріали), сайт спільноти "32 довгота".

Видавництва пропонують для педагогічних працівників вебіари, майстер-класи, семінари, консультації з розкладом яких можна ознайомитися на сторінках офіційних сайтів.

Учителі географії працюватимуть за різними підручниками, які відрізняються один від одного методичної концепцією, логікою розкриття змісту, розраховані на різну кількість годин. Тому пропонувані методичні рекомендації носять загальний характер і не прив'язані до жодного з підручників.

Методичні рекомендації щодо забезпечення навчальними географічними програмами, підручниками, посібниками та їх використання у процесі викладання географії ви зможете прочитати на сайті Міністерства освіти і науки України (<http://mon.gov.ua>) та Всеукраїнських фахових журналах.

С.Г.Мойсєєва,

завідувач Центру економічної освіти, євроінтеграції та євроатлантичної інтеграції комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі розвиток України визначається в загальному контексті Європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності західної культури: парламентаризм, права людини, права національних меншин, свободу пересування, свободу отримання освіти, що є невід'ємними атрибутами громадянського демократичного суспільства. Європейська інтеграція для України (у культурно-цивілізаційному аспекті) - це входження до єдиної сім'ї європейських народів, повернення до європейських політичних і культурних традицій.

З метою ознайомлення молоді із історією європейської інтеграції на сайті КНЗ "Черкаський ОІПОПП ЧОР" створена рубрика, яка регулярно поповнюється матеріалами до знаменних дат у житті Євросоюзу. Однією із знакових дат є святкування Дня Європи. Святкують його в Україні щорічно третью суботу травня, починаючи з 2003 року. Свято започатковано колишнім Президентом України Леонідом Кучмою та підтримується стратегічним напрямком України на зближення з країнами Європейського Союзу.

Ця традиція стала небуденною і в житті освітян. У цьому році (19 травня) вся Україна традиційно святкувала **день Європи**. У рамках цього свята на Черкащині проходило чимало різноманітних заходів серед молоді та дорослого населення..

Про те, як святкували День Європи навчальні заклади Черкаської області можна почитати на сайті КНЗ "ЧОІПОПП ЧОР" <http://oiopp.ed-sp.net/taxonomy/term/4517>. Приємно відмітити масовість таких заходів у м.Золотоноші,

м.Ватутіному, м.Каневі, м.Черкасах, Чигиринському, Чорнобаївському та Канівському районах. У навчальних закладах цих міст та районів проходили традиційні заходи (радіоповідомлення, уроки Європи, інформаційні хвилини, презентації країн Європи, тематичні лекції, конкурси малюнків, фотоколлажі, ігри-змагання, лекторії) і сучасні молодіжні заходи (євроквести, флешмоби).

Обласним Центром економічної освіти, євроінтеграції та євроатлантичної інтеграції до Дня Європи підготовлено інтерактивну комп'ютерну гру для учнів "Чи знаєш ти Європу?". Було проведено дискусійні клуби з учителями іноземних мов, географії та заступниками директорів навчальних закладів "Європа - це ми!", "Чому Велика Британія покидає ЄС?"

Відповідно до Плану спільних заходів Мінкультури та Всеукраїнської молодіжної громадської організації "Серце до серця" на 2016-2021 роки, затвердженого 24.03.2016, у вересні 2017 року-лютому 2018 року, проведено фінал Конкурсу-есе "Я - європеєць". До оргкомітету надійшло понад 6 тисяч робіт. Члени журі Конкурсу визначили авторів кращих есе. Серед 47 учасників - двоє із Черкащини. **Це:**

- Савінова Юлія, учениця Лисянського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №1-гімназія" Лисянської районної ради.

- Сінецька Анжела, учениця Бужанської загальноосвітньої школи І - ІІІ ступенів Лисянської районної ради.

У фіналі за рішенням журі Конкурсу було визначено переможців, до яких потрапили і наші дівчата, яких 13 квітня 2018 року нагороджено у Посольстві Литовської Республіки в Україні, а автори найкращих робіт будуть запрошені до участі у міжнародній поїздці до Польщі та Литовської Республіки в рамках культурного обміну у 2018 році.

Цьогоріч вчителі географії, які у старшій школі читають спецкурси та факультативи євроінтеграційного напрямку, підготували на обласну педагогічну виставку "Освіта Черкащини - 2018" цікаві програми та посібники, довідники та путівники. Найцікавіші та найякісніші матеріали представили:

1. Власенко С. С., учитель географії Кантакузівського навчально-виховного комплексу "загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів - дошкільний навчальний заклад" Драбівської районної ради. (Програма та розробки занять для факультативного курсу "Європейський вимір").

2. Мазниця М.О., учитель географії Драбово-Пристанційної загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Драбівської районної ради (туристичний довідник "Мій путівник Європа").

Висловлюємо вдячність керівникам навчальних закладів, які підтримали проект щодо запровадження євроінтеграційних курсів, факультативів, гуртків у навчальних закладах області. Пропонуємо долучитися до даного проекту та запроваджувати і далі курс "Шлях до ЄС", ввести даний курс до варіативної складової цьогорічних навчальних планів.

Навчально-методичні матеріали курсу "Шлях до ЄС" знаходяться на сайті ОІПОПП (<http://oiopp.ed-sp.net/>) у рубриці "Центр економічної освіти та євроінтеграції". Повний комплекс матеріалів можна отримати у Центрі економічної освіти та євроінтеграції (ЧОІПОПП, вул. Бидгощська 38/І каб. 308).

Інформацію щодо висвітлення роботи навчальних закладів з питань євроінтеграції України на сайті ОІПОПП просимо надсилати на електронну адресу Світлани Мойсеевої: moiseeva1964@ukr.net.

А дізнатися більше про досвід роботи з цього питання та про діяльність євроклубів в області ви можете переглянувши матеріали на сайті КНЗ "ЧОІПОПП ЧОР" <http://oiopp.ed>.

С.Г.Мойсеева,

завідувач Центру економічної освіти, євроінтеграції та євроатлантичної інтеграції комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ ЕКОНОМІЧНУ ТА ФІНАНСОВУ ГРАМОТНІСТЬ УЧНІВ В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ

У період, коли наша школа готується до великих змін - з 2018 року діти підуть у перший клас Нової української школи, нам потрібно підготувати школи до цих інновацій. Як зазначала Міністр освіти і науки України Ліля Гриневич, зміст навчальних предметів, методики їх викладання мають спрямуватися на розвиток ключових компетентностей у школярів. Фінансова грамотність - одна із десяти ключових компетентностей, на розвиток яких орієнтуватиметься Нова українська школа.

Вивчаючи досвід запровадження фінансової грамотності у навчальних закладах Черкащини, необхідно відмітити зацікавленість вчителів, учнів та їх батьків у вивченні цього курсу. Батьки і учні відмічають необхідність фінансової грамотності для кожної людини. Дитина, яка зі школи знає як формується сімейний бюджет, як розподілити обмежені фінансові ресурси для організації будь-якого заходу, раціонально та ощадливо витрачає кошти, у майбутньому стане успішним громадянином України.

На жаль, у навчальних планах старшої школи, не знайшлося місця курсу "Фінансова грамотність" в інваріантній складовій. Для забезпечення варіативної складової навчального процесу відповідно до програми реалізації дослідно-експериментальної роботи, науковим керівником, доктором економічних наук, професором Т. С. Смовженко з 2015 року було організовано роботу з розроблення концепції "Формування фінансової грамотності в початковій, основній і старшій школі".

Відповідно до концепції було сформовано програмове та навчально-методичне забезпечення курсів предмета "Фінансова грамотність". Програмове забезпечення передбачає наступність, послідовність та неперервність фінансової освіти учнівської молоді, що

знаходить вираження в лінійно-циклічній структурі програм. При цьому зміст кожної програми сформовано таким чином, що вона може бути реалізована залежно від можливостей навчального закладу як окремий самостійний курс, який є пропедевтичним до програми курсу 10-го класу "Фінансова грамотність". Тобто, якщо навчальний заклад має можливість увести курс "Фінансова грамотність", то починати працювати можна, впроваджуючи всі програми одночасно від 2 до 10 класів. Розроблене навчально-методичне забезпечення містить навчально-методичний посібник для вчителя та робочий зошит для учня.

Навчально-методичні матеріали для вивчення курсу:

- "Фінансова абетка" для учнів 2 класу (лист МОН від 20.05.2015 № 1/11-7119);
- "Фінансова арифметика" для учнів 3 класу (лист МОН від 20.05.2015 № 1/11-7118);
- "Фінансова поведінка" для учнів 4 класу (лист МОН від 20.05.2015 № 1/11-7117);
- "Родинні фінанси" для учнів 5 класу (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1/12-Г-328);
- "Фінансово-грамотний споживач" для учнів 6 класу (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1/12-Г-329);
- "Фінансова культура" для учнів 7 класу (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1/12-Г-330);
- "Прикладні фінанси" для учнів 8 класу (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1/12-Г-331);
- "Економіка & фінанси" для учнів 9 класу (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1/12-Г-332).

Навчально-методичні матеріали для вивчення курсу "Фінансова грамотність у 10 класі:

- Програма курсу за вибором "Фінансова грамотність" (35 годин) для 10 класу за формою, запропонованою МОН України.

- Фінансова грамотність: навч. посібник / за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. - Вид. 2-ге, випр. і допов. - К.: Фенікс, 2014. - 312 с.

- Фінансова грамотність: підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. - К.: УБС НБУ, 2014. - 322 с.

- Фінансова грамотність: навч. посібник для вчителя / за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. - Вид. 2-ге, випр. і допов. - К., 2014. - 435 с.

- Фінансова грамотність: робочий зошит для учня / за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. - Вид. 2-ге, випр. і допов. - К., 2014. - 115 с.

- Фінансова грамотність: зошит для самостійної роботи / за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. - К.: УБС НБУ, 2014. - 115 с.

- Інтерактивний електронний посібник для учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів "Фінансова грамотність". [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.finrep.kiev.ua>.

У рамках популяризації фінансової грамотності у навчальних закладах України щороку проходить тиждень грошей. У заходах Global Money Week 2018 в Україні, організованих Асоціацією нової економічної освіти, взяли участь 90 000 школярів та студентів.

У рамках GMW 2018 на Черкащині було організовано такі освітні заходи:

- уроки фінансової грамотності;
- семінари та майстер-класи в школах;
- дискусії учнів, студентів про економіку грошей в школах та університетах;

- конкурси та фінансові ігри;
- екскурсії до музеїв грошей;
- лекції від підприємців та економістів;
- виставки в школах про правила економії;
- учнівські опитування в школах про досвід економії;

- знайомство з роботою банківських відділень та комерційних компаній.

Своїми форматами освітніх заходів, організаторів вразили як маленькі сільські школи та бібліотеки

Про масштабність та різноманітність цих заходів у нашій області можна дізнатися на сайті КНЗ "ЧОІПОПП ЧОР" <http://oipopp.ed> у розділі "Центр економічної освіти, євроінтеграції та євроатлантичної інтеграції".

У 11 класах загальноосвітніх навчальних закладів 2018-2019 н.р. завершується курс "Економіка". У наступні роки він залишається лише у профільних класах. Його місце у 10 класі займе інтегрований курс "Громадянська освіта", який включатиме в себе соціологічні, правові, психологічні, економічні та географічні аспекти.

Але поки що, ми радіємо за успіхи нашої команди з економіки та її виступу у IV етапі Всеукраїнської олімпіади. Учні Черкащини вибороли абсолютну командну першість та отримали перехідний кубок. Цю Всеукраїнську славу принесли нам:

Веремієнко Віталій (абсолютно I місце), учень 10 класу Золотоніської спеціалізованої школи №1 Золотоніської міської ради (вчитель- Кодак Н. І.).

Остапенко Вікторія (II місце), учениця Городищенського економічного ліцею Городищенської районної ради (вчитель - Жуган Н.Г.).

Поліщук Ігор (II місце), учень Катеринопільського ліцею Катеринопільської районної ради (вчитель - Вишемирський С. В.).

У цьогорічному конкурсі на кращу серію цифрових ресурсів з економіки взяли участь 6 учителів економіки.

Грунтовними, нестандартними та актуальними були роботи:

1. Кодак Н. І., учителя економіки Золотоніської спеціалізованої школи №1 Золотоніської міської ради та виконавчого комітету (серія цифрових ресурсів "Інтерактивні тренажери при вивченні економіки в школі 5-11 класи")

2. Прохоренко Л. В., учителя географії та економіки Скибинського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Жашківської міської ради (серія цифрових ресурсів із теми "Використання статистичних матеріалів офіційних урядових сайтів для формування економічних компетентностей учнів, 11 клас ").

3. Малюх Н. М., учителя економіки Жашківського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів №3 ім. І.М. Ляшенка Жашківської міської ради, (серія цифрових ресурсів із теми "Дидактичні матеріали до теми "Економічні коливання, безробіття та інфляція. 11 клас (II семестр)").

Серед матеріалів, що підготували вчителі Черкаської області на обласну педагогічну виставку "Освіта Черкащини-2018", було багато розробок, які стосувалися компетентнісного підходу до викладання економічних дисциплін: це і посібники для учителів , і тренажери для учнів, ділові ігри та інтегровані уроки. Кращі роботи вчителів були відзначені дипломами та сертифікатами. Серед нагороджених:

1. Творча група вчителів економіки м. Сміли (Укладач - Івченко Л. А., методист методичного кабінету управління освіти, молоді та спорту Смілянського методичного кабінету) за навчальний посібник "Фінансова грамотність крізь призму компетентнісного підходу".

2. Кодак Н. І., вчитель економіки Золотоніської спеціалізованої школи № 1 Золотоніської міської ради за навчальний посібник "Медіаосвіта на уроках економіки - метод сучасних педагогічних технологій".

3. Кононенко Т. Г., учитель математики Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів №3 Черкаської міської ради.

4. Засядько Л. В., учитель економіки Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів №3 Черкаської міської ради за методичний посібник "Ділові ігри у формування фінансової грамотності учнів НУШ"

5. Артеменко С. Ю., учитель початкових класів навчально-виховного комплексу "Ліцей - загальноосвітня школа I-III ступенів "Лідер" Смілянської міської ради.

6. Григор С. В., учитель початкових класів навчально-виховного комплексу "Ліцей - загальноосвітня школа I-III ступенів "Лідер" Смілянської міської ради за посібник "Економіка - це цікаво (розробки інтегрованих уроків та додаткових матеріалів з образотворчого мистецтва та економіки для 2 класу з елементами STEM-STEAM-STREAM-освіти)".

Звертаючись до адміністрації навчальних закладів Черкащини, методистів та вчителів радимо запроваджувати у варіативній складовій навчальних планів курси економічного спрямування ("Фінансову грамотність", "Основи споживчих знань", "Основи підприємницької діяльності", і т.п.), тому що саме ці курси закладуть у майбутньому суспільстві базу для підприємництва, фермерства, малого та середнього бізнесу, уміння працювати у межах проектів різного рівня, працювати в команді і формуватимуть достаток громадян нашої країни.

З навчально-методичним забезпеченням щодо економічних дисциплін та вибору спецкурсів і факультативів можна ознайомитися, переглянувши методичні рекомендації на сайті МОН: <http://mon.gov.ua>.

С.І. Січкарь,

завідувач лабораторії гуманітарних дисциплін комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради";

В.П.Архипова,

методист української мови і літератури лабораторії гуманітарних дисциплін комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

СУЧАСНИЙ РІВЕНЬ ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧИТЕЛІВ СЛОВЕСНОСТІ

Розвиток нової освітньої системи ставить безліч запитань щодо змісту й організації навчання рідної мови, методичного забезпечення її викладання. Важливою проблемою є пошук оптимальних шляхів зацікавленості учнів до навчання, спонукання до творчості, підвищення розумової активності.

Наголосимо, що основна мета навчання української мови полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, може комунікативно доцільно користуватися засобами української мови - її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності, тобто забезпечує належний рівень комунікативної компетентності, яка в майбутньому допоможе домагатися успіхів практично в усіх галузях життя, сприятиме її успішній адаптації до мінливих умов сучасного світу.

Загальна мета навчання української літератури конкретизується в таких завданнях предмета:

1. Поглиблення інтересу до читання, зміцнення потреби читати; усвідомлення ролі літератури як засобу самопізнання і самотворення; використання досвіду читацької діяльності для розв'язання життєвих проблем.

2. Розвиток емпатії, відтворювальної і творчої уяви, художнього мислення й образного мовлення, чуття жанру, форми.

3. Розвиток здобутих у початковій школі вмінь і навичок в усіх видах читацької діяльності, оволодіння різноманітними читацькими стратегіями; удосконалення вмінь діалогічної взаємодії з текстом, умінь аналізувати й інтерпретувати художній твір; збагачення читацького досвіду, розширення кола читання, вироблення алгоритму прочитання художніх творів різних естетичних систем, напрямів, жанрів, стилів, опанування здатністю орієнтуватися у світі класичної і масової літератури, розрізняти явища високого мистецтва і низькопробної культури.

4. Оволодіння змістом української літератури, засвоєння й систематизація основних літературознавчих понять як засобу повноцінного сприйняття, прочитання й інтерпретації художнього тексту. Усвідомлення літературного процесу як цілісної системи, що має свої природні закономірності й тенденції.

Узагальнення і поглиблення знань про мистецтво слова, умінь розглядати художню літературу в контексті інших видів мистецтв. Формування на основі читацького досвіду переконаності в багатстві української художньої літератури та її значущості серед інших національних літератур.

5. Формування культури художнього сприймання, естетичних потреб, смаку, почуттів,

читацької культури, установок, мотивів, здатності сприймати художній твір з естетичних позицій, розглядати його в єдності змісту і форми, розрізняти художньо вартісні та низькопробні твори.

6. Розвиток чуття художнього слова, мовленнєвої культури, творчих здібностей, набуття досвіду літературно-творчої діяльності.

7. Вироблення загальнонавчальних, зокрема організаційно-діяльнісних умінь, здатності самостійно формувати індивідуальну навчальну траєкторію, керувати читацькою діяльністю, особистісним і читацьким розвитком.

8. Розвиток умінь працювати з різними видами інформації, зокрема й електронними, здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність (знаходити, сприймати, аналізувати, оцінювати, систематизувати, зіставляти різноманітні факти та відомості).

Виходячи з цього, саме українська мова і література виконують найголовніше завдання в будь-якому типі навчального закладу - формують основи успішного засвоєння учнями знань з усіх інших предметів за умови самостійного мислительного пошуку, ініціативної діяльності учня. Звідси випливає найголовніше завдання керівників закладів загальної середньої освіти - звернути особливу увагу на стан викладання цих предметів, рівень знань, умінь і навичок учнів. Педагоги області повинні багато працювати над тим, щоб предметом вивчення була не тільки нормативна складова мови, але й взаємозв'язки мови з духовним життям народу, щоб на уроках учні пізнавали історію, культуру, традиції, менталітет свого народу.

Тому перед учителями-словесниками сьогоднішня висуває нові вимоги до уроку, який має реалізовувати саме компетентнісний підхід у навчанні. Учитель повинен чітко продумувати мету й завдання уроку, обирати оптимальні методи набуття та застосування нових знань для того, щоб сприяти розвитку в учнів пізнавальних процесів, формуванню найкращих якостей особистості, мотивувати позитивне ставлення до навчання.

Велику увагу необхідно звертати на самостійну роботу учнів:

- готувати наочний та роздатковий матеріал для виконання самостійних завдань;

- практикувати виконання самостійних письмових робіт (класних письмових творів і переказів), різних вправ;

- раціонально поєднувати різноманітні форми організації самостійної роботи - колективної, парної та індивідуальної.

Зауважимо, що елементи самостійності праці учнів повинні об'єднуватися з інструктуванням, допомогою вчителя, внаслідок чого школярі

набувають навичок самостійності, закріплюючи індивідуальний стиль діяльності.

Для цього учитель має старанно спланувати й розробити перебіг уроку: розподілити час, завдання для всіх учнів, продумати перелік запитань і відповідей, виробити критерії оцінювання. Педагог, що виступає в ролі організатора процесу навчання, повинен мотивувати учнів до роботи шляхом добору цікавих видів роботи, передбачити різноманітні методи для привернення уваги учнів, налаштування їх на роботу і т.д. Звісно, підготувати та провести такий урок нелегко, адже потрібно бути професіоналом у своїй справі, а найголовніше - вийти на сучасний рівень педагогічного мислення. Тому володіння навичками конструювання уроку, моделювання та проектування, різноманітними способами впливу на особистість, які сприяють самовдосконаленню, самоосвіті, тобто готують учня до реалізації власної індивідуальності - є одним із пріоритетних завдань сучасного словесника.

Цьому завданню має підпорядковуватись розвиток обдарованості і творчих здібностей учня, що може здійснюватися на уроках української словесності. Є необхідним використання новітніх технологій для того, щоб розвивати пізнавальну активність, самостійність, креативність, критичне мислення. Робота з обдарованими дітьми вимагає від вчителів-словесників особливого уміння, професіоналізму і залишається надзвичайно актуальною.

Із цією метою на курси запрошуємо письменників-професіоналів. Часто перед слухачами виступають Месєвря Ольга Іванівна, Коваленко Валентина Михайлівна, Носань Сергій Лукич, Вербівська Катерина Іванівна, які виробили власну методику роботи з обдарованою молоддю.

Педагог сьогодні вже не є для вихованців єдиним джерелом знань, а тому має постійно отримувати й узагальнювати інформацію з різних джерел і володіти технологіями її передачі в такий спосіб, щоб у школярів формувалися вміння відшукувати інформацію, виробляти нові знання, співставляти, систематизувати, використовувати їх у житті. Такий наставник має формувати в собі інноваційну культуру, а отже - й у своїх учнів. Ефективність цього процесу певним чином залежить від правильного планування форм та змісту навчально-виховної діяльності, а також потребує систематичної роботи. З одного боку, треба навчати учнів розумової діяльності, а з другого - застосовувати свої вміння.

Сьогодні існує дуже багато методів, прийомів, дидактичних вправ, ігор, проблемних завдань, що сприяють розвитку творчої особистості, інтересу до пізнання, уміння приймати самостійні рішення, творчо та креативно мислити. Такими є інтерактивні технології, сутність яких полягає в тому, що навчання відбувається шляхом взаємодії учасників навчального процесу. Вони формують навички критичного мислення, соціальної взаємодії, здатність до конструктивного розв'язання проблем, заохочують до співпраці, навчають уміло й компетентно вести діалог, підвищують самооцінку дітей.

Ефективними технологіями формування ключових компетентностей учнів на уроках української мови та літератури є технології кооперативного навчання, ситуативного моделювання, розвитку критичного мислення учнів. Усі вони впроваджуються за допомогою цікавих форм і методів навчання, що допоможуть учителю підготувати й провести якісний сучасний урок.

На різних етапах уроку вчитель використовує індивідуальні, групові, фронтальні форми роботи,

застосовує методи фронтальної бесіди, усного опитування, прогнозування. Педагог також обирає цікаві прийоми для формування й розвитку ключових і предметних компетентностей.
Пропонуємо до розгляду універсальні прийоми навчання:

1. "Відстрочена відгадка" - відповідь на поставлене запитання чи загадку, яку буде знайдено під час роботи над новим матеріалом або наприкінці уроку.

2. "Незакінчене речення". Дітям пропонується закінчити речення, щоб пригадати те, що вивчили.

3. "Вірні та хибні твердження". Прийом проводиться перед початком пояснення матеріалу одразу після повідомлення теми уроку. Вибираючи "вірні твердження" із запропонованих учителем, учні описують задану тему (ситуацію, обстановку, систему правил).

4. "Структурований огляд". Засвоєння навчального матеріалу відбувається на основі застосування завдань випереджувального характеру - повідомлень учнів щодо теми уроку.

5. "Асоціативний куш". Визначивши тему уроку, учні добирають слова, що асоціюються із ключовими поняттями теми.

6. "Мікрофон". Цей прийом дає змогу кожному учневі швидко й лаконічно висловити власну думку.

7. "Лото". Можна скласти лото за однією чи кількома темами, добираючи наукові терміни, запитання, дати тощо.

8. "Мінливі перспективи" застосовують із метою розгляду та аналізу ситуації, події з точки зору різних персонажів твору, різних ситуацій тощо.

9. "Кластери" - виділення смислових одиниць тексту і графічне оформлення в певному порядку у вигляді грона, що охоплює велику кількість інформації, яка компонується за категоріями.

10. "Рольова гра" дозволяє учням зіграти певну роль у проблемній ситуації, що дає змогу подивитися на проблему зсередини.

11. "Діаграма Венна" - графічне подання інформації, що допомагає встановити спільні й відмінні ознаки кількох позицій (якостей, творів, героїв тощо).

12. "Сенкан" допомагає підсумувати інформацію, визначити головні ідеї, думки в стислому вислові з п'яти рядків.

13. "Даймонд" - творча робота, семирядковий "вільний" вірш, що має певний алгоритм складання: перший та останній рядки - іменники-антоніми; другий рядок - 2 прикметники чи дієприкметники, що відносяться до першого іменника; третій рядок - 3 дієслова, що асоціюються з першим іменником; четвертий рядок - два протилежних за змістом непоширених речення, підметами виступають іменники з першого та останнього рядків; п'ятий та шостий - дзеркально повторюють 2-ий та 3-ій, стосуються останнього іменника.

14. "Броунівський рух" - прийом, що передбачає пересування учнів класом із метою збирання інформації за запропонованою темою.

15. "Займи позицію" - метод допоможе висловитися кожному, продемонструвати різні думки з теми, обґрунтувати свою позицію.

16. "Кроссенс" - головоломка нового типу, яка виконує роль візуального організатора. Це графічне подання різноманітних розумових процесів. Кроссенс має вигляд стандартного поля з 9 квадратів, кожному з яких відповідає певне зображення. Щоб розв'язати кроссенс, треба встановити будь-які асоціації між сусідніми картинками.

17. "Читання з маркуванням тексту". Учні ставлять свої мітки у конспекті уроку або читаючи текст підручника чи іншого джерела:

- "+" - "Що я вже знаю"
- "!" - "Що нового я дізнався"
- "?" - "Що мене здивувало"
- "-" - "Що не збігається з моїми уявленнями".

18. Есе- різновид твору-нарису, в якому головну роль відіграє не відтворення факту, а відображення вражень, роздумів, асоціацій; текст у довільному стилі. Це дозволяє глибше зануритись у проблему та власний внутрішній світ під час її розв'язання, розвивати спостережливість, збагатити словниковий запас, проявити повагу як до своєї думки, так і до думок інших.

19. Твір-метаморфоза/ твір-ідентифікація. Твір, у якому автор повинен себе уявити в ролі якоїсь речі, явища, предмета або героя.

20. Твір за метафорою. Складається з 6-ти характеристик слова-теми, розташованих у певній послідовності: 1 рядок - колір, 2 рядок - смак, 3 рядок - запах, 4 рядок - зовнішність, 5 рядок - звук, 6 рядок - якість переживання

21. "Пазл". Для створення текстів на певну тематику можна використовувати маленькі фрагменти за умови, що в кожній картці є "ключ" (слово, фраза) до пошуку наступного уривку.

22. Міні-сага. Твір, що складається з 50 слів, має початок(вступ), середину(основну частину) і закінчення.

Як бачимо, життя і нововведення ставлять багато проблем перед словесниками, проте ми впевнені, що вони їх успішно вирішать.

Робота з творчо обдарованими учнями дала хороший творчий зажінок у цьому році - досягнення наших учнів у Всеукраїнських змаганнях.

У IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови і літератури із 5 учасників (до 4 за рейтингом додався переможець фінального етапу Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської і студентської молоді імені Т. Шевченка) усі посіли призові місця:

ДИПЛОМ I СТУПЕНЯ

Мамбик Антоніна, учениця 11 класу Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 3 Уманської міської ради (учитель - Прокопчук В.Я.).

Ткаченко Інна, учениця 9 класу Сухинівського навчально-виховного комплексу "Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа I-III ступенів" Корсунь-Шевченківської районної ради (учитель - Ткаченко Н.В.).

ДИПЛОМ II СТУПЕНЯ

Сало Ірина, учениця 10 класу Черкаського колегіуму "Берегиня" Черкаської міської ради (учитель - Скрипай Л.М.).

ДИПЛОМ III СТУПЕНЯ

Бокарьова Анастасія, учениця 8 класу Смілянського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа I ступеня - гімназія імені В.Т.Сенатора" Смілянської міської ради (учитель - Маслюк Н.В.).

Швець Тетяна, учениця 10 класу Першої міської гімназії Черкаської міської ради (учитель - Гафінова Л.В.).

Переможцями фінального етапу Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Т. Шевченка стали 10 учнів закладів загальної середньої освіти області, які нагороджені дипломами I, II та III ступенів, зокрема:

ДИПЛОМ I СТУПЕНЯ

Сало Ірина, учениця 10 класу Черкаського колегіуму "Берегиня" Черкаської міської ради (учитель - Скрипай Л.М.).

ДИПЛОМ II СТУПЕНЯ

Ель Ансарі Маліка, учениця 5 класу Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 7 (учителі - Йовко О.М., Шпиліова С.П.).

Андрощук Аліна, учениця 8 класу Маньківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 Маньківської райради (учитель - Ковтун С.С.).

Козодой Максим, учениця 10 класу Золотоніська загальноосвітня I-III ступенів школа № 3 Золотоніської міської ради (учитель - Рибцова З.А.).

Мамбик Антоніна, учениця 11 класу Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 3 Уманської міської ради (учитель - Прокопчук В.Я.).

ДИПЛОМ III СТУПЕНЯ

Тупцій Софія, учениця 5 класу Уманського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа I-III ступенів № 7-колегіум" Уманської міськради (учитель - Глобач С. В.).

Ващенко Тетяна, учениця 7 класу Дмитрушківської загальноосвітньої школи I-III ступенів Уманської райради (учитель - Мовчан Н.І.).

Звіряка Ірина, учениця 7 класу Вишніполівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Тальнівської райради (учитель - Гончарова Н.П.).

Решетняк Юлія, учениця 7 класу Корсунь-Шевченківської гімназії Корсунь-Шевченківської райради (учитель - Савченко Л.П.).

Зима Аліна, учениця 11 класу Степанківська загальноосвітня школа I-III ступенів Черкаської райради (учитель - Брик М.Ю.).

Щиро вдячні переможцям за наполегливість, цілеспрямованість, працелюбність, прагнення досягти мети - це саме ті якості, що допомогли учасникам отримати перемогу, і звичайно ж, за любов до рідного слова і педагогам, які підтримують цих талановитих дітей і ведуть їх до нових перемог, звершень!

Ми, зі свого боку, керуючись нормативними документами Міністерства освіти і науки України, спрямовуємо всі зусилля на розвиток творчого потенціалу учителів.

При комунальному навчальному закладі "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" у 2017-2018 навчальному році продовжила свою діяльність обласна творча група вчителів української мови і літератури (Архипова В.П., методист української мови і літератури інституту; Кучеренко І.П., учитель Червонослобідської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Черкаської райради; Кузьмінська О.В., Минченко Т.М., учителі Золотоніської спеціалізованої школи I-III ступенів №1 Золотоніської міськради; Січкач С.І., завідувач лабораторії гуманітарних дисциплін інституту; Яблуновська О.В., учитель Медведівської загальноосвітньої школи I-III ступенів імені Максима Залізняка Чигиринської райради) з проблеми "Нащадкам козацької слави". Педагоги розробляють програму факультативного курсу для учнів 5-6 класів, підручник-хрестоматію, посібник для вчителя.

Стало традицією проведення обласних семінарів із виїздом у райони/міста області. 15 травня керівники методичних об'єднань учителів-словесників гостинно зустрічала Смілянська земля. Проблему "Розвиток усебічного розвиненої особистості на основі компетентнісного підходу до вивчення української мови і літератури" допомагали реалізувати директор та його заступники (Карло Т.А., Золотоверх О.І., Гаращенко С.В.), педагоги (Іщенко Г.В., Павлик С.Д., Шевченко Ж.В., Волошина С.В., Калашник Н.Б., Ткач В.М.).

Під час семінару педагоги у віртуозній, захопливій формі поділилися своїми знаннями й практичним досвідом, що полягає в цілісній системі роботи з учнями, неповторною енергетикою глибокої любові до дітей. Після чотиригодинних занять педагоги залюбки поділилися своїми враженнями, серед яких були вдячність, нові ідеї й бажання якнайшвидше їх реалізувати разом зі своїми учнями.

Зважаючи на реалії сьогодення, педагог має бути і психологом, і наставником, і менеджером, і консультантом, і дослідником, тому щоденне самовдосконалення та самоосвіта - це потреба, яка захищає його від інтелектуального зuboжіння, допомагає підвищити педагогічну компетентність та авторитет як серед учнів, їхніх батьків, так і серед колег. Як же може сам педагог заявити про себе? Сьогодні існує безліч заходів, конкурсів і науково-освітніх проектів, які сприяють розвитку й реалізації сучасного креативного вчителя, професіонала. Всеукраїнський конкурс фахової майстерності для вчителів-українців "Соняшник-учитель", Всеукраїнський проект "Філологічний Олімп", міжнародний проект у форматі EdCamp Ukraine - це заходи для відкритого обміну педагогічним досвідом, співпраці й вирішення спільних завдань освітян, зокрема філологів, а отже, творчого самовдосконалення і розвитку.

У сучасних умовах учитель-філолог має орієнтуватися на використання під час уроків української мови і літератури інформаційно-комунікаційних засобів: колекція цифрових ресурсів (<http://oiporpp.ed-sp.net/taxonomy/term/206>); електронні навчальні програми, книги, методичні матеріали розміщені на сайті спільноти вчителів української мови і літератури "Дивослово" (<http://divoslovo.klasna.com/uk/site/index.html>).

Ще один важливий акцент - **зовнішнє незалежне оцінювання**, адже словесникам є над чим працювати. Існують загальні правила підготовки до ЗНО з української мови і літератури. Програмовий матеріал слід вивчати динамічно й систематично, постійно актуалізувати вже засвоєне, чітко вивчити програмні вимоги до ЗНО. І лише практичне виконання тестових вправ може забезпечити міцні знання. Важливо також коригувати свій темп роботи.

Окрім того, можна використовувати посібники й довідники, де зібрані матеріали (статті, схеми, таблиці тощо) з мови та літератури; опрацьовувати цікаву інформацію про творчість українських письменників, а також переглядати екранізації їхніх творів.

Зрештою, педагогам варто більше уваги приділяти урокам розвитку зв'язного мовлення, а також щорічно проводити глибокий порівняльний аналіз результатів ЗНО та ДПА з української мови і літератури з метою окреслення проблем та шляхів їх подолання, надання допомоги молодим спеціалістам, вибору методів і форм навчання з урахуванням передового досвіду.

Окремо варто сказати про щорічну обласну виставку **"Освіта Черкащини"**. Робіт подається достатньо, але вони, на жаль, не відрізняються оригінальністю. Розуміємо, що словесники переобтяжені щоденною роботою, що їхні доробки - плід безсонних ночей, проведених у пошуках потрібної інформації. Але ж учитель - професія творча, яка зобов'язує перебувати в безперервному пошуку цікавих ідей.

Учитель мусить не лише давати знання учням, наприклад, із класичної літератури, а й добре орієнтуватися в сучасному літературному

процесі. І лише зрідка з'являються спроби інтерпретації творчості найвідоміших сучасних авторів. Але ж чому б не спробувати зробити компаративний аналіз творів "Місто" В. Підмогильного та "На запах м'яса" Люко Дашвар? Це б допомогло учням на порозі у доросле життя виробити власну думку про способи самоствердження людини.

Радимо вчителям братися за матеріали цікавих і потрібних учням тем, хоча це, звичайно, потребує додаткових зусиль.

Це ж стосується і цифрових ресурсів. Для участі у конкурсі на кращу серію цифрових ресурсів із української мови і літератури у 2018 році було подано 63 роботи. До нагородження - 32. Найкращі роботи: м. Сміла, Городищенський, Кам'янський, Смілянський, Христинівський, Черкаський, Чорнобаївський райони.

Хочемо відмітити доробок таких учителів, які отримали диплом УОН:

1. Павлик Світлана Дем'янівна, Калашник Наталія Балатівна, учителі української мови і літератури навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа I-III ступенів №3 - колегіум" Смілянської міської ради Черкаської області, за серію цифрових ресурсів із теми "Українські народні казки "Летючий корабель", "Яйце-райце". Українська література. 5 клас".

2. Творча група вчителів української мови і літератури Черкаського району Черкаської області, керівник - Кучеренко Ірина Петрівна, (Алексєєва Ніна Миколаївна, Вакуліна Людмила Миколаївна, Марштупа Алла Миколаївна) за серію цифрових ресурсів із теми "Українська література. 7 клас".

3. Ратушна Наталія Миколаївна, Присяжнюк Вікторія Петрівна, учителі української мови і літератури Лукашівського навчально-виховного комплексу "Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа I-III ступенів" Чорнобаївської районної ради Черкаської області, за серію цифрових ресурсів із теми "Через терни до волі".

4. Хмелярчук Людмила Петрівна, учитель української мови і літератури Теклинської загальноосвітньої школи I-II ступенів Смілянської районної ради Черкаської області, за серію цифрових ресурсів із теми "Володимир Івасюк - митець, що любив Україну. Українська література. 7 клас".

5. Юрченко Наталія Вікторівна, учитель української мови і літератури Кам'янського еколого-економічного ліцею Кам'янської міської ради Черкаської області, за серію цифрових ресурсів із теми "Українська драматургія і театр 70-90 років XIX століття".

6. Кокудак Мирослава Савівна, учитель української мови і літератури Верхняцького навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа I-III ступенів №1 - ліцей" Христинівської районної ради Черкаської області, за серію цифрових ресурсів із теми "Дидактичний матеріал до уроків української літератури. 7 клас".

7. Маранська Ірина Андріївна, учитель української мови і літератури Городищенського економічного ліцею Городищенської районної ради Черкаської області, за серію цифрових ресурсів із теми "Давня українська література. 9 клас".

Підсумовуючи вищезазначені моменти, бажаємо словесникам викладати мову й літературу цікаво, активно займатися самоосвітою і працювати так, щоб учні перевершили своїх учителів, бо в цьому чи не найголовніше призначення педагога.

В.А.Юрчак,

методист зарубіжної літератури лабораторії гуманітарних дисциплін комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Серед першочергових завдань, що вирішує Нова українська школа, чільне місце займає завдання всебічного розвитку особистості школяра. Воно підпорядковує у своїй сутності розгляд ряду філософських, наукових, практичних та естетичних площин освіти, проекція вирішення яких вбачається у реалізації навчальних дисциплін на сучасному рівні. Саме література виконує головну роль у формуванні світогляду, характеру й особистісних якостей, естетичних смаків учнів. Високе мистецтво слова допомагає читачам усіх вікових груп пізнати великий і складний світ і себе у ньому, осмислювати людські стосунки й знаходити шлях до Краси та Істини, вибудовувати храм Духовності. Як і раніше, в наступному навчальному році головним завданням учителів зарубіжної літератури залишається робота з художнім текстом, що передбачає дослідницьку діяльність (аналіз тексту, зіставлення творів художньої літератури і виявлення в них загальних і своєрідних рис); пошукову діяльність (самостійний пошук відповіді на проблемні питання, коментування художнього твору, встановлення асоціативних зв'язків з творами інших видів мистецтва); продуктивну творчу діяльність (усне словесне малювання, вигадкування різних жанрів, виразне читання художніх текстів, інсценування твору, складання кіносценарію); рецептивна діяльність (читання і повноцінне сприйняття художнього тексту, заучування напам'ять - важлива на всіх етапах вивчення літератури); репродуктивну діяльність (осмислення сюжету твору, змальованих в ньому подій, характерів, реалій (здійснюється у вигляді різного типу переказів - близьких до тексту, коротких, вибіркового, з відповідними лексико-стилістичними завданнями; відповідей на питання репродуктивного характеру).

Аналізуючи шляхи виконання поставлених завдань, можна виділити спільні, які ведуть до гармонійного розвитку особистості дитини: формування в учнів позитивної мотивації навчання, комунікативних умінь, соціально-культурного розвитку особистості, вміння вчитися, розуміння на доступному рівні цілісної картини світу, оволодіння учнями способами самостійної діяльності. Розвиток у школярів позитивної мотивації навчання дозволяє полегшити процес навчання, а це спрямовує дітей до подальшої роботи над собою, розкриває можливості для самореалізації.

За словами Ковбасенка Ю. І., професора Київського педагогічного університету імені Грінченка, автора підручників і програм із зарубіжної літератури, формула сучасної розвиненої особистості: IQ(інтелект) + EQ (емоційний інтелект); варто ще приєднати до цієї формули VQ (коефіцієнт життєвої енергії) - саме всі ці якості особистості розвиває література, а EQ (емоційний інтелект) - тільки література (і українська, і зарубіжна). Окрім цього, світова література має національно творчий та державотворчий характер. Саме на уроках зарубіжної літератури закладаються на емоційному підсвідомому рівні основи української

національної ідеї, як приклад, можуть бути **такі питання для бесід:**

1. Хто такий Ілля Муромець і чи має він відношення до сучасного міста Муром в Росії? Чому в українській радянській енциклопедії так і не з'явилась повністю відповідь на це питання?

2. Чому посварилися друзі О.С.Пушкін і А.Міцкевич? Чому вони так і не помирилися до кінця життя?

3. Чому Гамлет не вбиває Клавдія, коли дізнається, що саме він є вбивцею батька? Адже в кінці трагедії Гамлет це робить.

Метою сучасного уроку є не нагромадження знань, а пошукова діяльність, спрямована на формування умінь і навичок щодо орієнтації в інформаційному просторі. А відтак важливості набуває співпраця на уроці вчителя і учня, що будують свою навчально-пізнавальну роботу навколо художнього твору, інформації про нього, його творця. Тому в полі зору педагога-словесника є вирішення проблеми, а саме: як допомогти дитині осягнути свою сутність, відчувати радість осягання і відкриття, зрозуміти власні емоції, свою неповторність, полюбити художній твір. Такі завдання вдається реалізувати лише на уроках співтворчості, побудованих на абсолютно паритетних умовах, де вчитель і учень разом намагаються здолати вершини прекрасного, де головне місце в роботі надається учневі, який знаходиться під враженнями від спілкування з текстом. На учителя ж покладаються організаторські функції: як скерувати роботу, у яке русло направити думки, що необхідні для розуміння та які неможливо пропустити. Важливе вміння учителя не подавати готових істин, а спонукати дітей мислити, вчити самостійно розв'язувати проблеми, дати можливість школяреві відшукати "своє" у кожному творі.

Високого рівня уроки, майстер-класи пропонують в ході курсової підготовки учителів зарубіжної літератури вчителі-методисти Малигіна Л.М.(ФІМЛІ), Скубенко Т.М.(Смілянська ЗОШ №1), Сімон Л.Е.(Шполянський НВК: "ЗОШ I-III ст. № 3 - гімназія"), Полозенко С.В.(Черкаська гімназія №9), Сизько Г.Л. (Золотоніська ЗОШ №3), Ці педагоги-майстри допомагають становленню молодих учителів, формуванню у них потреби у безперервному навчанні, розвивають креативність, надихають на творчість. Значну роботу провели вчителі зарубіжної літератури і російської мови, які підготували учнів до Міжнародної гри зі світової (української і зарубіжної) літератури "Sunflower" та олімпіади з російської мови.

У цьому році оголошені результати II Міжнародної гри зі світової (української і зарубіжної) літератури "Sunflower". В ній взяли участь 5049 учнів Черкащини: на всеукраїнському рівні нагороджено 410 учнів, на регіональному - 519, на шкільному - 1359.

Члени журі обласної учнівської олімпіади з російської мови і літератури відмічають належний рівень підготовки команд-учасниць змагань із міст: Черкаси, Сміла, Золотоноша; а також Звенигородського, Лисянського, Смілянського, Черкаського, Чигиринського та Шполянського районів.

Учні шкіл області вибороли 3 дипломи першого ступеня, 6 дипломів - другого ступеня, 11 дипломів - третього ступеня.

Високий рівень інтелекту, знань та ерудиції виявили: Мустафаєва Саїда, учениця 11 класу Черкаського гуманітарно-правового ліцею Черкаської міської ради (учитель: Єлсукова О. В.), Юхимчук Світлана, учениця 10 класу Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 19 Черкаської міської ради (учитель: Соловйова М. Ю.). Наливайко Нікіта, учень 9 класу Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 19 Черкаської міської ради (учитель: Константинова О. В.) Їхні роботи вирізняються знанням текстів, креативністю, образним мисленням, оригінальністю мовних засобів.

Лауреатом у Всеукраїнській олімпіаді з російської мови в Києві стала Юхимчук Світлана, вона завоювала ІІ місце і з гідністю пройшла випробування на глибину знань, витривалість, силу волі й прагнення до перемоги.

Педагогічну майстерність учителів допомагає виявити щорічна педагогічна виставка "Освіта Черкащини" та конкурс цифрових ресурсів.

Переможцями конкурсу на серію цифрових ресурсів у 2017 - 2018 навчальному році стали: творча група вчителів зарубіжної літератури Шполянського району, керівник: Симон Л. Е., учитель-методист Шполянського НВК: "ЗОШ І-ІІІ ст. № 3 - гімназія" Шполянської районної ради Черкаської області. Педагоги підготували декілька електронних посібників, а саме: "Сучасна дитяча зарубіжна література. 5-6 класи", "Сучасна дитяча зарубіжна література. 7-8 класи", "Російський письменник з українською душею (повісті та оповідання К.Г.Паустовського)" (факультативний курс); Кравець Т. М., учитель-методист Мліївської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №2 ім. М.М.Артеменка Городищенської районної ради Черкаської області, теми: "Рейнер Марія Рільке. "Орфей. Евридіка, Гермес", "Ось дерево звелось..."; Гійом Аполлінер. "Міст Мірабо", "Зарізана голубка і водограй". Сизько Г.Л., заслужений учитель України, учитель-методист Золотоніської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 3 Золотоніської міської ради Черкаської області, тема: "Реалізм як літературний напрям. Життя і творчість Оноре де Бальзака. Повість "Гобсек". Хроменко І. А., учитель-методист Березняківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Смілянської районної ради Черкаської області, тема: "Франц Кафка. "Перевтілення"". За ці роботи високого рівня вчителі нагороджені дипломами Черкаського управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації.

Цікаві роботи запропонували Величко С.В., учитель Червонослобідської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 Черкаської районної ради, теми: "А.Павлович Чехов "Товстий і тонкий", "Хамелеон"". Гадюченко Л.Ф., учитель Березняківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Смілянської районної ради Черкаської області, тема: "Джек Лондон. "Жага до життя"". Іванова Л. С., учитель-методист Тальнівського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №1-гімназія", тема: "Сучасні тенденції віртуальних подорожей". Творча група вчителів зарубіжної літератури Черкаського району, тема: "Роальд Дал. "Чарлі і шоколадна фабрика", 5 клас". З російської мови - творча група вчителів російської мови: Говорунець З. В. - учитель Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 5 Черкаської міської ради, Романенко Л. І. - учитель Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 21 Черкаської міської ради, Єрцова О. А. - учитель Черкаської санаторної школи І-ІІІ ступенів №14, тема: "Електронний супровід уроків узагальнення та систематизації знань з російської мови. Навчальні зустрічі". За вказані вище роботи вчителі нагороджені дипломами комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради".

На базі комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" проведено XXIII обласну виставку "Інноваційний пошук освітян Черкащини". Перемогу із зарубіжної літератури здобули та нагороджені дипломами Черкаського управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації: заслужений учитель України Сизько Г. Л., а також Адаменко О. Д. та Шпильова Л. М. - учителі-методисти Золотоніської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 3 Золотоніської міської ради Черкаської області. Вони підготували спецкурс та навчально-методичний посібник "Творчість Джейн Остен. Роман "Гордість і упередження"". З російської мови - Бойко С. І., учитель-методист Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 5 Черкаської міської ради, вона підготувала навчально-методичний посібник "Факультативний курс з російської мови "Лексика та фразеологія" для учнів 5-6 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. (Система занять відповідно до авторської програми "Факультативного курсу з російської мови для учнів 5-6 класів "Лексика і фразеологія")" Курс та посібник схвалені для використання в загальноосвітніх навчальних закладах комісією з російської мови Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (Лист №2.1/12- Г-146. Протокол №9 від 28.12.15). Нестандартні засади вивчення текстів зарубіжної літератури запропонували: Шевченко С. В., учитель-методист Звенигородської спеціалізованої школи імені Тараса Шевченка Звенигородської районної ради, яка розробила навчально-методичний посібник "Уроки за творами Чака Полані та Фредеріка Бегбедера. 11 клас". Скубенко Т. М., учитель-методист Смілянської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 1 Смілянської міської ради запропонувала посібники "Дидактичний матеріал для уроків зарубіжної літератури "Вступ", "Казки народів світу", "Природа та людина". 5 клас (І семестр)" та "Тест-контроль із зарубіжної літератури. 10 клас (І семестр). Рівень - профільний (за оновленою програмою)". Творча група вчителів зарубіжної літератури Смілянського району, керівник: Хроменко І. А., Бабінцева І.В., Вдовіченко Н. Я., Скіяренко О. А., Таран В. А., Тхоржевська Т. В. Вони підготували навчально-методичний посібник - "Використання технології розвитку критичного мислення на уроках зарубіжної літератури". Ці творчо обдаровані вчителі нагороджені дипломами комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради".

При комунальному навчальному закладі "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" продовжила свою діяльність обласна творча група учителів зарубіжної літератури, яка в цьому році відмітила своє двадцятиріччя, засідання відбулося в рамках XXIII обласної виставки "Інноваційний пошук освітян Черкащини", тема засідання: "Розвиток критичного мислення учнів на уроках зарубіжної літератури". В ході роботи були проведені творчі зустрічі педагогів з науковцями: Литвин І.М., кфн, доц. ЧНУ; також виступили перед вчителями Афанасєва О.С., кпн, старший викладач ЧНУ; Шуба Юлія Володимирівна кфн, доц. ЧНУ (тема: "Сучасні методи інтерпретації художнього тексту на уроках зарубіжної літератури").

Вирішення завдань філологічної освіти в школі нерозривно пов'язане з реалізацією регіонального компонента вмісту літературної освіти, що дозволяє залучити школярів до найважливіших гуманітарних цінностей, до багатств культури, художньої літератури, до письменницьких традицій рідного краю, до формування уявлення про словесність як про соціокультурний феномен, до розвитку емоційної культури особистості, відчуття громадянськості, патріотизму. Тому постійно письменник-земляк,

а також тим митцям, які перебували на Черкащині, присвячуються Інтернет-конференції, семінари, літературні вечори та інші заходи. В цьому навчальному році був розроблений тренінг, присвячений К.Г.Паустовському та відбулася Інтернет-конференція "Письменники-ювіляри", в якій взяли участь 83 учасники.

В 2017 році відбулося приєднання учителів української і зарубіжної літератури Черкащини до Всеукраїнського проекту "Філологічний олімп". Перед вчителями зарубіжної літератури області повстало завдання не тільки оновлювати зміст навчання, модернізувати методику проведення уроків, створювати сучасне освітнє середовище, але і постійно ділитись досвідом роботи, демонструвати результати практичної діяльності для оцінки своєї професійної компетентності; створити систематизовані архіви власних матеріалів та власного сучасного електронного портфоліо; набувати нових навичок під час створення власного сайту: умінь писати, досвіду програмування і веб-дизайну, створювати передумови для налагодження великої кількості професійних контактів та визначення перспектив.

У цьому році в електронному журналі "Філологічний олімп" №2 розміщені матеріали вчителів зарубіжної літератури Черкащини (конспекти уроків, сценарії, есе, творчі та дослідницькі роботи учителів і учнів, фоторепортажі тощо): Полозенко С. В., учителя-методиста зарубіжної літератури Черкаської гімназії №9 ім. О. М. Луценка Черкаської міської ради; Лесечко Т. Є., учителя-методиста зарубіжної літератури Черкаської загальноосвітньої школи-інтернату І-ІІ ступенів №14. А матеріали Северин О. З., учителя-методиста зарубіжної літератури Маньківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 Маньківської районної ради та Терлиги Н. В., учителя-методиста Орловецької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Городищенської районної ради розміщені в журналах "Філологічний олімп" № 2 (лютий) та № 3 (березень). В журналі "Філологічний олімп" № 5 розміщені матеріали вчителя-методиста Тальнівського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №1-гімназія" Тальнівської районної ради Іванової Л. С. Окрім цього учасники проекту "Філологічний олімп" постійно обмінюються досвідом роботи, проводять тренінги, майстер-класи. 19-20 квітня 2018 року у Святогірську вчителі Черкащини взяли участь в роботі міжрегіонального методичного вернісажу "Участь учителя-філолога у проектно-експериментальній роботі в умовах реалізації Концепції "Нова українська школа". На заході виступили: Северин О. З., заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель-методист зарубіжної літератури та російської мови Маньківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 Маньківської районної ради. Тема виступу: "Виховання цілісної ноосферної свідомості особистості" та Малигіна Л. М., учитель-методист зарубіжної літератури Черкаського фізико-математичного ліцею (ФІМЛП) Черкаської міської ради. Тема виступу: "Реалізація емоційно-ціннісної змістової лінії на уроках зарубіжної літератури (на матеріалі творчості Ф.М.Достоевського та японських письменників)".

Вчительська самореалізація відмінна від самореалізації представників інших професій, адже вчитель відповідає за тих, кого, за словами персонажа казки Сент-Екзюпері, "приручив". Педагог реалізує себе, тричі: як учитель - на уроці, коли викладає предмет і організує свій урок (як організаційну навчально-продуктивну форму пізнання світу); як творець людини - виховуючи учнів, коли веде їх сходами пізнання світу і; як творець творців - спостерігаючи за внутрішнім зростанням учнів - від думки до думки, від твору до твору, з року в рік. Учитель добре розуміє, що не сума знань, умінь і навичок головне в житті, тому має поставити собі за мету духовно розвивати

особистість школяра. Як учень, так і вчитель повинні долати труднощі і йти до висот духу, від мистецтва слова - до мистецтва життя. Ніщо не можна порівняти із власним творінням духу, бо це є утвердженням людини як творця. Сучасні орієнтації і нові цінності освіти дозволяють зрозуміти виховання як діяльність, котра будується на саморозвитку учня. Сьогодні педагогіка, дійсно, схожа на поезію, вона приваблює мотивом великої загальної єдності світу, де людина, природа, поезія складають нероздільну єдність і цілісність. Психологія допомагає усвідомити зв'язки: "я і світ", "я і учень", "я і творчість" та інші зв'язки (а цей процес нескінченний) - це і означає знайти себе як митця. Вчитель - це перетворювач, це творча особистість, яка глибоко, як поет, відчуває світ і свій зв'язок з ним, яка сприймає себе як частку природи й знаходить в ній явища, споріднені з власною душею; а Поети мають пробуджувати й пробуджують духовність на Землі. Учитель прагне досягти своїх духовних ідеалів і вірить в оновлення, духовне перетворення світу і дитини. Це є принципи, на яких тримається вчительська позиція, педагогічна практика.

Однією із передумов якісної роботи вчителя і ефективності навчання учнів зарубіжної літератури є наявність підручників і навчально-методичних комплектів.

2018-2019 навчальний рік продовжує традиції минулого навчального року - вивчення зарубіжної літератури в 5-9 класах здійснюватиметься за програмою: Світова література. 5-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. - К.:Видавничий дім "Освіта", 2013 зі змінами, затвердженими наказом МОН від 07.06.2017 № 804 (електронний ресурс: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programi-5-9-klas-2017.html>). У 11 класі - за програмами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки від 28.10.2010 № 1021, крім рівня стандарту та академічного рівня зі змінами 2016 року (електронний ресурс: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>). У 10 класі - за оновленою програмою.

Детальний аналіз програм і підручників, навчально-методичних комплектів розміщено в "Методичних рекомендаціях із зарубіжної літератури МОН України".

Виходячи з названих загальних завдань та орієнтуючись на методичну проблему району (міста, ОТГ), методичні кабінети покликані спонукати вчителів ставити відповідні проблеми і перед собою та знаходити їхнє вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бистра А.М. Творчий звіт вчителя світової літератури та російської мови / А.М. Бистра [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/tvorchii-zvit-vchitelya-svitovoyi-literaturi-ta-ro.html>
2. Буряк С.Д. Інтерактивні й нестандартні уроки зарубіжної літератури. С.Д. Буряк, Г.О. Острова. - Харків: ВГ "Основа", 2005.
3. Ковбасенко Ю.І. Літературна освіта в новій українській школі. Із виступу на Всеукраїнській нараді методистів зарубіжної літератури, інтегрованого курсу "Література" (російська та зарубіжна) обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти від 04.06.2018р.
4. Педагогический энциклопедический словарь / Под ред Б. М. Бим-Бада. - Москва, 2003. - 355с.
5. Сучасний урок зарубіжної літератури: пошуки і рішення [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/148.pdf>
6. Шаталова В.В. Новий державний стандарт початкової освіти / В.В. Шаталова [Електронний ресурс]. - Режим доступу: school16.ucoz.ua/class1/porivnjalnij_analiz_derzhavnikh_standartiv_pochatk.doc

Н.М. Степанова,

кандидат філософських наук, методист лабораторії гуманітарних дисциплін комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НОВОГО МИСЛЕННЯ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ПРЕДМЕТІВ

Історія

У Концепції "Нова українська школа" зосереджена увага на одне із найпріоритетніших завдань освіти - формування всебічно розвиненої особистості із високим рівнем інтелекту й духовності, сучасним інноваційним типом мислення, виховання свідомого громадянина-патріота з широким європейським світоглядом і відкритістю до світу, інноватора, людини творчої, яка на основі здобутих знань здатна самостійно мислити, здатна до інновацій і організації власного життя, яка керується у своїй діяльності мотивами відповідальності.

Всі ці завдання можна зреалізувати під час вивчення історії, адже, як шкільний предмет, історія є унікальною, бо впливає на формування системи мислення дитини, надає їй можливість вільно пересуватися в історичному просторі, озброює її знанням історичного досвіду, що в результаті дозволяє правильно оцінювати сучасні політичні, соціальні, економічно-культурні процеси. До того ж, історичні знання сприяють формуванню власної точки зору особи і, разом з тим, вчать толерантно відноситися до думки інших, цінувати й поважати вибір тих, хто поряд.

Таким чином, шкільна історична освіта покликана готувати юнь до самостійного життя у сповненому суперечностей сучасному світі, створює сприятливі умови для взаєморозуміння між людьми, що представляють різні культурні, етнічні й релігійні традиції, допомагає дитині вчитися усвідомлювати себе не лише громадянином певної країни, але й відповідальним жителем Європи та світу.

У 2018/2019 навчальному році чинними будуть програми для учнів 5-9 класів "Історія України. Всесвітня історія. 5-9 класи", затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804 (режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>).

Для учнів 10-11 класів: програми, затверджені наказом Міністерства від 14.07.2016 р. № 826. У багатьох закладах загальної освіти області учителі обрали програму інтегрованого курсу "Історія: Україна і світ. 10-11 класи", яка теж є чинною у 2018/2019 навчальному році (режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>).

Звертаємо увагу учителів, що метою навчання історії, як зазначено в Державному стандарті, є "формування в учнів ідентичності та почуття особистої гідності в результаті осмислення соціального та морального досвіду минулих поколінь, розуміння історії і культури України в контексті історичного процесу". Тому всі історичні процеси, події, явища, факти варто подавати у контексті національної ідентичності із врахуванням світового досвіду.

Навчальні програми позбавлені чіткого розподілу годин, тому у межах загальної річної кількості годин,

визначених у програмі, учителі можуть самостійно визначати час для роботи над кожним розділом програми, але не порушуючи при тому повноти завдань, визначених як результати і зміст навчально-пізнавальної діяльності.

У кожній програмі передбачені практичні, узагальнюючі і підсумково-тематичні уроки. Тематика практичних занять укладена таким чином, аби дати змогу вчителю диференціювати завдання в класі за рівнем складності (від початкового до високого рівня). Рекомендуємо підбирати різнорівневі завдання, щоб на уроці учень / учениця мали змогу навчитися розв'язувати різні види тестів, роботі із різними історичними джерелами, в тому числі і візуальними, роботі із таблицями, особливо синхронними.

Для підвищення ефективності навчання, зокрема розподілу навчального часу, вчителі можуть обрати різні способи викладання матеріалу: по черзі (спочатку викладається предмет "Всесвітня історія", а потім "Історія України"), паралельно, синхронно (у кожній навчальній програмі таблиця синхронізації подана).

Враховуючи, що із історії України здається державна підсумкова атестація у 9 та 11 класах, а також зовнішнє незалежне оцінювання, оцінки, виставлені за різні види завдань, мають бути об'єктивними і коментованими. Оцінка "за зошит", "за оформлення контурної карти", "за історичний словник" може бути виставлена, але більше як заохочувальна, а не прирівнюватися до балу за вид обов'язкової роботи.

Враховуючи мультидисциплінарні підходи щодо організації освітнього процесу у закладах загальної освіти, рекомендуємо під час вивчення всіх курсів історії намагатися використовувати міжпредметні зв'язки, де б при вивченні подій із історії учителі залучали матеріали із літератури, мистецтва, культурології, релігієзнавства тощо, використовували різноманітні тестові оп-ліне програми, елементи STEM-освіти.

2018 рік проголошено Роком культурної спадщини в Європі (відзначається відповідно до рішення Європейського парламенту від 27 квітня 2017 р., 2016/0259(COD)). Окрім цього, у календарі пам'ятних і знаменних дат щороку вказано:

26 вересня - Європейський день мов.

14 жовтня - Покрова Пресвятої Богородиці, День захисника України, День українського козацтва.

9 листопада - День української писемності та мови. День Преподобного Нестора-літописця Печерського.

21 листопада - День гідності та свободи.

Для відзначення цих та інших подій рекомендуємо у першому семестрі 2018/2019 навчального року запланувати і провести тематичні уроки, виховні просвітницькі заходи, інформаційні години спілкування.

У шкільних бібліотеках, медіа ресурсних центрах пропонуємо створити виставки художньої літератури,

фото презентації, позакласні виховні заходи, акції, квести, флешмоби із висвітлення подій вітчизняної та світової історії. Також важливо залучати школярів до збереження та популяризації визначних пам'яток духовної культури українського народу. З цією метою доцільним є створення власних медіа проектів щодо вивчення визначних сторінок історії, де відбувається поєднання знань та творчості учнів і їх наставників.

Шановні колеги, на жаль, урочний час є обмеженим і тому участь у проектах, різноманітних конкурсах, акціях і т.д. можна організовувати як позаурочну чи позакласну роботу. Результати участі учнів Черкаської області у всеукраїнських і міжнародних змаганнях є на високому рівні, але у цій площині ще треба багато працювати.

Так, у IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади із історії (26-30 березня 2018 року, м. Чернівці) диплом II ступеня здобули Велько Катерина, учениця 9 класу Першої міської гімназії (учитель Силенко В.А.), Смілянець В'ячеслав, учень 9 класу Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 11 ім. М.П. Бажана Уманської міської ради (учитель Скомороха О.О.), Попов Максим, учень 11 класу Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів №28 ім. Т.Г. Шевченка Черкаської міської ради (учитель Чорна Т.В.), диплом III ступеня - Якименко Євген, учень 9 класу Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 11 ім. М.П. Бажана Уманської міської ради (учитель Скомороха О.О.).

Учні 3-11-х класів щорічно беруть участь у Всеукраїнському конкурсі "Кришталева сова". У 2017/2018 навчальному році взяли участь 355 учнів, із них 104 учасники вибороли диплом "Золотої сови", 77 - "Срібної сови", 62 - "Бронзової сови".

Учні 5-11-х класів щорічно беруть участь у Міжнародному конкурсі "Лелека". У 2017/2018 навчальному році взяли участь 1043 учні, із них диплом "Золотий Лелека" здобули - 156 учнів, "Срібний Лелека" - 203, "Бронзовий Лелека" і - 313.

У Всеукраїнському конкурсі учнівської творчості "Об'єднаймося, брати мої!" у номінації "Історія і державотворення" взяли участь у III етапі 42 учні і творчі колективи. У IV етапі перемогу здобули Батир Тетяна, учениця 11 класу Богуславецького навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа I-III ступенів - дошкільний навчальний заклад" ім. М.О. Максимовича Золотоніської районної ради (учитель Москаленко Т.М.) та творчий колектив Казка Ліна і Плис Анна, учениці 10 класу Золотоніської гімназії ім. С.Д.Скляренка Золотоніської міської ради (учитель Ковтуненко Л.О.).

Звертаємо увагу, що кількість учасників у загальнонаціональних показниках області дуже не висока, рекомендуємо активізувати роботу із творчими та обдарованими учнями.

Громадянська освіта. Правознавство. Стрімке, неординарне, креативне й інформаційно насичене XXI століття ставить перед освітою вимогу виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти й саморозвитку, уміє критично мислити, опрацювати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання й уміння для творчого розв'язання проблем, а отже вимагає формування життєвих компетенцій учнів, необхідних для забезпечення повноцінного функціонування суспільства та реалізації особистісних інтересів особистості.

Саме тому у шкільний освітній процес повернуто курс громадянської освіти. У 2018/2019 навчальному році учні 10 класів вивчатимуть новий предмет "Громадянська освіта. Інтегрований курс" (режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>).

Цей курс має на меті:

- формування вільної, креативної особистості;
- виховання поваги до людської гідності й дотримання прав людини, демократичних цінностей,

верховенства права, справедливості, неупередженості, рівності;

- виховання толерантності, інклюзії та поваги до культурного різноманіття, різних поглядів, релігій, звичаїв і культур, уміння знаходити порозуміння з іншими людьми;
- розвиток політичної, правової, економічної, соціальної, культурної, медійної грамотності, гнучкості й адаптивності, комунікабельності, готовності до співробітництва, здатності розв'язувати конфлікти й запобігати дискримінації.

Виходячи із мети курсу, зауважуємо, що основними видами роботи на уроці і поза ним мають стати різноманітні активні та інтерактивні форми навчання як-от: рольові та ділові ігри (моделювання відносин, вивчення ситуацій, що уможливають обговорення соціальних проблем і спільне їхнє розв'язання); аналіз документів громадянсько-назвочної тематики; проектування (розробка та реалізація учнівськими командами проектів у місцевій громаді); дискусії з актуальних соціальних проблем; учнівські конференції, збори, круглі столи (обговорення та прийняття рішень, що визначають основні напрямки діяльності); спільні заходи із місцевою спільнотою; он-лайн спілкування (обговорення на форумі, ведення блогів, розміщення інформаційних ресурсів на сайтах, обмін досвідом проектної діяльності тощо); організація рефлексії учнів (обговорення, творчороздуми, бесіди тощо).

Звертаємо увагу керівників закладів загальної середньої освіти, що програма передбачає вивчення курсу лише в 10 класах в обсязі 70 годин на рік (2 години на тиждень) і не може бути "розтягнутою" на 10 і 11 класи (1 год./тиж.).

"Основи правознавства" як предмет у 2018/2019 навчальному році вивчатиметься учнями 9-х класів впродовж одного навчального року в обсязі 35 годин (режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klasiv>).

Для учнів 10 і 11 класів правознавство також може викладатися за умови, якщо оберуть години із розділу "Профільні предмети і спеціальні курси". У такому випадку буде чинною програма "Правознавство. Профільний рівень" (режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>).

Зазначаємо, що учителі правознавства мають постійно стежити за правовими новелами та змінами, як в українському законодавстві, так і міжнародному (у частині тих тем, які викладаються в шкільному курсі правознавства).

2018 рік проголошено в Україні - Роком реалізації правопросвітницького проекту "Я маю право!" (згідно з Указом Президента України від 14 листопада 2017 р. № 361/2017). Звертаємо увагу на популяризацію вказаного проекту і рекомендуємо при плануванні освітньо-виховних заходів на перший семестр 2018/2019 навчального року врахувати, що

20 листопада - Всесвітній день дитини (1959 року - Генеральна асамблея ООН проголосила "Декларацію прав дитини").

1 грудня 1991 року - народ України вільним волевиявленням на Всенародному референдумі підтвердив Акт проголошення незалежності України.

10 грудня - Міжнародний день прав людини. Запланувати із учнями проведення інформаційних хвилин, акцій, флешмобів щодо попередження булінгу, насилля, дискримінації в освітньому середовищі, різноманітні заходи щодо підвищення правової культури всіх учасників освітнього процесу.

КУРСИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ

У 2018/2019 навчальному році у закладах загальної середньої освіти продовжується вивчення предметів духовно-морального спрямування. Ці курси можуть вивчатись за рахунок варіативної складової.

Натепер Міністерством освіти і науки України рекомендовано декілька навчальних програм: "Етика"

(Київ, "Перун", 2005), "Християнська етика в українській культурі" (вид. "Сім кольорів", 2013), "Біблійна історія та християнська етика" (вид. "АСМІ", Полтава, 2011), "Основи християнської етики" (вид. "Літера ЛТД", 2011). Викладання основ християнської етики та інших предметів духовно-морального спрямування в загальноосвітніх навчальних закладах відбувається за умови письмової згоди батьків та за наявності підготовленого вчителя.

Предмети духовно-морального спрямування слід викладати в тісній співпраці з батьками, інформувати батьківську громадськість про особливості християнської етики, давати їм можливість відвідувати уроки і позакласні заходи з предмета.

Увага предметам духовно-морального спрямування в закладах загальної середньої освіти Черкаської області є належною, про що свідчать такі результати.

29-30 березня 2018 року на базі Національного університету "Острозька академія" відбувся XIII Всеукраїнський фестиваль-конкурс "Учитель року предметів духовно-морального спрямування", який проходив під загальною темою "Християнство - духовний вибір українського народу" (до 1030-ї річниці хрещення Руси-України). За результатами конкурсу

згідно із рішенням журі, дипломом переможця I ступеня нагороджено Гладку Олену Миколаївну, учителя етики, мистецтва та історії Смілянського навчально-виховного комплексу "Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа I-III ступенів № 15" Смілянської міської ради Черкаської області.

Із 24 по 27 квітня 2018 року у місті Чорноморськ Одеської області проходив фінальний етап IV Всеукраїнського турніру юних філософів і релігієзнавців, де Черкащину представляла команда "Кворум" - учнів Першої міської гімназії Черкаської міської ради (тренер Силенко В. А.). Команда виборола дипломи III ступеня, а троє учасників отримали індивідуальні грамоти за результативність у боях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція "Нова українська школа" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nus.org.ua/>
2. Навчальна програма для учнів 10 класів "Громадянська освіта. Інтегрований курс" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.

Т.Г. Пахомова,

кандидат педагогічних наук, методист лабораторії гуманітарних дисциплін;

Г.І. Савицька,

методист лабораторії гуманітарних дисциплін комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ІНШОМОВНА ОСВІТА У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Україна перебуває в процесі значних змін. Вони стосуються не лише політичної та громадянської сфери, а й освітнього середовища. Розпочаті реформи за концепцією "Нової української школи" окреслюють нові основні аспекти шкільної іншомовної освіти. На сьогоднішній день постійні зміни в політичній, економічній та соціальній сферах життя суспільства зумовлюють нагальну необхідність удосконалення шкільної освіти, основною метою якої постає максимальна орієнтація на потреби індивідуума. В умовах сучасної глобалізації особливо актуальним є питання високого рівня ефективності процесу вивчення іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах, адже рівень іншомовної грамотності є показником цивілізованості суспільства.

Згідно з концепцією Нової Української Школи та відповідно до рекомендацій Європейського парламенту та Ради ЄС, уміння спілкуватись іноземними мовами є **однією з 10 ключових компетентностей**, якими має володіти випускник школи. Метою іншомовної освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей та задоволення різних життєвих потреб здобувача освіти [2, с. 4]. Завдання вчителя іноземної мови: навчити дітей розуміти усну та письмову мову, представлену в автентичних джерелах; сформувати навички вільно, спонтанно та впевнено спілкуватися іноземною мовою, підбираючи при цьому

лексичні одиниці, а саме слова, вирази та кліше, що найбільшою мірою відповідають стилю та жанру говоріння; навчити школярів створювати письмові тексти будь-якого об'єму, що можуть бути націлені на різноманітні типи аудиторії, правильно застосовуючи при цьому вивчені граматичні структури; розвинути уміння дитини правильно оцінити письмовий текст, написаний іноземною мовою; сформувати певні види компетентності, а саме лінгвістичну, дискурсивну, соціолінгвістичну та прагматичну компетентності.

За ініціативи Міністрів закордонних справ України та Німеччини 2017-2018 навчальний рік було проголошено роком німецької мови в Україні і української мови в Німеччині. Він проходив під гаслом "Зроби наступний крок!" і пропонував насичену **програму: було проведено** багато різноманітних заходів щодо підвищення кваліфікації вчителів та популяризації німецької мови, в тому числі і в Черкаській області.

Одним із перших заходів у галузі підвищення кваліфікації вчителів німецької мови було проведення тижневого методико-дидактичного семінару для вчителів німецької мови за підтримки Goethe-Institut в Україні та Міністерства освіти і науки України. Протягом п'яти днів учасники розглянули актуальні питання викладання німецької мови з використанням цифрових мультимедійних засобів, використання мобільних засобів учнів у проєктній роботі, інноваційних підходів до викладання країнознавства на уроках німецької мови, підготовки учнів до іспитів на рівнях A1 - B2.

Протягом навчального року були проведені методико-дидактичні семінари з проблем: "Сучасні вимоги до планування уроку німецької мови", "Підготовка учнів до олімпіад", інтернет-семінар "Використання сучасних автентичних матеріалів як креативний підхід до вивчення другої іноземної мови", навчальний семінар "Deutsche digitale Kinderuniversität?" ("Німецький цифровий дитячий університет").

Вчителі і учні області продовжували брати участь у проектах Гете-інституту, таких як "Школи - партнери майбутнього", "Міст до вищої освіти в Німеччині", "Європа у школи", "Школа за екологію", цифровий дитячий університет Kinderuni, конкурс для вчителів "Моя школа майбутнього", конкурси для учнів "Наша школа - наша справа" та "Моє улюблене німецьке слово" та ін. Проводились різноманітні заходи і безпосередньо у навчальних закладах: тижні німецької мови, конкурси, фестивалі.

Учитель Канівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 імені Т.Г.Шевченка Оксана Павлівна Сагайдак разом з 22 вчителями з різних областей України брала участь у пілотуванні нового стандарту початкової школи з німецької мови (спільний проєкт Міністерства освіти і науки України та Гете-інституту в Україні). Ще 5 вчителів, які викладатимуть німецьку мову у першому класі, пройшли триденний очний тренінг у м. Біла Церква і отримали доступ до онлайн-платформи Гете-інституту.

1 березня завершився обласний дистанційний конкурс читців поезії Генріха Гейне. Було відібрано 37 конкурсних робіт. Журі відзначило високий рівень виконавської майстерності, гарну вимову, музичне і художнє оформлення відеороликів більшості учасників. Автори шести найкращих робіт отримали дипломи І ступеня, 9 учасників - дипломи ІІ ступеня, 12 - дипломи ІІІ ступеня, ще 10 учасників були нагороджені подяками.

Вчителі області взяли участь у двох великих заходах Гете-інституту: у науковій конференції "CLILIG в Україні - предметно-мовне інтегроване навчання німецькою мовою: можливості, переваги та задачі", метою якої було інформування про новітні розробки щодо інтеграції предметно-мовного навчання у підготовці вчителів іноземної мови, та у Освітньому конгресі "Школа майбутнього - шанси та перспективи", який відбувся 15-16 червня 2018 року і став науковим та, водночас, святковим завершенням Українсько-німецького року мов. Спільно з експертами з Німеччини, Швейцарії та України в рамках Конгресу піднімалися та критично обговорювалися основні аспекти реформи шкільної освіти: спрямованість на компетенції та нові освітні стандарти, цифрове навчання у шкільній освіті, навчання та підвищення кваліфікації вчителів, виклики в професійній освіті.

2018-2019 навчальний рік - рік старту Нової української школи. Вчителі англійської мови чотирьох пілотних шкіл області взяли участь в апробації нового стандарту початкової освіти. Улітку 2017 року учнів вчителів навчали новим методикам роботи, а протягом навчального року вони втілювали ці практики в школах.

У лютому 2018 року розпочалася реалізація програми підготовки вчителів англійської мови, які будуть викладати у перших класах у 2018-2019 н.р.. Програма розроблена Британською Радою в Україні за підтримки Міністерства освіти і науки України і має на меті сприяти професійному розвитку вчителів через рефлексію власної фахової діяльності, а також шляхом самооцінювання та співпраці з іншими вчителями, а також подолати усталені стереотипи щодо ролі учителя у навчально-виховному процесі як ретранслятора інформації та сприяти їхньому усвідомленню власної ролі як організатора процесу навчання, що зосереджує особливу увагу на учінні та навчальних досягненнях учнів. Підвищення кваліфікації містило 5 обов'язкових очних модулів навчання, а саме:

- Розуміння учнів.
- Сприяння розвитку вмінь 21-го століття.
- Планування уроків по-новому.
- Організація уроку.
- Інклюзивне навчання.

732 учителі області взяли участь у денних очних тренінгах у рамках підготовки до впровадження стандартів Нової української школи.

Педагоги, які пройшли 3-денне очне навчання, отримали доступ до онлайн-платформи NUS_English.com.ua. На цій платформі вчителів мають забезпечити не лише теоретичним і практичним матеріалом щодо методик викладання, а й безпосередньо матеріалами для навчання - іграми, відео, завданнями, які можна буде використовувати на уроках. Також вчителі зможуть отримати корисні поради та ідеї щодо організації власного навчального процесу.

Матеріал на платформі включає основні теми, які необхідні вчителю початкової школи:

- lesson planning and classroom management;
- teaching vocabulary, grammar, pronunciation;
- teaching listening, speaking, reading, writing;
- teaching literacy to young learners;
- creating a motivating classroom environment.

Платформа має декілька чітких етапів, після проходження яких вчитель зможе самостійно отримати сертифікат та користуватись матеріалами та ідеями надалі в своїй педагогічній праці. Матеріал на платформі містить більш ніж 20 годин теорії та практики, а також безліч додаткових матеріалів для навчання англійської мови в початковій школі.

Сертифікат онлайн-навчання отримають ті вчителі, які успішно пройдуть мінімум 80% тесту. Якщо результат буде меншим - Британська Рада надасть можливість пройти тест ще раз, адже головне завдання - не покарати за невдалий результат, а допомогти вчителям, дати ще спробу, щоб у кінцевому підсумку вони розуміли вимоги, за якими необхідно працювати з дітьми в Новій українській школі.

Учителям німецької мови запропоновано мовний онлайн-курс з дидактично-методичним компонентом для вчителів початкової школи або онлайн-курс підвищення кваліфікації Deutsch lehren lernen, залежно від мовного рівня учителів.

Очікується, що після проходження підвищення кваліфікації вчителі зможуть замість авторитарної ролі виконувати роль помічника учнів, використовувати новітні підходи до підбору змісту та організації навчального процесу. Також вони розумітимуть суть розвивального, діяльнісного навчання, застосовуватимуть ефективні технології навчання, розвиватимуть у дітей навички та уміння 21-го століття.

Зміни, що відбуваються в освіті, стосуються і викладання іноземних мов. Міністерство освіти і науки України пропонує методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу з іноземних мов. Основна увага цього документа зосереджена на таких питаннях: визначення поняття "компетентність", вимоги до оцінювання досягнень учнів 1 класу з іноземних мов, навчально-методичне забезпечення учнів 1-х класів, аналіз конкурсних випробувань у рамках Всеукраїнського конкурсу "Учитель року 2018" в номінації "Німецька мова", оцінювання навчальних досягнень учнів та ведення шкільної документації, організаційні питання, а також "Методичні рекомендації щодо формування оцінювання учнів 1 класу та алгоритм діяльності вчителя щодо його організації".

Зупинимось на організації навчально-виховного процесу та оцінюванні учнів 1 класу з іноземних мов [4, с.12].

Під час навчання першокласників мови вчитель повинен враховувати відсутність попереднього навчального досвіду у маленького учня, а тому спиратись на досвід, набутий ним у дошкільний період (уміння

розглядати й обговорювати зображене на малюнках; навички розмальовувати, вирізати, клеїти, ліпити, співати, танцювати, розповідати вірші, виконувати фізичні рухи, розігрувати короткі сценки тощо).

Гра є природним середовищем спілкування дітей. Для набуття первинного іншомовного комунікативного досвіду варто застосовувати різноманітні ігрові завдання. Використовуючи гру на уроці, вчителю потрібно чітко розуміти той дидактичний результат, який планується отримати. Але цей результат не може бути мотивом для діяльності дитини. Гра повинна змінювати взаємини між дітьми й дорослим учителем: учителю бажано шукати можливість грати разом з дитиною тому, що атмосфера гри руйнується під оком стороннього спостерігача.

Для ефективного іншомовного навчання учнів і для розвитку різноманітних здібностей дитини засобами іноземної мови слід враховувати потреби учнів з різними стилями сприйняття: аудіалів, вербалів, візуалів та кінестетиків. Тому вчителю рекомендується використовувати різноманітні навчальні стратегії та стилі навчання, що допомагають кожному учневі усвідомити свій потенціал і проявити себе.

Навчання через прямий досвід (Total physical response) є адекватним підходом для іншомовного навчання значною мірою залежить від обсягу і якості абстракції. Цей підхід передбачає, що дитина має фактично зробити або зобразити за допомогою пантоміми те, що вона говорить або чує.

Психолінгвісти стверджують, що на рецептивному етапі вивчення ІМ "успішність оволодіння іноземною мовою значною мірою залежить від обсягу і якості матеріалу, що пропонується учням для сприйняття на слух", використання сюжетних історій або коміксів з урахуванням вікових можливостей учнів забезпечує їх достатнім рецептивним досвідом іншомовного спілкування. Метод розповідання історій (Storytelling) надає можливість для "занурення" дітей в іншомовну атмосферу, для ознайомлення зі світом. Робота над історіями у початковій школі виробляє звичку до прослуховування, а потім і до читання і, таким чином, закладає основу для занять на подальших етапах вивчення ІМ.

Для кращого засвоєння слів, фраз, усього тексту "історії" пропонується сюжет розмальовувати, зобразити на макеті, виготовити з пластиліну, паперу, розіграти за допомогою ляльок. При цьому нічого спеціально не заучується напам'ять. Діти відтворюють стільки, скільки самі зможуть: спочатку з допомогою дорослих, а потім самостійно. Є багато видів театру для дітей (тіньовий, настільний, пальчиковий, іграшковий тощо), і зазвичай прийоми театру забезпечують можливість розіграти найрізноманітніші елементарні комунікативні ситуації відповідно до віку дитини.

Значення ритміко-пісенного матеріалу у формуванні виразності та емоційності мовлення молодших школярів важко переоцінити. Крім сприяння формуванню фонетичних та інтонаційних іншомовних навичок, ритмічність та наявність близьких до дитячого сприйняття образів розвиває здібність утримувати в пам'яті слова, словосполучення, забезпечує швидке їх запам'ятовування, що, в свою чергу, сприяє розвитку такої психічної функції, як пам'ять.

Перед тим, як розпочати читання й письмо, потрібно створити необхідну базу: навчити дитину артикулювати й розпізнавати звуки, щоб було що позначати літерами, навчити певної кількості іншомовних слів, щоб було що прочитати і записати. А тому навчання літер та формування первинних навичок письма варто розпочинати після початкового усного курсу.

Варто згадати, як наші діти навчаються читати рідною мовою. Вони вимовляють букву за буквою, потім складають їх у слова. Такий спосіб навчання читанню є близьким для українських дітей. За таким же принципом працює метод фоніксів, який навчає "прочитувати" літери,

іншими словами - вимовляти найхарактерніший для тої чи іншої літери звук, який вона продукує. Треба продумати презентацію кожної букви, а також відповідного слова-символу, перший звук якого співпадає зі звуком букви. У такий спосіб діти навчаються звукобуквеним відповідностям, знання яких їм допоможе у формуванні первинних навичок читання простих односкладових слів уже в першому класі. Ігри з картками-фоніксами, з розрізною абеткою сприятимуть вивченню учнями відповідей "буква-звук", навчать першокласників вимовляти слова по звуках, а згодом, об'єднуючи їх, прочитувати слова в цілому. Вимовляння слів по звуках сприятиме також фонетично усвідомленню написання перших слів.

Зауважимо, що діти шестилітнього віку навчаються читати не за пра-вилами, а за аналогією, тому після вивчення усіх звуків, що позначаються буквами, їм варто пропонувати завдання на читання слів, що римуються. За допомогою попередньо засвоєних в усній та графічній формі слів учні намагатимуться читати елементарні речення, які можна укласти з ними та відтворювати на письмі - за зразком.

Оцінювання навчальних досягнень з іноземних мов учнів 1 класів

здійснюється відповідно до загальних орієнтовних вимог до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. Воно є словесним і не допускає заміни оцінок іншими зовнішніми атрибутами (зірочками, смайликами тощо), оскільки вони лише підміняють бальну форму. Оцінювання має переважно формувальний характер. Такий характер оцінювання можна забезпечити використанням мовного портфоліо, основна суть якого полягає в тому, щоб показати все, на що здібні учні. Через твердження "Я знаю", "Я вмю" акцентуються навчальні досягнення учнів, розвивається здатність до самооцінювання, поступово збільшується відповідальність за власне навчання.

Під час іншомовного навчання у 1 класі вчитель повинен розуміти, що на відміну від більш дорослої аудиторії, молодші школярі потребують оцінки не стільки результату, скільки процесу навчання. Кожен учень має власний стиль і темп навчання. Тому важливо усвідомлювати, що навіть вербальне оцінювання учня вчителем не повинне стати причиною заниженої самооцінки молодшого школяра, що неминуче позначається на його навчальній мотивації й успішності.

Під час організації навчання взагалі й контролю в 1 класі зокрема важливо створювати для учнів ситуацію успіху. Навіть невеличке досягнення надихає дітей. А вчитель, звичайно, завжди може знайти можливість запропонувати таку ситуацію, дати таке завдання, щоб навіть найслабший учень міг вирізнитися з кращого боку; дуже важливо похвалою відмітити навіть ледь помітне просування уперед: "Добре! Твоя буква А зараз набагато краща".

Діти дуже чутливі до оцінювання їх учителем. Молодші школярі мають характерну особливість сприймати оцінку за виконання якогось завдання як оцінювання себе, а тому негативну оцінку вони розуміють як вияв негативного ставлення до себе з боку вчителя.

Враховуючи цю вікову особливість, а також важливу роль початкової школи як "стартового майданчика" для того, щоб задати правильну "траєкторію польоту" не тільки у навчальній діяльності, а й в особистісному розвитку, вчителю бажано використовувати систему змістовної оцінки, яка на етапі 1 класу має включати два обов'язкових компоненти:

- 1) доброзичливе ставлення до учня як до особистості;
- 2) позитивне ставлення до зусиль учня, спрямованих на розв'язання задачі (навіть якщо ці зусилля не дали позитивного результату).

Досвід показує, що у роботі з молодшими школярами виправдовує себе система, за якою вони одержують тільки позитивну оцінку. Це дає можливість підтримати слабких учнів, запропонувавши їм легше завдання, тобто оцінюються зусилля кожного, враховуючи індивідуальні здібності.

Інші компоненти змістовної оцінки, такі як конкретний аналіз допущених учнем помилок і труднощів, що постали перед ним, та конкретні вказівки про те, як покращити досягнутий результат, не є предметом розгляду в 1 класі, але стають актуальними на подальших навчальних етапах у початковій школі.

У процесі засвоєння знань для першокласника важливе значення має становлення елементів рефлексії, спрямованих на спостереження своїх дій та дій однокласників, осмислення своїх суджень, дій, учинків з огляду на їх відповідність меті діяльності, оскільки початкові навички рефлексії як особистісного новоутворення в повному обсязі мають сформуватися тільки наприкінці молодшого шкільного віку.

Слід зазначити, що здатність до персональної (автономної) рефлексії в дітей 6-7 років є достатньо обмеженою, але можливості для її розвитку актуалізуються в груповій формі. Умовою розвитку рефлексії в цьому віці є включення дитини у взаємодію з наступним (ретроспективним) відтворенням фактичних актів дій та комунікацій у контексті особистісного та спільного значення. Таким чином закладаються основи для самоспостереження і спостереження, які виводяться на рефлексивний рівень у майбутньому. Спонукають до рефлексії запитання: "Про що нове дізнався на уроці?", "Що привернуло твою увагу?", "Що нового у спілкуванні?", "Що тебе найбільше схвилювало (що нового в емоціях)?"

Отже, будучи другим рівнем цілісності рефлексії (на якому дитина відображає, усвідомлює, розуміє),

запитання породжують у дітей перший (відображувальний вищеленоувальний) рівень цілісності рефлексування-фіксації, а самі запитання для дітей мають значення як насиченість середовища рефлексивними зразками. При цьому треба уникати запитань "Що сподобалось?", "Що не сподобалось?" без попередньої операціоналізації цього узагальнення. Такі рефлексивні дії здебільшого мають вбиратися дитиною у збагаченому середовищі самостійно, ніж їх треба навчати.

Таким чином, у шестирічному віці рефлексія не може бути автономною, для її розвитку потрібно задіювати форми і процедури групової рефлексії, розподілені між дорослим, групою і дитиною. Доступ до рефлексії (точніше, можливості її розвитку на етапі 1 класу) забезпечують такі чинники, як група, учитель, що спрямовують дітей у напрямку порівняння будь-яких дій, досягнень групи аж до можливості порівняння їх зі своїми. Психологи твердять, що такі порівняння не повинні закріплюватися вчителем у лінійній логіці "добро - зло", оскільки фактично двомірні оцінки є забороненими, тому перспективою порівнянь є оцінки з різних позицій, з різних основ (як мінімум з трьох). У такий же спосіб оцінки відбуваються через позиціонування. Придумування відповідей, оцінка дій з учнівської, батьківської, вчительської, директорської позицій має інтенсифікуючий ефект, тобто діти можуть дати неочікувано продуктивну відповідь і стати носіями переживання катарсису від відкриття. Під час навчання у 1 класі дитину орієнтують у другому рівні цілісності рефлексії на рівні феноменологізації: "пам'ятаю", "згаду", "забув", "хвилююсь" тощо. Формули вчителя "обійmemo", "погладимо", щоб ніхто не хвилювався, створюють потенціал перетворення феноменологізації в автономний саморегулятив.

Пропонуємо зразок Свідоцтва досягнень учня 1 класу, що буде заповнювати вчитель іноземної мови [4, с.23]:

Характеристика особистих досягнень	Має значні успіхи	Демонструє помітний прогрес	Досягає результату з допомогою вчителя	Потребує значної уваги і допомоги
Іноземна освіта				
Розпізнає знайомі слова у супроводі малюнків, наприклад, у книжці з малюнками, де використовується знайома лексика				
Розуміє просту особисту інформацію (ім'я, вік, місце проживання, країна походження), а також розуміє запитання на цю тему, спрямовані безпосередньо та особисто				
Продукую короткі фрази про себе, надаючи базову персональну інформацію (ім'я, адреса, родина)				
Пише короткі фрази для надання базової інформації (ім'я, адреса, родина) в анкеті або записці. Використовуючи словник				
Вживає найпростіші ввічливі форми вітання, прощання, подяки, прохання				

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Європейське мовне портфоліо :методичний посібник [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.libra-terra.com.ua/userfiles/pdf/metod/euro_portfolio.pdf
2. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303>
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. - Київ: Ленвіт, 2003. - 273 с.
4. Іноземні мови. 1-4 класи: типові освітні програми та методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2018/2019 навчальному році/ Укладач М.Н.Шопулко. - Харків: Вид-во "Ранок", 2018. - 80 с.

5. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 5 - 9 класи. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf>

6. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 5 - 9 класи. [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

https://osvita.ua/doc/files/news/589/58921/inozemni-movi-10-11-19_09_2017.pdf

В.М. Шемшур,

завідувач лабораторії-центру інформаційних технологій комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради";

Б.С. Безпоясний,

методист лабораторії-центру інформаційних технологій комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ПРІОРИТЕТНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ

Основними напрямками діяльності лабораторії-центру інформаційних технологій є розробка та запровадження дистанційних форм і методів навчання з метою забезпечення неперервності в навчанні вчителів інформатики в до і післякурсів період, підготовка педагогічних кадрів та науково-методичний супровід впровадження в 2-4 класах в інваріантній складовій пропедевтичного курсу "Інформатика 2-4 клас", організація та проведення масових заходів з вчителями та учнями.

Важливим етапом у вивченні інформатики є участь учнів у Всеукраїнських учнівських олімпіадах з інформатики та інформаційних технологій. Приємно відзначити, що цього року учень Золотоніської спеціалізованої школи №2 інформаційних технологій Золотоніської міської ради Васильчук Максим (учитель - Граб Надія Валеріївна) здобув II місце у IV етапі Всеукраїнської олімпіади з інформаційних технологій; учень Черкаського фізико-математичного ліцею Черкаської міської ради - Добровольський Іван (учитель - Бобкова Наталія Олександрівна) здобув III місце в IV етапі Всеукраїнської олімпіади з інформатики.

Принагідно зазначимо, що для поглиблення знань у галузі інформаційних технологій та з метою якісної підготовки учнів області до олімпіади з ІТ створена та функціонує "Ліга юного інформатика". Учасники спільноти мають доступ до відеоуроків, майстер-класів та цікавих джерел для підготовки до олімпіад та конкурсів з ІТ. Активні учасники Ліги показують якісний рівень підготовки на всіх етапах Всеукраїнської олімпіади. Адреса спільноти: <https://goo.gl/zGf4mk>.

Корисними для використання на уроках та в позаурочній діяльності є сервіси "хмарних технологій" Google: обліковий запис Google, Google Chrome, Google Фото, Google Таблиці, Google Форми, Google Документи, Google Календар, Google Малюнки, Google Keep, Google+: спільноти, колекції, події, G Suit for Education, віртуальний клас Classroom, Google Sites, Google Карти, Google Мої карти. Під час практичних робіт доцільно розглядати планування роботи з використанням Google календарів, організацію Контактів Google для оптимізації роботи, можливості використання перегляду вулиць та створення фотосфер, геоолокаційні інструменти, програму Місцеві експерти, культуру спілкування у соціальних мережах, організацію взаємодії у віртуальному класі Classroom, безпеку в Google Chrome, середовище оновлених Сайтів Google (додавання та редагування сторінки сайту, створення сторінки-лендінгу, налаштування макету сайту та його зовнішнього вигляду). З хмарними технологіями більш детально можна ознайомитися за посиланнями: <https://sites.google.com/view/cikpo/тренінг> та <https://plus.google.com/communities/104432969346660912374>.

Зазначимо, що для забезпечення навчання в міжкурсовий період вчителів інформатики області лабораторією використовується дистанційна мережева спільнота "Спільнота вчителів Черкащини".

Використовуючи соціальні сервіси WEB 2.0, здійснюється в післякурсів період консультування вчителів початкових класів, які викладають предмет "Інформатика" в 2-4 класах, забезпечується самоосвіта педагогічних кадрів шляхом використання хмарних технологій (служби Google, WindowsLive, Padlet тощо).

Під час проходження атестаційних курсів основна увага у фаховому компоненті приділяється програмуванню та новим сучасним мережевим технологіям. Так, вчителі інформатики розробляють дидактичні матеріали, інтерактивні вправи, мережеві дистанційні уроки з окремих тем програми, використовуючи так звані "Хмарні технології". Їх використання зумовлює наповнення мережевої бібліотеки уроків з інформатики для учнів ЗНЗ. Ознайомитись з ними та використати їх можна за таким посиланням: <https://sites.google.com/site/posvck/> та <https://sites.google.com/view/cikpo/kurpsi>

Протягом року систематизовано та поповнено банк ліцензійних та вільних програмних засобів навчального призначення для їх використання в навчальних закладах області під час викладання предмета "Інформатика. 2-4 класи".

Організовано та проведено курсову підготовку **301-го вчителя** початкових класів для впровадження Державного стандарту початкової школи (курс "Інформатика. 2-4 класи").

З метою підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів до олімпіади з інформатики створено та підтримується сервер автоматизованої системи перевірки еjudge. Система еjudge також використовується при проведенні II та III туру Всеукраїнської олімпіади з інформатики.

У рамках формування єдиного освітнього простору регіону на сайті лабораторії в розділі вебіари: <https://cit.cikpo.edu.ua/index.php/vebinary> постійно проводяться вебіари та веб-конференції з інформатики. Матеріали конференцій, відеозаписи та сертифікати учасників постійно розміщуються на відповідній сторінці.

З метою організації дистанційної інформаційної, консультативної та навчально-методичної роботи з вчителями, проведення олімпіад, конкурсів серед учнівської молоді активно використовується можливість мережевого засобу - форуму <https://cit.cikpo.edu.ua/index.php/forum/index>

Зазначимо також, що у цьому році проводився VII Конкурс на кращий веб-сайт закладу освіти. Конкурс проводився Інтернет Асоціацією України та Міністерством освіти і науки України. За результатами був складений рейтинг українських навчальних закладів середньої освіти - учасників конкурсу на кращий веб-сайт закладів освіти. Згідно з підсумками рейтингу, до числа кращих в Україні увійшли веб-сайти Черкаської гімназії № 9 ім. О.М.Луценка Черкаської міської ради (<http://gym9.ch.ua>) та Станції юних туристів м. Умані (<http://umansutur.at.ua>).

Цього року в Міжнародному конкурсі з інформатики та комп'ютерної вправності "Бобер" взяли участь 2198

учнів 2-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів області, з них відмінні сертифікати отримали 529 учнів, добрі - 841 учень. Особлива подяка Черкаській спеціалізованій школі №17 І-ІІІ ступенів Черкаської міської ради - 279 учасників.

В школах області діє всеукраїнський проект "Впровадження IT-курсів для викладання в навчальних закладах", спільно з міжнародною академією "CISCO" відкрито 5 академій "CISCO" в області (<https://www.kpi.kharkov.ua/ukr/informatsijni-tehnologiyi/akademiya-cisco/>). Широко впроваджується Всеукраїнський проект "CODE CLUB UA", який забезпечує методичну підтримку викладання предмета "Інформатика" (https://codeclub.com.ua/teacher_registration/). Всеукраїнський проект з безкоштовного навчання основам програмування "Technology Nation" діє протягом року в області (<https://brainbasket.org/technology-nation/>). Впровадження курсу "Інтернет речей" у навчальних закладах області (міжнародний) відбувається у співпраці з академією "CISCO". 17 навчальних закладів області в червні взяли участь в першому Всеукраїнському чемпіонаті по Minecraft завдяки обласній програмі "Програмування та алгоритмізація в середовищі Minecraft" (<http://stemschool.biz/yak-vzyati-uchast>

Компетентнісні задачі з інформатики можна розглядати як тип технологічних задач, для яких обов'язковим є застосування IT, як засобу їх розв'язування.

Учителі також можуть вибудовувати найбільш прийнятний для конкретного навчального закладу або класу підхід до навчання. В оновленій навчальній програмі відсутня запропонована кількість часу на вивчення кожної теми, тому учитель має створити умови для забезпечення рівня навчальних досягнень учнів, зазначеного у програмі з кожної теми. Разом з тим зауважимо, що кількість часу, виділеного для алгоритмізації та програмування не може бути меншою 40% часу навчальної програми.

Під час викладання інформатики в усіх класах вчитель самостійно добирає засоби та методи подання навчального матеріалу, визначає форму проведення практичних робіт (робота з елементами досліджень, спільна робота в Інтернеті, проектні роботи, практикуми тощо). Використовувати в процесі навчання інформатики можна тільки те програмне забезпечення і навчально-методичну літературу, яку рекомендовано або схвалено МОН України.

У 2018-2019 навчальному році шкільний курс "Інформатика" матиме таку структуру:

Класи (рівні)	Рік затвердження програми	Посилання
Основна школа (5-9 класи)		
5-7	2017	https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/8-informatika.docx
8-9	2015	https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/programa-informatika-5-9-traven-2015.pdf
Поглиблене вивчення інформатики		
8-9	2016	https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/informatika.pdf
Старша школа (10 клас)		
Рівень стандарту	2018	https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/informatika-standart-10-11.docx
Профільний рівень		https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/01/10-11-profilniy-riven.docx
Старша школа (11 клас)		
Рівень стандарту	2017	https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/1-informatika-standart-10-11-final.doc
Академічний рівень		https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/inf-ak.pdf
Поглиблене вивчення		https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/inf-pogl.pdf
Профільний рівень		https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/prof-riven.pdf

u-pershomu-vseukrainsk/). Черкаська область бере активну участь в програмі "Школи Microsoft", що дає змогу отримати статус "Експерта" в міжнародних освітніх програмах "Microsoft Showcase School" - зареєстровано 15 шкіл області (<https://www.microsoft.com/uk-ua/education/school-leaders/showcase-schools/default.aspx>).

В червні 2018 року на базі КНЗ "ЧОІПОП ЧОР" проведено міжрегіональний екзаме́н (Черкаська, Сумська, Полтавська області) з теми "Основи апаратного та програмного забезпечення ПК" з метою відкриття в навчальних закладах мережевої академії "Cisco" - 8 вчителів із 3 областей України взяли участь у заході.

У новому навчальному році наша мета, зі слів Олександра Лісовського, автора освітнього проекту The Future, полягає у тому, щоб "побудувати спільноту вчителів інформатики та забезпечити наших дітей знаннями, які допоможуть їм обрати цікавий напрямок розвитку. Бо успіх - це наполеглива праця та розуміння потреб майбутнього".

Особливу увагу потрібно звернути на те, пріоритетними напрямками навчання сьогодні є **проектна діяльність та компетентісно-орієнтований підхід**. Компетентісні завдання та проектна діяльність мають застосовуватися через увесь навчальний курс інформатики.

Звертаємо Вашу увагу, що з нового навчального року вступає в дію нова програма з інформатики для 10-11 класу. Програма розрахована на вивчення інформатики в 10-11 класах загальноосвітніх навчальних закладів як вибірково-обов'язкового предмета навчального плану в обсязі до 105 годин, з яких 35 годин складає інваріантний базовий модуль. Реалізація змісту освіти, визначеного Державним стандартом, забезпечується вибірково-обов'язковими предметами "Інформатика" "Технології" "Мистецтво". Із запропонованого переліку учень має обрати два предмети: один - у 10-му класі, інший - в 11-му класі або одночасно два предмети в 10-11-х класах (у такому разі години, передбачені на вибірково-обов'язкові предмети діляться між двома обраними предметами).

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, вибірково-обов'язковий курс "Інформатика" вибудовується за **такими предметними змістовими лініями:**

- інформаційні технології в суспільстві;
- моделі і моделювання, аналіз та візуалізація даних;
- системи керування базами даних;
- технології опрацювання мультимедійних даних;
- сервіси інформаційно-комунікаційних мереж.

Зміст навчання має чітко виражену прикладну спрямованість і реалізується переважно шляхом застосування практичних методів і форм організації занять.

Також на уроках інформатики рекомендуємо обов'язково ознайомлювати учнів із ресурсами для самоосвіти (враховуючи вікові особливості).

Перелік деяких електронних ресурсів для самоосвіти учнів:

<http://innovationslab.com.ua/>;
<http://www.ed-era.com>
<http://universinet.org/games>
<https://www.playcodemonkey.com/>
<http://www.lingva.ua>
<http://disted.edu.vn.ua/>
<http://e-pidruchnyky.net/>
<http://itknyga.com.ua>
<https://blockly-games.appspot.com/>
<http://codeclubua.org/>

З метою реалізації практичної спрямованості курсу інформатики, незалежно від профілю навчання, віку учнів комп'ютерна техніка повинна використовуватися на кожному уроці інформатики. Під час проведення всіх навчальних занять з інформатики здійснюється поділ класів на дві групи, за наявності в кожній групі не менше 8 учнів (наказ МОНУ № 128 від 20.02. 2002 "Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах").

Під час організації навчально-виховного процесу і оснащення навчального середовища в кабінеті інформатики слід користуватись Листом МОН України № 1/9-497 від 17.07.2013 "Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань створення безпечних умов для роботи у кабінетах інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій загальноосвітніх навчальних закладів".

Всю необхідну документацію для кабінету інформатики та ІКТ можна завантажити на порталі "Профільна освіта. Черкаська область" або за посиланням: <https://goo.gl/4X53Lx>.

Рекомендуємо у 2018-2019 н.р орієнтувати роботу методичних об'єднань вчителів інформатики на:

- 1) системну та цілеспрямовану роботу щодо розвитку фахової компетентності вчителів інформатики;
- 2) щорічне навчання вчителів інформатики на різноманітних тренінгах, майстер-класах, практикумах з метою систематичного оновлення фахових знань;
- 3) роботу щодо запровадження електронного портфоліо вчителів інформатики, створення авторських та тематичних блогів вчителів;
- 4) розбудову районних та міських освітніх он-лайн ресурсів з метою розвитку віртуальних педагогічних спільнот;
- 5) залучення вчителів інформатики до участі в конкурсах, фестивалях, виставках;
- 6) щорічне підвищення рівня фахової підготовки вчителів інформатики, використовуючи для цього різні форми навчання;
- 7) забезпечення проведення тренінгів з методичних питань викладання інформатики в початковій школі;
- 8) проведення майстер-класів, тренінгів та практикумів для вдосконалення навиків алгоритмізації та програмування як учнів, так і вчителів;
- 9) розвиток дистанційної форми навчання для вчителів інформатики;
- 10) продовження роботи віртуальних методичних об'єднань вчителів інформатики, подальшу розбудову веб-ресурсів, створених на підтримку їх діяльності
- 11) продовження роботи творчих майстерень вчителів інформатики, започаткування роботи авторських майстерень в он-лайн форматі;
- 12) узагальнення передового педагогічного досвіду роботи кращих вчителів інформатики;
- 13) направлення діяльності учнів у позаурочний час для розвитку їх творчого потенціалу, креативного мислення, використовуючи для цього гурткову роботу, участь у різноманітних конкурсах, турнірах, олімпіадах з інформатики та ІКТ.

Бажаємо у новому навчальному році вчителям бути активними, творчими та креативними.

В. С. Кудін,

завідувач лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ОРГАНІЗАЦІЯ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: МОТИВАЦІЯ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПІДТРИМКА УЧНІВ

Сучасна державна освітянська політика декларує необхідність виховання молоді, що готова самовіддано розбудовувати Україну як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, що знає і вміє цивілізовано відстоювати свої громадянські права, що виконує обов'язки, сприяє громадянському миру і злагоді в суспільстві, успішно самореалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, носій української національної культури. Саме на заклади загальної середньої освіти, окрім власне навчальних завдань, покладається функція формування в учнів здатності

мати стійку громадянську позицію, вміння жити в рівноправному суспільстві. Більшість зазначених положень можна ефективно реалізовувати шляхом залучення школярів до органів учнівського самоврядування - педагогічної технології, яка сприяє розвитку громадянських якостей дитини в системі демократичних взаємин виховного процесу на принципах самореалізації, самодіяльності та самодостатності особистості.

Сьогодні нам бракує саме компетентного досвіду участі у суспільно-політичних процесах в країні. Тому є необхідність створити нам, дорослим,

умови для того, щоб наші діти мали можливість набути цього досвіду. Такі завдання суспільства вимагають нових підходів до виховання, виявлення і розвитку здібностей лідера, адже лідер у школі – це майбутній політик чи бізнесмен, якому вирішувати як щоденні, так і масштабні завдання, які ставить суспільство у час глобалізації світу. Успіх України на світовій арені закладається сьогодні у школі лідерства – шкільному самоврядуванні. Адже наш час потребує лідерів нової формації: компетентних, відповідальних, здатних мислити неординарно, які уміють співпрацювати з різними людьми. Проблема виховання таких молодих людей – це проблема підготовки людини майбутнього, людини, яка відповідає вимогам ХХІ століття. Саме про такі підходи і зміни в освіті йде мова у Концепції Нової української школи.

Участь лідерської спільноти у всеукраїнських, обласних форумах, зборах забезпечує систематичну роботу з розвитку громадянських компетентностей учнів. Лідери вчаться співпрацювати на рівні з дорослими, висловлювати свою точку зору, пропонувати шляхи вирішення тих чи інших проблем у суспільстві. Неабияку роль щодо формування відповідального громадянина відіграють зустрічі з представниками Української Академії Лідерства, які працюють на всеукраїнських зібраннях лідерів учнівського самоврядування. Вони уміло передають свої знання і досвід підростаючому поколінню, а учні бачать наскільки їхні майже однолітки уміло використовують свої уміння. Делегація лідерів учнівського самоврядування Черкащини, побувавши на саміті проактивних "Б.У.М.", вкотре переконалась, що усьому необхідно навчатись, як самим дітям, так і дорослим. Адже саме від бажання і вміння дорослих допомогти реалізувати лідерський потенціал залежить і кінцевий результат будь-якої справи. Навчити учнів уміло висловлювати свої думки, грати за певними правилами цивілізованого суспільства це і буде їхній успішний старт у житті.

Однак для максимізації успішності даної технології, необхідне включення усіх суб'єктів освітнього процесу. На жаль, слабка інформаційна робота педагогів, відсутність позитивних стимулів та мотивів до самоорганізації школярів не дають повноцінно функціонувати органам учнівського самоврядування, або взагалі призводять до їх знищення.

Мотивація до самоорганізації – одна з важливих умов реалізації завдань, викладених у Концепції Нової української школи. Вона не лише сприяє розвитку лідерських здібностей, підвищенню авторитету серед однолітків та педагогів, але і є рушійною силою утворення та функціонування органів учнівського самоврядування в цілому. Мотив – це внутрішнє спонукання особистості до того або іншого виду діяльності, пов'язане із вирішенням певної проблеми. Такого роду заходи спонукують молодь до активної громадянської позиції і до участі у процесі прийняття рішень на рівні з дорослими. Саме для цього створена у 2018 році Національна дитяча рада при Уповноваженому Президента України з прав дитини Миколі Кулебі. До складу ради увійшли представники учнівського самоврядування закладів загальної середньої освіти та інтернатних закладів України. Рада почала свою роботу із зустрічі з мотиваційним спікером світу Ніком Вуйчічем. Саме він мотивував дітей до плідної роботи щодо попередження булінгу в учнівському середовищі. Відтак у 2018-2019 навчальному році обласною Лігою старшокласників підхоплено пропозицію Національної дитячої ради щодо відеороликів "STOP булінг" з метою створення в

закладах освіти комфортного та безпечного середовища.

На саміті проактивних "Б.У.М." (Бажай. Удосконалюй. Мотивуй) піднімалося питання попередження дитячої смертності на дорогах України, адже наша держава посідає перше місце в Європі та 10 місце в світі щодо цього. Тож на звітно-виборчій конференції Ліги старшокласників Черкащини був проведений хакатон з напрацювання пропозицій щодо профілактичної роботи у цьому напрямку. А у Плані спільних дій на 2018 рік є необхідність врахувати пропозиції озвучені лідерами.

Протягом минулого року старшокласники області плідно працювали у питаннях співпраці з дітьми з особливими освітніми потребами. На всеукраїнському форумі лідерів учнівського самоврядування були презентовані кращі практики з організації цієї роботи в Україні. На Черкащині ми працюємо у даному напрямку й організували проведення свята для дітей з особливими освітніми потребами "На Святого Миколая щира усмішка засяє". Для цієї категорії дітей було організовано концерт, майстер-класи та вручені солодкі подарунки. Тож і в наступному році продовжується робота у даному напрямку.

Щодо розвитку і підтримки учнівського самоврядування у закладі освіти необхідно зазначити, що адміністрація та педагогічний колектив школи мають бути єдиними у своїх поглядах стосовно необхідності діяльності органу учнівського самоврядування, його ролі та функцій. Аби підштовхнути школярів, активізувати їх бажання консолідуватися та утворити органи особистого управління, слід вжити наступні заходи мотивації:

1) створити та постійно підтримувати позитивний імідж органів учнівського самоврядування (відсутність негативних чи скептичних висловлювань педагогів стосовно доцільності самоорганізації школярів, здійснення психологічного, а надто – фізичного, тиску на лідерів, які прагнуть до самоврядування);

2) впровадити та слідувати принципам толерантності, терпимості, демократизму, свободи слова та особистих переконань;

3) надати реальні права, повноваження та обов'язки органам учнівського самоврядування; створити умови для фактичного їх використання; знехтувати бажаннями окремих педагогів мати фіктивне, недієздатне учнівське утворення, що існує лише "на папері";

4) провести змістовну інформаційну політику, спрямовану на поширення серед школярів відомостей про важливість самоврядування учнів в контексті гуманізації освіти, розбудови демократичної України, вихованні патріотично-налаштованої молоді, шляхом залучення лідерів інших навчальних закладів, демонстрації виступів політичних діячів і представників громадськості, що спонукують до цього;

5) продемонструвати відсутність негативного взаємозв'язку лідерської діяльності школяра з оцінками поточного й семестрового контролю; погроз педагогів помститися чи психологічно принизити учня під час та поза начальним процесом за висловлення думки (діяльності), що іде у розріз із баченням першого;

6) забезпечити надійну організаційно-методичну підтримку школярам, що прагнуть до створення органів учнівського самоврядування; визначити педагогів-радників, що відповідатимуть за відповідні напрями діяльності, з числа відносно молодих за віком, що є зацікавленими в просуванні обраним вектором, користуються повагою серед учнів, заснованою на особистих та професійних

якостях, а не на залякуванні чи авторитарно-тиранічних засадах;

7) сформулювати та постійно додавати позитивні стимули участі школярів в органах особистого управління, урізноманітнювати форми та методи заохочення, мобілізуючи для цього усі можливі ресурси. Комплексне упровадження зазначених заходів із формування мотивації надасть змогу найбільшою мірою спрямувати школярів до самоорганізації, до бажання і включення лідерів до процесу прийняття рішень на рівні дорослих.

На саміті презентувалися кращі практики створення молодіжних ради при об'єднаних територіальних громадах та селищних радах. Необхідною умовою розбудови наших громад є використання лідерського потенціалу старшокласників та молодих людей. Таким чином, правильна мотивація, створена педагогічним колективом та прийнята шкільним колом, дозволяє активізувати учнівську громаду до створення органів власного самоврядування, що уособлюють демократичну та самодіяльну атмосферу, захищають права всіх учасників колективу, сприяють формуванню у них громадянськості, організаторських якостей, допомагають педагогічному колективу в організації навчально-виховної діяльності, виступають її ініціаторами. Створення позитивного іміджу органу самоуправління, що базується на загальнолюдських принципах, надання йому реальних прав та повноважень, за умови правильної, виваженої інформаційної,

організаційно-методичної підтримки зі сторони адміністрації та вчителів-радічників, які розділяють думку про важливість самоорганізації школярів та усілякими способами підтримують її реалізацію, - ті мотиваційні чинники, які позитивним чином вплинуть на процеси розбудови дитячих об'єднань у навчальному закладі. Впровадження даних механізмів у структуру сучасного українського загальноосвітнього навчального закладу дозволить демократизувати взаємини між учнівським та педагогічним колективом, вивести їх на якісно новий рівень, а відтак - закласти міцне підґрунтя розбудови громадянського суспільства в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція Нової української школи. Міністерство освіти і науки України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
2. Концепція національно-патріотичного виховання молоді, затверджена спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства культури і туризму України від 27.10.2009 № 3754/981/538/49 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/v%D1%96jskovo-patr%D1%96otichna-robota/normativnopravova-baza-vijskovo-patriotichnogo-vihovannya/konczepczija-naczionalno-patriotichnogovihovannya-molodi.html>
3. Степчина Н.П. Роль учнівського самоврядування у створенні єдиної системи корпоративної культури школи цінностей / Н. П. Степчина // Виховна робота в школі. - 2013. - №12. - С.2-8.

В. С. Кудін,

завідувач лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

СУЧАСНИЙ ЗАКЛАД ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ - ТЕРИТОРІЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Позашкільна освіта є складовою частиною і важливою ланкою в системі освіти і виховання. Вона здійснюється переважно закладами позашкільної освіти і проводиться у вільний від навчання час з метою розвитку інтересів і здібностей особистості, задоволення її потреб у пізнанні, спілкуванні, практичній діяльності, відновлення сил і зміцнення здоров'я. Проте, наразі, що сучасна дитина значно більше пізнає світ через засоби масової інформації, в тому числі Інтернет. Відкритий інформаційний простір, в деякій мірі, нівелює роль педагога, як посередника між учнем (вихованцем) та знаннями. Тому на сучасний заклад позашкільної освіти покладається велика місія - бути територією розвитку особистості.

На сьогодні спостерігається підвищення попиту дітей та їх батьків на додаткові освітні послуги, які можуть бути задоволені в результаті використання соціально-педагогічних можливостей позашкільної освіти та виховання. Своєрідність позашкільної освіти полягає в тому, що вона створює органічне поєднання видів дозвілля (відпочинок, розвага, свято, творчість) з

різними формами освітньої діяльності і, як наслідок, скорочує простір девіантної поведінки, вирішуючи проблему зайнятості дітей, тим самим, створюючи своєрідний соціально-освітній простір. Дитина прагне з користю реалізувати свій вільний час. Саме тому вона приходить до позашкільного закладу освіти. Враховуючи, що сьогодні одним з перспективних підходів у педагогічній науці виступає компетентнісний підхід, який представляє такий вид змісту освіти, котрий не зводиться до знаннево-орієнтаційного компоненту, а передбачає оволодіння досвідом вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей. Предметне знання при цьому не зникає із структури освіченості особистості, а виконує підпорядковану, орієнтаційну роль. Оскільки Нова школа має бути "школою компетентностей", яка буде враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, позашкільна освіта вже сьогодні має базуватись на нових освітніх моделях відповідно до вимог Нової української школи. Компетентнісний підхід підкреслює поєднання і практичну реалізацію знань, умінь, навичок, досвіду, культури.

Компетентність - досвідченість суб'єкта у певній життєвій сфері, особистісна характеристика людини, яка повноцінно реалізує себе у житті, володіючи відповідними знаннями, вміннями, навичками, досвідом та культурою.

Сьогодні змінюються традиційні види діяльності та, як наслідок, змінюється система освіти. Вона має відповідати вимогам сучасності й потребам особистості. Орієнтуючись на сучасний ринок праці, фахівці освітньої сфери кардинально переглядають навчальні програми, які мають безпосереднє відношення до підготовки підростаючого покоління до нових ролей у суспільстві, оволодіння ними такими технологіями, знаннями, вміннями, що задовольняють у майбутньому потреби інформаційного суспільства. Аналізуючи глобальні тренди, можна зазначити, що сьогодні продуктивним напрямом у навчальному процесі є поширення STEM-освіти. STEM-орієнтований підхід до навчання сьогодні є одним із актуальних напрямів модернізації та інноваційного розвитку природничо-математичного й гуманітарного профілів освіти. Цей напрям передбачає посилення в освітніх навчальних програмах природничо-наукового компоненту та інноваційних технологій. На сьогодні в нашій області вже започатковано низку ініціатив, орієнтованих на поширення STEM-освіти. Зокрема, на базі КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" відкрито перший в області центр STEM-освіти. Був проведений обласний семінар для директорів закладів позашкільної освіти і представлено можливість використання центру саме для роботи закладів позашкільля. Для директорів були проведені практикуми: з технології та інструментарію використання аналогово-цифрової лабораторії EinsteinTM і наборів LEGO MINDSTORMS, продемонстровані методистами зазначеного центру. STEM-освіта направлена на розвиток в школярів креативного мислення та формування компетентностей дослідника. На відміну від традиційного навчання, де кожен предмет вивчається окремо, STEM-освіта репрезентує унікальний підхід у викладанні та освоєнні знань, коли навчальні предмети поєднуються між собою, інтегруються в технології **STEM-підхід в освіті ґрунтується на конструюванні навчальних дисциплін і окремих дидактичних елементів на міждисциплінарних засадах (інтегроване навчання відповідно до певних тем, а не окремих дисциплін). Така освітня технологія має на меті комплексно формувати ключові фахові і соціально-особистісні компетентності учнівської молоді, які визначають її конкурентну спроможність на ринку праці:**

- готовність до розв'язання комплексних задач (проблем);
- уміння побачити проблему та відрізнити у проблемі і якомога більше можливих сторін і зв'язків;
- уміння сформулювати дослідницьке запитання і шляхи його вирішення;
- гнучкість як уміння зрозуміти нову точку зору і стійкість у відстоюванні своєї позиції;
- оригінальність, відхід від шаблону;
- здатність до перегруповування ідей та зв'язків, абстрагування або аналізу, конкретизації або синтезу;
- відчуття гармонії в організації ідей;
- розвиток критичного мислення, творчості, когнітивної гнучкості, співпраці, управління, здійснення інноваційної діяльності та інше.

Як усе це відбувається на гурткових заняттях? Будь-яке навчання (в тому числі, коли ми говоримо і про STEM-освіту) має починатися з подиву - це перший крок. Другий - навчити дітей формулювати питання, третій - на основі питання навчити формулювати гіпотези, і нарешті - порівняти їх з тими, які були у науковців. Але для ефективності навчання після висвітлення гіпотези потрібно дати дітям можливість власноруч зробити якийсь дослід. Під час занять керівник гуртка використовує інтерактивні форми навчання, залучає вихованців до роботи з різними джерелами наукової інформації. Обов'язково надає більше можливостей гуртківцям до самостійного пізнання та творчості. Тож без сумніву має відбуватися інтеграція STEM-освіти у гуртки різних профілів.

Упровадження в нашій країні нинішньої освітньої реформи, спрямованої на розбудову нової української школи, вимагає розроблення і експериментальної перевірки ефективності інноваційних підходів щодо навчання учнівської молоді та підготовки педагогів до професійної діяльності в умовах динамічних суспільних і технологічних змін. Прагнучи бути в авангарді інноваційного поступу, заклади позашкільної освіти України активно долучаються до науково-дослідної та експериментальної роботи, відкривають на своїй базі майданчики і започатковують експерименти різного рівня відповідно до свого освітнього профілю. Тож минулого року на базі районного будинку дитячої та юнацької творчості Золотоніської районної ради вже почав роботу експериментальний майданчик обласного рівня з проблеми "Проектна діяльність сучасного позашкільного навчального закладу як засіб підвищення ефективності позашкільної освіти". Творча генерація позашкільниками педагогічних новацій та їх підтримка науковцями, управлінцями і методичною службою посідає чільне місце в їх навчально-виховній, координаційно-методичній та організаційно-масовій діяльності, а творча співпраця з науковцями і педагогами-новаторами істотно впливає на удосконалення й розвиток цих напрямків роботи з учнівською молоддю та педагогічними працівниками профільних позашкільних і закладів загальної середньої освіти регіону.

Необхідною умовою для успішного засвоєння навчального матеріалу стає ефективне використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, електронних віртуальних лабораторій, а основними практичними видами діяльності: демонстраційні досліди, практичні роботи, семінарські заняття, використання мультимедійних засобів навчання, перегляд відео фрагментів, підготовка рефератів, захист навчальних проектів, учнівські конференції, навчальні екскурсії тощо. Практика показує, що відкриті освітні інтернет-ресурси є доповненням до традиційних засобів навчання, забезпечують рівний доступ до якісної освіти молоді різних вікових груп, можливостей, а також дають можливість використання різних форм навчання. Освітні сайти, віртуальні лабораторії, імітаційні тренажери, інтерактивні музеї, мапи забезпечують доступність дослідних експериментів, творчості у навчанні. Використання якісних освітніх інтернет-ресурсів створює позитивну мотивацію до опанування вихованцями закладів позашкільної освіти STEM-підходів. У навчальній діяльності педагоги рекомендують використовувати вихованцям різноманітні освітні інтернет-ресурси, під час використання яких педагог ознайомлює їх з правилами Інтернет-безпеки, етичної поведінки

та дотримання авторських прав. З використанням в освітньому процесі ІКТ набуває поширення гейміфікація - це процес поширення гри на різні сфери освіти, який дозволяє розглядати гру і як метод навчання, і як форму виховної роботи, і як засіб організації цілісного освітнього процесу. Гра так чи інакше завжди була присутня в навчанні. Але останнім часом, коли сталося вибухове зростання інтересу учнівської молоді до комп'ютерних ігор, можемо говорити про гейміфікацію як про один із ключових трендів освіти. Розвивальне ігрове середовище поступово стає реальним конкурентом традиційним навчальним матеріалам. Вона дає можливість вихованцям і керівникам гуртків працювати в команді і формувати компетентності, необхідні в реальному житті. Мова йде зокрема про конкурс цифрових ресурсів, який проходив у комунальному навчальному закладі "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради". Переможці конкурсу у номінації "заклади позашкільної освіти": Завірюха Л.В., керівник гуртка Тальнівського будинку дітей та юнацтва Тальнівської об'єднаної територіальної громади "Стезинами Тальнівщини мовою SCRATCH", Тульвінський С. О. Поломаренко Н. В., керівники гуртків комунального позашкільного навчального закладу м. Черкаси "Міська станція юних техніків" "Чарівна магія світлодіодів", Бокарева Л. О., керівник гуртка Будинку дитячої та юнацької творчості Черкаської районної ради "Виготовлення наочності у гуртках декоративно-прикладного мистецтва. Наочні матеріали до навчальної програми гуртка з виготовлення сувенірів",

Струк Л. М., керівник гуртка Шполянської станції юних натуралістів Шполянської міської ради об'єднаної територіальної громади "Лікарські рослини", Перемот С. М., методист Шполянської станції юних натуралістів Шполянської міської ради об'єднаної територіальної громади "Тварини і гриби нашого краю", Попик В. В., Резніченко Л. І., керівники гуртків Корсунь-Шевченківського районного центру дитячої та юнацької творчості Корсунь-Шевченківської районної ради "Виготовлення робіт декоративно-прикладного мистецтва з використанням різних методик", Ковальова І. М., керівник гуртка Корсунь-Шевченківського районного центру дитячої та юнацької творчості Корсунь-Шевченківської районної ради "Веgetативне розмноження рослин",

Лисенко О.А., методист Корсунь-Шевченківського районного центру дитячої та юнацької творчості Корсунь-Шевченківської районної ради "Відкрий для себе Корсунщину". Тож і в наступному році продовжується робота у даному напрямку.

Щороку проходить конкурс майстерності педагогічних працівників закладів позашкільної освіти "Джерело творчості" у номінації "Методист". Метою конкурсу є пошук інноваційних та ефективних досвідів роботи методичної служби закладів позашкільної освіти. Відбувся обласний етап конкурсу. Матеріали на конкурс подали 15 методистів закладів позашкільної освіти області. Рішенням журі переможцями визнано:

1. **Малород Галину Миколаївну**, завідувача методичного відділу комунального закладу "Черкаський обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді Черкаської обласної ради".

2. **Костенко Анну Олександрівну**, методиста військово-патріотичного напрямку Черкаського обласного Центру туризму, краєзнавства і екскурсій учнівської молоді Черкаської обласної ради.

3. **Перепонову Світлану Миколаївну**, методиста позашкільного навчального закладу міста Черкаси "Центр туризму, краєзнавства, екскурсій та спорту учнівської молоді" Черкаської міської ради.

4. **Камшу Надію Михайлівну**, методиста художньо-естетичного напрямку Золотоніського районного будинку дитячої та юнацької творчості Золотоніської районної ради.

5. **Перемот Світлану Миколаївну**, методист еколого-натуралістичного напрямку Шполянської станції юних натуралістів Шполянської міської ради об'єднаної територіальної громади Черкаської області.

Матеріали зазначених педагогічних працівників подано на всеукраїнський етап конкурсу.

Для успішного функціонування закладу позашкільної освіти необхідно також враховувати запити сучасних дітей, мається на увазі відкривати гуртки, секції, клуби за місцем проживання відповідно до їхніх уподобань. Але для роботи за новими напрямками необхідно створювати і нові програми і для цього значна частина керівників гуртків та методистів створюють нові навчальні програми, беручи участь у конкурсі навчальних програм і навчальної літератури для закладів позашкільної освіти. Уже впродовж чотирьох років проходить цей конкурс і працівники мають змогу подати на конкурс матеріали, які використовуються для роботи в гуртках, секціях та інших формах позашкільної освіти. У 2017-2018 році на обласний етап конкурсу було подано 20 робіт у таких категоріях: "навчальна література" - 12 та "навчальні програми" - 8. На всеукраїнський етап конкурсу було подано 7 матеріалів, 4 з яких визнані переможцями і лауреатами конкурсу. Цього року робота у даному конкурсі продовжується.

Тож у підсумку можна сказати, що для того, щоб зберегти значення позашкільної та шкільної освіти не лише в житті держави і суспільства, але й в житті кожної людини, варто говорити про зміну системи координат, в якій здійснюється сучасний освітній простір. Необхідним є відхід від формалізму в освіті, від сприйняття підростаючого покоління як об'єкта впливу, як економічного, соціального або політичного ресурсу, як маргінальної групи. Лише прийняття вихованців як партнерів взаємодії та співробітництва дозволяє сучасному педагогу зберегти свій авторитет, а освітній організації реалізовувати задачі формування соціально активних і потенційно успішних громадян, творчих і креативних особистостей, здатних до нестандартного мислення і розбудови незалежної України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Климчук В.В. Всеукраїнський конгрес "Позашкільля України: сьогодення і перспективи": збірник статей/ В.В.Климчук, К.О. Важельська. - Київ: НЕНЦ, 2018. - 210 с.
2. Вербицький В.В. Позаурочна та позакласна освітня (неформальна) діяльність в умовах стратегії виховання України/ В.В.Вербицький. - Київ: НЕНЦ, 2018.- 14 с
3. Загальна методика навчання біології: Навч. посібник для студ. вузів / І. В. Мороз, А. В. Степанюк, О. Д. Гончар ; [та ін.] ; за заг. ред.: І. В. Мороз. - Київ: Либідь, 2006. - 590 с. : рис., табл. - Бібліогр. в кінці розд. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalniprogrami/naskrizni-zmistovi-linii>

С.Ю. Кондратюк,

методист трудового навчання комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

РЕФОРМУВАННЯ І ПЕРШОЧЕРГОВІ ЗАВДАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Узявши курс на євроінтеграцію, Україна перебуває в стадії докорінних реформ усіх ключових галузей суспільства. Головною метою цього процесу є наближення до стандартів передових країн заради покращення добробуту і рівня життя громадян, їх конкурентноздатності. Для того, щоб реформи дали очікуваний результат потрібно, щоб усі її учасники, кожен на своєму місці свідомо і добросовісно виконували покладені на них обов'язки. Особлива роль тут відводиться освіті - учительство має стати однією з рушійних сил цього процесу. Адже очевидно, що сьогодні українська освіта не повністю відповідає запитам громадянського суспільства, сучасним потребам економіки та світовим тенденціям розвитку. Тому не можна працювати за старими шаблонами, потрібно відшукувати нові шляхи, форми і методи покращення освітнього процесу, оскільки головне завдання освіти - обслуговування потреб суспільства та підготовка дитини до дорослого життя. Адже від того, якими виростуть діти буде залежати майбутнє держави.

Значно змінилася в цьому процесі роль учителя трудового навчання. На заміну формуванню в школі майбутнього робітника-виконавця переважно для промисловості, як це відбувалося в минулому, прийшла нагальна потреба у вихованні творчої особистості, що зможе легко адаптуватися до змін та навчатися протягом всього життя. На сучасному етапі розвитку вчитель вже не є єдиним носієм знань, оскільки майже всю інформацію можна отримати з інших джерел, наприклад, з мережі Інтернет. Він має змінити вже неактуальну роль носія і передатчика знань на партнерські відносини з дитиною, спрямовуючи її на шляху до набуття нового.

У зв'язку з недостатньою наповнюваністю класів в більшості освітніх закладів, особливо сільської місцевості і як наслідок - неможливістю здійснення поділу класу на групи, учитель трудового навчання має стати універсальним, тобто таким, який добре володіє основами одночасно технічних і обслуговуючих видів праці. А для цього потрібно зайнятися самоосвітою, пам'ятаючи, що учитель, який перестав навчатися сам перестає бути учителем для інших.

Сучасна система трудового навчання передбачає впровадження проектних технологій, яка стимулює пізнавальні можливості дитини, надає можливість вирішити проблеми, які є особистісно цінними саме для неї. Учителю надана достатньо широка академічна свобода, він разом із учнями самостійно визначає для виготовлення протягом року об'єкти праці та технологію їх виготовлення. Поряд з цим зросла і відповідальність за результати педагогічної діяльності.

Навчально-програмне забезпечення

У 2018 - 2019 навчальному році викладання трудового навчання, технологій здійснюватиметься відповідно до таких навчальних програм:

- **5-9 класи** - навчальна програма "Трудове навчання. 5 - 9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів", затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804 (розміщена на сайті МОН України за адресою: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/ onovlennya-12-2017/2-trudove-navchannya-5-9.doc>);

- **10 клас** - "Технології 10-11 класи (Рівень стандарту)" (автори програми: Терещук А. І. та інші) (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/tehnologiyi-ostatochnij-variant-10.11.17.docx>);

- **10 клас** - "Технології 10-11 класи (Профільний рівень)" 2017 р. (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/tehnologiyi-profilni.zip>);

- **11 клас** - "Навчальна програма. Технології. 10-11 класи" для загальноосвітніх навчальних закладів, автори: А. І. Терещук та інші (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/tech-st-ak.pdf>).

Розподіл годин на вивчення трудового навчання, технологій в загальноосвітніх навчальних закладах:

- **5-6 класи** - по 2 години на тиждень;

- **7-9 класи** - по 1 годині;

- **10 клас** (рівень стандарту) - 3 години (при обранні "Технологій" з трьох обов'язково-вибіркових предметів);

- **11 клас** - 1 година;

- **10-11 класи** технологічного профілю - 6 годин.

Розподіл годин на вивчення предмета "Технології" в 10 класі за новим навчальним планом можливий за такими варіантами:

- 3 години лише в 10 або у наступному 2019-2020 навчальному році в 11 класі;

- 1,5 год в 10 класі з продовженням вивчення 1,5 год у 11 класі в наступному навчальному році;

- найоптимальніший варіант: 2 год в 10 класі і 1 год в наступному навчальному році у 11 класі.

Вивчення трудового навчання у 5-9 класах

Трудове виховання - це провідна ланка всієї системи виховання школярів, складова частина системи педагогічного впливу, спрямованого на формування в учнів ціннісного ставлення до праці, результатів трудової діяльності, морально-вольових якостей особистості: чесності, людської гідності, та особистої відповідальності, працьовитості, підприємливості та діловитості, професіоналізму і дисциплінованості, здатності брати на себе відповідальність, мобільності, творчого ставлення до праці, уміння захищати свої права в умовах конкуренції на ринку праці й професій.

Головна мета трудового навчання - формування технологічно грамотної особистості, підготовленої до життя і активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного, інформаційного суспільства, виховання позитивного ставлення до праці

Вивчення навчального предмета "Трудове навчання" в 5-9 класах має певні особливості, яких потрібно неухильно дотримуватися:

В основі оновленої навчальної програми лежать об'єкти праці, при виготовленні яких мають бути досягнуті очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів, а не засвоєння базових технологій, як це відбувалося за попередньою навчальною програмою.

Всі об'єкти праці виготовляються у формі учнівських проектів.

Учитель створює умови для засвоєння знань та виготовлення виробу максимально надаючи можливість здійсненню самостійної діяльності учнів.

Відхід від надмірного вивчення теоретичного матеріалу в напрямку вироблення практичних

компетенцій. Засвоєння нових знань на уроках трудового навчання має відбуватися переважно під час виконання практичної роботи на яку виділяється максимальна кількість часу - як правило 75% уроку/заняття.

Використання однієї технології виготовлення допускається не більше, як для двох виробів. Отже, у 5-6 класах протягом року мінімальна кількість застосовуваних основних технологій - три, а у 7-8 класах - дві. Використовувати в якості основних технологій ті, які не входять в перелік навчальної програми, недопустимо. Натомість перелік додаткових технологій не обмежується.

При виготовленні виробів учні мають оволодіти якомога більшою кількістю технологій. Тому доцільно широке використання додаткових технологій. Застосування технологій паперообробки допускається лише у формі додаткової технології, а не основної.

При виборі об'єктів праці на наступний рік слід максимально враховувати потреби учнів, їх побажання, цінність виробу для дитини та сім'ї або потреби освітнього закладу, громади та суспільства.

Учні класу чи групи виконують один і той самий проект (виготовляють об'єкти праці однієї назви) і однаковою технологією (в змішаних групах двома технологіями), але кінцевий результат (форма, конструкція, розміри, оздоблення тощо) повинен бути різний. Якщо вироби у всіх учнів однакові, то це свідчить про відсутність самостійної проектної діяльності дітей.

Вся проектна документація оформляється лише в робочих зошитах. Записування конспектів на уроці недопустимо.

Учніський виріб не має бути тренувальним зразком, тому неприпустимо виконання проекту чи проведення окремих занять лише для опанування певною технологією обробки матеріалів.

Вироби повинні бути посилюваними для виготовлення і поступово ускладнюватися протягом року, в наступних класах.

При оцінюванні результатів проектної діяльності дитини потрібно враховувати крім знаннєвого (що засвоїла), діяльнісного (що навчилася робити) ще й ціннісний компоненти.

Виготовлений виріб має зберігатися не в шкільній майстерні, а використовуватися за призначенням. При цьому допустимо залучання виробів на кілька днів для проведення виставки учнівських робіт.

Під час роботи над проектом має здійснюватися вивчення основ графічної граматики.

Підручники для 5-9 класів з трудового навчання (за старою програмою) доцільно зберігати у шкільній навчальній майстерні і використовувати при необхідності.

Алгоритм роботи учителя і учнів над проектом орієнтовно складається з етапів вибору об'єкту проектування, обрання конструкції або форми виробу, добору матеріалів та інструментів, розробки проектно-технологічної документації і власне процесу виготовлення виробу.

Під час складання календарно-тематичного плану:

- Необхідно дотримуватися такої кількості об'єктів проектно-технологічної діяльності: в 5-6 класах - 6-10 проектів, в 7-8 класах - 4-6 проектів, в 9 класі - 2 проекти. До цих проектів ще додаються по 2 проекти з технології побутової діяльності та самообслуговування в 5-8 класах і 1 проект у 9 класі.

- У змішаних групах необхідно враховувати гендерні особливості дітей, а тому в календарному плані обов'язково планується не менше двох основних технологій для виготовлення кожного об'єкту праці (крім об'єктів, виготовлення яких передбачає застосування однієї технології).

- Крім основних технологій можна обирати додаткові технології та техніки, які не вказані в переліку навчальної програми.

- Дopusкається виготовлення виробів, які не входять в перелік навчальної програми.

- Якщо учитель використовує готові календарно-тематичні плани, які створені іншими вчителями, то бажано здійснити корекцію навчальних тем та кількості відведеного часу на їх опрацювання, опираючись на власний досвід, матеріальну базу, власні уміння, потреби дітей тощо.

Процес календаризації за оновленою навчальною програмою детально описано в інструктивно-методичному листі за 2017-2018 навчальний рік.

Вивчення технологій у 10-11 класах

Навчальний предмет "Технології" належить до вибірково-обов'язкових, поряд із навчальними предметами "Інформатика" і "Мистецтво". Учні, виходячи із своїх потреб, мають обрати для вивчення із трьох предметів лише два. Тому учителю технологій потрібно провести відповідну роз'яснювальну роботу серед учнів та їх батьків щодо важливості технологічної освіти для подальшого життя випускників.

Основною метою технологічної освіти має стати не сума знань про певну технологію чи наперед визначені способи діяльності, а формування в учнів здатності до самостійного отримання знань і способів діяльності, тому провідною діяльністю роботи на заняттях є проектна діяльність учнів.

Вивчення "Технологій" в 11 класі в 2018-2019 навчальному році не зазнало змін і буде відбуватися згідно з методичними рекомендаціями за попередні роки.

Навчальний предмет "Технології" в 10 класі із 1 вересня 2018 року буде вивчатися за новою навчальною програмою та за двома рівнями: технологічним і рівнем стандарту.

Програма рівня стандарту має модульну структуру і складається з 10 обов'язково-вибіркового навчальних модулів із яких учитель разом з учнями повинні обрати для вивчення лише три.

Структура кожного модуля складається з трьох компонентів:

1. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів.
2. Алгоритм проектної діяльності учнів.
3. Орієнтовний перелік творчих проектів.

Очікувані результати передбачають не тільки суму знань, яку мають отримати учні - знаннєвий компонент, перелік сформованих навичок і умінь - діяльнісний компонент, а й ціннісний компонент - відношення дитини до праці, підприємницька компетентність, обґрунтування доцільності вибору власної діяльності тощо.

У 10 класі доцільно впроваджувати колективну проектну діяльність під час якої відбувається розвиток ключових компетентностей.

Із орієнтовного переліку творчих проектів навчальної програми учні мають вибрати по одному для кожного із трьох модулів, який виготовлятимуть проектною технологією.

На опрацювання обраних трьох навчальних модулів відводиться 105 годин, причому учитель самостійно визначає кількість годин на вивчення кожного з них.

Алгоритм створення календарного плану може бути таким:

1. На основі побажань учнів обрати із навчальної програми три із десяти навчальних модулів.
2. У кожному з них визначити по одному проекту. У відповідності до теми навчального модулю перелік об'єктів праці можна доповнити на власний розсуд.
3. Визначити кількість годин на вивчення кожного проекту.
4. Кожен етап із колонки "Алгоритм проектної діяльності учнів" описується самостійно сформульованими темами на основі колонки "Очікувані результати" (за аналогією формулювання змісту занять календарно-тематичного плану у 5-9 класах).

Календарно-тематичний план може бути складений у вигляді таблиці за зразком календарного плану для 5-9 класів.

Орієнтовний зразок календарно-тематичного плану:

№	Зміст навчального матеріалу	Дата	Примітка
Навчальний модуль 1. Дизайн предметів інтер'єру			
Проект «Світильник» - 40 год			
1	Визначення теми та завдань проекту. (конкретизація діяльності на основі колонки очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів)		
2	Пошук інформації.		
3	Художнє конструювання форми та композиції оздоблення.		
4	Добір конструкційних матеріалів.		
5	Добір технологій для реалізації проекту.		
6	Виготовлення предмету інтер'єру – «Світильник».		
...	...		
40	Презентація проекту.		
Навчальний модуль 2. Креслення			
Проект «Вішалка для одягу» - 30 год			
41	Визначення теми та завдання проекту. (конкретизація діяльності на основі колонки очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів)		
42	Пошук інформації.		
43	Добір технологій для реалізації проекту. Визначення критеріїв оцінки кінцевого результату і процесу роботи.		
44	Розподіл завдань і обов'язків між учнями.		
...	...		
70	Презентація проекту.		
Навчальний модуль 3. Техніки декоративно-ужиткового мистецтва			
Проект «Вироби виготовлені з лози. Предмети інтер'єрного призначення» - 35 год			
71	Визначення теми та завдань проекту. (конкретизація діяльності на основі колонки очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів)		
72	Пошук інформації.		
73	Художнє конструювання форми та композиції оздоблення.		
74	Добір конструкційних матеріалів.		
...	...		
105	Презентація проекту.		

Учитель на власний розсуд може додавати колонки таблиці календарного плану (наприклад, "Домашнє завдання", "Матеріали та інструменти" тощо).
Навчання технологій у 10 класі буде відбуватися за одним із підручників, які сам обере учитель:

1. "Технології (рівень стандарту)", підручник для 10 (11) класу закладів загальної середньої освіти, автори: Туташинський В. І., Кірютенкова І. В. (2018);
2. "Технології (рівень стандарту)", підручник для 10 (11) класу закладів загальної середньої освіти, автори: Біленко О. В., Пелагейченко М. Л. (2018);
3. "Технології (рівень стандарту)", підручник для 10 (11) класу закладів загальної середньої освіти, автори: Ходзицька І. Ю., Боринець Н. І., Гащак В. М та ін. (2018).

Вивчення курсу креслення

Навчальний предмет "Креслення" може вивчатися:

- у 7 класі спеціалізованого освітнього закладу з поглибленим вивченням предметів технічного (інженерного) циклу;
- у 8-11 класах як курс за вибором;
- у 10 класі як один з навчальних модулів навчального предмету "Технології" (при умові вибору навчального модуля "Креслення" учнями);
- у 11 класі технологічного напрямку креслення вивчається обов'язково. На його опрацювання в навчальному плані передбачено 2 години на тиждень.

Навчальні програми "Креслення":

- 7 клас спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням предметів технічного (інженерного) циклу - "Креслення. 7-8 класи" (лист Міністерства освіти і науки України від 19.11. 2013 №1/11-17674)(розміщена на сайті МОН України за адресою: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-facultativ/programa-kreslennya-za-viborom1.docx>);
- 8-11 класи - "Програма курсу за вибором. Креслення", укладачі: Сидоренко В.К., Дятленко С.М., Гедзик А.М. (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-facultativ/programa-kreslennya-za-viborom1.docx>);
- 10 клас - "Технології 10-11 класи (Рівень стандарту)" (автори: Терещук А. І. та інші) (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/tehnologiyi-ostatochnij-variant-10.11.17.docx>);
- 11 клас технологічного напрямку - "Креслення. 11 клас" для загальноосвітніх навчальних закладів, лист Міністерства освіти і науки України від 19.11. 2013 р. № 1/11-17681 (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/programa-kreslennya-11-kl.pdf>).

Засвоєння основ креслення обов'язково здійснюється також під час виконання навчальних проєктів з трудового навчання в 5-9 класах.

Діяльність методичних служб та вчителів трудового навчання, технологій

XXIII обласна виставка "Інноваційний пошук освітан Черкащини"

Виставка педагогічних досягнень "Інноваційний пошук освітан Черкащини", в якій брали участь учителі трудового навчання, технологій засвідчила як великий потенціал учителів області, так і наявність застарілих проблем.

У цьому році особливо якісними були представлені роботи творчої групи учителів трудового навчання м. Умань під керівництвом Літинської Л. С., учителя трудового навчання навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 7 - колегіум" Уманської міської ради та Кондратюк Т. В., учителя трудового навчання Пристанційної загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Драбівської районної ради. Досить пристойні роботи подали творча група учителів трудового навчання Черкаського району під керівництвом Діхтяр Т. В., методиста районного методичного кабінету відділу освіти Черкаської районної державної адміністрації

та Крупенко Н. П., учителя трудового навчання опорного навчального закладу "Білозірська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів" Білозірської сільської ради Черкаського району.

Разом із цим були роботи, в яких запозичено з мережі Інтернет майже 3/4 чужої праці, а Шполянський, Монастирищенський і Канівський райони за останні 5 років взагалі не брали участі у виставці в номінації "Трудове навчання".

Рейтинг участі за 2014 - 2018 роки

№	Міста, райони	2014	2015	2016	2017	2018	Кількість робіт
1	м. Черкаси	4	7	1	5	1	18
2	м. Умань	2	2	2		3	9
3	м. Золотоноша	2	3	4			9
4	Уманський	4	1		1	2	8
5	м. Сміла	2	1	1	1	2	7
6	Драбівський	2		1	1	1	5
7	Черкаський	2	1	1		1	5
8	К.-Шевченківський		3			1	4
9	Городищенський			1	2	1	4
10	Кам'янський	1		1	1		3
11	Золотоніський			1		2	3
12	Маньківський			2		1	3
13	м. Канів	1		1			2
14	м. Ватутіне		1	1			2
15	Лисянський	1			1		2
16	Білозірська ОТГ					1	1
17	Чигиринський			1			1
18	Чорнобаївський			1			1
19	Жашківський					1	1
20	Христинівський	1					1
21	Смілянський				1		1
22	Катеринопільський		1				1
23	Тальнівський			1			1
24	Звенигородський					1	1
25	Шполянський						0
26	Монастирищенський						0
27	Канівський						0
Всього		17	19	13	19	18	93

Обласний конкурс "Цифрові ресурси"

Найкращі роботи на конкурс представили Миронюк К. В., учитель трудового навчання Черкаської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 20 Черкаської міської ради та Міняйло Н. І., учитель трудового навчання Канівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 1 імені Т. Г. Шевченка Канівської міської ради.

Відзначені також роботи Патяки Ю. В., учителя трудового навчання Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 11 Черкаської міської ради та Сазонтова А. М., учителя трудового навчання опорного закладу загальної середньої освіти "Монастирищенська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 5" Монастирищенської районної ради.

Найтипівішими недоліками робіт, які подавалися на конкурс, були: не відповідність Положенню про конкурс, видавання за власну запозичену з мережі Інтернет роботу, відсутність списку використаних джерел, подання лише одного типу ресурсу.

На жаль, учителі Чигиринського і Золотоніського районів за останні 5 років не брали участі в конкурсі.

Рейтинг участі за 2014 - 2018 роки

№	Міста, райони	2014	2015	2016	2017	2018	Кількість робіт
1	м. Черкаси	2	1	3	3	4	13
2	Черкаський	2	1	1	4	2	10
3	Канівський		3		3		6
4	Лисянський		1	1	2	1	5
5	Монастирищенський	1		1	1	2	5
6	м. Золотоноша		2	1	1		4
7	м. Сміла	3		1			4
8	Звенигородський		2	2			4
9	Маньківський	1	2		1		4
10	Тальнівський	1	1		1	1	4
11	Уманський	2	1			1	4
12	Христинівський	1			1	2	4
13	Шполянський			2		1	3
14	Городищенський	1			1		2
15	Катеринопільський	2					2
16	Смілянський		1		1		2
17	м. Канів					2	2
18	м. Ватутіне			1			1
19	м. Умань		1				1
20	Драбівський		1				1
21	Жашківський	1					1
22	Корсунь-Шевченківський		1				1
23	Чорнобаївський		1				1
24	Кам'янський					1	1
25	Степанецька ОТГ					1	1
26	Золотоніський						0
27	Чигиринський						0
Всього		17	19	13	19	18	86

У наступному році на конкурс потрібно подавати розробки занять з виконання проєктів за оновленими навчальними програмами з трудового навчання для 5-9 класів і з технологій в 10-11 класах.

Всеукраїнська учнівська олімпіада з трудового навчання, технологій

У ІІІ етапі олімпіади з трудового навчання взяли участь 36 учнів (13 учасниць з обслуговуючих і 23 учасники з технічних видів праці). Олімпіада складалася з домашнього творчого проєкту, теоретичного туру, комплексної практичної роботи.

Роботи домашнього творчого проєкту у переважній більшості демонстрували достатній рівень володіння технологіями обробки матеріалів та харчових продуктів. Але разом з тим було відмічено, що не всі учні виготовляли виріб особисто, а частина робіт з технічних видів праці не відповідали функціональному призначенню і мали не високу естетичну привабливість.

На питання теоретичного туру олімпіади з обслуговуючих видів праці більшість учасниць правильно відповіли на половину поставлених питань, що не є достатнім показником якості знань. Переважна більшість учасників з технічних видів праці також показали недостатні знання і відповіді отримали погані результати.

Під час виконання практичного завдання майже половина учасників виявили недостатні практичні навички, невміння творчо підходити до виконання завдання, мали запас творчих ідей при конструюванні майбутнього виробу. Роботи не відзначалися оригінальністю, мали недостатню функціональність та естетичну привабливість, особливо з технічних видів праці.

Результати проведення олімпіади показали спад рівня знань і умінь в порівнянні з попередніми роками (особливо з технічних видів праці), приділення недостатньої уваги організації підготовки учнів до III етапу олімпіади. З цією метою рекомендується створювати творчі групи вчителів по підготовці учня, який відстоюватиме честь району чи міста на обласній олімпіаді. Учителям слід звернути більше уваги самостійності учня при конструюванні виробу, озброїти його різними варіантами конструкції та технологій виготовлення, розвинути естетичний смак, дати розуміння функціональності виробу.

Рейтинг участі команд за 2013 - 2018 роки

№	Район / місто	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Загальний рейтинг
1	м. Черкаси	3	1	1	1	1	2	1
2	Черкаський	2	3	2	7	4	4	2
3	м. Сміла	5	10	4	2	11	1	3
4	Тальнівський	1	4	10	7	12	6	4
5	Уманський	11	4	10	2	5	13	5-7
6	Катеринопільський	11	10	4	12	2	6	5-7
7	м. Ватутіне	7	10	10	12	2	4	5-7
8	Жашківський	11	4	4	12	6	13	8
9	Корсунь-Шевченківський	11	10	10	2	6	12	9-13
10	Маньківський	11	10	10	2	12	6	9-13
11	Золотоніський	11	10	10	12	6	2	9-13
12	Чорнобаївський	4	8	10	12	12	6	9-13
13	м. Умань	11	10	2	12	12	6	9-13
14	Шполянський	11	2	10	7	12	13	14-16
15	м. Золотоноша	11	4	10	12	6	13	14-16
16	Смілянський	7	8	4	12	12	13	14-16
17	Драбівський	11	10	4	11	12	13	17-20
18	Чиринський	11	10	10	12	6	13	17-20
19	Христинівський	11	10	4	12	12	13	17-20
20	м. Канів	5	10	10	12	12	13	17-20
21	Лисянський	11	10	10	7	12	13	21-22
22	Городищенський	7	8	10	25	12	6	21-22
23	Звенигородський	11	10	10	2	25	13	23
24	Монастирищенський	11	10	10	25	12	13	24
25	Кам'янський	26	10	10	12	12	26	25-26
26	Канівський	11	26	10	12	26	13	25-26

У цьому році в IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з трудового навчання, яка відбулася в місті Кам'янець-Подільський Хмельницької області, брали участь 3 учні-переможці III етапу.

За результатами участі учні отримали такі результати:

1. Диплом II ступеня - Пересунько Софія, учениця 9 класу Ватутінської загальноосвітньої школи III ступенів № 2 ім. М. Ф. Ватутіна Ватутінської міської ради.
2. Диплом III ступеня - Компанієць Георгій, учень 10 класу Черкаського колегіуму "Берегиня" Черкаської міської ради.
3. Диплом учасника олімпіади - Скорик Віталій, учень 9 класу Смілянського навчально-виховного комплексу "Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа I-III ступенів № 15" Смілянської міської ради.

Загальний рейтинг по Україні команди Черкаської області - 6-7 місце.

Орієнтовні завдання проведення методичної роботи з трудового навчання, технології в районах і містах області

Протягом навчального року проведено обласні семінари для методистів відділів освіти, для керівників методичних об'єднань, вебінари директорів МНВК, творчої групи учителів трудового навчання і технології області, дві інтернет-конференції,

веб-квест для учнів тощо. Відмічено, що реформування методичних служб дещо негативно відобразилося на якості методичної роботи та виконавської дисципліни.

Орієнтовні завдання в наступному 2018 - 2019 навчальному році:

Методистам трудового навчання, технології відділів освіти:

1. Здійснити якісну підготовку перспективних вчителів трудового навчання до конкурсу "Учитель року", надати дієву допомогу переможцю на обласному рівні змагань.
2. Провести навчання щодо складання календарно-тематичних планів за оновленою навчальною програмою з технології для 10 класу та здійснити повторне навчання із створення календарно-тематичних планів з трудового навчання для 5-9 класів.
3. Здійснити глибокий аналіз участі учителів свого району/міста в обласних заходах (олімпіадах, конкурсах, виставках, інтернет-конференціях, вебінарах) і активізувати роботу в цьому напрямку.
4. Організувати роботу творчої групи вчителів за напрямками: підготовка учнів до III етапу олімпіади, розробка проєктів для проведення занять в 5-10 класах.
5. Продовжити роботу над наповненням матеріалами методичного кейсу для учителів трудового навчання, технології та поширювати його серед педагогів.
6. Відшукувати перспективних учителів, підтримувати їх починаючи, популяризувати і поширювати їх досвід.

Методичним об'єднанням учителів:

1. Основну діяльність підпорядкувати опрацюванню методики проведення занять за оновленими навчальними програмами.
2. Провести майстер-класи для вчителів обслуговуючих видів праці з технології технічних видів праці (ручна обробка деревини, металу, електротехнічні роботи, робота на верстатах (токарних, свердлильних) тощо); для вчителів технічних видів праці - з технології обслуговуючих видів праці (вишивка, шиття, в'язання, кулінарія тощо).
3. Продовжувати роботу щодо вдосконалення умінь вчителів з використання інформаційних технологій у власній професійній діяльності.

Творчим групам області:

1. Продовжити роботу над створенням збірки проєктів виготовлення об'єктів праці на уроках трудового навчання, технології.
2. Здійснювати підготовку учнів до III-IV етапів олімпіади.
3. Для оперативної координації роботи, обміну досвідом зареєструватися в мережі Фейсбук у групі керівника творчих груп вчителів трудового навчання "Світ творчості та ідей: пізнати, зрозуміти, відчувати".

На допомогу учителям трудового навчання:

1. Сайт Міністерства освіти і науки України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua>
2. Сайт Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.osvita-cherkasy.gov.ua>
3. Сайт КНЗ "ЧОПОПП ЧОР". [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://oipopp.ed-sp.net>
4. Відкрита група соціальної мережі Фейсбук "Трудове навчання в українській школі". [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/1775468302718754/?fref=ts>
5. Відкрита група в Фейсбук "Освіта України" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.facebook.com/OsvitaUkraine>
6. Закрита група соціальної мережі Фейсбук "Світ творчості та ідей: пізнати, зрозуміти, відчувати" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/1873113212937463>
7. Сайт "Освіта.ua". [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://osvita.ua>
8. Сайт "Віртуальна майстерня". [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://virtual.at.ua>
9. Перелік інших ресурсів Інтернету, які стосуються трудового навчання [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://virtual.at.ua/index/resursi_internetu/0-90

Н.В.Бугайчук,

методист з виховної роботи комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Уряд затвердив План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017-2020 роки. Планом дій, зокрема, передбачено: удосконалення нормативно-правової бази у сфері національно-патріотичного виховання; активізація діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій у сфері національно-патріотичного виховання дітей та молоді; інформаційне забезпечення сфери національно-патріотичного виховання дітей та молоді; формування науково-теоретичних і методичних засад національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Рішення Уряду надасть змогу розвивати загальнодержавну комплексну систему національно-патріотичного виховання, визначити ефективні механізми системної взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства у цьому напрямі. [5].

Крім того 11 квітня 2018 р. Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію підтримки та сприяння розвитку дитячого громадського руху в Україні, метою якої є створення умов для подальшого розвитку дитячого громадського руху, забезпечення права дітей на об'єднання, участь у житті суспільства, сприяння реалізації їх інтелектуального, фізичного, творчого потенціалу.

При плануванні роботи з національно - патріотичного виховання скористайтеся сайтами:

- Міністерства освіти і науки, розділ "Виховна робота та захист прав дитини" URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/vikhovna-robota>

- Інституту модернізації змісту освіти, а саме Банком досвіду виховної роботи URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/bank-dosvidu-vihovnoyi-roboti/>. До уваги користувачів: у цьому розділі розміщений і досвід освітян Черкащини, а саме - Звенигородського, Черкаського, Городищенського, Смілянського, Катеринопільського районів та міст Черкаси, Сміла, Умань і Чигиринського, Кам'янського, Маньківського, Тальнівського, Канівського, Христинівського районів.

- Українського національного інституту пам'яті URL: <http://www.memory.gov.ua/>

- Черкаським освітянським порталом, розділ "Колекція цифрових ресурсів" - "Науково - методичне забезпечення закладів освіти" - "Виховна робота" URL: <http://oipopp.ed-sp.net/taxonomy/term/2552>.

Приклади успіху надихають

Нічого так не надихає на нові звершення, як якісний результат та задоволення від виконаної роботи. Приємно констатувати що у 2018 році на обласну виставку передового педагогічного досвіду в розділі "Інноваційні технології патріотичного та військово-патріотичного

виховання" було представлено більше ста робіт. Відрадно, що крім зростання кількісних показників участі у виставці, зростають і якісні показники. З кожним роком все складніше визначити переможців. З результатами виставки і іменами переможців можна ознайомитися з Наказу УОН ЧОДА від 22.05.2018 № 117 "Про підсумки проведення XXIII обласної виставки "Інноваційний пошук освітян Черкащини" який розміщено на Черкаському освітньому порталі в рубриці "Віртуальна академія методичних наук" - "перспективний педагогічний досвід", режим доступу: <http://oipopp.ed-sp.net/taxonomy/term/4460>

На конкурс на кращу серію цифрових ресурсів з виховної роботи у 2018 році подано 22 роботи, нагороджено - 11 (наказ від 15.05.2018 № 133 "Про підсумки конкурсу на кращу серію цифрових ресурсів" розміщений на Черкаському освітньому порталі в рубриці Виставка "Інноваційний пошук освітян Черкащини - 2018" режим доступу: <http://oipopp.ed-sp.net/taxonomy/term/4460>).

Хто не хоче відставати, мусить рухатися вперед

В доінтернетну добу вчитель був одним з небагатьох доступних авторитетних джерел знань. Сьогодні роль учителя змінюється та і знання можна почерпнути з інших завжди доступних джерел в тому числі і з Інтернету. Наразі педагогічному працівникові для того, щоб розуміти своїх вихованців, необхідно кожного дня навчатися, дізнаватися про щось нове, рухатися в ногу з часом. Тому як ніколи актуальним напрямом освіти педагогічних працівників стала Хьютагогіка - напрямок в теорії навчання, сучасне вчення про безперервну освіту як стиль життя, вчення про самоосвіту як провідну форму освіти. Це самовизначене навчання, яке має за мету навчання на свій власний розсуд. Предмет хьютагогіки - самовизначена навчальна діяльність, заснована на вдосконаленні власних навичок учіння. Людина, що вчиться, повинна бути в центрі власного навчання, навчатися не тільки власне предмету, а й організації свого навчання, самостійно складати власну траєкторію навчання, зокрема здійснювати вибір завдань для оцінювання [4].

Для саморозвитку педагогів сьогодні створюються всі умови, наприклад участь у проекті, створеному на платформі EdEra (режим доступу: <https://www.ed-era.com/>) в межах реформи Нової української школи. На платформі розміщені безліч цікавих і корисних онлайн-курсів. Наприклад, модуль "Протидія цькуванню", використання якого дає можливість ознайомитися з основними поняттями цькування (булінгу), розглянути практичні ситуації в школі та скласти власний план дій для протидії цькуванню у конкретному навчальному закладі.

На онлайн-курс "Недискримінаційний підхід у навчанні" можна реєструватись, якщо зацікавлять теми "Як зробити школу дружньою для кожної дитини?", "Як створити атмосферу взаємоповаги й підтримки у дитячому колективі?" "Як переконатися, що "права дитини" та "дитиноцентризм" - не просто слова?".

І ще один цікавий громадський проект масових відкритих онлайн-курсів - "**Prometheus**" (режим доступу: <https://prometheus.org.ua/courses/>). На власній онлайн-платформі надається безкоштовний онлайн-доступ до навчальних курсів університетського рівня всім охочим. При умові успішного вирішення всіх завдань курсу надається можливість отримати сертифікат про його завершення. Крім того, всі бажаючі можуть скористатися безкоштовною мандрівною бібліотекою створеною Міжнародним інститутом інтегрального розвитку та Empatia. Ознайомитися з списком та описом книг, умовами користування та інструкцією можна на сайті Нова українська школа - Веб ресурс НУШ в розділі для всіх за посиланням: <http://nus.org.ua/news/dlya-osvityan-stvoryly-bezkoshtovnu-mandrivnu-biblioteku/>

Демократія - це процес, а не результат

Як трактується дисципліна учнів в авторитарній школі і демократичній школі? У авторитарних школах дисципліна є самоціллю, а слухняність - доброчинністю. Водночас у демократичній школі учні самі визначають свої права і відповідальність - і таким чином несуть відповідальність за свої поведінку і дисципліну.

Дисципліна залишається основною пересторогою школи і вчителів, які не бачать, куди їх може завести демократія. Керівництво авторитарної школи має перестороги щодо надання права голосу учням, адже неможливо буде закликати до дисципліни: учні не виконуватимуть вказівки; будуть позбавляти авторитету школу - і все закінчиться хаосом.

Досвід демократії полягає у протилежному. Ставлення до дисципліни залежить від того, як педагоги ставляться до молоді взагалі. Чи є молоді люди джерелом потенційного ризику, і тому їх потрібно суворо контролювати, або це такі ж люди, як ми, просто молодші і менш досвідчені?

Звичайно, дотримання законів і норм суспільства повинно бути. Правила потрібні, але, як і в суспільстві загалом, правила в школі повинні встановлюватися в результаті демократичного процесу тими, кого вони стосуються. Завдання полягає в тому, щоб шкільна дисципліна стала чимось таким, що учні розуміють, а не тим, що їм нав'язують.

Виховання вільних людей потребує свободи і розуміння меж приватності. Ці канони стосуються і школи. Для цього не потрібно окремого предмета. Цьому можна навчати на різних уроках та у позаурочний час. Велике значення у даному виховному напрямку має діяльність учнівського самоврядування, яка не завжди є належною.

Недостатня активність учнівського самоврядування в навчальному закладі обумовлена в першу чергу браком інформації. Тому пропонуємо використовувати такі інформативні джерела:

- розроблену Лабораторією законодавчих ініціатив в рамках Програми USAID "РАДА: відповідальність, підзвітність, демократичне парламентське представництво", що виконується Фондом Східна Європа, навчально-пізнавальну

рольову гру для учнів старших класів, що моделює роботу Верховної Ради України - Агора. Школярі мають можливість відчути себе Головою Верховної Ради, депутатом, керівником апарату, а ще все це обговорити з однокласниками. Більше про гру "Агора" можна дізнатися на сайті "Лабораторія законодавчих ініціатив" режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=BIvWfKvS8g>

<http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Method-DEMO-1.pdf>

- освітній фільм для дітей "Як працює Парламент" презентований Інтерньюз-Україна. Фільм допоможе розібратися у складних процедурах прийняття рішень, функціях та повноваженнях Верховної Ради у простий спосіб і з гумором. За сюжетом фільму двоє головних героїв - хлопець і дівчина 14 років, бажаючи більше дізнатися про роботу українського Парламенту, вирушають на екскурсію до ВРУ. Потрапивши до головної установи держави, герої порівнюють досвід парламентаризму в країн західного світу, дискутують, як схвалюються закони та як в цілому робота ВРУ впливає на життя кожного громадянина.

Переглянути фільм можна за посиланням: <https://youtu.be/XkAVv2VwErA>.

Школа це територія, де поважають гідність кожної людини

Нині значних масштабів набуло і таке явище, як булінг. Вчителі стверджують, що випадки боулінгу почастишали, адже нині учнівська молодь значний час проводить в Інтернеті, а саме в цю площину перенеслась лівова частка різних типів агресивного цькування підлітків.

Лекції, бесіди, розповіді про булінг і чому це явище негативне, пояснення шляхів виходу з таких обставин, робота з батьками на теми цькування - все це необхідно запланувати на 2018/2019 навчальний рік. Але цих заходів недостатньо, щоб навчити дітей дотримуватися домовленостей, узгоджувати позиції, виходити за межі міжособистісних сварок і булінгу, в яких вони, можливо, звикли домінувати.

Тому класним керівникам, педагогам-організаторам, заступникам з виховної роботи і всім педагогічним працівникам необхідно навчитися розрізняти ознаки боулінгу в учнівському колективі. ГО "Студена" спільно зі студією онлайн-освіти EdEra розробила курс "Недискримінаційний підхід у навчанні" - безкоштовний та доступний для всіх. Цей проект створений у межах реформи Нової Української Школи, і спрямований на протидію дискримінації в освітньому середовищі. Пройти безкоштовний онлан-курс можна за посиланням: <https://courses.ed-era.com/dashboard>. Крім того, стане у пригоді і сайт громадської організації "Ла Страда-Україна" режим доступу: <https://la-strada.org.ua/>

Запорука наших успіхів - свідомий громадянин

Екологічне виховання - благодатна тема для всебічного зміцнення зв'язків між родинами, навчальним закладом і громадськістю з метою встановлення єдності виховного впливу на дітей. Всі люди - споживачі продукції та виробники відходів. Саме внаслідок такої життєдіяльності щодня утворюється близько 1,5 - 2 кг побутових відходів майже у кожній родині. Що з ними трапляється потім? Як це впливає на довкілля, та як змінити ситуацію на краще? Такі теми потрібно висвітлювати не тільки на виховних заходах для дітей. Тему екологічної поведінки

Н.А. Лемешева,

методист предметів художньо-естетичного профілю комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ПРІОРИТЕТИ НАВЧАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ

Для реалізації завдань освіти, проголошених **Новою українською школою**, в межах кожної освітньої галузі необхідно формувати уміння та якості особистості, які є складовими ключових компетентностей. *Це уміння читання з розумінням, висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми [3].* Засоби навчального предмета "Мистецтво" є важливою основою у формуванні багатьох із вищезначених умінь, оскільки більшість предметних мистецьких умінь є суголосними з уміннями, що формуються під час освітнього процесу у початковій школі. Наприклад, на уроках мистецтва у процесі розв'язання різноманітних завдань розвиваються творчі здібності, образне та асоціативне мислення, закладаються основи креативності, розвивається ініціативність; використання різних видів мистецької діяльності, варіативність художньо-творчих рішень сприяють формуванню когнітивної гнучкості та уміння взаємодіяти з іншими; під час сприймання та обговорення творів мистецтва формується критичне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, діти вчаться висловлювати власні думки, відстоювати їх; у процесі пізнання мистецтва учні пізнають і себе, усвідомлюють його вплив на свої емоції, набувають емоційного досвіду і за умови доцільного педагогічного керівництва, вчаться конструктивно керувати ними, таким чином формуючи свій емоційний інтелект.

Як зазначалося вище, означені уміння є складовими ключових компетентностей, визначених Законом України "Про освіту" з урахуванням Рекомендацій Європейського Парламенту та Ради для освіти впродовж життя [6].

Формування ключових компетентностей у початковій школі на уроках мистецтва має відбуватися природно і невимушено. На уроках мистецтва під час усних висловлювань школярів з приводу мистецтва педагог має звертати увагу на уміння дітей висловлювати свої думки, почуття, на їх спілкування між собою державною мовою (здатність спілкуватися державною та рідною мовою). Математична, екологічна та природничі компетентності формуються у процесі здійснення елементарних розрахунків (наприклад, для встановлення пропорцій, визначення метру, запису ритму тощо), спостереження, дослідження і відтворення докільця та явищ природи засобами мистецтва. Внесок мистецької освітньої галузі у формування інформаційно-комунікаційної компетентності відбувається під час використання у освітньому процесі інформаційних технологій для отримання мистецької інформації або художнього творення; громадянських та соціальних компетентностей - у процесі творчої співпраці з іншими учнями, особливо у ході участі у мистецьких заходах, чи оздобленні освітнього середовища навчального закладу; використання мистецтва для отримання задоволення (впливу на власний емоційний стан), у вияві прагнення ділитися своїми творчими ідеями; проявах

творчої ініціативи та намаганнях її реалізовувати, зокрема через втілення у практичній художньо-творчій діяльності (індивідуальній і колективній); прояву відповідальності за особистий і колективний результат; у ході презентації результатів власних мистецьких досягнень поступово формуються компетентності підприємливості та інноваційності. Формування уміння визначати власні художні інтереси, досягнення і потреби; прагнення доцільно використовувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва є проявом компетентності "навчання впродовж життя". Культурна компетентність, яка є домінуючою з-поміж інших щодо мистецької освітньої галузі, формується у процесі залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості; виховання шани до народних традицій, мистецтва рідного краю; толерантного ставлення до мистецтва різних народів.

У системі сучасної шкільної освіти мистецтво є важливим інструментом у розкритті в учнів мистецьких здібностей і талантів, розвитку їхньої креативності, формуванні художньо-творчих та виконавських умінь, на основі художніх і соціально-культурних цінностей. Тому є необхідність означити домінуючі акценти у навчанні мистецтву молодших школярів у закладах загальної середньої освіти у контексті положень нового Державного стандарту початкової освіти: діяльнісний підхід у навчанні та формування у підростаючого покоління ціннісних ставлень і суджень.

Посилення діяльнісного підходу у навчанні здійснюється через формування компетентностей у певній практичній діяльності.

Наголошуємо, що для посилення діяльнісного підходу педагогу необхідно переформатувати своє бачення уроку мистецтва, а саме - слід уникати монологічного проведення, переглянути використання методів навчання в контексті нових потреб Нової української школи, активно пропонувати учням діалоги, завдання для дослідження та проведення експериментів, ігрові методи інсценізації та елементів театралізації, групові і колективні форми роботи.

Формування у підростаючого покоління ціннісних ставлень і суджень слугуватимуть базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством. Це положення стало дороговказом у визначенні основної мети мистецької освітньої галузі, адже мистецтво, як унікальна субстанція, здатна активно впливати на формування цінностей і ставлень учнів, а пізнання мистецтва і себе через мистецтво не може відбуватися без особистісного емоційно-ціннісного переживання та виявлення власних ставлень. Тому при визначенні мети мистецької освітньої галузі, водночас із необхідністю формування компетентностей, було наголошено на важливості реалізації мистецької освіти на ціннісній основі, а саме: метою мистецької освітньої галузі є "формування культурної та інших компетентностей, цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті, поваги до національної

та світової мистецької спадщини" [5]. Щоб досягти цієї мети, необхідно, щоб мистецтво стало цінним для самої особистості, знайшло для неї особистісний сенс і значимість. А для цього потрібно у процесі різноманітної мистецької діяльності долучити дитину до мистецьких цінностей для усвідомлення себе частиною свого народу, людства; "озброїти" її достатнім запасом умінь для реалізації потреб у художньо-творчому самовираженні, формуванні емоційного інтелекту, художнього, критичного, асоціативного мислення та багатьох умінь та якостей особистості, необхідних для її успішної самореалізації у майбутньому.

Емоційно-ціннісна складова предметної мистецької компетентності в контексті пізнання учнем початкової школи мистецтва має пронизувати весь освітній процес. Адже без виявлення емоції, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, власної творчості, неможливо обговорювати, оцінювати мистецтво, виявляти свою позицію, оцінювати емоційний вплив, взаємодіяти з іншими тощо. Привчати дітей активно діяти, уважно слухати, розглядати, розрізняти і порівнювати образи мистецтва, шукати зміст (або сенси) твору, розуміти, яким чином це досягається, мати власну позицію та відстоювати її, уміти презентувати себе і свої досягнення, усвідомлювати вплив мистецтва на власні емоції тощо. Має здійснюватися послідовно, постійно і наполегливо - із уроку в урок у різноманітних видах мистецької діяльності.

Звертаємо увагу, що у початковій школі процес формування комплексу компетентностей (ключових, предметних мистецьких, міжпредметних) набуває динаміки і специфічних рис, що пов'язано з переходом дитини до нового вікового етапу, її дорослішанням - фізичним, психічним і особистісним, новими можливостями - у першу чергу, пізнавальними, що мають задовольнятися у новому виді діяльності (навчальній з елементами ігрової), особливо для дітей 6?8-ми років. Саме врахування вікових особливостей фізичного, психічного і розумового розвитку дітей зумовив запровадження у Державному стандарті циклову організацію освітнього процесу: на рівні початкової освіти це 2 цикли : 1 цикл - 1-2 класи, 1 2 цикл - 3-4 класи [5].

Наведемо приклади очікуваної динаміки розвитку умінь відповідно до циклів навчання.

Загальні результати навчання здобувачів освіти	Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти	
	1-2 класи	3-4 класи
Творює різними засобами і способами	творює відомими художніми засобами і способами	добирає засоби і способи для творення художнього образу
Аналізує, інтерпретує, оцінює мистецтво	сприймає твори різних видів мистецтва і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб (словами, рухами, мімікою, лініями, кольорами тощо)	сприймає твори різних видів мистецтва і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб; зосереджує увагу на деталях; пояснює, що подобається у творі, а що ні, визначає відомі засоби художньої виразності
Регулює власний емоційний стан засобами мистецтва	визначає серед творів і видів художньо-творчої діяльності ті, що подобаються; ділиться емоціями від сприйняття мистецьких творів; творить для власного задоволення	розпізнає власні емоції від сприйняття мистецьких творів, обирає твори і види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою; пояснює, від чого одержує насолоду у власній творчості

У 2018/2019 навчальному році загальному мистецьку освіту в основній школі учні опановуватимуть за програмою для загальноосвітніх навчальних закладів "Мистецтво. 5-9 класи" (авт. Л. Масол та ін.) (оновлена), затвердженою наказом МОН України від 07.06.2017 № 804 "Про оновлені навчальні програми для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів", яка реалізується за рахунок годин, визначених типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня (наказ МОН від 03.04.2012 № 409, зі

змінами, внесеними наказами МОН від 29.05.2014 № 664, від 12.12.2014 № 1465, від 07.08.2015 № 855).

Учні 10-х класів навчатимуться за навчальними програмами "Мистецтво. 10-11 класи. Рівень стандарту" та "Мистецтво. 10-11 класи. Профільний рівень" (авт. Абрамян Т. О., Аристова Л. С., Гайдамака О. В., Гараздівська М. Т., Гречана О. І., Гурін О. М., Новикова Н. В., Пірог А. Г., Просіна О. В.), затвердженими наказом МОН від 23.10.2017 № 1407 "Про надання грифу навчальним програмам для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти". Програми розміщені на офіційному веб-сайті МОН (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>)

За умови вибору учнем (ученицею) навчального предмета "Мистецтво" для вивчення у старшій школі (рівень стандарту), його годинний розподіл розраховується таким чином: 10 (або 11) клас - 3 години на тиждень; або 10-11 клас - по 1,5 години на тиждень відповідно у кожному навчальному році.

Профільне навчання у старшій школі передбачає можливість вивчення профільних предметів з різних освітніх галузей. Профіль формується закладом освіти з урахуванням можливостей забезпечення його якісної реалізації. У закладах загальної середньої освіти, що обрали мистецький профіль, навчальний предмет "Мистецтво" є профільним з відповідним годинним навантаженням: 5 годин у 10-му класі, 5 годин - в 11-му класі.

Зміст програми **рівня стандарту** репрезентує складову цілісної моделі загальної мистецької освіти (за Л. Масол). Вона розкриває можливість ознайомлення дитини зі світом мистецтва через провідні засади, притаманні різним видам мистецтва: мова мистецтва (початкова школа); жанри та стилі мистецтва (основна школа). У старшій школі на основі цих "трьох китів" учні знайомляться з різними культурами і мистецтвом світу.

Програма рівню стандарту реалізує вимоги державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (культурологічна змістова лінія освітньої галузі "Мистецтво"). Тематична структура програми розкриває особливості мистецтва культурних регіонів світу, визначених ЮНЕСКО: африканського, американського, далекосхідного, індійського, арабо-мусульманського, європейського (в тому числі, мистецтва України як невід'ємної складової європейського мистецтва).

При цьому, наголошуємо, що навчальна програма дає можливість вчителю, орієнтуючись на вимоги та тематику, самостійно визначати обсяг годин на вивчення окремої теми, поурочний розподіл опанування кожної теми навчальної програми, за необхідності змінювати порядок вивчення тем у межах навчального року.

Якісна реалізація змісту програми "Мистецтво. Рівень стандарту" у 10 класі потребує її методичного тлумачення, враховуючи певну новизну навчального предмета і ймовірних ризиків (у зв'язку з тематикою курсу) щодо

застосування великого обсягу інформаційного матеріалу в межах визначеного часу.

Щонайперше, слід наголосити, що місія курсу - захопити учнів мистецтвом різних регіонів світу, виявити найхарактерніші ознаки мистецтва кожного регіону, знайти емоційний відгук, зацікавити їх настільки, щоб з'явилося бажання самостійно, більш ширше ознайомитися з мистецькими шедеврами, найбільш яскравими художніми явищами, характерними саме тому чи тому культурному регіону, є "візитівками" його мистецтва. Тільки на такому тлі відбуватиметься формування в учнів системи компетентностей, передбачених навчальною програмою.

3-поміж найважливіших позицій викладання мистецтва у 10 класі, на яких має базуватися методичний арсенал учителя, можна виділити такі:

1. Добір творів мистецтва. Програма передбачає творче ставлення вчителя до змісту і технологій навчання, поурочного розподілу, добору навчального художнього матеріалу. Особливістю навчальної програми є варіативність художнього змісту: кожен учитель має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та виконання учнями, орієнтуючись на навчальну тематику, критерій їх високої художньої якості, репрезентативність художньо-регіональної специфіки, цікавість для учнів і відповідність їх віку. Зокрема, для реалізації змісту необхідно обирати твори і види мистецтва, що репрезентують найхарактерніші мистецькі ознаки, що, по суті, є мистецькими візитівками того чи того культурного регіону світу.

Для реалізації практичної спрямованості курсу, вчитель має передбачити час для виконання учнями художньо-практичних (зокрема, проектних) завдань, враховуючи програмні вимоги, інтереси й потреби учнів цього віку. Тому провідними видами діяльності у контексті опанування мистецтва є пізнання мистецтва, яке відбувається через сприймання, інтерпретацію і оцінювання художніх творів з акцентом на культурологічний контекст та творче самовираження здобувача освіти, що реалізується через виконання мистецьких проектів (індивідуальних, колективних) та задоволення потреб учнів у співі, образотворчій діяльності, конструюванні, фото- та відеозйомці тощо, що сприятиме активному формуванню компетентностей, визначених навчальною програмою.

2. Збалансованість різних видів діяльності учнів.

Під час навчання бажано не перетворювати курс "Мистецтво" у старшій школі в суто інформативний, не перевантажувати учнів зайвою інформацією, а наповнити його завданнями художньо-практичного спрямування. Інформації для засвоєння учнями має бути небагато, не варто її нагромаджувати, зокрема, історичним, світоглядним та іншими контекстами, переліками імен митців, назвами творів, дат тощо, адже наперед відомо, така інформація засвоюється тимчасово. Доцільно зосередити увагу на найголовнішому - видах мистецтва, їх специфічних унікальних особливостях, які презентують саме той чи той культурний регіон світу.

Тому під час структурування змісту мистецької освіти у 10 класі, рівень стандарту (зокрема, створення поурочних календарно-тематичних планів) вчителю необхідно дотримуватися балансу усіх видів діяльності здобувачів освіти: визначаючи час на пізнання мистецтва (знайомство з новим навчальним матеріалом, сприймання, аналіз-інтерпретацію творів мистецтва), необхідно передбачити час для виконання учнями практичних робіт з образотворчої діяльності, вокальної роботи; для презентації результатів самостійної пошукової чи творчої діяльності школярів; здійснення віртуальних екскурсій тощо, адже саме художньо-творча діяльність учнів мотивує підлітків до самовираження та реалізації їх потреб та нових ідей у соціумі.

Для реалізації вищезазначеного слід наголосити на важливості застосування вчителем різноманітного методичного інструментарію та пріоритетності діалогічних форм подачі матеріалу над монологічними. Адже сьогодні вчитель - це не тільки транслятор певної кількості знань й інформації, а партнер по опануванню світу мистецтва. Ні

для кого не секрет, що авторитарний підхід з монологічним викладом навчального матеріалу є неефективним і малоцікавим для учнів, особливо якщо це стосується мистецтва.

3. Опанування художнього змісту навчального предмета. Має здійснюватися у тісному взаємозв'язку традиційних методів навчання (словесних, наочних, діяльнісних) з проблемними, евристичними методами, комп'ютерними технологіями та (що важливо для інтегрованого курсу) інтегративними технологіями, методами і прийомами стимулювання асоціативно-образного мислення, виявленням міжвидових мистецьких аналогій, порівнянь тощо), що зумовлено спільним тематизмом, який об'єднує навчальний матеріал різних видів мистецтва.

Для реалізації ідей профільного навчання та надання можливостей вибору учнями набути певні мистецькі вміння з улюбленого виду діяльності, програма "Мистецтво. 10-11 класи. Профільний рівень" має дві складові: пізнавальну (2 години на тиждень), що реалізує вимоги культурологічної змістової лінії державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти і є обов'язковою для опанування усіма учнями, та художньо-практичну (3 години на тиждень), що репрезентована варіативними модулями, спрямованими на формування умінь з обраного (-их) виду (-ів) мистецької діяльності.

Тематична структура та зміст пізнавальної складової програми є аналогічною навчальній програмі "Мистецтво. Рівень стандарту" і реалізується відповідно до рекомендацій, означених вище.

Художньо-практична складова вміщує варіативні модулі, які дають можливість навчальному закладу згідно з потребами й інтересами учнів; умовами, кадровим та матеріально-технічним забезпеченням обрати вид (види) мистецької діяльності для поглибленого опанування учнями його змісту, набуття ними умінь та навичок з обраного (их) виду (ів) діяльності.

Звертаємо увагу, що зміст модуля (-ів) може бути не синхронізовано зі змістом пізнавальної складової, а спрямовано безпосередньо на опанування учнями певних мистецьких умінь і навичок.

3-поміж запропонованих модулів: спів (сольний, ансамблевий, хоровий), музичний інструмент (бандура, гітара, баян тощо/ ансамбль, оркестр), графіка, комп'ютерна графіка, живопис, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво, основи дизайну, хореографія (класична, народна, бальна, сучасна - за вибором), театральне мистецтво, фотомистецтво, мистецтво кіно, мистецтво театру і кіно (проектна діяльність), мистецтво рідного краю. Звертаємо увагу, що упродовж навчання в старшій школі (10-11 класи) учні можуть опановувати зміст декількох модулів. Мінімальний час навчання за одним модулем - 1 семестр.

Запропонований програмою зміст та очікувані результати дає можливість вчителю самостійно складати детальний **календарно-тематичний план** з урахуванням вимог навчальної програми (модуля) та обраної тривалості реалізації модуля (1, 2, 3, 4 семестри), його художньо-змістове і практичне наповнення; обирати найбільш ефективні форми організації навчального процесу, технології та методики для формування умінь з обраного виду мистецької діяльності.

Система оцінювання результатів навчання в освітній галузі "Мистецтво" ґрунтується на позитивному ставленні до кожного учня (учениці). Оцінюється не рівень недоліків і прорахунків, а рівень прогресу особистісних досягнень. Тому критерієм перевірки та оцінювання результатів мистецької освіти є динаміка особистісного розвитку учня (учениці) та його (її) ставлення до опанування предмету. Безперечно, певну роль у мистецькій сфері відіграють спеціальні художні здібності (музичний слух, вокальні дані, відчуття ритму, кольору, пропорцій, симультанне образне сприймання тощо), які можуть впливати на освітні результати учнів. Проте, для створення об'єктивності системи оцінювання, перевірка має інтегрувати з одного

боку досягнення учнів у різних видах діяльності, з іншого - їх ставлення до предмету, активність та ініціативність, що дасть можливість ефективніше відслідкувати особистісний зріст учня (учениці), оцінити його (її) роботу в освітній діяльності і саморозвитку. Саме тому індивідуальний і диференційований підходи до оцінювання мають надзвичайно важливе значення.

Навчальна та методична література з предметів художньо-естетичного циклу зазначена у Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, що розміщені на офіційному сайті МОН. Під час підготовки вчителів до уроків радимо використовувати періодичні фахові видання, зокрема науково-методичний журнал "Мистецтво та освіта", газету "Шкільний світ" та ін.

Наголошуємо, що для формування в учнів мистецьких компетентностей та реалізації практико-орієнтованого компоненту змісту програми предмети художньо-естетичного циклу: музичне мистецтво, образотворче мистецтво, інтегровані курси "Мистецтво" та "Художня культура" мають викладати вчителі зі спеціальною мистецько-педагогічною освітою (вчитель музичного, вчитель образотворчого мистецтва, вчитель художньої культури) (лист МОН України від 09.06.2016 № 1/9-298).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гайдамака О. Особливості методики поліхудожнього виховання молодших школярів на уроках інтегрованого курсу "Мистецтво" / Олена Гайдамака // Початкова школа. - К., 2015. - №12. - С. 26-31.
2. Гайдамака О. В. Пріоритети початкової загальної мистецької освіти / О. В. Гайдамака // Мистецтво та освіта. - К., 2018, № 1(87). - С. 10 - 14.
3. Закон України "Про освіту" - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua> - Назва з титул. екрану.
4. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія / Людмила Михайлівна Масол. - К.: Промінь, 2006. - 432 с.
5. Постанова Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 "Про затвердження Державного стандарту початкової освіти" - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/> - Назва з титул. екрану.
6. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" від 18 грудня 2006 року. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/> - Назва з титул. Екрану;
7. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : [навч. посібник] / Оксана Петрівна Рудницька. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 360 с.

С.В. Гловацький, методист предметів художньо-естетичного циклу комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" ВИВЧЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В умовах впровадження реформ Нової української школи, велике значення має залучення учителів мистецьких дисциплін до цього процесу. Тому кожному вчителю необхідно ознайомитись з нормативно-правовою базою освітньої системи (Звернути особливу увагу на навчально-методичні матеріали "Нова українська школа: порадник для Вчителя. - Київ, 2017), знати і творчо діяти, бути активним учасником реформування освіти України.

Раніше основне завданням освітніх закладів полягало у передачі знань учням. Сьогодні ми говоримо ще й про вміння застосовувати знання у житті, про компетентності, цінності.

Ми хочемо мати випускника, який буде:

- цілісною особистістю;
- патріотом;
- відповідальним громадянином;
- інноватором;
- людиною, що може знаходити унікальні рішення, не губитися, критично мислить і бере на себе відповідальність.

Що зміниться для учнів?

Дітям буде набагато цікавіше та зрозуміліше навчатися. Тому вчителю необхідно в дітей, особливо в найменших, шестирічного віку, розвивати пізнавальні здатності і любов до навчання. Не відбивати з першого класу бажання навчатися, а навпаки - заохочувати.

Що зміниться для вчителів?

Звичайно, якість освіти найбільше залежить від вчителя. Тому для нас важливо відійти від старих парадигм.

Учитель не має заставляти учня "зубрити" предмети, але в той же час - має розвивати дитину і створювати атмосферу, у якій цікаво і дитина схоче навчатися.

Потрібно відірвати вчителя від дошки, а дітей - від підручника, дати їм творити і самостійно вчитися.

Важливо, щоб учитель, який працює з дітьми, не був авторитарним лідером, коли він грізно пояснює, усі слухають, дивляться на дошку, переписують тощо.

Необхідно, щоб діти творили, працювали у групах. У вчителя залишиться роль лідера, але такого, який організовує і координує весь процес.

Учителі мають володіти сучасними методиками викладання, наприклад, подавати матеріал через гру чи з яким-небудь мистецьким підходом, аби зацікавити учнів.

Виплики часу зумовили розроблення Концептуальних засад реформування середньої освіти, які проголошують збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості дітей.

Відповідно до нового базового закону "Про освіту", концепції Нової української школи в новому навчальному році розпочинається впровадження нового змісту освіти, який заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві.

Провідною метою кожної освітньої реформи, в тому числі нинішньої, є **підвищення якості освіти**. Зміст навчання предметів художньо-естетичного циклу (освітньої галузі "Мистецтво") в загальній середній школі спрямований на розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, формування їх художньо-образного, асоціативного, критичного мислення; створення сприятливих умов для продукування креативних ідей, реалізацію власних творчих потреб у художній діяльності та пізнанні, засвоєння образного змісту творів мистецтва, що відкриває широкі можливості ефективного впливу на формування патріотизму, моралі та інших загальнолюдських цінностей в школярів.

У 2018-2019 навчальному році мистецька освіта реалізується через навчальні предмети:

- інтегрований курс "Мистецтво" (1 клас);

- предмети "Музичне мистецтво", "Образотворче мистецтво" та інтегрований курс "Мистецтво" (в початковій школі 2-4 класи та базовій основній школі 5-7 класи);
- інтегрований навчальний курс "Мистецтво" (в основній школі та старшій школі 8-9 клас);
- інтегрований навчальний курс за вибором "Мистецтво" (в старшій школі 10-11 класи).

Викладання мистецьких дисциплін в початковій школі

Серед чинників, які забезпечують якість початкової ланки загальної середньої освіти, такі:

- повне і своєчасне охоплення навчанням усіх дітей молодшого шкільного віку;
- різнобічне використання досягнень дошкільного періоду;
- осучаснення та оздоровлення освітнього середовища;
- впровадження методик особистісно і компетентісно зорієнтованого навчання, виховання і розвитку молодших учнів;
- технологічність методик навчання;
- моніторинговий супровід освітнього процесу;
- адекватна підготовка педагогічних кадрів тощо.

Учителі мистецьких дисциплін початкової ланки повинні орієнтуватися на основні компоненти Концепції Нової української школи, серед яких:

- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей;
- потрібних для успішної самореалізації в суспільстві;
- орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм;
- наскрізний процес виховання, який формує цінності;
- педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.

Особливу увагу слід приділити вивченню мистецьких дисциплін в 1 класі.

Викладання мистецтва в 1 класі

Вивчення предметів мистецького циклу в 1 класі початкової школи базується на основі Державного стандарту початкової школи (2018 р) та двох типових програм "Мистецтво" (колективу авторів під керівництвом Р.Шияна та колективу авторів під керівництвом О.Савченко).

Метою навчання мистецтва у 1 класі початкової школи є:

- всебічний художньо-естетичний розвиток особистості дитини, освоєння нею культурних цінностей у процесі пізнання мистецтва;
- плекання пошани до вітчизняної та зарубіжної мистецької спадщини;
- формування ключових, мистецьких предметних та міжпредметних компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті.

Відповідно до окресленої мети, головними завданнями навчання мистецтва у 1 класі початкової школи є:

- збагачення духовного світу учня / учениці під час сприймання мистецтва та художньої творчості; виховання пошани до національної і світової культурної спадщини;
- набуття досвіду творення художніх образів через опанування елементарними мистецькими вміннями; розвиток загальних і спеціальних мистецьких здібностей;
- розкриття творчого потенціалу особистості; стимулювання художньо-образного мислення, художніх інтересів; виховання естетичного смаку; сприяння творчому самовияву та розвитку індивідуального стилю учня / учениці через мистецтво;
- розвиток уміння інтерпретувати твори мистецтва, висловлювати враження та особистісне ставлення до них; засвоєння початкових знань про види мистецтва, особливості їхньої художньо-образної мови, зокрема у взаємозв'язках;

- формування вміння презентувати й оцінювати власну творчість, плекання потреби у самовдосконаленні;
- формування вміння взаємодіяти з іншими через мистецтво, виявляти зв'язки мистецтва з природним і соціокультурним середовищем;
- виховання здатності застосовувати мистецтво для отримання задоволення та емоційного самопізнання.

Реалізація поставленої мети здійснюється за змістовими лініями:

- "художньо-творча діяльність";
- "сприймання та інтерпретація мистецтва";
- "комунікація через мистецтво", які окреслюють одну з моделей

- досягнення загальних цілей освітньої галузі та розкривають основну місію загальної мистецької освіти.

Змістова лінія **"Художньо-творча діяльність"** націлює на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через практичне освоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовираження. Ця змістова лінія реалізується через формування в учнів умінь застосовувати різні виразні засоби творення художніх образів, імпровізування та естетичного перетворення довкілля.

Змістова лінія **"Сприймання та інтерпретація мистецтва"** спрямована на пізнання цінностей, що відображають твори мистецтва. Її реалізація передбачає розвиток емоційної сфери учнів, збагачення естетичного досвіду, формування в них умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати мистецтво, виявляючи до нього емоційно-ціннісне ставлення.

Реалізація змістової лінії **"Комунікація через мистецтво"** націлена на соціалізацію учнів через мистецтво, усвідомлення ними свого "Я" (своїх мистецьких досягнень і можливостей). Змістова лінія передбачає формування в учнів умінь презентувати себе і свої досягнення, критично їх оцінювати, взаємодіяти з іншими через мистецтво у середовищі, зокрема у різних культурно-мистецьких заходах, обговореннях тощо, а також формування уявлень про можливість і способи регулювати свій емоційний стан завдяки мистецтву.

Опанування учнями мистецтва у початковій школі ґрунтується на засадах компетентісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного, ігрового та інтегративного підходів.

Мистецька освітня галузь в 1 класі може реалізуватися як через інтегрований курс "Мистецтво", так і через окремі предмети за видами мистецтва: музичне мистецтво і образотворче мистецтво.

Вибір здійснюється з урахуванням фахової підготовки кадрового складу педагогічних працівників школи та погоджується педагогічною радою. Якщо школою для вивчення обрано другий варіант, то у робочому навчальному плані зазначаються окремі навчальні предмети: "Мистецтво: музичне мистецтво", "Мистецтво: образотворче мистецтво", - на які відводиться по 1 годині на тиждень. Необхідною умовою реалізації завдань освітньої галузі "Мистецька" є дотримання інтегративного підходу через узгодження програмового змісту предметів мистецької освітньої галузі із змістом інших освітніх галузей (наприклад, сприймання музичного твору, мультфільму тощо на заняттях з вивчення мови).

Основою організації освітнього процесу в 1 класі повинно бути поєднання діяльнісного підходу та інтегровано-предметної основи з переважанням ігрових методів навчання.

Вчитель мистецтва 1 класі повинен пам'ятати, що початок навчання у школі - визначний момент у житті дитини, який кардинально змінює весь спосіб її буття. В основі навчання молодших школярів перебуває взаємодія дітей і дорослих - гра, спільна праця, пізнання, спілкування. Поступово дитина стає активним учасником цього процесу. Вона спільно з учителем визначає мету, відкриває нові знання, засвоює навчальні дії, експериментує, несе відповідальність за свою роботу. Тож, важливо відразу

уникнути авторитарного впливу на особистість дитини, встановити й підтримати добрі стосунки, довіру у спільній діяльності.

Рушійною силою навчання у молодших школярів 1 класу постають пізнавальні інтереси. Організуючи будь-яку діяльність, передусім вона має викликати в учнів певну зацікавленість.

З першого дня знайомства з мистецтвом дітей слід привчати:

- уважно слухати і споглядати твори мистецтва;
- виявляти власні враження;
- шукати зміст;
- розуміти, яким чином він розкривається.
- Системно і послідовно дітей потрібно привчати: описувати емоційні стани, викликані почуттями, побаченим;
- формувати культуру емоційного сприймання й реагування на твір мистецтва.

Упродовж навчання у початковій школі у дітей мають системно формуватися початківські уміння та навички, характерні для кожного окремого виду художньої діяльності: формування вокальних та хорових навичок, вміння слухати, сприймати та аналізувати твори мистецтва (з музичного мистецтва); графічні, живописні, декоративні техніки, знайомство з правилами композиції, кольора, ліплення тощо (з образотворчого мистецтва); акторські та елементарні хореографічні уміння під час театралізації, інсценізації, рольових ігор та рухів під музику.

Водночас в контексті інтегрованого навчання відбувається формування і поліхудожніх умінь, наприклад:

- порівняння засобів виразності у різних видах мистецтва, відтворення різних явищ через музичні інтонації, малюнок, рух, жест, слово;
- пошук звукових асоціацій у творах образотворчого мистецтва;
- "оживлення" творів образотворчого мистецтва, програмної музики за допомогою пантоміми, міміки, жестів, рухів або розігрування уявних діалогів за сюжетом картини;
- створення ілюстрацій до казок, мелодій до віршів, інсценізація пісні тощо.

На уроках мистецтва доцільно використовувати роботу в малих групах, командну та індивідуальну творчу роботу школярів. Відчуття спільноти створює в учнів 1 класу бажання вимагати, щоб інші були відповідальними за поведінку, навчання, повагу та доброту.

Основні види діяльності на уроках мистецтва в 1 класі базуються на змістових лініях, які передбачають спів, музичне сприймання, музикування, рух під музику, музично-дидактичні, рухові ігри, інсценізації, різні види імпровізацій (вокальну, пластичну, ритмічну) тощо. На уроках мистецтва вчитель використовує ігрові, інформаційні, інтеграційні, мистецькі та інші технології. Вчитель може самостійно створювати або використовувати навчально-методичні, дидактичні засоби навчання, використовувати візуальний супровід навчання, навчальний підручник, альбоми, робочі зошити тощо. Вчитель самостійно планує навчальну діяльність з предмета, виходячи із тематичної побудови обраного підручника з "Мистецтва" для учнів 1 класу.

На допомогу вчителю мистецтва електронна платформа "Нової української школи", яка допомагає учителям конструювати навчальні програми предметів або курсів і містить: методичні рекомендації з конструювання навчальних програм предметів та курсів; навчальні курси згідно з конкретними очікуваними результатами за освітніми галузями; засоби оцінювання навчальних досягнень учнів.

Викладання мистецьких дисциплін в 2-4 класах

Вивчення предметів мистецького циклу в 2-4 класах початкової школи базується на основі Державного стандарту початкової школи (2017 р) та оновлених типових освітніх програм (2016 р., наказ Міністерства освіти і науки України від 05.08.2016 № 948 "Про затвердження змін до навчальних програм для 1-4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів").

Компетентнісно орієнтовані уроки мистецьких дисциплін сприяють цілісному сприйняттю навчального матеріалу, формуванню системного мислення, позитивного емоційного ставлення до пізнання. Одним із пріоритетних завдань навчання мистецтву в початковій школі має стати встановлення міжпредметних зв'язків у вигляді моментів включення в урок запитань і завдань з матеріалу інших навчальних предметів, що мають допоміжне значення для вивчення теми й сприяють глибшому сприйняттю та осмисленню певного поняття, залученням додаткового матеріалу, використанню інформаційно-цифрових і мультимедійних технологій.

Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів передбачає розширення діапазону форм організації навчання, методів та способів навчальної взаємодії у взаємозв'язку урочної та позаурочної діяльності. Тож із метою застосування учнями здобутих у процесі навчальної діяльності знань, умінь і навичок у позаурочний час можуть організовуватися різноманітні виховні заходи.

У випадках, коли програмовий матеріал різних навчальних предметів дозволяє інтегрувати його в межах одного навчального дня, можуть організовуватися так звані "тематичні дні", коли всі уроки за розкладом спрямовують на реалізацію єдиної виховної мети, що знаходить логічне продовження у виховному заході.

Резервом оптимізації навчального процесу на компетентнісних засадах є його практична спрямованість. З цією метою пропонується розширення діапазону організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, з огляду на формування способу дій, що передбачає залучення учнів до практичної діяльності.

Пріоритет належить засвоєнню навчального матеріалу у процесі екскурсій, квестів, організації і проведення конкурсів, зустрічей, практикумів. Серед методів навчання мають домінувати інтерактивні, методи навчання у русі, а діапазон навчальної взаємодії школярів має розширюватися поступово: у 2 класах - це переважно робота в парах і в малих групах (3 учні), у 3-4 класах - групова, командна робота.

Для формування і перевірки предметних компетентностей учитель має спиратися на систему інтегрованих завдань, спрямованих на застосування учнями способів навчально-пізнавальної діяльності, знань, умінь і навичок для розв'язання певних задач у змодельованих життєвих ситуаціях.

Наголошуємо, що для формування в учнів мистецьких компетентностей та реалізації практико-орієнтованого компоненту змісту програми предмети музичне мистецтво, образотворче мистецтво, інтегровані курси "Мистецтво" та "Художня культура" мають викладати вчителі зі спеціальною мистецько-педагогічною освітою (вчитель музичного мистецтва, вчитель образотворчого мистецтва, вчитель художньої культури) (лист МОН України від 09.06.2016 № 1/9-298).

СПИСОК ДЕРЖАВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЩОДО НОВОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

1. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf>
2. Оновлені програми для початкової школи - "Музичне мистецтво", "Образотворче мистецтво", "Мистецтво" 2-4 класи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>
3. Типові освітні програми "Мистецтво" для 1-4 класів, 5-9, 10-11 класи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>
4. Державні стандарти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
5. Опис ключових змін в програмах початкової школи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1/-09-6pdf.pdf>

С.В. Гловацький,

методист предметів художньо-естетичного циклу комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ЗАГАЛЬНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В ОСНОВНІЙ ТА СТАРШІЙ ШКОЛІ

Предмети художньо-естетичного циклу в школі спрямовані на розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, формування їх художньо-образного, асоціативного, критичного мислення; створення сприятливих умов для продукування креативних ідей, реалізацію власних творчих потреб у художній діяльності та пізнанні. Водночас, через образний зміст творів мистецтва, відкриваються широкі можливості ефективно впливати на формування патріотизму, моралі та інших загальнолюдських цінностей.

У 2018/2019 навчальному році загальну мистецьку освіту в основній школі учні опануватимуть за програмою для загальноосвітніх навчальних закладів "Мистецтво. 5-9 класи" (авт. Л. Масол та ін.) (оновлена), затвердженою наказом МОН України від 07.06.2017 № 804 "Про оновлені навчальні програми для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів", яка реалізується за рахунок годин, визначених типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня (наказ МОН від 03.04.2012 № 409, зі змінами, внесеними наказами МОН від 29.05.2014 № 664, від 12.12.2014 № 1465, від 07.08.2015 № 855). Вона вміщує три блоки: "Музичне мистецтво", "Образотворче мистецтво" або інтегрований курс "Мистецтво". Цілісна структура програми передбачає наскрізний тематизм та логіку побудови змісту за роками навчання від 5 до 9 класу.

Метою вивчення мистецтва у старшій школі є формування в учнів системи ключових, міжпредметних і предметних мистецьких компетентностей у процесі пізнання, інтерпретації, творення, оцінювання мистецтва.

Реалізація мети здійснюється через розв'язання завдань:

- ознайомлення учнів з мистецтвом різних культурних регіонів світу, формування розуміння взаємодії між різними культурами, усвідомлення необхідності збереження культурно-мистецького надбання людства;
- виховання національної ідентичності, усвідомлення власної причетності до української культурної спадщини з одночасним усвідомленням культурно-мистецького розмаїття;
- формування креативних, комунікативних якостей особистості учня; стимулювання потреби до мистецької самоосвіти та здатності до художнього самовираження;
- естетичну оцінку творів мистецтва, явищ сучасності та довкілля (зокрема медіаконтенту та інтернет-простору); критична оцінка впливу мистецтва та інформаційного простору на формування особистих та суспільних цінностей; усвідомлення зв'язків між мистецтвом та соціо-культурним середовищами; мистецтвом різних народів.

Основними видами діяльності учнів у процесі опанування мистецтва у старшій школі є сприймання, інтерпретація й оцінювання художніх творів; пізнання явищ мистецтва, художньо-творче самовираження, які мають бути збалансованими між собою.

Наголошуємо, що для формування в учнів мистецьких компетентностей та реалізації практико-орієнтованого компоненту змісту програми предмети художньо-естетичного: музичне мистецтво, образотворче мистецтво, інтегровані курси "Мистецтво" та "Художня культура" мають викладати вчителі зі спеціальною мистецько-педагогічною освітою (вчитель музичного мистецтва, вчитель образотворчого мистецтва, вчитель художньої культури) (лист МОН України від 09.06.2016 № 1/9-298).

Мистецька освіта учнів старшої школи здійснюватиметься за такими навчальними програмами:

- учні 11-х класів навчатимуться за програмами "Художня культура" (рівень стандарту, академічний, профільний рівні) і "Естетика" та відповідними типовими навчальними планами (наказ МОН від 27.08.2010 № 834 "Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів III ступеню");

- учні 10-х класів - за навчальними програмами "Мистецтво" (рівень стандарту, профільний рівень) та відповідними типовими навчальними планами (накази МОН від 11.07.2017 № 995 "Про типові навчальні плани для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів", від 24.11.2017 № 1541 "Про внесення змін до наказу МОН від 11.07.2017 № 995").

Звертаємо увагу, що реалізація змісту освіти, визначеного державним стандартом, у 10 класі **на рівні стандарту** здійснюватиметься, щонайперше, через базові та вибірково-обов'язкові предмети. До вибірково-обов'язкових належать навчальні предмети "Мистецтво" (освітня галузь "Мистецтво") та "Інформатика" й "Технології" (освітня галузь "Технології"). З них учень (учениця) має обрати два предмети, які він (вона) обов'язково опануватиме впродовж навчання у старшій школі: один - в 10-му, інший - в 11-му класі, або одночасно два предмети в 10 і 11 класах (у такому разі години, передбачені на вибірково-обов'язкові предмети, діляться між двома обраними предметами)

Навчальні предмети	10 клас (кількість годин)	11 клас (кількість годин)
Вибірково-обов'язкові предмети (Інформатика, Технології, Мистецтво)	3	3

Тобто, за умови вибору учнем (ученицею) навчального предмету **"Мистецтво"** для вивчення у старшій школі (рівень стандарту), його годинний розподіл розраховується таким чином: 10 (або 11) клас - 3 години на тиждень; або 10-11 клас - по 1,5 години на тиждень відповідно у кожному навчальному році.

Профільне навчання у старшій школі передбачає можливість вивчення профільних предметів з різних освітніх галузей. Профіль формується закладом освіти з урахуванням можливостей забезпечення його якісної реалізації. У закладах загальної середньої освіти, що обрали мистецький профіль, навчальний предмет "Мистецтво" є профільним з відповідним годинним навантаженням: 5 годин у 10-му класі, 5 годин - в 11-му класі.

У 2018/2019 навчальному році учні 10-х класів навчатимуться за навчальними програмами "Мистецтво. 10-11 класи. Рівень стандарту" та "Мистецтво. 10-11 класи. Профільний рівень" (авт. Абрамян Т. О., Аристова Л. С., Гайдамака О. В., Гараздівська М. Т., Гречана О. І., Гурін О. М., Новикова Н. В., Пірог А. Г., Просіна О. В.), затвердженими наказом МОН від 23.10.2017 № 1407 "Про надання грифу навчальним програмам для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти". Програми розміщені на офіційному веб-сайті МОН (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>)

Акцентування освіти на реалізацію компетентнісного підходу зумовило рельєфне визначення компетентностей, які формуються засобами певного навчального предмета, зокрема мистецтва. У програмах "Мистецтво. 10-11 кл." окреслено сутність предметних мистецьких (музична, образотворча, хореографічна, театральна, екранна) та міжпредметних естетичних компетентностей, які щонайперше формуються під час опанування учнями різних видів мистецтва. Визначено компоненти компетенцій - знаннєвий, діяльнісний, ціннісний, - відповідно до яких згруповано розділ програми "Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів". Розкрито можливості мистецтва щодо формування ключових компетентностей, які подано як система умінь (здатності людини реалізувати на практиці набуті знання і навички) і ставлень (якостей, що виявляються у поведінці особистості у певній ситуації чи її вчинках на засадах ціннісних переконань, поглядів, інтересів тощо): компетентності спілкування рідною /державною, іноземною мовами; математична компетентність; основні компетентності у природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; компетентність уміння вчитися впродовж життя; компетентності ініціативності і підприємливості; соціальна та громадянська компетентності; компетентність обізнаності та самовираження у сфері культури; компетентність екологічної грамотності і здорового життя. Важливість формування ключових компетентностей є незаперечною, і тому педагог має системно приділяти увагу їх формуванню, але застосовувати свій методичний інструментарій педагогічно доцільно і тільки у контексті реалізації завдань предмету інтегрованого курсу "Мистецтво".

З метою інтеграції навчальних предметів і предметних циклів, формування ключових та міжпредметних компетентностей у зміст навчальних програм введено наскрізні змістові лінії - соціально значущі надпредметні теми, які сприятимуть формуванню в учнів уявлення про суспільство в цілому, розвиватимуть здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях: "Екологічна безпека та сталий розвиток", "Громадянська відповідальність", "Здоров'я і безпека", "Підприємливість та фінансова грамотність". Особливості їх реалізації зазначено у пояснювальних записках до програм. Окремо наголошуємо, що реалізація змісту наскрізних змістових ліній має бути педагогічно коректною і доцільною та втілюватися тільки через відповідні мистецькі трактування, приклади і методи навчання.

Зміст програми рівня стандарту репрезентує складову цілісної моделі загальної мистецької освіти (за Л. Масол). Вона розкриває можливість ознайомлення дитини зі світом мистецтва через провідні засади, притаманні різним видам мистецтва: мова мистецтва (початкова школа); жанри та стилі мистецтва (основна школа). У старшій школі на основі цих "трьох китів" учні знайомляться з різними культурами і мистецтвом світу.

Програма рівню стандарту реалізує вимоги державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (культурологічна змістова лінія освітньої галузі "Мистецтво"). Тематична структура програми розкриває особливості мистецтва культурних регіонів світу, визначених ЮНЕСКО: африканського, американського, далекосхідного, індійського, арабо-мусульманського, європейського (в тому числі, мистецтва України як невід'ємної складової європейського мистецтва).

При цьому, наголошуємо, що навчальна програма дає можливість вчителю, орієнтуючись на вимоги та тематику, самостійно визначати обсяг годин на вивчення окремої теми, поурочний розподіл опанування кожної теми навчальної програми, за необхідності - змінювати порядок вивчення тем у межах навчального року.

Якісна реалізація змісту програми "Мистецтво. Рівень стандарту" у 10 класі потребує її методичного тлумачення, враховуючи певну новизну навчального предмету і ймовірних ризиків (у зв'язку з тематикою курсу) щодо

застосування великого обсягу інформаційного матеріалу в межах визначеного часу.

Щонайперше, слід наголосити, що місія курсу: захопити учнів мистецтвом різних регіонів світу, виявити найхарактерніші ознаки мистецтва кожного регіону, знайти емоційний відгук, зацікавити їх настільки, щоб з'явилося бажання самостійно, більш ширше познайомитися з мистецькими шедеврами, найбільш яскравими художніми явищами, характерними саме тому чи тому культурному регіону, є "візитівками" його мистецтва. Тільки на такому тлі відбуватиметься формування в учнів системи компетентностей, передбачених навчальною програмою.

З-поміж найважливіших позицій викладання мистецтва у 10 класі, на яких має базуватися методичний арсенал учителя, такі:

Добір творів мистецтва. Програма передбачає творче ставлення вчителя до змісту і технологій навчання, поурочного розподілу, добору навчального художнього матеріалу. Особливістю навчальної програми є варіативність художнього змісту: кожен учитель має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та виконання учнями, орієнтуючись на навчальну тематику, критерій їх високої художньої якості, репрезентативність художньо-регіональної специфіки, цікавість для учнів і відповідність їх віку. Зокрема, для реалізації змісту необхідно обирати твори і види мистецтва, що репрезентують найхарактерніші мистецькі ознаки, що, по суті, є мистецькими візитівками того чи того культурного регіону світу.

Для реалізації практичної спрямованості курсу, вчитель має передбачити час для виконання учнями художньо-практичних (зокрема, проектних) завдань, враховуючи програмні вимоги, інтереси й потреби учнів цього віку. Тому провідними видами діяльності у контексті опанування мистецтва є пізнання мистецтва, яке відбувається через сприймання, інтерпретацію і оцінювання художніх творів з акцентом на культурологічний контекст та творче самовираження здобувача освіти, що реалізується через виконання мистецьких проектів (індивідуальних, колективних) та задоволення потреб учнів у співі, образотворчій діяльності, конструюванні, фото- та відеозйомці тощо, що сприятиме активному формуванню компетентностей, визначених навчальною програмою.

Важливо сбалансувати різні види діяльності учнів під час навчання і не перетворити курс "Мистецтво" у старшій школі в суто інформативний, не перевантажувати учнів зайвою інформацією, а наповнити його завданнями художньо-практичного спрямування. Інформації для засвоєння учнями має бути небагато, не варто її нагромаджувати, зокрема, історичним, світоглядним та іншими контекстами, переліками імен митців, назвами творів, дат тощо, адже наперед відомо, така інформація засвоюється тимчасово. Доцільно зосередити увагу на найголовнішому - на видах мистецтва, їх специфічних унікальних особливостях, які презентують саме той чи той культурний регіон світу.

Тому під час структурування змісту мистецької освіти у 10 класі, рівень стандарту (зокрема, створення поурочних календарно-тематичних планів) вчителю необхідно дотримуватися балансу усіх видів діяльності здобувачів освіти: визначаючи час на пізнання мистецтва (знайомство з новим навчальним матеріалом, сприймання, аналіз-інтерпретацію творів мистецтва), необхідно передбачити час для виконання учнями практичних робіт з образотворчої діяльності, вокальної роботи; для презентації результатів самостійної пошукової чи творчої діяльності школярів; здійснення віртуальних екскурсій тощо, адже саме художньо-творча діяльність учнів мотивує підлітків до самовираження та реалізації їх потреб та нових ідей у соціумі.

Для реалізації вищезначеного слід наголосити на важливості застосування вчителем **різноманітного методичного інструментарію та пріоритетності діалогічних форм** подачі матеріалу над монологічними.

Адже сьогодні вчитель - це не тільки транслятор певної кількості знань й інформації, а партнер по опануванню світу мистецтва. Ні для кого не секрет, що авторитарний підхід з монологічним викладом навчального матеріалу є неефективним і малоцікавим для учнів, особливо якщо це стосується мистецтва.

Опанування художнього змісту навчального предмета має здійснюватися у тісному взаємозв'язку традиційних методів навчання (словесних, наочних, діяльнісних) з проблемними, евристичними методами, комп'ютерними технологіями та (що важливо для інтегрованого курсу) інтегративними технологіями, методами і прийомами стимулювання асоціативно-образного мислення, виявленням міжвидових мистецьких аналогій, порівнянь тощо), що зумовлено спільним тематизмом, який об'єднує навчальний матеріал різних видів мистецтва.

Для реалізації **ідей профільного навчання** та надання можливостей вибору учнями набути певні мистецькі вміння з улюбленого виду діяльності, програма "Мистецтво. 10-11 класи. Профільний рівень" має дві складові: пізнавальну (2 години на тиждень), що реалізує вимоги культурологічної змістової лінії державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти і є обов'язковою для опанування усіма учнями, та художньо-практичну (3 години на тиждень), що репрезентована варіативними модулями, спрямованими на формування умінь з обраного (-их) виду(-ів) мистецької діяльності.

Тематична структура та зміст пізнавальної складової програми є аналогічною навчальній програмі "Мистецтво. Рівень стандарту" і реалізується відповідно до рекомендацій, означених вище.

Художньо-практична складова вміщує варіативні модулі, які дають можливість навчальному закладу згідно з потребами й інтересами учнів; умовами, кадровим та матеріально-технічним забезпеченням обрати вид (види) мистецької діяльності для поглибленого опанування учнями його змісту, набуття ними умінь та навичок з обраного (их) виду (ів) діяльності.

Звертаємо увагу, що зміст модуля (-ів) може бути не синхронізовано зі змістом пізнавальної складової, а спрямовано безпосередньо на опанування учнями певних мистецьких умінь і навичок.

З-поміж запропонованих модулів: спів (сольний, ансамблевий, хоровий), музичний інструмент (бандура, гітара, баян тощо/ ансамбль, оркестр), графіка, комп'ютерна графіка, живопис, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво, основи дизайну, хореографія (класична, народна, бальна, сучасна - за вибором), театральне мистецтво, фотомистецтво, мистецтво кіно, мистецтво театру і кіно (проектна діяльність), мистецтво рідного краю. Звертаємо увагу, що упродовж навчання в старшій школі (10-11 класи) учні можуть опанувати зміст декількох модулів. Мінімальний час навчання за одним модулем - 1 семестр.

Запропонований програмою зміст та очікувані результати дає можливість вчителю самостійно складати детальний календарно-тематичний план з урахуванням вимог навчальної програми (модуля) та обраної тривалості реалізації модуля (1, 2, 3, 4 семестри), його художньо-змістове і практичне наповнення; обирати найбільш ефективні форми організації навчального процесу, технології та методики для формування умінь з обраного виду мистецької діяльності.

Наприкінці 10 класу учень/учениця виявляє здатність:

- усвідомлювати необхідність збереження світової культурної спадщини;
- пізнавати мистецтво, інтерпретувати його та виявляти ціннісне ставлення до нього; критично оцінювати вплив мистецтва та інформаційного простору на формування духовно-культурних цінностей - власних та суспільства; усвідомлювати шляхи протидії його негативним впливам на власне життя;

- пізнавати себе через художньо-творчу діяльність та мистецтво, ефективно застосовувати їх для художнього самовираження та впливу на свій емоційний стан;

- розуміти зв'язок мистецтва з гуманітарними та природничими дисциплінами, застосовувати міжпредметні компетентності у різноманітній творчій діяльності в особистому та соціокультурному середовищі.

Творчість учителя полягає в самостійному і диференційованому застосуванні орієнтовного матеріалу, здатності змінювати його в межах запропонованої структури при написанні поурочних методичних розробок, доборі художньо-практичних завдань. Однією з умов ефективного впровадження мистецтва в старшій школі є створення художньо-естетичного середовища в навчальному закладі (картинні галереї, мистецькі світлиці, художні майстерні) та активна взаємодія з навколишнім соціокультурним середовищем, закладами культури (музеями, філармоніями, театрами) з урахуванням індивідуальних здібностей, інтересів і потреб учнів.

Система оцінювання результатів навчання в освітній галузі "Мистецтво" ґрунтується на позитивному ставленні до кожного учня (учениці). Оцінюється не рівень недоліків і прорахунків, а рівень прогресу особистісних досягнень. Тому критерієм перевірки та оцінювання результатів мистецької освіти є динаміка особистісного розвитку учня (учениці) та його (її) ставлення до опанування предмету. Безперечно, певну роль у мистецькій сфері відіграють спеціальні художні здібності (музичний слух, вокальні дані, відчуття ритму, кольору, пропорцій, симультанне образне сприймання тощо), які можуть впливати на освітні результати учнів. Проте, для створення об'єктивності системи оцінювання, перевірка має інтегрувати з одного боку досягнення учнів у різних видах діяльності, з іншого - їх ставлення до предмету, активність та ініціативність, що дасть можливість ефективніше відслідковувати особистісний зріст учня (учениці), оцінити його (її) роботу в освітній діяльності і саморозвитку. Саме тому індивідуальний і диференційований підходи до оцінювання мають надзвичайно важливе значення.

До основних видів оцінювання належать: поточне, тематичне і підсумкове (семестрове і річне). Додатковими засобами стимулювання пізнавальної активності учнів є самооцінка та оцінювання результатів спільної діяльності за попередньо визначеними критеріями, художньо-творче самовираження, які мають бути збалансованими між собою.

Навчальна та методична література з предметів художньо-естетичного циклу зазначена у Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, що розміщені на офіційному сайті МОН. Під час підготовки вчителів до уроків радимо використовувати періодичні фахові видання, зокрема науково-методичний журнал "Мистецтво та освіта", газету "Шкільний світ" та ін.

СПИСОК ДЕРЖАВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЩОДО НОВОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

1. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczija.pdf>.
2. Типові освітні програми "Мистецтво" для 1-4 класів, 5-9, 10-11 класи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>.
3. Оновлені програми для основної школи освітньої галузі "Мистецтво" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://artmon59-new.ed-era.com/>.
4. Програма "Мистецтво" профільний рівень та рівень стандарту [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

В.Д. Ярова,

завідувач відділу фізичної культури і військово-патріотичного виховання комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ОРГАНІЗАЦІЙНО - МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРЕДМЕТА "ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА"

Фізична культура як складова загальної культури, закладає основи збереження здоров'я та розвитку всіх його складових, використовує комплексний підхід до формування розумових та фізичних якостей і навичок, удосконалює фізичну та психологічну підготовку до активної життєдіяльності, формує пріоритети оздоровчої спрямованості фізичних вправ та забезпечує загальний культурний розвиток особистості.

Інваріантна складова Типових навчальних планів, до якої входить навчальний предмет "Фізична культура", сформована на державному рівні, і є однаковою для всіх загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від підпорядкування та форми власності.

Навчання в основній та старшій школі фізичній культурі спрямоване на досягнення загальної мети базової загальної освіти. Адже метою базової загальної середньої освіти є розвиток і соціалізація особистості учнів, яка поєднує в собі творчий потенціал до навчання, ініціативність до саморозвитку та самонавчання в умовах глобальних змін та викликів, здатності ідентифікувати себе як важливу і відповідальну складову українського суспільства, яка готова змінювати і відстоювати національні цінності українського народу.

Для розвитку такої особистості потрібно формувати здатність визначати і обґрунтовувати власну життєву позицію, уміння застосовувати знання у реальних життєвих умовах, під час розв'язку практичних завдань.

Провідним засобом реалізації вказаної мети є запровадження компетентнісного підходу у навчальний процес, на основі ключових компетентностей як результату навчання.

Фізичне виховання сьогодення потребує орієнтації на:

- вироблення і реалізацію якісно нової, особистісно і компетентісно обґрунтованої основи до підходу збереження і підтримки інтелектуальної та фізичної індивідуальності школярів та молоді на всіх етапах навчання врахуванням особливостей їх рухового і психофізичного розвитку;
- створення освітнього середовища, яке стимулює фізично рухову активність особистості та її організацію відповідно віковій та психофізичній специфіці розвитку організму;
- інтенсивне включення в освітній процес школи можливостей для додаткових форм фізичного виховання;
- створення умов і механізмів фізичного виховання для занять різної спрямованості по інтересам;
- формування стійкості до асоціальних впливів щодо виникнення шкідливих звичок і неадекватних видів поведінки.

Навчально-виховний процес з фізичної культури у 2018/2019 н.р. здійснюється за робочими навчальними планами, що складаються на основі Типових навчальних планів закладів загальної середньої освіти і затверджуються відповідним органом управління освітою.

Години фізичної культури передбачені усіма варіантами Типових навчальних планів і повинні фінансуватися та використовуватися в повному обсязі.

Вони зазначаються в розкладі уроків, ураховуються в педагогічному навантаженні вчителів. Але у зв'язку з тим, що уроки фізичної культури за своїм змістом і специфікою забезпечують рухову активність учнів і не вимагають надмірного розумового напруження, години їх проведення не враховуються при підрахунку гранично допустимого навантаження учнів. Це дає змогу в кожному класі повноцінно використовувати усі навчальні години варіативної складової Типових навчальних планів, не перевищуючи загального обсягу навчального навантаження (сума інваріантної і варіативної складових). Розклад уроків повинен враховувати оптимальне співвідношення навчального навантаження протягом тижня, а також доцільне чергування протягом дня і тижня предметів природничого і гуманітарного циклів з уроками мистецтва, технологій і фізичної культури.

Заняття з фізичної культури в навчальних закладах проводяться вчителем фізичної культури або особою, яка має спеціальну освіту та кваліфікацію.

Опанування змісту фізичної культури, як базового навчального предмета, здійснюється за навчальними програмами, які мають відповідний гриф Міністерства освіти і науки України.

Навчальна програма для 5-9 класів затверджена Міністерством освіти і науки України (наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407).

Навчальна програма побудована за модульною системою. Вона містить інваріантну (обов'язкову) та варіативну складові. До інваріантної частини належать: теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка, зміст якої реалізується упродовж кожного уроку. Змістовне наповнення варіативної складової навчальний заклад формує самостійно із модулів, які пропонує навчальна програма. У 5-6 класах учні опановують 4-6 варіативних модулів, 7-8 класах - 3-5, у 9 класі - 3-4 модулі. На опанування модулів відводиться приблизно однакова кількість годин. Але не менше ніж, 18.

У разі освоєння двох варіативних модулів протягом одного навчального року та у випадку, коли вивчення модуля розпочинається не з 5 класу, учитель повинен скорегувати змістовне наповнення варіативного модуля та нормативне оцінювання.

З 2018/2019 навчального року набирає чинності оновлена навчальна програма "Фізична культура" для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОН від 23.10.2017 № 1407), в якій імплементовано компетентнісний підхід до вивчення предмета.

Оновлена навчальна програма має структуру, яка є максимально інформативною для вчителя. Дана структура дозволяє вчителю більш об'єктивно оцінити досягнення учня. У програмі чітко висвітлені знанневий, діяльнісний та ціннісний компоненти, виокремлено такі наскрізні змістові лінії: "Екологічна безпека та сталий розвиток", "Громадянська відповідальність", "Здоров'я і безпека", "Підприємливість та фінансова грамотність".

У 10-11 класах учні мають опанувати 2-3 варіативних модулів. На їх опанування відводиться приблизно однакова кількість годин. Не виключається можливість

мотивованого збільшення чи зменшення кількості годин на вивчення окремих модулів.

Відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом МОЗ та МОН від 20.07.2009 р. за № 518/674 учні розподіляються на основну, підготовчу та спеціальну медичні групи. Медичне обстеження учнів проводиться щорічно в установленому законодавством порядку. Не допускати на уроках фізичної культури навантаження учнів, які не пройшли медичного обстеження.

Учні, незалежно від рівня фізичного розвитку та медичної групи, а також тимчасово звільнені від фізичних навантажень, повинні бути обов'язково присутніми на уроках фізичної культури. Допустиме навантаження для учнів/учениць, які за станом здоров'я належать до підготовчої та спеціальної медичних груп, встановлює учитель фізичної культури.

Домашні завдання для самостійного виконання фізичних вправ учні/учениці отримують на уроках фізичної культури. Вони мають бути спрямовані на підвищення рухового режиму у вільний час, досягнення рекреаційно-оздоровчого ефекту. У разі відставання в розвитку фізичних якостей учитель разом з учнем складає індивідуальну програму фізкультурно-оздоровчих занять, де вказується завдання занять, фізичні вправи, послідовність їх виконання, кількість повторень, інтервали відпочинку, засоби самоконтролю, відмітки про виконання завдання. Самостійні заняття за індивідуальною програмою надають учневі/учениці додаткові бонуси при оцінюванні навчальних досягнень.

При складанні розкладу навчальних занять не рекомендується здвоювати уроки фізичної культури або проводити їх два дні поспіль. Більшість уроків фізичної культури доцільно проводити на відкритому повітрі.

Для оцінювання розвитку фізичних якостей використовуються навчальні нормативи, які розроблено для кожного року вивчення. Навчальні нормативи є орієнтовними. Порядок їх проведення визначає вчитель відповідно до календарно-тематичного планування.

При складанні навчального нормативу за його показником визначають рівень досягнень (початковий, середній, достатній, високий), а потім за технічними показниками виконання рухової дії та теоретичними знаннями виставляють оцінку в балах.

Учні, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої медичної групи, оцінюються за теоретико-методичні знання, техніку виконання вправ, складання відповідних нормативів, які їм не протипоказані.

У період з 01.09 до 01.10 кожного навчального року з метою адаптації учнів до навантажень на уроках фізичної культури прийом навчальних нормативів не здійснюється, а заняття мають рекреаційно-оздоровчий характер з помірними навантаженнями.

Невиконання нормативів з причин, незалежних від учня/учениці, непропорційний фізичний розвиток, пропуски занять з поважних причин, не є підставою для зниження підсумкової оцінки успішності.

При проведенні занять з фізичної культури слід дотримуватись "Правил безпеки життєдіяльності під час проведення занять з фізичної культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах" (Наказ МОН України від 01.06.2010 №521, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 9 серпня 2010 № 651/17946).

При забезпеченні належного організаційно-методичного проведення уроку, особистісно-зорієнтованого навчання, індивідуально-дозованого навантаження, дотримання дисципліни, стану спортивного обладнання та інвентарю переважна кількість травм може бути попереджена. На уроках фізичної культури, спортивно-масових заходах систематично здійснювати візуальний контроль за самопочуттям учнів, технічним станом спортивного обладнання та інвентарю. Місця для занять з фізичної культури і спорту обладнуються аптечкою (відкриті спортивні майданчики - переносною аптечкою).

В.В.Плахута, методист предмета "Захист Вітчизни" комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ПРЕДМЕТ "ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ" ЯК СКЛАДОВА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

В Україні набув чинності Закон "Про особливості державної політики щодо забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями у Донецькій і Луганській областях", що регулює дії української влади, у суворій відповідності до Конституції України, та встановлює головну мету воєнної політики України - створення умов для відновлення територіальної цілісності держави, її суверенітету і недоторканності в межах державного кордону України.

На виконання вимог Закону України "Про військовий обов'язок та військову службу" та "Положення про допризовну підготовку", затвердженого постановою Кабунету Міністрів України від 30.11.2000 року №1770, Міністерство освіти і науки України затвердило нову програму навчального предмета "Захист Вітчизни" (Наказ МОН України від 23.10.2017 № 1407).

У ній сформовані нові підходи до реалізації принципів підготовки учнів до військової служби у військовій організації держави, захисту своєї Вітчизни.

Навчання предмета "Захист Вітчизни" спрямоване на досягнення мети загальної середньої освіти - розвиток і соціалізація особистості учнів, формування у них національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєбезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Провідним чинником розвитку такої особистості є формування в учнів умінь застосовувати знання у реальних життєвих умовах, під час розв'язання практичних завдань та

здатності визначати і обґрунтовувати власну життєву позицію.

Навчальний предмет "Захист Вітчизни" формує в учнівської молоді життєво необхідні знання, уміння і навички захисту Вітчизни в умовах надзвичайних ситуацій, а також системне уявлення про військово-патріотичне виховання як складову частину національно-патріотичного виховання. Провідним засобом реалізації вказаної мети є запровадження компетентнісного підходу у навчальний процес загальноосвітньої школи на основі ключових компетентностей як результату навчання.

Мета реалізовується комплексом таких навчальних і виховних завдань:

- ознайомлення учнівської молоді з основами нормативно-правового забезпечення захисту Вітчизни, цивільного захисту та охорони життя і здоров'я;
- усвідомлення учнівською молоддю свого обов'язку щодо захисту України у разі виникнення загрози суверенітету та територіальній цілісності держави;
- набуття знань про функції Збройних Сил України та інших військових формувань, їх характерні особливості;
- засвоєння основ захисту Вітчизни, цивільного захисту, домедичної допомоги, здійснення психологічної підготовки учнівської молоді до захисту Вітчизни;
- підготовка учнів до захисту Вітчизни, професійної орієнтації молоді до служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, визначених чинним законодавством, до захисту життя і здоров'я, забезпечення власної безпеки і безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу.

Предмет "Захист Вітчизни" є обов'язковим навчальним предметом, який вивчається в навчальних закладах системи загальної середньої освіти упродовж 10 і 11 класів та під час навчально-польових занять (зборів) і навчально-тренувальних занять (дівчата). Навчальна програма передбачає вивчення предмета 1,5 та 2 години за умови виділення 0,5 годин з варіативної складової навчального плану.

Відповідно до навчального плану уроки проводяться: 10 клас - по 1,5 години на тиждень протягом навчального року; 11 клас: в першому семестрі (півріччі) - по 1,5 години на тиждень, а в другому семестрі - по 1 годині на тиждень та 18 годин відводиться на проведення навчально-польових занять (зборів) і занять у лікувально-оздоровчому закладі. При потижневому навантаженні по дві години на тиждень: 10 клас та перший семестр 11 класу - по 2 години, другий семестр 11 класу - по 1,5 години на тиждень та 18 годин - на проведення навчально-польових занять (зборів) (програма для юнаків) і навчально-тренувальні заняття (дівчата). У кожному періоді предмет вивчається юнаками та дівчатами окремо. Навчальний предмет при цьому в обох випадках називається "Захист Вітчизни" з уточненням "Основи медичних знань" для групи дівчат.

Поділ класів на групи юнаків та дівчат здійснюється незалежно від кількості учнів у класі. Проте, якщо у групі є менше 5 осіб, то учні цієї групи навчаються за індивідуальними навчальними планами. Дівчата за їх власним бажанням (у разі згоди батьків, опікунів або піклувальників) навчаються за програмою для групи юнаків. Юнаки, які за станом здоров'я, релігійними поглядами (за подачі відповідних документів) не можуть вивчати основи військової справи, навчаються за програмою для групи дівчат.

Навчально-польові заняття (збори) і навчально-тренувальні заняття проводяться з метою практичного закріплення рівня знань, умінь та навичок учнів у 11 класі наприкінці навчального року. 3-х денні (18 годин) навчально-польові заняття (збори) та навчально-тренувальні заняття проводяться на базах військових частин, військових комісаріатів, лікувально-оздоровчих установ, базових навчальних закладів та навчальних закладів. До їх організації та проведення залучаються обласні, міські/районні військові комісаріати та органи місцевого самоврядування.

Основною організаційною формою вивчення предмета "Захист Вітчизни" в загальноосвітніх навчальних закладах усіх типів є урок, що проводиться вчителем згідно з календарно-тематичним плануванням та навчальним планом, складеними відповідно до навчальної програми.

Під час організації навчання необхідно застосовувати такі форми проведення занять: теоретичні, практичні, комплексні, контрольні та гра на місцевості.

Теоретичні заняття проводяться в формі розповіді чи бесіди з використанням дидактичного матеріалу та технічних засобів навчання. На цих заняттях розглядається поняття, визначення, основні положення теми, аналізуються літературні джерела, вимоги статутів Збройних Сил України, даються поради й рекомендації щодо використання набутих знань. На такі заняття рекомендується витратити не більше 25-30% навчального часу.

Практичні заняття передбачають формування навичок у процесі здобування, закріплення та контролю знань. Вони проводяться після вивчення уже відомого учням матеріалу.

Комплексні заняття передбачають логічно послідовне виконання прийомів, дій, нормативів, завдань із різних розділів програми на одному занятті (у комплексі). Їх потрібно проводити з метою закріплення та удосконалення вмінь та навичок спрямованих на формування готовності до дій в екстремальних умовах й обов'язково передбачати виконання нормативів та дій у вигляді ігрової ситуації, естафети та змагання.

Гра на місцевості організовується під час проведення навчально-польових зборів, це комплекс занять, які виконуються в умовах тактичної обстановки, що вимагає від учнів напруження фізичних сил, моральної й психологічної стійкості. Проводиться після здобування знань та теоретичних і практичних занять.

Контрольні заняття застосовуються для визначення рівня знань і практичних навичок учнів із виставленням їм підсумкової оцінки. Заняття проводяться на завершальному етапі навчання під час навчально-польових зборів.

Уроки предмету "Захист Вітчизни" повинні мати практичну спрямованість на 50-70%.

Психологічна підготовка учнівської молоді до захисту Вітчизни здійснюється протягом усього викладання предмета. Рекомендується використовувати методи формування морально-психологічної стійкості на всіх практичних та комплексних уроках.

Морально-психологічна підготовка здійснюється в ході навчання з метою формування морально-психологічної готовності та спроможності учнів виконувати покладені на них завдання, переборювати труднощі та небезпеку у надзвичайних ситуаціях, витримувати навантаження. Для цього на заняттях та

тренуваннях учителями створюються відповідні умови. Вивчення цивільного захисту проводиться окремо у групах юнаків і дівчат.

Стройова підготовка молоді проходить під час уроку, а також у вигляді стройових тренажів на початку уроку тривалістю 3-5 хвилин.

Оцінювання учнів з предмета "Захист Вітчизни" здійснюється відповідно до Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів.

Обов'язкова форма одягу для вчителя (викладача), під час проведення занять з предмета "Захист Вітчизни" - військова форма Збройних Сил України.

Оцінювання навчальних досягнень з предмета "Захист Вітчизни" здійснюється відповідно до Критеріїв. Основними функціями оцінювання є контролююча, навчальна, діагностична і виховна. При оцінюванні навчальних досягнень з предмета "Захист Вітчизни" вчителем оцінюються: якість знань, умінь та навичок учнів; нормативні показники, контрольні вправи (нормативні показники та вправи подано у навчальній програмі). Якість виконання нормативів визначає рівень індивідуальної підготовки учнів.

Під час оцінювання рекомендується:

- здійснювати індивідуальний підхід, тобто створювати для учня такі умови, які відповідають особливостям його розвитку, рівню фізичного підготовленості, стану здоров'я;
- конкретизувати завдання, визначеного змістом даного уроку, за яке учня буде оцінено;
- застосовувати гласність оцінки (своєчасно інформувати учня про оцінку з коротким аналізом виконання учнем рухової дії);
- врахувати: особисті досягнення учнів протягом навчального року; ступінь активності учнів на уроках; залучення учнів до занять фізичною культурою в позаурочний час; участь у спортивних змаганнях усіх рівнів.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України / [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>.
2. Офіційний веб-сайт Інститут інноваційних технологій і змісту освіти / [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://iitzo.gov.ua>.
3. Офіційний веб-сайт Національної академії педагогічних наук України / [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.ipv.org.ua>.
4. Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України / [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.mil.gov.ua>.
5. "Знання" / [Електронний ресурс] - Режим доступу : www.ostriv.in.ua.
6. Сайт газети "Народна армія" / [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.na.mil.gov.ua/>
7. Сайт журналу "Військо України" / [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://viysko.com.ua/>
8. Сайт науково-теоретичного та науково-практичного журналу "Наука і оборона" / [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.nio.mil.gov.ua>.
9. Сайт Державної служби з надзвичайних ситуацій України / [Електронний ресурс] - <http://www.mns.gov.ua>.
10. Сайт Товариства сприяння обороні України / [Електронний ресурс] - <http://tsou.org.ua>.
11. Сайт Товариства Червоного Хреста України / [Електронний ресурс] - <http://www.redcross.org.ua>.

Корисні інтернет-посилання

1. Брусний С. Брати по духу і зброї. Про дружбу козаків і татар [Електронний ресурс] // Історична правда [сайт] / Сергій Брусний. - 15.03.2011. - Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/03/15/31684/>
2. Громенко С. Як козаки з кримськими татарами від турків Крим боронили [Електронний ресурс] // Історична правда [сайт] / С.Громенко. - 15.08.2014. - Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2014/08/15/144019/>
3. Солодько П. Берестечко. Екскурсія музеєм "Козацькі могили" [Електронний ресурс] // Історична правда [сайт] / П.Солодько. - 10.07.2011. - Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/07/10/45334/>
4. Українське козацтво у XX-XXI сторіччі [Електронний ресурс. Інформаційний портал]. - Режим доступу: <http://vijsko.milua.org/i3.htm>
5. Хундерт З. Запорозжці як фактор політичної боротьби в Речі Посполитій [Електронний ресурс] // Історична правда [сайт] / З.Хундерт. - 23.12.2013. - Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/12/23/140453/>
6. Черкас Б. Козаки на Балтиці. Як запорозькі "чайки" воювали проти шведів [Електронний ресурс] // Історична правда [сайт] / Черкас Б. - 10.10.2013. - Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/10/10/137416/>
7. Чухліб Т. Українці, які не дали туркам захопити Європу. Три несхожі долі [Електронний ресурс] // Історична правда [сайт] / Т.Чухліб. - 17.01.2013. - Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/01/17/108588/>
8. Стисла історія Легіону Українських Січових Стрільців [Електронний ресурс. Інформаційний портал] - Режим доступу: <http://ucc.milua.org/history.html>
Дієва армія УНР:
9. Мілітарна Україна [Електронний ресурс. Інформаційний портал] - Режим доступу: <http://forum.milua.org/viewforum.php?f=2>
10. Холодний Яр [Електронний ресурс. Інформаційний портал] - Режим доступу: <http://unknownwar.info/>
Діяльність УПА:
11. ОУН-УПА: Легенда спротиву [Електронний ресурс. Інформаційний портал]. - Режим доступу: <http://oun-upa.ga/>
12. Пагіря О. Нескорені. Чому українські повстанці не стали нацистськими та радянськими колаборантами [Електронний ресурс] // Український тиждень [сайт] / Пагіря О. - № 41 (258) від 11 жовтня 2012 р. - Режим доступу: <http://tyzhden.ua/History/62077>
13. Патриляк І. Українські націоналісти проти гітлерівської Німеччини. Рух Опору [Електронний ресурс] // Історична правда [сайт] / Іван Патриляк. - 08.05.2014. - Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2014/05/8/142834/>
14. Патриляк І. УПА була більш "робітничо-селянською", ніж радянські партизани [Електронний ресурс] // Історична правда [сайт] / Іван Патриляк. - Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/10/14/59049/>

Т.В. Войцях,

завідувач обласного центру практичної психології і соціальної роботи
КНЗ "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних
працівників Черкаської обласної ради"

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СПЕЦІАЛІСТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Освітні реалії сьогодення висувають нові вимоги до професійної діяльності спеціаліста психологічної служби в системі освіти України. В умовах соціально-політичних змін особливої актуальності набуває питання формування та розвитку у практичних психологів та соціальних педагогів спеціальних фахових компетентностей, зокрема щодо роботи з особами, які переживають психотравмуючі події, а також з дітьми та дорослими з числа внутрішньо переміщених осіб та членів сімей учасників бойових дій, з дітьми з особливими освітніми потребами.

Сучасний спеціаліст психологічної служби повинен не лише вміти оперувати власними знаннями та вміннями, а й бути готовим змінюватись у відповідності до нових вимог та потреб освітньої системи; оперувати та управляти професійною та загальною інформацією, орієнтуватись у нормативно-правових документах з питань захисту дитинства; активно діяти, швидко приймати адекватні рішення, навчатись упродовж життя. Крім того, специфіка професійної діяльності як практичного психолога, так і соціального педагога установ та закладів освіти усіх типів вимагає від фахівців не тільки майстерного володіння, але й органічного поєднання особистісних та професійних якостей, широкої освіченості.

Саме тому науковий та навчально-методичний супровід фахівця, зокрема у системі післядипломної педагогічної освіти, має сприяти адаптації спеціалістів психологічної служби до вимог модернізаційних соціально-економічних та освітніх змін, сприяти розвитку їх професійної компетентності на основі забезпечення доступу до нових знань та спеціалізацій упродовж усієї професійної діяльності.

Важливим завданням залишається й формування стресостійкості як в учасників освітнього процесу, так і у фахівців, попередження та профілактика професійного вигорання спеціалістів психологічної служби, забезпечення фахового супервізійного та консультативного супроводу професійної діяльності практичних психологів, соціальних педагогів, методистів та працівників центрів психологічної служби, зокрема з питань роботи з особами, які пережили психотравмуючі події, з дітьми з особливими освітніми потребами та їх батьками, а також підготовки працівників закладів і установ освіти, учнів, батьків до взаємодії в умовах становлення інклюзивного освітнього простору.

Поняття компетентності експертами країн Європейського Союзу визначається як здатність ефективно й творчо застосовувати знання й вміння як у міжособистісних стосунках, так і в професійних ситуаціях. Міжнародна комісія Ради Європи трактує "компетентності" як загальні або ключові вміння, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації [4, с. 34].

Компетентність, за визначенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти, - це спроможність кваліфіковано виконувати завдання або роботу. При цьому поняття компетентності містить в собі знання, вміння та навички і ставлення, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або певній діяльності [4, с. 34].

Навчання на основі компетентнісного підходу передбачає:

- інтеграцію професійних та особистісних якостей спеціаліста психологічної служби закладу освіти, чітку орієнтацію на виконання завдань професійної діяльності;
- перетворення фахівця, що навчається або підвищує кваліфікацію, з пасивного об'єкта педагогічної дії на активного суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності;
- формування готовності до постійного підвищення освітнього рівня, потреби в актуалізації і реалізації свого особистого потенціалу, здатності самостійно набувати нові компетентності;
- розвиток власних здібностей, формування прагнення фахівця до самореалізації в соціально корисній діяльності;
- використання імітаційно-моделюючих, проектно-дослідницьких методів, контекстного навчання, принципів інтеграції навчальної, проектної і дослідницької діяльності;
- чітку стандартизацію діагностичних замірів із переходом від оцінки знань до оцінки та визначення рівня компетентності в цілому.

Враховуючи вище зазначене, особливої актуальності в сучасній системі освіти набуває перехід від функціонального (або методологічного) підходу, який був найбільш поширеним в роботі закладів освіти, і зокрема в діяльності спеціалістів психологічної служби, до проектно-технологічного. Проектно-технологічний підхід, на відміну від функціонального, орієнтований на отримання конкретного, наперед визначеного (очікуваного) результату, а тому базується на застосуванні гнучкого індивідуального підходу до вибору форм і методів роботи для кожної конкретної ситуації, випадку, кожної дитини чи дорослої людини.

Сьогодні трансформація системи освіти, зокрема й післядипломної, визначається новим підходом до відбору і структурування її змісту, який повинен залежати від кінцевого результату освітнього процесу - набуття особистістю, що навчається, компетентностей. Одним із шляхів оновлення змісту післядипломної освіти й узгодження його із сучасними освітніми потребами, інтеграцією до європейського та світового освітніх просторів є перехід до навчання впродовж життя, де базова освіта є основою,

фундаментом, що періодично доповнюється програмами додаткової освіти, орієнтованими на набуття спеціалістами психологічної служби відповідного рівня професійної компетентності.

Поняття "навчання впродовж життя" ("Lifelong Learning" - LLL) вперше було введено ЮНЕСКО у 1972 році як поняття глобальної перспективи, яке **фокусується на наступних аспектах:**

- потреби і права людей на навчання впродовж життя;
- формування комплексного підходу між формальним і неформальним контекстами навчання;
- адекватне фінансування для обох вказаних видів навчання;
- охоплення всіх людей, починаючи з наймолодших і закінчуючи найстарішими;
- пошук шляхів демократизації доступу до навчання [1, с. 17].

У 1996 році, на засіданні Організації Економічної Співпраці та Розвитку (ОЕСР), у якому брали участь міністри освіти, були зроблені висновки про те, що з початку XXI сторіччя навчання впродовж життя повинне бути необхідним для всіх і, таким чином, повинне бути доступним для всіх. Також, ОЕСР визначила п'ять основних особливостей стратегії **навчання впродовж життя:**

- визнання неформального і неофіційного (спонтанного) компонентів навчання, пов'язаних з розробкою задовільних консультативних і керівних систем;
- розвиток основних навичок для всієї молоді і дорослого населення з метою розвитку дійсного прагнення до навчання;
- перспектива охоплення всього життя шляхом надання пріоритету в задоволенні потреб дітей дошкільного віку і дорослого населення;
- результативне і ефективне керівництво фондами з вірогідною необхідністю залучення більшого числа державних і приватних ресурсів, особливо, через введення нових стимулів;
- питання керівництва і партнерства, яке визначає необхідність залучати і координувати діяльність різних інстанцій [1, с. 17-18].

Також у цьому документі сформульовано і розташовано у певній послідовності шість пріоритетів розвитку навчання впродовж життя [1, с. 27-28]:

Пріоритет 1. Визнання цінності знань.

Мета: вдосконалення розуміння важливості участі в навчанні і результатів навчання, особливо неформального і спонтанного (інформального).

Пріоритет 2. Інформація, профорієнтація і консультування.

Мета: забезпечення безперешкодного доступу до якісної інформації і консультацій щодо можливостей отримання освіти і навчання в Європі впродовж всього життя людини.

Пріоритет 3. Інвестиції в навчання.

Мета: значне збільшення рівня інвестицій в людські ресурси для розвитку найважливішого капіталу Європи - її населення.

Пріоритет 4. Наближення можливостей навчання до тих, хто навчається.

Мета: максимальне наближення можливостей здійснення навчання до тих, хто навчається, до місця їх проживання, використовуючи, де можливо, інформаційні та комунікаційні технології.

Пріоритет 5. Базові уміння.

Мета: забезпечення гарантій постійного доступу для всіх до навчання з метою освоєння і оновлення умінь, необхідних для усталеної участі в житті суспільства, заснованого на знаннях.

Пріоритет 6. Інноваційна педагогіка.

Мета: розробка ефективних методів для навчання впродовж життя і всеосяжного навчання. Всеосяжне

навчання є одним з аспектів навчання впродовж життя. Воно включає формальне, неформальне й інформальне навчання.

У документі Європейської Комісії "Перетворимо Європейський простір навчання впродовж життя реальністю", який було опубліковано у листопаді 2001 р., остаточне визначення терміну "навчання впродовж життя" було сформульоване таким чином: "Вся діяльність з навчання, здійснювана протягом життя, з метою вдосконалення знань, умінь і компетентностей як в інтересах особистісного, громадянського і соціального розвитку, а також / або для отримання роботи" [1, с. 26]. У наступні роки з'явилося багато важливих офіційних публікацій європейських організацій, серед яких науковці відзначають Інформаційне повідомлення Європейської Комісії "Нові перспективи для навчання" (New Perspectives for Learning - Briefing Paper 20. Lifelong Learning: implications for Universities, November 2001), у якому наводяться рекомендації щодо дій (у відношенні до LLL) на національному, інституційному, субінституційному рівнях, а також на всіх рівнях (в т.ч. на регіональному). Отже, з 2001 р. навчання впродовж життя було визнано невід'ємним елементом Європейського простору вищої освіти і набуло статусу питання, обов'язкового для розгляду на подальших самітах [1, с. 32, 34].

Таким чином, аналіз документів Європейської Комісії доводить, що стратегія навчання впродовж життя є новим поглядом на розвиток компетентностей людей (життєвих та професійних) протягом їх життя. Крім того, даний підхід визнає можливість і доцільність безперервного освоєння знань і умінь в процесі як формального, так і неформального та інформального навчання.

У документах Європейського Союзу, зокрема у Меморандумі безперервної освіти Європейського Союзу [5], дається визначення трьом видам освітньої діяльності: формальна (formal), неформальна (non-formal) та інформальна (informal) освіта.

Міжнародні стандарти сучасних підходів до системи освіти, зокрема щодо стратегії навчання впродовж життя, у 2017 році інтегровані і в національному законодавстві України. Відповідно до статті 8 Закону України "Про освіту" [6] особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів.

Формальна освіта - це освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою.

Неформальна освіта - це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій.

Інформальна освіта (самоосвіта) - це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям.

Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством [6].

Отже, стратегія навчання впродовж життя є новим поглядом на розвиток життєвих та професійних компетентностей людей та визнає можливість і доцільність безперервного освоєння знань і умінь в процесі трьох видів навчання (формального, неформального та інформального) як однієї з організаційно-педагогічних умов забезпечення ефективного розвитку професійної компетентності спеціаліста психологічної служби, що є одним із важливих завдань неперервної професійної освіти.

Як вже зазначалося вище, вирішення питання розвитку професійної компетентності спеціаліста психологічної служби потребує визначення організаційно-педагогічних умов та розробки функціонально-змістових моделей неперервного розвитку фахівця у післядипломній освіті.

Система організаційно-педагогічних умов розвитку професійної компетентності - це сукупність взаємопов'язаних і повторюваних періодично у часі способів впливу. Отже, в зазначеному процесі простежується циклічність; період циклу, зокрема для спеціалістів психологічної служби системи освіти - навчальний рік.

Визначаючи організаційно-педагогічні умови розвитку професійної компетентності спеціаліста психологічної служби, важливо враховувати специфіку фахової діяльності, а також те, що фахівці мають різний рівень здатності до засвоєння знань, різний особистісний та професійний досвід і те, що процес набуття нових навичок також відбувається у кожної особистості індивідуально.

Науковці визначають декілька підходів до здійснення ефективного управління розвитком професійної компетентності [7], а саме:

- 1) діяльнісний підхід, який розглядає діяльність фахівця як сукупність та взаємозв'язок таких елементів: мотивація ? мета ? завдання функціонування ? зміст ? методи ? форми ? результат ? рефлексія. Ці елементи складають повний цикл діяльності. В свою чергу, циклічність повторюється на новому змістовому етапі;
- 2) процесуальний підхід, що ґрунтується на певних функціях діяльності;
- 3) аспектний підхід, який полягає у врахуванні й розгляді реальних практичних ситуацій та умов;
- 4) ситуаційний підхід - передбачає застосування у педагогічному процесі найбільш ефективних методів у конкретний час залежно від ситуації;
- 5) особистісно орієнтований підхід, який полягає у створенні умов для діяльності, за яких у освітньому процесі забезпечується й відображається формування педагогічного працівника, для якого особистий розвиток (саморозвиток) людини стає пріоритетом у діяльності;
- 6) синергетичний підхід, що обумовлює надання можливостей вибору найоптимальнішого шляху для власного саморозвитку, професійного вдосконалення. При цьому спрощуються протиріччя, які виникають між об'єктивними й суб'єктивними ознаками, що створюються в процесі зростання компетентності фахівця, знаходиться компроміс, гармонізуються стосунки між учасниками освітнього процесу; при цьому зберігаються індивідуальні й власні цінності особистості;
- 7) системний підхід - який поєднує в собі метрологічний спосіб пізнання, інтегровану ідею діяльнісного підходу щодо розвитку особистості, синергетичний підхід в освітній теорії й практиці, акмеологічну теорію розвитку професіоналізму педагогічного працівника, андрагогіку як науку про освіту дорослих, теорії й практики організації методичної роботи.

Враховуючи сучасний стан реформування психологічної служби та системи освіти загалом, для визначення організаційно-педагогічних умов розвитку

професійної компетентності спеціаліста психологічної служби в системі освіти рекомендуємо ґрунтуватися на системному підході, оскільки, на нашу думку, він втілює в собі прогресивні риси кожного з розглянутих вище підходів, а тому має значні переваги перед ними та забезпечує єдність цілей, змісту, організації, форм та методів, джерел, - тобто органічного взаємозв'язку всіх елементів сучасного освітнього простору.

Для визначення організаційно-педагогічних умов неперервного розвитку професійної компетентності спеціаліста психологічної служби також необхідно враховувати як можливості та актуальні потреби закладів освіти і учасників освітнього процесу відповідної території, де функціонує психологічна служба, так і безпосередньо індивідуальні фахові потреби керівників центрів психологічної служби, методистів, практичних психологів та соціальних педагогів у підвищенні кваліфікації та особистісно-професійному зростанні.

Отже, організаційно-педагогічні умови являють собою сукупність об'єктивних можливостей для цілеспрямованого відбору, конструювання елементів змісту й організаційних форм навчання, а також моніторингу й коригування складових педагогічної системи для досягнення дидактичних цілей [8].

Враховавши усі вище розглянуті позиції, а також перспективи розвитку як системи післядипломної освіти і методичних служб, так і психологічних служб відповідних територій області, вважаємо ефективними такі **організаційно-педагогічні умови розвитку професійної компетентності спеціаліста психологічної служби:**

- 1) здатність та готовність фахівця до інноваційної діяльності;
- 2) неперервність професійного зростання;
- 3) потреби та мотивація розвитку професійної компетентності фахівця;
- 4) індивідуалізація освітньої діяльності на основі діагностичного оцінювання особистісно-професійного потенціалу фахівця;
- 5) розробка методологічної бази побудови моделі формування фахових компетентностей;
- 6) ефективне сполучення теоретичного і практичного компонентів в змісті модулів освітніх програм розвитку професійної компетентності;
- 7) організація підвищення кваліфікації спеціаліста психологічної служби за індивідуальною освітньою траєкторією, на основі кредитно-модульної системи організації освітнього процесу;
- 8) інтеграція у формальну післядипломну освіту інтерактивних форм і методів неформальної освіти як складової навчання упродовж життя;
- 9) науково-методичний, консультативний та супервізійний супровід освітньої діяльності;
- 10) інформаційне забезпечення системи післядипломної освіти та безперервного навчання загалом;
- 11) створення рефлексивного середовища з метою забезпечення реалізації прагнення до саморозвитку суб'єктів освітнього процесу;
- 12) спеціальна підготовка осіб, які здійснюють навчально-методичний супровід працівників психологічної служби в системі освіти, зокрема навчання технологіям формування компетентностей.

З метою забезпечення та реалізації визначених організаційно-педагогічних умов рекомендуємо застосовувати сформовану та апробовану на обласному рівні "Модель інформаційно-комунікаційного простору для розвитку професійної компетентності спеціалістів психологічної служби Черкаської області" (додаток 1), яка розроблена з урахуванням індивідуальних потреб спеціалістів психологічної служби Черкаської області усіх ланок освіти в науково-методичному та консультативному

супроводі професійної діяльності, їхніх запитів щодо розвитку професійної компетентності, а також ресурсних можливостей обласного центру практичної психології і соціальної роботи (далі - ОЦППСР) комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради" та наявних взаємозв'язків між ОЦППСР і методичними службами відповідних територій області.

Запропонована модель забезпечує неперервність професійного зростання (як в рамках курсів підвищення кваліфікації, так і міжкурсовий період) працівників центрів психологічної служби, методистів з психологічної служби, соціальних педагогів та практичних психологів установ і закладів освіти усіх типів відповідних територій області.

Структурними компонентами "Моделі інформаційно-комунікаційного простору для розвитку професійної компетентності спеціалістів психологічної служби Черкаської області" є:

1. Організація та проведення курсів підвищення кваліфікації спеціалістів психологічної служби. Навчально-тематичні плани для кожної групи спеціалістів формуються щорічно відповідно до фахових потреб та актуальних питань функціонування психологічної служби області.

2. Супровід професійної діяльності спеціалістів психологічної служби у міжкурсовий період, складовими якого є:

1) організаційно-методичний, консультативний та експертний супровід;

2) науково-методичний та навчально-прикладний супровід;

3) віртуальні форми комунікації;

4) альтернативні форми розвитку вузькофахових професійних компетентностей (зокрема, п'ятиденний Тренінговий табір для тренерів);

5) обласне методичне об'єднання спеціалістів психологічної служби закладів та установ освіти обласного підпорядкування;

6) співпраця із міжнародними і всеукраїнськими фондами, науковими центрами, навчальними закладами, освітніми установами та громадськими організаціями (підтримка організації навчальних семінарів-практикумів, тренінгів; поширення інформаційно-просвітницьких матеріалів, посібників, соціальної реклами; організація дистанційного навчання та сертифікації);

7) дослідницька робота.

Суб'єктом запропонованої моделі з 2015 року є Обласний центр медіації, діяльність якого організована на базі ОЦППСР в рамках участі у проекті "Розбудова миру, профілактика і розв'язання конфлікту з використанням медіації в групах та громадах, які постраждали від конфлікту, особливо серед жінок та дівчат ВПО", що реалізується в Україні Громадською організацією "Ла Страда - Україна" за підтримки Посольства Великої Британії в Україні та у співпраці з Міністерством освіти і науки України й Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи Національної академії педагогічних наук України. Зокрема, щорічно здійснюється навчання педагогічних працівників на тематичних курсах за програмою спецкурсу "Базові навички медіатора в закладі освіти" (триденний тренінг).

Ефективною складовою представленої моделі розвитку професійно компетентності спеціаліста психологічної служби є й віртуальні форми спілкування та методичного супроводу фахівців як на обласному рівні, так і ті, що функціонують у віртуальному просторі закладів та установ освіти відповідних територій області, а також фахові інтернет-ресурси всеукраїнського та міжнародного рівнів.

Таким чином, забезпечення окреслених організаційно-педагогічних умов неперервного розвитку професійної компетентності спеціаліста психологічної служби на усіх рівнях післядипломної освіти на основі системного підходу сприятимуть створенню умов для формування освітнього простору з урахуванням індивідуальних потреб кожного фахівця в розвитку ключових компетентностей відповідно до наявного в нього педагогічного стажу, рівня професіоналізму та індивідуального запиту.

В свою чергу, інтегрування сучасних неформальних форм неперервного розвитку професійної компетентності в систему формальної післядипломної освіти спеціалістів психологічної служби дозволяє:

- розширити часовий простір освітнього середовища;

- задовольнити потреби спеціалістів психологічної служби у набутті та розвитку ключових компетентностей, необхідних для здійснення інтерактивної, зокрема тренерської та проектної діяльності;

- широко застосовувати альтернативні форми і методи впровадження та поширення перспективного педагогічного досвіду, задоволення потреби спеціалістів у самореалізації;

- створити умови для активізації особистісного потенціалу фахівця та формування мотивації до навчання і самоосвіти, особистісного і професійного самовдосконалення, саморозвитку упродовж усього життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Болонський процес і навчання впродовж життя / М. Ф. Степко, Б. В. Клименко, Л. Л. Товажнянський. - Харків, 2004. - 111 с.

2. Войцях Т.В. Сучасні моделі підвищення рівня професійної компетентності спеціалістів психологічної служби в системі післядипломної освіти / Т.В. Войцях // Актуальні проблеми університетської та професійної післядипломної освіти в кризових умовах : матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції, Київ, 27 лютого 2015 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.umo.edu.ua/>

3. Інноваційні моделі підвищення кваліфікації працівників психологічної служби і консультантів ПМПК/ авт.кол. за ред. Панка В.Г., Гаркавенко З.О. - Електрон. дані. - Київ, Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. - 1 електрон. опт. Диск (CD-ROM), 12 см.

4. Кристопчук Т.Є. Компетентнісний підхід: європейський вимір / Т. Є. Кристопчук // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. - С.33-41. - Серія "Педагогіка" [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/6/5.pdf>

5. Меморандум неперервного образования Европейского Союза [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.znanie.org/docs/memorandum.html>

6. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради. - 2017. - № 38-39. - С. 380. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>

7. Сергієнко Н. Організаційно-методичні умови розвитку професійної компетентності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. Сергієнко // Теорія та методика управління освітою. - 2010. - № 3. - С. 3-14.

8. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В. В. Сериков. - М.: Издательская корпорация "Логос", 1999. - 272 с.

I. А. Ворона,

методист обласного центру практичної психології і соціальної роботи комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут педагогічних працівників Черкаської обласної ради"

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Проблема особистісного зростання є однією із найважливіших в психології. Вибір життєвого шляху для молоді, яка не вміє правильно реагувати на події, що відбуваються, керувати власними емоціями, не готова долати труднощі, викликані мінливими обставинами, може стати проблемним. Як показує досвід, найбільшого успіху досягають ті люди, які здатні керувати власними емоціями та поведінкою, проявляють високий рівень стресостійкості та вміють швидко та адекватно реагувати у критичних обставинах.

Л.С.Виготський, К.Д.Ушинський, О.Л.Яковлева та інші підтверджують той факт, що інтелектуальна та емоційна сфери людини тісно взаємопов'язані. Одним із суттєвих недоліків освітньої системи є нав'язування культу раціонального ставлення до життя, коли дитина має переважно вчити, запам'ятовувати, розв'язувати задачі, знати, отримувати результат, а емоційно-почуттєва сфера школяра залишається далеко поза увагою педагогів, що сприяє витісненню емоцій та провокує появу неврозів ².

Емоційний інтелект є основою для розвитку соціально-психологічних компетентностей суб'єктів освітнього процесу. Деніел Гоулдмен стверджує, що емоційна компетентність удвічі важливіша, ніж просто когнітивні здібності і для успішності емоційний інтелект означає практично повну перевагу.

Для того, щоб визначити напрямки роботи щодо розвитку емоційного інтелекту спеціалістам психологічної служби варто зосередити свою увагу на його структурі.

Емоційний інтелект включає в себе:

- **Психологічну компетентність** (самосвідомість: здатність розпізнавати свої емоційні стани, наявність конкретних знань про свої власні почуття, цінності, переваги, можливості та інтуїтивна оцінка або емоційна свідомість; самооцінка: самоповага, впевненість у собі, усвідомлення своїх здібностей, навичок та їх обмежень, можливість випробувати себе, незалежно від суджень інших людей; самоконтроль і саморегуляція: здатність свідомо реагувати на зовнішні подразники та контролювати свої емоційні стани, здатність боротися зі стресом.

- **Соціальну компетентність** (емпатія: здатність відчувати емоційні стани інших людей, розуміння почуттів, потреб і цінностей інших людей, чутливість до почуттів інших людей, стосунки, спрямовані на надання допомоги і підтримки іншим людям, здатність відчувати і розуміти соціальні відносини, їх важливість; впевненість у собі: мати і висловлювати власну думку та пряме, відкрите вираження емоцій. При цьому, важливим є вміння виражати емоції так, щоб не порушувати права оточуючих, не зачіпати їх честі та гідності; переконання: здатність індукувати в інших бажану

поведінку і реакції, тобто впливати на інших людей, здатність отримувати перевагу у суперечці, пом'якшувати конфлікти тощо; лідерство: можливість створювати бачення людської мотивації і стимулювання її реалізації; здобуття прихильності у групі.

- **Праксеологічну компетентність** (мотивація: самомотивація, емоційні тенденції, які призводять до утворення нових цілей і сприяють їх досягненню. Прагнення до досягнення, ініціативи й оптимізму; гнучкість: можливість контролювати свої внутрішні стани, здатність справлятися зі змінами у соціальному середовищі; гнучкість в адаптації до змін у навколишньому середовищі; здатність діяти і приймати рішення в умовах стресу; сумлінність: здатність брати на себе відповідальність за завдання і їх виконання, здатність отримувати задоволення від виконання своїх обов'язків; послідовні дії згідно з прийнятими нормами; співпраця: здатність формувати відносини і взаємодіяти з іншими людьми, працювати з іншими для досягнення спільної мети, здатність виконувати спільні завдання і вирішувати проблеми разом ¹.

Планування роботи у даному напрямку доцільно проводити не лише зі здобувачами освіти, а й з педагогами та, обов'язково, батьками, оскільки однією з передумов успішного розвитку емоційного інтелекту, окрім біологічно зумовлених, є саме сімейне виховання.

Емоційний інтелект - група ментальних здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій і емоцій оточуючих. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту добре розуміють свої емоції і почуття інших людей, можуть ефективно керувати своєю емоційною сферою і тому в суспільстві їхня поведінка більш адаптивна і вони легше досягають своїх цілей у взаємодії з оточуючими.

Недостатність емоційної компетентності співвідноситься з проблемною поведінкою (агресією, високим рівнем особистісної тривожності, інтернет-залежністю), а високий рівень такого утворення сприяє розвитку організаторських здібностей, стресозахисної та адаптивної функцій, самомотивації, опору негативному афективному впливу ⁵.

Емоційний інтелект починає формуватися у початковій школі і з віком лише розвивається і вдосконалюється. Саме тому на допомогу вчителів у реалізації поставленого завдання мають прийти спеціалісти психологічної служби освітнього закладу. Розвиток емоційного інтелекту школяра - зона відповідальності не лише практичного психолога та соціального педагога, а й усього педагогічного колективу та батьків.

Для розвитку емоційного інтелекту на заняттях з учнями початкової школи доцільно використовувати елементи арт-терапії:

казкотерапія, ізотерапія, музикотерапія тощо. Такі заняття допомагають дітям розслабитися, вони вчаться розпізнавати емоції, які транслює музика чи інший об'єкт, а також можуть виражати власні з допомогою арт-засобів. Для досягнення поставлених цілей спеціалістам психологічної служби доцільно не обмежуватися проведенням виключно занять з елементами тренінгу, розвитковими заняттями, а й активно долучатися до спільного проведення уроків разом з учителем. Такі уроки сприятимуть розвитку емоційного інтелекту не лише учнівського колективу, а й педагогічних працівників, що дозволить покращити взаємодію у системі "дитина-педагог". Читання, обговорення та програвання казок у ролях навчатиме молодших школярів розпізнавати емоції інших людей, визначати причини їх виникнення та можливі варіації у вираженні, допоможе навчитися виражати власні емоції та почуття таким чином, щоб вони були зрозумілими оточуючим. Особливу увагу доцільно звертати на ранкові зустрічі вчителя і школярів, під час яких діти можуть поділитися своїми почуттями, враженнями, обговорити емоції, що виникли попереднього дня та отримати емоційну підтримку та заряд енергії на увесь наступний день. У середній та старшій ланці для подальшого вдосконалення отриманих навичок доцільно долучати учнів до роботи театрального гуртка та соціально-психологічного театру, під час роботи якого відбувається не лише розвиток акторських навичок, уміння виражати та розпізнавати емоції, а й здійснюється корекційний вплив як на самих акторів, так і на глядачів. Результативним є використання спеціалістами психологічної служби у роботі з дітьми та дорослими метафоричних асоціативних карток.

Самоусвідомлення спонукає до розуміння власних емоцій. Навчаючи дітей розумінню власних емоційних станів, варто зосередити увагу на відслідковуванні переживань і фізичних відчуттів, пов'язаних з емоціями, які весь час змінюються, звертати увагу дітей на роль емоцій у прийнятті рішень та вчити їх керувати власним емоційним станом.

Саме з усвідомлення емоцій починається самоконтроль. Засвоївши навички опанування емоціями, людина стає здатною до прийняття конструктивних рішень, контролю над імпульсивними почуттями та поведінкою, може виявляти ініціативу, дотримуватися зобов'язань та швидко адаптуватися до обставин, про що наголошується у концепції Нової української школи. Також не менш важливим є соціальне розуміння як уміння опрацьовувати велику кількість невербальних сигналів, які йдуть від інших людей. Управління взаємостосунками здійснюється через усвідомлення емоцій, уміння розпізнавати та розуміти відчуття інших людей. Це допоможе ефективно розвивати додаткові соціальні та емоційні навички, що зробить відносини більш ефективними, плідними та наповненими. Управлінню взаємовідносинами сприяють: гумор, ефективне використання невербальної комунікації, сприйняття конфлікту як можливості для розвитку ближчих стосунків.

У своїх роботах З. Тоні Вагнер визначив, що новими базовими навичками для суспільного життя, роботи та навчання вкрай важливими є наступні: критичне мислення та вміння вирішувати проблеми, уміння формувати колектив та здійснювати керівництво шляхом впливу, звички ефективного усного й письмового спілкування, уміння знаходити й аналізувати інформацію, цікавість та увага. Дані дослідження перегукуються

з положеннями концепції Нової української школи, де серед ключових компетентностей виокремлені соціальні і громадянські компетентності, підприємливість. До соціальних компетентностей, згідно концепції, відносяться усі форми поведінки. Які потрібні для ефективною та конструктивною участі у громадському житті, на роботі; уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Підприємливість передбачає уміння учнів генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави; здатність до підприємницького ризику 4.

Дослідження Фонду співпраці з питань академічного, соціального та емоційного навчання підтверджують, що заходи, спрямовані на створення таких умов навчання, в яких учні почуваються безпечніше, відчувають більшу турботу про себе і більше задіяні в процесі навчання, та розвивають уміння учнів жити в колективі, посилюють прив'язаність до школи. У свою чергу, в учнів, які більш прихильні до школи, вищий показник присутності на уроках і краща успішність. В учнів, які мають тісні стосунки з соціально активними вчителями і товаришами, спостерігається нижчий рівень асоціальної поведінки та виражене прагнення уникнути участі в ризикованих діях. Соціальні й економічні навички можуть значно поліпшити процес навчання, якщо вони інтегровані у зміст різних шкільних предметів.

Варто пам'ятати, що трансформація школи - це процес, який значною мірою визначається конкретними умовами та ситуацією в школі. Немає двох однакових шкіл чи класів, тому й процес упровадження концепції Нової української школи ніде не буде однаковим. Кожен освітній заклад має самостійно проаналізувати власну ситуацію розвитку і обрати шляхи реформування освітньої системи. Найоптимальнішим шляхом є такий, коли процес змін запущений зсередини, а не ззовні, коли не школа здійснює певні дії, а люди. Будь які зміни доцільно запроваджувати з дослідження способів мислення і дій людей (персоналу освітнього закладу). Кінцевою метою при роботі з учнями є не лише академічні знання, а в першу чергу, формування у них таких навичок і настанов, які дозволили б їм керувати власним життям і зробити свій належний внесок скрізь, куди приведе їх життя: на роботі, у школі, вдома тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Емоційний інтелект Електронний ресурс / Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BC%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82.
2. Компетентнісно спрямована освіта: перший досвід, порівняльні підходи, перспективи: матер. Текст / В. В. Зарицька // Розвиток емоційного інтелекту в контексті компетентнісно спрямованої освіти; Всеукр. наук.-практ. конф. (28 квітня 2011 року). - К.: Київ. Ін-т сучасн. підр., 2011. - 92 с.
3. Кові С. Лідер у мені. Формування культури лідерства у школах світу / Стівен Р. Кові. - Київ: "Освіторія", 2016. - 248 с.
4. Нова школа. Простір освітніх можливостей / [Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова та ін.]. - Київ, 2016. - 37 с.
5. Розвиток емоційної компетентності педагогів засобами тренінгу: навчально-методичний посібник / укладач О.М.Молчанова. - Кропивницький: КЗ "КОІППО імені Василя Сухомлинського", 2017. - 44 с.

Т.Б. Артеменко,

методист-практичний психолог обласного центру практичної психології та соціальної роботи комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ, ТЕХНОЛОГІЇ І ПРОЦЕДУРИ ПРОФІЛАКТИКИ І ПОДОЛАННЯ НАСИЛЬСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Тема неправомірного застосування сили та вчинення насильства учасниками освітнього процесу продовжує залишатися актуальною на сучасному етапі функціонування сім'ї та суспільства. Значна кількість запитів, що надходять до фахівців та методичних служб, стосується подолання явищ насильства і булінгу як таких, які, на жаль, вже відбулися і потребують негайного вирішення у частині подолання наслідків і подальшого упередження їх ескалації.

Спираючись на досвід подолання наслідків вказаних негативних поведінкових проявів у закладі освіти, опишемо послідовність дій фахівця психологічної служби, який вирішує завдання вторинної і третинної профілактики щодо подолання явищ насильства та булінгу.

Якщо явище було виявлено та кваліфіковано, або ж особа має підозру щодо вчинення насильства, за цим фактом вона надає заяву директору закладу освіти чи безпосередньо до правоохоронних органів. Директор, у свою чергу, упродовж доби сповіщає про факт насильства службу у справах дітей та поліцію. Варто зазначити, що таку заяву, у відповідності до законодавства, може робити будь-яка дієздатна особа відповідного віку.

Практичний психолог, соціальний педагог чи інший працівник закладу заповнює спеціальний бланк повідомлення про дитину (юнака) та заносить запис у журнал обліку звернень та повідомлень про жорстоке поводження з дітьми або загрозу його вчинення (зразки документів затверджені наказом МОН від 19.08.2014 № 564/863/945/577).

Після цього фахівець діє на свій розсуд та у відповідності до локальних документів закладу освіти. Важливо пам'ятати, що з моменту написання (реєстрації) заяви до служби у справах дітей відповідальність за координацію заходів щодо захисту дітей від жорстокого поводження з ними або загрози його вчинення цілком переходить до служби, і ні психолог, ні інший працівник, ні директор закладу освіти не координують відповідні заходи. Разом з тим, практика вирішення подібних питань говорить нам про протилежне, а саме про те, що школа, заклад професійної освіти, інші заклади продовжують координувати таку роботу, а то і

самотужки її здійснювати. Тому на наш погляд, поряд з розподілом відповідальності працівники закладів освіти потребують додаткового навчання у напрямку опанування ефективними технологіями створення безпечного освітнього простору та роботи з насильством.

Якими можуть бути варіанти подальших дій фахівця психологічної служби після реєстрації випадку у відповідних документах?

Серед рекомендацій, які надає Міністерство освіти і науки, пропонується наступне. Психолог (соціальний педагог) проводить зустрічі з усіма учасниками конфлікту та складає два протоколи - 1-Н з потерпілим, другий - 2-Н - з кривдником. На основі отриманих даних фахівець складає план психологічної реабілітації скривдженого та кривдника, особливо, якщо останнім виступає інший учень (учні) (студент (студенти)) закладу. За необхідності він залучає фахівця з місцевого центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (лист МОН від 28.10.14 № 1/9-557).

Якщо насилля було не одноразовим актом, а таким, що повторюється, воно підпадає під визначення булінгу (цькування) і становить особливу загрозу для життя та здоров'я дитини (дорослого). Повторювані насильницькі дії, як і у випадку з одноразовим актом насильства, мають бути негайно припинені, а алгоритм роботи з таким видом насильства є дещо іншим, зокрема, акцент у роботі ставиться не на взаємодію фахівця зі скривдженим і кривдником, а на роботу з групою, до якої ці особи включені.

В особливо складних випадках, коли ресурс закладу освіти та всіх дотичних до вирішення ситуації органів і служб є недостатнім, зацікавлені особи можуть звернутися до органів прокуратури та суду. Судовий позов може мати різний характер, наприклад, оскаржувати дії суб'єктів, які несуть відповідальність за ситуацію, а саме освітніх структур, структур, що реалізують соціальну політику, правоохоронних органів, батьків дитини-кривдника тощо. Позов, як показує практика, може містити, серед іншого, прохання винести рішення про примусове лікарське обстеження дитини чи юнака, які здійснили кривдження, про вибір для дитини-кривдника альтернативної форми навчання, яка би базувалася на врахуванні безпеки всіх учасників

освітнього процесу тощо. Такою формою навчання може бути індивідуальна форма (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж) (див. ЗУ "Про освіту" (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380)). Якщо особа, що здійснила насильство, досягла віку адміністративної чи кримінальної відповідальності (це вік, починаючи від 16-ти років, і - для кримінальної відповідальності, у окремих випадках - з 14-ти), і при цьому, за визначенням, така особа є суб'єктом правопорушення чи злочину, вона також може нести покарання. Досить часто, особливо коли випадок вирішується у судовому порядку, сторони потрапляють у ситуацію етичної дилеми, яку буває важко розв'язати. Так, наприклад, служба у справах дітей під час судового процесу представляє інтереси будь-якої дитини за законом, а це значить, що служба має одночасно захищати інтереси як постраждалого, так і кривдника. У таких випадках фахівцям краще звернутися за супервізією (консультацією наставника).

Важливо також наголосити, що дії, які застосовуються для вирішення питань, пов'язаних з проблемою насильства, ніяким чином не мають дискримінувати жодного з учасників освітнього процесу. Так, заходи, які вживаються, направлені на захист як постраждалого, так і кривдника. Механізми покарання по можливості мають бути замінені механізмами створення позитивних групових цінностей та груповим прийняттям правил, задокументованих відповідним чином у локальних протоколах закладу чи організації та засвоєних учасниками.

Якщо для вирішення конфлікту були задіяні посередники, справа може завершитися наданням рекомендацій для сторін.

Етичні питання стосунків у закладі освіти може також регулювати "Кодекс етики закладу освіти", або відповідний тристоронній договір чи інший аналог, який складається окремо для кожного закладу з урахуванням його специфіки та може бути включеним до Статуту. До написання документу залучаються батьки, педагоги, психологічна служба, учні, студенти, представники місцевої громади. Дотримання кодексу (його аналогу) забезпечується діяльністю етичних комісій (комітетів), які створюються та обираються також з числа представників вище названих категорій. Перед введенням у дію документ проходить публічне обговорення.

Написання тексту такого кодексу, договору чи їхніх аналогів є досить тривалою та громіздкою процедурою, яка має враховувати як особливості норм та традицій закладу, так і всі засадничі умови регулювання стосунків в освіті, сім'ї та суспільстві. При створенні документу його автори можуть опиратися на Конвенцію про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (від 14.12.1960 р.), Конвенцію про права дитини (від 02.09.1990 р.), Декларацію професійної етики Всесвітньої

організації вчителів і викладачів (від 29.07.2001 р.), інші документи.

В той же час правила та домовленості учасників освітнього процесу будуть ефективними лише тоді, коли заклад має чітку програму роботи з насильством, яка оформлена у вигляді окремого плану чи включена до загального плану роботи закладу.

Складні випадки у педагогічній практиці є системною проблемою. Для її вирішення не підходять моно-інструменти, тобто, виключно психолого-педагогічні, соціальні чи юридичні засоби. Перспективним інноваційним підходом, який може бути застосований, є технологія кейс-менеджменту. Практичний психолог, соціальний педагог, інші фахівці, залучені до управління випадком, об'єднуються у команду, що значно підвищує ефективність роботи.

Міждисциплінарне ведення випадку сьогодні є однією з центральних гуманітарних технологій та дозволяє надати первинну кризову допомогу неповнолітньому та його родині. Метод ведення випадку спрямований на подолання фрагментації між системами соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, психологічної та юридичної допомоги, з якою соціально дезадаптований клієнт самотійно впоратися не в змозі. Стандарти міждисциплінарного ведення випадку були розроблені для працівників відділів соціального обслуговування населення та сімейної політики, що займаються безпосередньо проблемами профілактики сімейного неблагополуччя, захисту прав та інтересів неповнолітніх, та фахівців із соціальної роботи установ соціального обслуговування. Застосування стандартів можливе і в діяльності представників суміжних спеціальностей - психологів, соціальних педагогів, вихователів та медичних працівників, що беруть участь у роботі по веденню випадку в складі міждисциплінарної команди. Особливо складні випадки у роботі спеціалістів, як ми вже писали, рекомендовано періодично виносити на супервізію чи інтервізію колег.

Обласний інститут післядипломної освіти проводить навчання та супервізії для різних категорій педагогічних працівників у напрямку опанування технологією кейс-менеджменту. Упродовж 2017-2018 навчального року практичні психологи, соціальні педагоги, класні керівники, вчителі-предметники, завідувачі методичних кабінетів районів, міст, інших територіальних утворень опановували вказану технологію під час семінарів, засідань методичних об'єднань, роботи літньої школи.

Актуальними залишаються і питання державно-громадського управління закладом освіти. Практика успішних шкіл, ВУЗів, закладів професійної освіти, ефективних освітніх систем загалом доводить, що активна участь громади у поєднанні з новітніми освітніми практиками може виявитися тим дієвим важелем, який створює необхідні умови для побудови безпечного освітнього простору.

2018 РІК - РІК ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ

Визначення 2018 року «Роком охорони культурної спадщини в Україні» пов'язане з попередньою домовленістю між Радою Європи та представниками Європейського парламенту про оголошення 2018 року – «Роком культурної спадщини в Європі».

У багатовіковій історії України наша історико-культурна спадщина – це духовний, економічний і соціальний капітал надзвичайно високої цінності, який є головною складовою національної самоповаги і відповідного представлення нашої країни на міжнародному рівні.

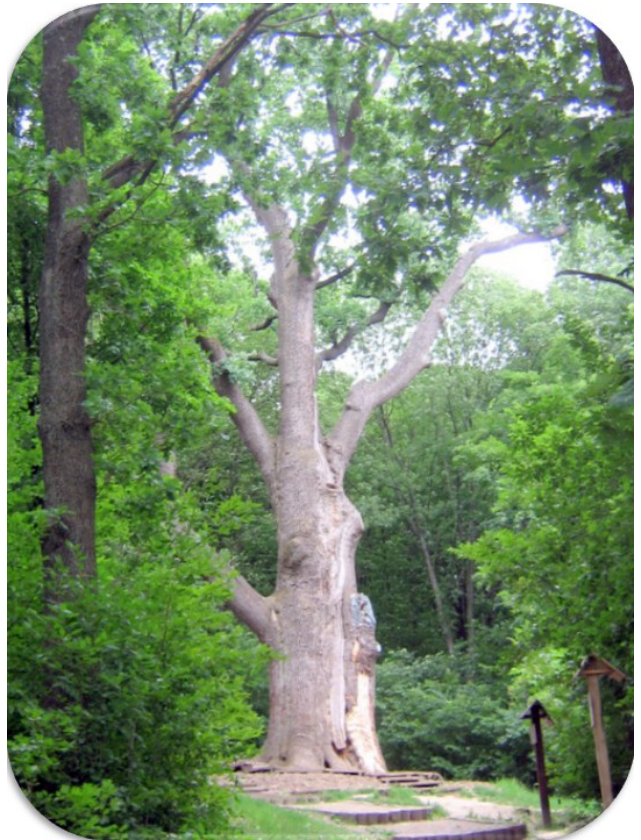
На території України знаходиться близько 130 000 об'єктів культурної спадщини, які перебувають на державному обліку, з них – 9562 пам'яток, внесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (914 пам'яток національного значення та 8648 – місцевого значення) та 6 унікальних культурних об'єктів, включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, які мають виняткову загальнолюдську цінність.

Найбільше пам'яток, внесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, розташовано в Дніпропетровській (20% всіх пам'яток, внесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України), Одеській області (11%), Харківській (10%) областях, м. Київ (11%). Багаті об'єктами культурної спадщини також Запорізька, Львівська, Черкаська, Чернігівська області. У кожній із цих областей розташовано близько 7% об'єктів культурної спадщини, що перебувають на державному обліку.

Зокрема, великою культурною цінністю на Черкащині вважається найбільше дерево в Україні та одне з десяти найбільших в Європі - **унікальний старовинний дуб**, що названий на честь легендарного ватажка гайдамацьких загонів періоду Коліївщини – М. Залізняка. Зростає в урочищі Холодний яр на схилі Кирилівського яру поблизу с. Буда Чигиринського району Черкаської області. Вік дерева – 1100 років, обхват – 8,9 м, висота – 24 м. Дуб Залізняка вважають «патріархом» українських лісів, а також називають молодшим братом дуба Робіна Гуда із Шервудського лісу, хоча наше дерево є старшим за англійське.

У рік охорони культурної спадщини у закладах освіти області планується проведення тематичних уроків, виховних просвітницьких заходів, інформаційних годин спілкування.

У шкільних бібліотеках, медіа ресурсних центрах пропонується створити виставки художньої літератури, фото презентації, позакласні виховні заходи, акції, квести, флешмоби із висвітлення подій вітчизняної та світової історії. Також важливо залучати школярів до збереження та популяризації визначних пам'яток духовної культури українського народу. З цією метою доцільним є створення власних медіа проектів щодо вивчення визначних сторінок історії, де відбувається поєднання знань та творчості учнів і їх наставників.

Використані інтернет джерела

